STOCKHOLMS HÖGSKOLA

RYSKA
INSTITUTET
BIBLIOTEKET

STOCKHOLMS
UNIVERSITETS
BIBLIOTEK

SB 4714

EJ HEMLÅN

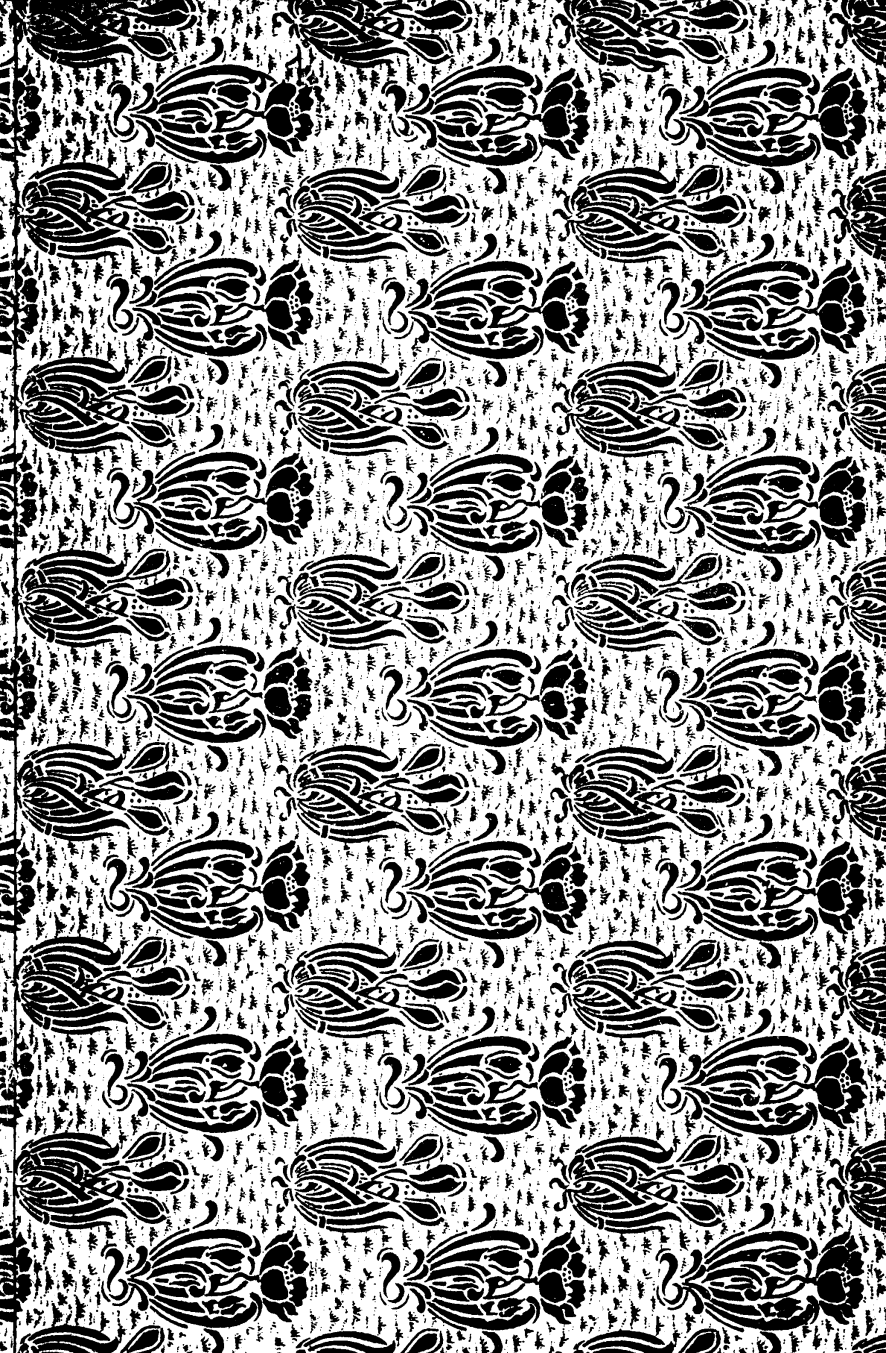

RYSKA INSTITUTET
VID
STOCKHOLMS HÖGSKOLA

POLACKER

BERÄTTELSER

AF

HENRYK SIENKIEWICZ

ÖFVERSATTA FRÅN POLSKAN AF E. WEER

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1901.

Nummer 3.

Berättelse ur konstnärslifvet.

I.

Ateliern, där Swiatecki och jag bodde och målade ihop, var obetald, för det första emedan vi tillsammans ägde omkring fem rubel, och för det andra emedan vi hyste en uppriktig motvilja mot att betala hyran.

Folk kallar oss målare för slösare, men jag för min del vet då, att jag långt hellre dricker upp mina pengar, än jag förslösar dem på hyresvärdar.

Hvad vår värd beträffar, var han ingen elak människa, och vi redde oss godt med honom.

Då han, vanligen om morgnarna, kom för att påminna oss om hyran, reste sig Swiatecki, som låg på en halmmadrass på golfvet med en turkisk portière öfver sig — om dagarna använd som bakgrund till porträtten — reste sig Swiatecki, säger jag, och yttrade med en graflik stämma:

»Det var bra, att jag fick se er . . . jag drömde, att ni var död.»

Värden, som var vidskeplig och tydligen rädd för döden, tappade genast koncepterna. Swiatecki åter kastade sig baklänges på halmmadrassen, sträckte ut benen, knäppte ihop händerna öfver bröstet och fortsatte:

»Jag såg er precis lika tydligt som jag gör nu, ni hade hvita handskar med för långa fingertoppar och

lackerade skor — för resten var ni inte mycket förändrad.»

Och jag inföll:

»Det händer likvisst ibland, att sådana där drömmar inte gå i uppfyllelse.»

Detta »ibland» dref värdens förtviflan till höjdpunkten. Det slöt med, att han blef ursinnig och rusade ut, slående igen dörren om sig med en skräll, och vi hörde, hur han tog fyra trappsteg i taget, då han svärjande återvände ned. Den hederliga själen kunde dock ej besluta sig för att skicka exekutionsbetjänten på oss.

Sanningen att säga, skulle han inte heller ha vunnit mycket därpå. Förmodligen sade han sig, att efter oss skulle andra målare flytta in i ateliern och det därtill gränsande köket, och att det troligen skulle bli samma elände igen, om inte ändå värre.

Men vårt försvarsvapen blef småningom slött. Värden vande sig vid tanken på döden. Swiatecki umgås nu med planer på att måla en triptyk i Würtz' stil med titeln: »Döden», »Begrafningen» och »Uppvaknandet». Naturligtvis skall vår husägare figurera på alla tre.

Dylika likhistorier utgöra Swiateckis specialitet; enligt sitt eget uttryck målar han: »storkadaver», »mellankadaver» och »småkadaver». Det är säkert därför, som ingen vill köpa hans taflor, ty för resten har han talang. Han har just skickat två »storkadaver» till Parisutställningen, och som jag likaså skickat mina »Judar vid Weichseln», som i Salongens katalog äro omdöpta till »Judar vid Babylons älfvar», så vänta vi med otålighet på juryns dom.

Naturligtvis ser Swiatecki allt så svart som möjligt: juryn består förstås af idel idioter, och om den nu händelsevis inte skulle göra det, så är jag idiot och han idiot, våra taflor äro idiotiska, och att prisbelöna dem skulle vara höjden af all idiotism.

I hvilken grad den där apan har gallbemängt mitt blod under loppet af de två år, som vi bott tillsammans, det öfvergår all beskrifning.

Swiateckis hela äregirighet går ut på att bli ansedd för ett moraliskt »storkadaver». Bland annat poserar han som supare, hvilket han inte är. Han häller i sig två eller tre glas brännvin och ser efter, om vi märka det, och då han inte är säker, knuffar han till någon af oss med armbågen, tittar under lugg och frågar med dof stämma:

»Inte sant, jag har sjunkit djupt... inte sant... säg?»

Vi svara honom, att han är dum. Då blir han ursinnig, och ingenting kan öfver hufvud taget försätta honom på sämre humör än misstro till hans moraliska förfall. För resten är han en genomhederlig och bra pojke.

En gång gingo vi vilse i bergen i Salzkammergut i närheten af Zell am See. Mörkret föll på, och det hade varit lätt gjordt att bryta nacken af sig. Swiatecki vände sig till mig med orden:

»Hör på, Wladek, du har större talang än jag, därför vore det mera skada på dig. Jag går först. Om jag störtar ned, så håller du dig stilla på samma fläck till det dagas. Då kan du alltid på något sätt reda dig ur klämman.»

»Nej, du går inte först, säger jag dig, det gör jag, för jag har bättre ögon.»

Hvarpå Swiatecki genmälde:

»Om jag inte bryter nacken af mig i dag, så hoppar jag i kanalen i morgon . . . så det kan komma på ett ut.»

Vi började tvista på allvar.

Under tiden blef det mörkt som i en källare. Till slut kommo vi öfverens om att vi skulle draga lott.

Swiatecki drog lotten och satte sig i spetsen.

Vi gå framåt med försiktiga, hasande steg. Till eu början är vägen ganska bred, men den blir smalare och smalare. Så vidt vi kunna märka, ha vi afgrunder till både höger och vänster, säkert bottenlösa.

Bergsryggen blir ändå smalare, och, hvad värre

är, förvittrade klippstycken vika undan för våra fötter . . .

»Jag går på alla fyra, annars är det inte möjligt,» säger Swiatecki.

I själfva verket är detta enda utvägen; vi huka oss ned på alla fyra och klättra vidare som chimpanser.

Men snart visar det sig, att inte heller det hjälper. Bergsryggen är snart inte bredare än en hästrygg. Swiatecki sätter sig grensle, jag likaså, och tagande stöd med händerna hasa vi framåt, till stort men för för våra kläder.

Etter en stund hör jag Swiateckis röst:

»Wladek!»

»Ja, hvad för slag?»

»Åsen är slut.»

»Och hvad kommer sen?»

»Ingenting . . . det måtte vara en afgrund.»

»Tag en sten och kasta ned, så få vi höra, när den når botten.»

Jag hör i mörkret, hur Swiatecki trefvar med händerna för att finna någon lös sten. Slutligen säger han:

»Nu kastar jag . . . Hör efter!»

Vi lyssna spändt bägge två.

Tystnad.

»Hörde du ingenting?»

»Nej.»

»Jo, vi ha råkat vackert ut! Det måste vara åtminstone hundra fot till botten.»

»Kasta en gång till!»

Swiatecki letar rätt på en ännu större sten och kastar den.

Inte ett ljud hörs.

»Finns där ingen botten, eller hvad skall detta betyda?» frågar Swiatecki.

»Hvad skall man göra? Vi måste sitta här till det dagas.»

Och vi sitta. Swiatecki kastar ännu ett par stenar; lika fåfängt. En timme, två timmar förflyta. Slutligen hör jag Swiateckis röst:

»Wladek, somna inte . . . Har du en cigarrett?»

Det visar sig, att jag har cigarretter, men tändstickor äro vi bägge två utan. Förtviflan! Klockan kan vara omkring ett på natten eller kanske icke ens så mycket.

Ett fint regn börjar falla. Rundt omkring ogenomträngligt mörker. Jag kommer till den öfvertygelsen, att omgifna af andra människor, som vi alltid äro, vare sig vi lefva i stad eller på land, ha vi ej begrepp om hvad tystnad egentligen är. Den, som omger oss här, formligen dunkar i våra öron.

Jag hör nästan, hur blodet strömmar i mina ådror, och mitt hjärtas slag hör jag tydligt och klart.

Till en början finner jag vår belägenhet pikant.

Att midt i natten sitta grensle öfver en bergskam som på en häst och ha en bottenlös afgrund tätt framför sig, det är i alla fall något, som inte hvem som helst har varit ute för. Men snart börjar jag frysa, och till på köpet tar Swiatecki sig till att filosofera:

»Hvad är lifvet? Lifvet är ett komplett svineri. Konsten! Konsten! säger folk. Må både konsten och jag dra för hin, om den inte är rama efterapningen af naturen och så en usel efterapning dessutom . . . Två gånger har jag sett Salongen. De hade skickat dit så mycket taflor, att man af dukarna skulle kunnat göra sängmadraser åt alla judar i världen — och hvad var det, allt det där? Ett skamlöst ockrande på krämarsmaken! En spekulation på att fylla pung och mage! Om där hade funnits en tillstymmelse till konst, äkta konst, skulle den fått slag i förskräckelsen, men lyckligtvis existerar ingen konst i världen . . . där finns bara natur. Kanhända att naturen också är svineri för resten . . . Det bästa vore att hoppa ned här . . . för att få ett slut på eländet. Det skulle jag göra, om jag hade brännvin, men som jag inte har brännvin, gör jag det inte, för jag har lofvat mig själf, att jag inte skall sluta nykter.

Jag var van vid Swiateckis prat, men i denna

tystnad och enslighet, i kölden och mörkret och vid afgrundens rand stämde hans ord äfven mig dystert. Lyckligtvis var hans filosofiska förråd uttömdt för denna gång, och han tystnade. Han kastade ännu ett par stenar, upprepade ännu ett par gånger: »Inte ett ljud!» och sedan sutto vi båda moltysta i ungefär tre timmar.

Det tycktes mig, att det inom kort borde börja dagas, då vi plötsligt fingo höra ett kraxande och ett sus af vingar öfver våra hufvuden.

Det var ännu mörkt, och jag kunde ingenting urskilja, men jag var viss om att det var örnarna, som började skria öfver afgrunden. »Kra kra» ljöd det allt högre och allt mera genomträngande öfver våra hufvuden. Det förvånade mig, att det fanns en sådan mängd af dem; där tycktes vara hela legioner. Men i hvad fall som helst bebådade de dagens annalkande.

Efter någon stunds förlopp började jag kunna urskilja mina händer, stödda mot bergskammens sidor, därpå framträdde Swiateckis rygg alldeles som en svart silhuett mot en något ljusare bakgrund. Och med hvarje minut blef denna bakgrund allt ljusare. Slutligen började en härlig, silfverfärgad dager falla på klippan, på Swiateckis rygg, mörkret mättades däraf, alldeles som om någon gjutit öfver det en silfverklar vätska, som sög in sig däri, blandade sig med det, från svart förvandlade det till grått och från grått till pärlfärgadt. På samma gång började luften kännas genomträngd af kylig fuktighet, och äfven klippan blef fuktig.

Det ljusnade allt mera.

Jag bemödar mig att inprägla dessa färgöfvergångar i mitt minne och målar litet i mitt stilla sinne, då jag plötsligt afbrytes af ett utrop från Swiatecki:

»Puh! Idioter!»

Och hans rygg försvinner från min synkrets.

»Swiatecki!» skriker jag. »Hvad tar du dig till?»

»Vråla inte! Titta!»

Jag böjer mig framåt — och hvad får jag se? Jag sitter på en klippkam, som mynnar ut i en kanske halfannan aln nedanför liggande äng. Mossan hade

förtagit ljudet af stenarnas fall i marken, ty för resten är ängen slät som ett golf. Vi hade blott att hasa oss ned för klippväggen, så voro vi redan så godt som hemma.

Och hela långa natten hade vi suttit där och hackat tänderna!

Jag vet inte hvarför, men medan Swiatecki och jag nu väntade på en visit af värden uppe i vår atelier, kom det där äfventyret så lifligt för mig, som om det varit i går det händt, och ändå hade mer än ett år förflutit sedan dess.

Minnet däraf fyllde mig af någon anledning med den gladaste tillförsikt, och jag yttrade till Swiatecki:

»Minns du, Antek, att vi inbillade oss sitta framför en afgrund, och så hade vi, när allt kom omkring, jämna vägen för våra fötter. Det kanske är på samma sätt nu. Vi äro fattiga som kyrkråttor, värden vill vräka oss — men kanhända att allt med ens tar en annan vändning. Kanhända att några slussar öppna sig, som öfverösa oss med ära och guld.»

Swiatecki satt på sin halmbädd och drog just ena stöfveln på sig, under det han brummade, att lifvet består i att dra på sig stöflarna om morgnarna och dra dem af sig om kvällarna, och att endast den är klok, som har mod nog att hänga sig. Om han, Swiatecki, hittills inte hade gjort det, så var det uteslutande därför, att han inte blott var en idiot utan också ett fegt kräk.

Mitt utbrott af optimism gjorde slut på hans betraktelser, han såg upp på mig med sina fiskögon och genmälde:

»Du särskildt måtte väl inte ha något att fröjda dig åt. I går vräkte dig Suslowski ur sitt hem och sin dotters hjärta, och i dag vräker dig värden ur ateliern.

Tyvärr — Swiatecki talade sant. För tre dagar sedan hade jag varit Kazia Suslowskas fästman, men i torsdags morse . . . ja, i torsdags var det . . . hade jag från hennes far mottagit följande bref:

»Ärade herre!

Fogande sig efter sina föräldrars önskan samtycker min dotter till att bryta en förbindelse, som skulle blifva hennes olycka. Hon skulle visserligen alltid kunnat finna en tillflykt vid sin moders bröst och under sin faders tak, men oss föräldrar ålåg det att förebygga en sådan nödfallsutväg. Icke så mycket eder ekonomiska ställning som icke dess mera eder lättsinniga karaktär, som ni trots alla bemödandeu ej lyckats dölja, föranleda oss och vår dotter att återgifva eder edert ord och afbryta våra förbindelser med eder, hvilket för öfrigt på intet sätt förminskar den välvilja vi hysa för eder.

Med högaktning
Helisdor Suslowski.
F. d. chef för f. d. räntekammaren i K. P.

Så lydde brefvet . . .

Att min ekonomiska ställning är sådan, att den inte ens skulle förefalla en skabbig, konstantinopolitansk hund afundsvärd, det kan jag möjligen hålla med om, men hvad den där patetiska gorillan har med min karaktär att skaffa, det begriper jag inte.

Kazias hufvud påminner om typen under direktoriets tidehvarf, och hon skulle vara förtjusande, om hon ville kamma sig efter dåtidens mod. Jag har till och med bedt henne därom, men förgäfves, ty hon begriper inte sådant där. Ansiktets kolorit åter igen är af en så varm ton, som om Fortuni målat det.

Af dessa anledningar älskade jag henne uppriktigt, och dagen efter det jag erhållit Suslowskis bref, gick jag och såg ut som om jag fått förgift. Först mot andra dagens afton började jag repa mig och sade till mig själf: Nej är nej och därmed punkt! Hvad som bäst förhjälpte mig till att bära slaget var, att jag hade hufvudet fullt af Salongen och mina »Judar». Jag var öfvertygad om att det var en bra tafla, fastän Swiatecki profeterade, att den inte en skulle få plats i Salongens vestibul.

Jag hade börjat måla den för ett helt år sedan, och det hade kommit sig så:

Jag går en afton nere vid Weichseln och får se, hur en båt med frukt kantrar. Gatpojkarna fiska upp äpplena ur vattnet, och på stranden sitter en hel judefamilj, så förtviflad, att den inte ens jämrar och skriker utan bara vrider händerna och stirrar ned i vattnet.

Familjen består af en gammal jude, patriarkalisk och trasig, en gammal judekvinna, en ung jude, en kolossal best à la Makkabeus, en ung flicka, litet fräknig, men med satans mycket karaktär i teckningen af mun och näsa, och så till slut två judungar. Aftonen bryter in, floden får kopparröda reflexer — helt enkelt hänförande. Träden på Sachsiska ön färgas röda af solen, på andra sidan ön den breda vattenspegeln med röda färgtoner, marinblå färgtoner, nästan stålgrå färgtoner, purpur och violett. Luftperspektivet härligt! Öfvergången från den ena färgnyansen till den andra så omärklig och så hänförande, att själen riktigt skälfver i en — rundt omkring tystnad, ljusrikedom. En sådan melankoli utbredd öfver det hela, att man vill vråla — och så den där i sorg försänkta gruppen, som sitter, som om den i all sin tid inte gjort annat än poserat i atelierer.

»Där har jag min tafla!» tänkte jag.

Jag hade med mig mitt färgskrin, ty därförutan går jag aldrig ut, och jag började ögonblickligt skissera, i det jag sade till judarna:

»Sitt så där och rör er inte ur fläcken!... En rubel åt er hvar, innan det blifvit mörkt.»

Mina judar begrepo genast, hvad det var fråga om, och sutto som prickar. Jag tecknar och tecknar oafbrutet. Gatpojkarna ha krupit upp ur vattnet och snart hör jag bakom mig:

»Titt' på målarjannen! Tjö, så'na krokiga streck han drar!»

Men jag svarar dem på deras eget språk och vinner dem därigenom så, att de till och med höra

upp att kasta småsten på judarna och inte längre störa mig i mitt arbete.

Men nu försättes min grupp helt oväntadt i det briljantaste lynne.

»Judar!» skriker jag. »Var ledsna!»

Hvarpå den gamla judekvinnan svarar:

»Med förlof, herr målare, hvarför skulle vi vara ledsna, när ni lofvat oss en rubel hvar? Må den vara ledsen, som ingenting förtjänar.»

Jag måste hota dem med, att jag inte skall betala.

Två aftnar fortsatte jag att skissera, sedan fingo de posera ett par månader i min atelier. Swiatecki må säga hvad han vill, men taflan är bra, ty den är inte kall: det finns sanning och natur i den. Till och med judeflickans fräknar har jag tagit med. Ansiktena skulle kunna vara vackrare, men de skulle inte kunna vara mera oförfalskade eller äga mera karaktär.

Jag tänkte så mycket på den där taflan, att jag lättare bar förlusten af Kazia. Då Swiatecki nu påminde mig om henne, föreföll det mig också, att det där var någonting längesedan förflutet. Emellertid drog Swiatecki på sig sin andra stöfvel, och jag tände samovaren.

Gamla Antoniowa kom med frukostbröden — Swiatecki uppmanar henne sedan ett år tillbaka fåfängt, att hon skall hänga sig — och vi satte oss till vår måltid.

»Hvad är du så glad för i dag?» frågar mig Swiatecki ilsket.

»Vet jag? Du skall få se, att något märkvärdigt kommer att hända oss.»

I detta ögonblick höra vi steg i trappan.

»Värden! Där har du ditt 'märkvärdiga'!» säger Swiatecki.

Med dessa ord stjälper han i sig sitt te så hett, att han får tårar i ögonen, och eftersom vårt kök är ett genomgångsrum, gömmer han sig bakom kostymerna i ateliern och ropar andtruten från sitt gömställe:

»Hör du, Wladek, han är så gränslöst svag för dig!... Tala med honom du!»

»Dig är han alldeles tokig i,» svarar jag, i det jag också rusar bort till kostymerna, »tala med honom du!»

I detsamma öppnas dörren och in träder — icke värden, utan portvakten i det hus, där Suslowskis bo.

Jag rusar fram.

»Jag har ett bref till herrn,» säger portvakten.

Jag tar brefvet... Vid Hermes — från Kazia! Jag sliter upp kuvertet och läser:

»Jag är viss om att föräldrarna skola förlåta oss. Kom genast, trots den tidiga timmen. Vi äro just hemkomna från brunnsdrickningen i Sachsiska trädgården. *K.*»

Jag är alldeles okunnig om, hvad föräldrarna kunna ha att förlåta oss, och jag har inte heller tid att söka utfundera det. Jag tappar hufvudet af förvåning.

Först efter några ögonblick räcker jag brefvet åt Swiatecki och säger till portvakten:

»Min vän! Hälsa fröken, att jag kommer strax... Vänta... jag har inga småpengar, men här har du en trerubelsedel (min sista!), växla den, behåll en rubel och lämna mig tillbaka resten.»

Inom parentes sagdt tog det afskummet mina tre rubel och behöll dem. Det missfostret visste, att jag inte skulle ställa till några uppträden i Suslowskis hus och drog skamlöst nog fördel häraf. Men då lade jag knappast märke till det.

»Nå, hvad säger du?» frågade jag Swiatecki.

»Ingenting. Hvar kalf finner sin slaktare.»

Den brådska, hvarmed jag klädde mig, tillät mig ej att utfinna något motsvarande, för Swiatecki lämpligt tillmäle.

II.

En kvart senare ringer jag på hos Suslowskis.

Kazia själf kommer och öppnar. Hon är förtjusande... Hon har ännu öfver sig någonting af bäddens värme och af morgonens friskhet, som hon fört med sig från Sachsiska trädgården i vecken af sin ljusblå perkalklänning. Hatten, som hon tagit af sig, har rufsat till håret på henne en smula. Hennes ansikte ler, ögonen le, de fuktiga läpparna le... Hon är en riktig vårmorgon! Jag fattar hennes händer och börjar betäcka dem med kyssar, hon sätter munnen intill mitt öra och hviskar:

»Hvem älskar mest?»

Därpå leder hon mig vid handen inför föräldrarnas anlete. Gubben Suslowski tar sig minen af en romare, som *pro patria* offrar sitt barn åt döden; mamman gjuter heta tårar i kaffet, ty båda sitta vid frukostbordet. Men så reser sig pappa Suslowski och säger:

»Förståndet och plikten borde mana mig att säga nej — men föräldrahjärtat har sina rättigheter — om detta är svaghet, så må Gud döma mig därför!»

Härvid lyfter han ögonen mot taket, till tecken att han är beredd att genast stå till svars, ifall den himmelska domstolen behagar öppna förhöret. Aldrig i mitt lif har jag sett någonting så romerskt, med undantag af salamin och makaronin, som säljas på Corson. Ögonblicket är till den grad högtidligt, att en hippotam skulle spricka af rörelse. Dess högtidlighet ökas ytterligare genom att fru Suslowska breder ut sina armar och med tårkväfd stämma yttrar:

»Mina barn! Om ni någon gång få det svårt i lifvet, ta'n er tillflykt hit — hit!»

Med dessa ord pekar hon på sin barm.

Å, så dum är jag inte! Inte blir det jag, som tar min tillflykt dit — dit. Om Kazia erbjöde mig samma tillflyktsort — det vore något annat. Allt

detta till trots är jag gladt öfverraskad af Suslowskis godhet, och mitt hjärta är öfverfullt af tacksamhet.

Af sinnesrörelse dricker jag så många koppar kaffe, att Suslowski till sist börjar kasta oroliga blickar på gräddkannan och kaffekokaren. Kazia fyller oafbrutet på åt mig, jag försöker samtidigt att trampa henne på foten under bordet. Men hon drar oupphörligt undan den och skakar därvid omärkligt på hufvudet och småler så skälmskt, att jag finner det obegripligt, att jag inte dör på flacken af salighet.

Jag stannar en dryg timme, men slutligen måste jag dunsta af, ty i ateliern väntar mig Bobus, som tar ritlektioner af mig och efter hvarje lektion öfverlämnar till mig sitt visitkort med adlig krona öfver, hvilket jag för öfrigt måste bekänna, att jag oftast slarfvar bort. Kazia och mamman följa mig ut i tamburen, hvilket på det högsta förtretar mig, ty jag hade velat, att Kazia skulle följa mig ensam. En sådan mun hon har!...

Jag tar hemvägen öfver Sachsiska trädgården. En mängd folk kommer från brunnspaviljongen... Jag märker, att alla hejda sig vid min anblick. Jag hör hviskningar: »Magorski! Magorski! Det är han...» Unga fröknar, klädda i ljusa, lätta sommarklänningar, hvilka präktigt framhäfva deras vackra former, kasta blickar på mig, som tyckas säga: »Kom! Jag är beredd...» Hvad tusan, är jag en sådan ryktbarhet eller hvad? — Jag begriper ingenting.

Jag går vidare — alltjämt samma historia... I förstugan törnar jag rätt på värden, som ett fartyg på en klippa. Oj! Hyran!

Värden närmar sig mig och tilltalar mig sålunda:

»Min bäste herre, jag medger visserligen, att jag ibland varit litet obehaglig mot er, men tro mig, att jag för er hyser så mycken... tillåt mig!»

Och han slår armarna om mig och trycker mig till sitt bröst. Ha, jag förstår! Swiatecki har berättat honom, att jag skall gifta mig, och han tror, att jag hädanefter kommer att betala hyran ordentligt. Det må han tro...

Jag kilar upp för trappan. Under vägen hör jag sorl och gny uppe hos oss. Jag störtar in. I ateliern är det tjockt af rök. Jag ser Julek Rzysinski, Wach Poterkiewicz, Franek Cepkowski, gamle Sludecki, Karminski, Wojtek Michalak. De roa sig med att kasta boll med den elegante Bobus, men knappt varsebli de mig, förrän de släppa ned honom på golfvet, halfdöd, och i stället upphäfva ett indiantjut.

»Gratulerar! Gratulerar! Gratulerar!»

»Hissa honom!»

Jag gripes af en hop händer, stöter i nästa ögonblick hufvudet i taket och singlas några minuter upp och ned, hvarunder de tjuta som verkliga vrålapor. Slutligen befinner jag mig på golfvet igen, tackar dem så godt jag kan och tillfogar, att de allesammans måste komma med på mitt bröllop, framför allt Swiatecki, som jag på fläcken engagerar till bröllopsvittne.

Swiatecki sträcker armarna mot höjden och säger:

»Den där narren tror, att vi gratulera honom till hans förlofning.»

»Hvad gratulera ni mig annars till?»

»Hvad? Vet du ingenting?» ropa alla.

»Nej, jag vet ingenting, hvad böflar mena ni?»

»Gif honom Pappersdraken! Morgonnumret af Pappersdraken!» skriker Wach Poterkiewicz.

De räcka mig Pappersdraken.

»Se på telegrammen!»

Jag ser på telegrammen och läser:

»*Specialtelegram till Pappersdraken.* Magorskis tafla »Judar vid Babylons älfvar» har erhållit stora guldmedaljen på årets Salong. Kritiken höjer konstnären till skyarna. Albert Wolff har kallat taflan en »revelation». Baron Hirsch bjuder 15,000 francs.»

Håll i mig! Hjälp! Mitt förstånd står stilla, jag får inte fram ett ord. Jag visste, att taflan var lyckad, men om en sådan framgång hade jag inte ens drömt...

Pappersdraken faller ur min hand.

Mina vänner taga upp den och uppläsa ur Senaste nytt följande kommentarier till telegrammet:

I:sta meddelandet. Vi erfara af konstnären själf, att han ämnar utställa sin tafla i vår sköna residensstad.

II:dra meddelandet. På en förfrågan af vice præses i Akademien för de fria konsterna, huruvida konstnären ämnade utställa sitt mästerverk i Warszawa, svarade denne: »Jag vill hellre icke sälja den i Paris än icke utställa den i Warszawa!» Vi uttrycka den förhoppningen, att våra efterkommande skola få läsa dessa ord på konstnärens grafsten (gifve Gud så sent som möjligt!).

III:dje meddelandet. Vid erhållandet af telegrammet från Paris insjuknade konstnärens moder till följd af sinnesrörelsen.

IV:de meddelandet. I det ögonblick tidningen lägges i press erfara vi, att konstnärens moder befinner sig bättre.

V:te meddelandet. Konstnären har mottagit uppmaningar att utställa sin tafla i alla Europas hufvudstäder.

Under inflytande af dessa hårresande lögner hämtar jag mig något. Ostrzynski, redaktören af Pappersdraken och Kazias f. d. tillbedjare, måste ha mist förståndet, ty detta öfvergår verkligen alla gränser. Naturligtvis vill jag först och främst utställa taflan i Warszawa, men 1:o har jag ännu inte talat med någon människa därom; 2:o har vice præses i akademien ej frågat mig om någonting; 3:o har jag ingenting svarat honom; 4:o dog min mor för tio år sedan; 5:o har jag inte erhållit uppmaning från något håll att utställa min tafla.

Hvad värre är: det kommer plötsligt för mig, att kanske telegrammet inte är stort pålitligare än de fem meddelandena... Ostrzynski, som för ett halft år sedan, trots att föräldrarna voro för honom, fick korgen af Kazia, har kanske med flit spelat mig det här sprattet, men i så fall »skall han få betala det med sitt hufvud eller någonting liknande», som det heter i libretton till en viss opera. Kamraterna lugna mig emellertid med försäkran, att tilläggen har Ostrzynski kunnat fabricera, men telegrammet måste vara sant.

I samma nu kommer Stach Klosowicz med morgonnumret af Kuriren. Telegrammet står äfven där. Jag andas lättare.

Nu börja de lyckönska mig en och en. Gamle Sludecki, en genomfalsk kanalje, men söt som sirap, skakar min hand och säger:

»Vid Gud, jag har alltid trott på ert geni, käre kollega, och jag har alltid försvarat er, käre kollega... (jag vet, att han kallat mig för åsna) men, bevars väl... kanske ni inte vill, bäste kollega, att en sådan *fa-presto* som jag kallar er för kollega, käre kollega... ursäkta mig i så fall, käre kollega, det sker bara af gammal vana...»

Jag önskar i mitt sinne, att jag finge se honom hänga, men jag hinner ej uttala denna önskan, ty i detsamma drar mig Karminski litet afsides och säger med sänkt röst, men högt nog för att höras:

»Kanske ni behöfver pengar, bäste kollega, tillåt mig...»

Karminski är känd för sin tjänstaktighet. Allt emellanåt säger han till någon af oss: »Om du behöfver pengar, så säg bara åt mig, jag skall... Adjö, Adjö!» Och ändå har han verkligen pengar. Jag svarar honom, att, om jag inte kan få några på något annat håll, så skall jag vända mig till honom.

Under tiden komma andra fram, ärliga, hederliga pojkar, och omfamna mig, så att det knakar i lederna. Till sist närmar sig Swiatecki, jag ser, att han är rörd, men han söker dölja det och säger i sträf ton:

»Fast jag ser, att du judaiseras, så lyckönskar jag dig i alla fall.»

»Fast jag ser, att du idiotiseras, så tackar jag dig,» svarar jag, och vi omfamna hvarandra väldeligen.

Wach Poterkiewicz framkastar en häntydan om att han är alldeles torr i strupen. Jag har inte en groschen, men Swiatecki har två rubel, och de andra ha också litet. Allmän salning till en punschbål följer... De dricka min skål, hissa mig på nytt, och då jag berättar dem, att allt är klareradt med Suslowskis igen,

dricka de äfven Kazias skål. Då kommer Swiatecki fram till mig och säger:

»Tror du, unge idiot, att de inte läste telegrammet, innan flickan skref till dig?»

Aj, det kändes, som om jag fått ett käpprapp! Åt ena hållet hade horisonten ljusnat för mig, åt den andra mörknade den betydligt. Af Suslowskis kan man vänta sig allt, men att Kazia var i stånd till en sådan gemenhet!

Det var dock mycket troligt, att de läst telegrammet på morgonen i brunnsparken, och att de sedan skickat efter mig.

I första ögonblicket vill jag genast rusa till Suslowskis och ställa dem till räkenskap.

Men jag kan ej öfverge sällskapet... Dessutom anländer nu Ostrzynski, elegant, kylig, själfsäker som vanligt. Redan på tröskeln börjar han beskyddande vifta med käppen och säger:

»Jag gratulerar, min vän, äfven jag gratulerar...»

Detta »jag» uttalar han med särskildt eftertryck, som om en lyckönskan af honom skulle betyda mera än någon som helst annans.

Kanhända, för resten, att han har rätt...

»Hvad är det, du har smort ihop för slag?» ropar jag. »Så sant jag här står, var det först i Pappersdraken jag fick veta nyheten.»

»Hvad rör det mig?» svarar Ostrzynski.

»Jag har aldrig sagt ett ord om att utställa taflan.»

»Men nu säger du det,» svarar Ostrzynski flegmatiskt.

»Och han har ingen mamma, och hans mamma har inte blifvit sjuk!» ropar Wojtek Michalak.

»Hvad rör det mig?» upprepar Ostrzynski med värdighet, i det han långsamt drar af sig handskarna.

»Men telegrammet är ju riktigt?»

»Fullkomligt.»

Denna försäkran lugnar mig alldeles. Af tacksamhet häller jag i punsch åt honom. Han för glaset till sina läppar, sväljer en liten klunk och säger därpå:

»Först din skål och sedan en för... du vet nog hvem. Jag gratulerar dig af dubbla skäl.»

»Hur vet du det?»

Ostrzynski rycker på axlarna.

»Suslowski var ju på redaktionen före åtta i dag?»

Swiatecki börjar brumma någonting om folks gemenhet i allmänhet. Jag kan inte härda ut längre utan rycker till mig min hatt. Ostrzynski följer efter mig ut, men jag rusar ifrån honom, och efter några minuter ringer jag för andra gången på hos Suslowskis. Kazia kommer åter och öppnar, hennes föräldrar äro ej hemma.

»Kazik!» säger jag strängt. »Visste du om telegrammet?»

»Ja visst,» svarar hon lugnt.

»Å, Kazik!»

»Hvad nu då, kära du? Det var ju helt naturligt från föräldrarnas sida sedt. De måste ju ha något förnuftigt skäl för att anta dig till måg.»

»Men *du,* Kazia!»

»Och jag begagnade mig af första lägliga tillfälle... Är du ond på mig för det, Wladek?»

Det ljusnar för min blick, och det förefaller mig, att Kazia har fullkomligt rätt. När allt kommer omkring, hvarför kom jag hitrusande som en tok?

Emellertid smyger sig Kazia intill mig och lägger hufvudet mot min axel, jag slår armen om henne, hon vänder sitt lilla ansikte emot mitt, sluter ögonen, sätter ut sin rosenröda mun och hviskar:

»Nej, nej, Wladek!... inte nu... efter bröllopet... jag ber dig!»

Till följd af denna bön sluter jag med mina läppar till hennes lilla näbb, och vi förbli i den positionen, så länge andningsprocessen tillåter det. Kazias ögon få ett slocknande uttryck... Slutligen lägger hon handen öfver dem och säger:

»Och jag, som så mycket bad dig, att du inte skulle...»

Förebråelsen och den förstulna blicken bakom han-

den röra till den grad mitt hjärta att jag kysser henne för andra gången. Då man älskar någon, har man naturligtvis större lust att kyssa än att till exempel slå den personen... Och jag älskar Kazia besinningslöst, omåttligt och evigt. Hon eller ingen annan och därmed punkt!

Kazia uttryckte med sväfvande röst den farhågan, att jag skall mista aktningen för henne. Den lilla, lilla tokan, sådana dumheter hon pratar! Jag lugnar henne efter bästa förmåga, och vi börja tala förstånd.

Vi besluta att, ifall hennes föräldrar låtsa sig ha erfarit nyheten om telegrammet först senare, jag ej skall låta märka, att jag vet, hur sakerna stå. Därpå tar jag farväl af Kazia med löfte att komma tillbaka på aftonen.

Jag måste skynda åstad till Akademiens kansli; med dess förmedling skall jag ha lättare att träffa mina öfverenskommelser med Salongens sekretariat.

III.

Jag afsänder ett telegram med innehåll, att jag antager baron Hirschs anbud, men har beslutit att först utställa taflan i Warszawa etc.

Till telegrammet så väl som till mina öfriga utgifter lånar jag pengar på kansliet. Man ger mig utan tvekan hvad jag begär. Alltihop går, som om det vore smordt...

I Pappersdraken och Kuriren står min biografi, som för resten inte innehåller ett sant ord. Men som Ostrzynski säger: Hvad rör det mig? Dessutom har jag erhållit meddelanden från två illustrerade tidningar; de vilja införa mitt porträtt och en reproduktion af min tafla. Godt!

Jag kommer att simma i guld.

IV.

En vecka senare erhåller jag en penningsumma i förskott från baron Hirsch.

Det resterande skall utbetalas, så snart köparen fått taflan i sin ägo. Nu förskotterar mig Handelsbanken fem tusen francs i blanka louisdorer, som radas upp framför mig på disken. I hela mitt lif har jag inte sett så mycket pengar. Jag återvänder hem lastad som en mulåsna.

I ateliern stor folksamling. Jag kastar mina louisdorer på golfvet, och alldenstund jag aldrig förr haft nöjet att rulla mig i guld, så gör jag det nu. Swiatecki följer exemplet. Värden kommer och tror, att vi blifvit förryckta. Vi roa oss kannibaliskt.

V.

Ostrzynski berättade mig en dag, att han är mycket belåten öfver att ha fått korgen af Kazia ty det öppnar sig för honom vyer, som jag inte kan ha den svagaste föreställning om.

Det gläder mig mycket eller rättare sagdt, det är mig totalt likgiltigt. Säkert är, att Ostrzynski är en, som alltid tar sig fram här i världen.

Då han gjorde Kazia sin kur, gynnade honom hennes föräldrar, särskildt pappa Suslowski. Ostrzynski hade till och med ett sådant välde öfver honom, att denne romare gentemot honom alldeles förlorade sina vanliga bildstodsmanér. Kazia däremot kunde ända från första ögonblicket ej tåla Ostrzynski. Det var någon sorts instinktiv motvilja, ty jag är alldeles viss på att han ej stötte henne genom det, som gör honom antipatisk för mig och för alla, hvilka närmare känna honom.

Han är en egendomlig människa eller rättare en egendomlig litteratör.

Det finns säkert inte blott hos oss utan i hvarje mera betydande medelpunkt för litteratur och konst människor, om hvilka vi ovillkorligt fråga oss, hvaraf deras auktoritet kommer sig.

Till det slaget människor hör min vän redaktören af Pappersdraken. Hvem skulle väl tro, att hemligheten af Ostrzynskis anseende och betydelse ligger däri, att han ej älskar och ej vördar talanger, särskildt litterära — att han helt enkelt lefver af att ringakta dem?... Han föraktar dem i sin egenskap af en världsman, som tack vare ett korrekt uppträdande, en viss snarfyndighet och ganska mycken kvickhet vinner ständiga segrar öfver dem ute i sällskapslifvet.

Det är pengar värdt att se, med hvilken vårdslös ironi han på sammanträden, på artistiska och litterära samkväm, på jubileumsmiddagar etc. behandlar människor, som på det skapande området förmå tio gånger mer än han, hur han tar bladet från munnen på dem, hur han bringar dem till korta genom sin logik, sin bevisföring, hur han rent af imponerar på dem med sin självsäkerhet.

Så ofta Swiatecki börjar tala om detta, råkar han i vredesmod och skriker, att han skulle vilja krossa skallen på Ostrzynski, men mig förvånar ej denna hans auktoritet. Verkligt talangfulla människor bruka ofta vara klumpiga, blyga, i saknad af slagfärdighet och intellektuell jämvikt. Först då den verkliga talangen är lämnad åt sig själf och ensamheten, växer det vingar på hans skuldror. Ostrzynski åter går, ifall han är ensam, säkert och lägger sig att sofva, ty han har absolut ingenting att säga sig själf.

Framtiden återställer rangordningen mellan dessa människor och gifver hvar och en hans vederbörliga plats. Ostrzynski är alltför klarsynt för att icke inse detta, men han frågar ej därefter. Det är honom nog, att han i det närvarande ögonblicket betyder mera och är föremål för större hänsyn än de, som äro mera värda än han.

Vi målare stå honom mindre i vägen. Ibland

gör han dock reklam äfven för skriftställartalanger, men detta endast då Pappersdrakens intresse och konkurrensen med Kuriren så påfordra. För resten är han en god kamrat och en treflig karl. Jag kan till och med säga, att jag tycker om honom, men...

Må Ostrzynski dra för hin i våld... Nog nu om detta!

VI.

Det går så långt, att jag ibland blir alldeles ursinnig.

En sådan komed! Allt sedan jag blifvit ryktbar och fått pengar, behandlar mig Suslowski, tvärt emot all förmodan, på ett verkligen fräckt sätt. Han, hans hustru, alla Kazias manliga och kvinnliga släktingar bemöta mig med isande köld.

Första aftonen underrättade mig Suslowski, att, om jag trodde, att min förändrade ställning inverkat på deras handlingssätt, eller om jag ansåg, att jag gjorde dem en ära genom mitt mågskap — ooh det såg ut så på mig — så bedrog jag mig storligen. Fastän de voro färdiga att uppoffra mycket för sitt barns lycka, kunde likväl icke detta barn begära, att de för dess skull uppoffrade sin mänskliga värdighet. Modern tillfogade, att barnet nog visste, hvar hon i så fall skulle söka sin tillflykt. Den rara Kazia tager mig i försvar, ofta i rätt skarpa ordalag, men gamlingarna vakta på hvart ord jag säger.

Jag hinner knappt öppna munnen, förrän Suslowski biter sig i läppen, ser på sin hustru och skakar på hufvudet, som om han ville säga: »Jag visste, att det skulle bli slutet.» Och så gå de på från morgon till kväll.

Och att tänka sig, att allt det där är hyckleri och just går ut på att hålla mig kvar i nätet! Ty i grund och botten kliar det dem i fingrarna efter mina femtontusen francs, och de äro lika angelägna om detta giftermål som jag, fastän våra motiv äro olika.

Det här måste få ett slut!

De ha drifvit mig ända därhän, att jag själf börjar tycka mig ha begått en låghet, då jag fått en guldmedalj och femton tusen francs för min tafla.

VII.

Eklateringsdagen är inne.

Jag har köpt en vacker ring i Louis XV:s stil, som ej fallit Suslowski och inte ens Kazia i smaken, ty ingen i hela det där huset har ett begrepp om den sanna konsten.

Mycket arbete återstår mig, innan jag lyckats utrota det spetsborgerliga hos Kazia och får henne att känna artistiskt; men eftersom hon älskar mig, har jag godt hopp.

Till förlofningsfesten inbjöd jag ingen utom Swiatecki. Jag ville, att han förut skulle gå på visit till Suslowski, men han förklarade, att ehuru fysiskt och moraliskt bankrutt var han ändå inte så djupt sjunken, att han gick på visiter... Han var obeveklig.

Jag har förberedt Suslowskis på att min vän är ett utprägladt original men för öfrigt en genialisk målare och den allra hyggligaste och hederligaste människa i världen.

Då Suslowski får höra, att min vän målar »storkadaver», »mellankadaver» och »småkadaver» höjer han på ögonbrynen och förklarar, att han hittills endast haft att skaffa med respektabelt folk, att hela hans ämbetsmannabana varit oförvitlig, och att han hyser den förhoppningen, att »herr Swiatecki» skall veta vörda de åsikter och vanor, som härska i ett anspråkslöst men hederligt hem...

Jag bekänner, att jag i det afseendet inte är alldeles fri från farhågor, och ända från tidigt på morgonen ligger jag i strid med Swiatecki, som envisas att vilja komma klädd i storstöflar.

Jag persuaderar, ber, bönfaller. Till slut ger han efter, i det han förklarar sig ej se något skäl, hvarför han inte skulle göra sig till narr. Skada bara, att hans skodon erinra om en afrikansk upptäcktsresandes, ty svärtan gick ögonblickligt af dem, sedan skomakaren lämnat dem på kredit. Men hvad är att göra?

Det värsta är emellertid, att Swiateckis hufvud ser ut som en skogklädd bergstopp, hvaröfver en orkan nyss farit fram. Detta måste jag finna mig i, ty det finns ingen ryktborste i världen, som skulle bringa reda i den chevelyren. Däremot förmår jag Swiatecki att i stället för blusen, som han annars alltid går klädd i, sätta på sig en rock. Han gör det, men antar en uppsyn påminnande om ett af sina »storkadavers», och hans humör bli graflikt dystert.

På gatan titta alla människor på hans knölpåk och hans väldiga, skamfilade slokhatt, men det är jag van vid ...

Vi ringa och träda in.

Redan i tamburen når mig ljudet af kusin Jaczkowiczs stämma. Han talar om öfverbefolkningen. Kusin Jaczkowicz talar alltid om öfverbefolkningen, det är hans käpphäst. Kazia ser i sin muslinsklänning ut som en rosig molnsky och är förtjusande ... Suslowski är klädd i frack, släktingarna äro klädda i frack, de gamla tanterna i siden.

Swiateckis inträde gör effekt. Man betraktar oss med en viss oro ... Swiatecki ser sig omkring med mörka blickar och förklarar för Suslowski, att han visst inte skulle ha trängt sig på, »ifall det inte varit så, att Wladek skulle gifta sig eller någonting i den stilen».

Detta »någonting i den stilen» utöfvar den mest fatala verkan. Suslowski rätar på sig med värdighet och frågar, hvad herr Swiatecki menar med »någonting i den stilen» ... Herr Swiatecki svarar, att alltihop är honom totalt likgiltigt, men att han för Wladeks skull» gärna skulle låta fernissa sig, särskildt om han visste, att han därigenom gjorde herr Suslowski en tjänst.

Min blifvande svärfader ser på sin hustru, på mig och på Kazia med en blick, hvari häpnad och ogillande strida om herraväldet.

Lyckligtvis räddar jag situationen, i det jag med en hos mig sällsynt själsnärvaro ber den blifvande svärfadern att presentera mig för de medlemmar af släkten, som jag ännu icke har nöjet att känna.

Presentation följer, och därpå sätta vi oss.

Kazia tar plats bredvid mig och låter sin hand ligga kvar mellan mina. Rummet är fullt af människor, men alla sitta stela och tysta. Atmosfären är mycket tryckt.

Kusin Jaczkowicz återvänder till samtalet om öfverbefolkningen. Min Swiatecki sitter och tittar under bordet... I den allmänna tystnaden höres endast Jaczkowicz, som, alldenstund han är i saknad af en framtand, låter höra en lång hvissling för hvar gång han skall uttala s.

»Den kan med tiden dra de mest fruktansvärda olyckor öfver hela Europa,» säger Jaczkowicz.

»Emigrationen...» infaller någon.

»Statistiken visar, att emigrationen inte förhindrar öfverbefolkning.»

Swiatecki lyfter plötsligt på hufvudet och riktar sina fiskögon på den talande.

»Vi måste införa det kinesiska bruket hos oss...» utlåter han sig med dyster bas.

»Hur ... jag ber om ursäkt ... det kinesiska bruket?»

»Jo, i Kina ha föräldrarna rätt att strypa klent utrustade barn; hos oss borde barnen ha rätt att göra detsamma med lika beskaffade föräldrar.»

Åskslaget har kommit, soffan knakar under tanterna, jag sjunker genom golfvet. Suslowski sluter ögonen, förlorar för en stund talförmågan.

Tystnad.

Därpå ljuder min blifvande svärfars stämma, skälfvande af sinnesrörelse:

»Min herre, jag hoppas, att ni såsom kristen...»

»Hvarför skulle jag vara kristen?» frågar Swiatecki med en olycksbådande skakning på hufvudet.

Det andra åskslaget! Soffan med tanterna börjar skaka som af feberfrossa. Jag är fortfarande sjunken genom jorden.

Allt är förloradt, alla mina förhoppningar äro krossade.

Plötsligt brister Kazia ut i ett klingande skratt, därefter kusin Jaczkowicz, utan att veta hvarför, och till sist äfven jag ... också utan att alls veta hvarför.

»Pappa!» ropar Kazia. »Wladzio har ju förberedt pappa på att herr Swiatecki är ett original. Herr Swiatecki skämtar, och jag vet, att herr Swiatecki har en mor och är en mycket god son.»

En sådan liten präktig krabat, den där Kazia! Hon är inte bara uppfinningsrik, utan hon slår också hufvudet på spiken, ty Swiatecki har verkligen sin mor i lifvet och är henne en kärleksfull son.

Hennes skratt och hennes ord framkalla en svag ljusning i minerna. Ännu större effekt gör en betjänt, som kommer in med vin och bakelser.

Det är samma portvakt, som bestal mig på mina sista tre rubel, men nu är han uppsträckt i frack och fungerar, som sagdt, såsom betjänt. Han håller ögonen oafvändt fästa på brickan, glasen skramla, och han skrider fram så långsamt som om han bure ett till randen fylldt vattenglas.

Jag börjar känna farhågor för att han skall släppa alltsammans i golfvet. Lyckligtvis besannas dock ej min fruktan.

Efter några ögonblick äro glasen fyllda. Förlofningsakten går af stapeln.

En minderårig kvinnlig kusin håller en tallrik, hvarpå de båda ringarna ligga. Hennes ögon äro nära att ramla ur hufvudet af nyfikenhet, och hela ceremonien bereder henne en sådan obeskriflig förnöjelse, att hon hoppar upp och ned på golfvet och tallrik och ringar med henne. Suslowski reser sig upp, alla

resa sig upp. Man hör blott bullret af stolarna, som skjutas tillbaka.

Jag uppfångar, hur midt i tystnaden en matrona gör den hviskande anmärkningen, att hon väntat sig, att min ring skulle vara »finare» . . . Detta oaktadt är stämningen så högtidlig, att flugorna ramla af väggarna.

Suslowski upphäfver sin röst:

»Mina barn, emottagen edra föräldrars välsignelse!»

Kazia faller på knä; så gör ock jag.

En sådan min den Swiatecki måste ha just nu, en sådan min han måste ha!

Men jag vågar inte titta på honom. Jag ser på Kazias muslinsklänning, som gör sig bra mot den urblekta röda mattan. Suslowski och hans fru lägga sina händer på våra hufvuden, och därpå säger min blifvande svärfar:

»Min dotter! Du har i ditt hem haft det bästa exempel på hurudan en hustru bör vara, och jag behöfver alltså inte påpeka för dig dina plikter, som för öfrigt din man kommer att undervisa dig om (jo, det vill jag lofva!) Men till er vänder jag mig, herr Wladislaw . . .»

Härpå följer ett tal, hvarunder jag räknar till hundra, och då jag hunnit till hundra, börjar jag åter med ett. Suslowski medborgaren, Suslowski ämbetsmannen, Suslowski fadern, Suslowski romaren har funnit ett tillfälle att lägga hela sin själsstorhet i dagen. Orden: barn, föräldrar, plikter, framtid, välsignelse, törnen, tillfredsställdt samvete surra mig i öronen som en bisvärm.

Min halsduk måtte vara för hårdt åtknuten, ty jag börjar besväras af andnöd. Jag hör, hur fru Suslowski snyftar och gråter, hvilket rör mig, ty hon är, när allt kommer omkring, en godhjärtad gumma; jag hör slamret af ringarna, som den hoppande kusinen håller i beredskap på tallriken. Du min skapare, en sådan min Swiatecki måste ha!

Slutligen resa vi oss upp. Kusinen sticker tall-

riken upp under näsan på mig. Kazia och jag växla ringar.

Uff! Jag är förlofvad! Men min förmodan, att allt nu är öfver, visar sig ty värr oriktig, ty Suslowski anmodar oss att gå och undfå alla tanternas välsignelse.

Vi tåga åstad. Jag kysser fem händer, som lifligt erinra mig om ankfötter... Alla tanterna uttrycka den förhoppningen, att jag ej skall komma deras förväntningar på skam.

Hvad tusan är det väl de vänta sig af mig? Kusin Jaczkowicz omfamnar mig. Nej, min halsduk måtte sannerligen vara för hårdt åtknuten!

Men det värsta är öfver... Det bjuds på te.

Jag sitter bredvid Kazia och låtsar, att jag inte ser Swiatecki. Den apan bereder mig ny ängslan, då han på frågan, om han ej vill ha litet konjak i sitt te, svarar, att konjak dricker han endast buteljvis... För öfrigt slutar aftonen lyckligt.

Vi komma ut på gatan. Jag drar ett djupt andetag. Mitt halsduk satt verkligen för hårdt åt.

Swiatecki och jag vandra framåt under tystnad. Denna tystnad börjar kännas tryckande, och inom kort förefaller den mig outhärdlig. Jag känner, att jag måste säga något, tala om min lycka, om hur väl arrangeradt alltsammans var, och om hur jag älskar Kazia... Gång på gång öppnar jag munnen, men det vill inte gå. Slutligen, då vi äro nära ateliern, säger jag:

»Erkänn, Swiatecki, att lifvet är skönt ibland!»

Swiatecki stannar, ser på mig under lugg och svarar:

»Åsna!»

Den aftonen talas vi inte vid mera.

VIII.

En vecka efter eklateringsfesten kommo mina »Judar» till Warszawa och utställdes.

Taflan har fått sin plats i en särskild sal, och vid

dörren upptages särskild afgift. Hälften af nettoinkomsten tillfaller mig... På utställningen lär det vara öfverfullt från morgon till kväll.

Jag har varit där en enda gång, men som man tittar mera på mig än på taflan, ämnar jag inte gå dit mera, ty hvarför skall jag reta upp mig onödigtvis?

Om också min tafla vore ett mästerverk, hvars like aldrig setts, skulle dock publiken föredra att tillfredsställa det slaget nyfikenhet, som föranleder den att gå och se på en hottentott, som uppäter lefvande dufvor. En sådan hottentott är i detta ögonblick jag. Vore jag verkligen en åsna, som Swiatecki säger, skulle jag vara belåten däröfver. Men jag är för mycket målare, för att jag inte skall uppröras öfver att se konsten så förnedras och blott och bart tjäna till piedestal åt en modern blifven personlighet.

IX.

För tre veckor sedan hade endast ett fåtal reda på min existens, och nu får jag mottaga högtals med bref, förnämligast kärleksbref. Af fem börja åtminstone fyra med orden: »Kanske att ni, då ni läst detta bref, skall förakta den kvinna, som etc.» — Jag föraktar visst inte, »den kvinna, som etc.», bara den kvinnan låter mig vara i fred. För resten, vore inte Kazia, skulle jag kanske, sanningen att säga, inte rycka så öfverlägset på axlarna åt denna störtflod af känslor.

Hvad som emellertid mest förtryter mig, det är, att den ena som den andra af dessa »*okända*» kan vänta, att en man, som aldrig har sett henne, skall utan vidare flyga henne i famnen. Lyft först på slöjan, o sköna okända, och då jag får se dig, då först skall jag säga dig... Nej, nej, jag skall inte säga någonting, för tusan... Kazia!

I ett anonymt bref från en »gråhårig väninna» kallas jag för »mästare» och Kazia för »gås».

»Mästare, är detta en hustru för dig? (frågar min

gråhåriga väninna). Är detta ett val värdigt den, på hvilken hela landets blickar äro riktade? Du är ett offer för intriger!»

En egendomlig förmodan, och ännu egendomligare är den fordran, att jag skall gifta mig inte efter mitt hjärtas, utan efter allmänhetens val.

Och den stackars Kazia, som inte blir gillad!

Det gifs utan tvifvel större brott än anonyma bref, men det ges intet större . . . hur skall jag kunna uttrycka mig nog fint? . . . Nej, det får hellre vara!

Tiden för Kazias och mitt bröllop är ännu inte utsatt, men det skall bli snart.

Jag förkortar min väntan genom att säga åt Kazia att kläda sig riktigt elegant och följa med mig på utställningen. Må man se oss tillsammans!

Från Paris ha nu också Swiateckis två »storkadaver» anländt.

Taflan bär namnet »Sista mötet» och föreställer en yngling och en ung flicka, liggande på dissektionsbordet. Meningen blir en klar vid första ögonblicket. Man förstår, att de båda döda älskat hvarandra i lifvet. att fattigdomen skilt dem åt och döden förenat dem.

Studenterna, som stå lutade öfver liken, äro en smula hårdt målade, i dissektionssalens perspektiv finnas fel, men »storkadavren» äro helt enkelt präktiga. De *äro* kadaver och det till den grad, att det utströmmar iskyla från dem. På »Salongen» fick taflan icke ens ett omnämnande, kanhända emedan den verkar så ohygglig, men kritiken lofordade den.

Bland vår »malaria» finns obestridligen många talanger. Bredvid Swiateckis storkadaver har t. ex. Franek Cepkowski utställt sin »Koreckis död». En kolossal kraft och ofantligt mycket individualitet!

Swiatecki kallar Franek för en idiot, för det första emedan Cepkowski har benadt hår och klufvet skägg, för det andra emedan han klär sig efter sista modet, och för det tredje emedan han är oändligt väluppfostrad och rätt ofta talar om sina högättade släktingar.

Men Swiatecki bedrar sig.

Talangen är en fågel, som bygger bo hvar det behagar honom, ibland i vildmarken, ibland i en välskött trädgård.

Jag har i München och Paris sett målare, som sågo ut som bryggardrängar eller tvärtom: som perukmakare eller sockerbagare — man skulle inte ha velat ge tre groschen för dem. Men så hade ändå de bestarna, när allt kom omkring, själar fulla af konstnärlig exaltation, till otrolig grad känsliga för former och färger, samt en motsvarande förmåga att ge allt detta uttryck på duken. Ostrzynski, som har färdiga beteckningar för allting, skulle väl på tal härom skrifva i sin Pappersdrake: »*Spiritus fiat ubi vult*».

Enligt Swiateckis åsikt är historiemålningen »obskyrt barbari». Jag målar ej historiska saker, och mig personligen är saken likgiltig, men från alla håll hör jag nu för tiden detta påstående, som lär höra till »den modärna åskådningen». Det tuggas om och om igen, så att jag till slut blifvit led på det.

Våra kära polska målare ha ett fel. De gifta sig vid unga år med något slags doktrin om konsten och stå sedan under dess toffel, se allt med dess ögon, modellera konsten efter den och äro öfver hufvud taget bättre apostlar än målare. I motsats till hvad jag nyss sade, har jag återigen känt sådana målare, som talat sig hesa om konsten och hurudan den bör vara, men som, då det gällde att gripa till penseln, ingenting dugde till.

Jag har ofta tänkt, att filosoferna egentligen äro de, som böra skapa konstteorien; — skapa de en dum sådan, må de stå till svars därför, men konstnärerna, de skola måla hvad hjärtat dikterar dem — och så *kunna* måla, ty det är hufvudsaken...

Enligt min uppfattning är den eländigaste lilla talang mera värd än den mest storartade teori, och de storartade teorierna äro inte värda att få borsta stöflarna åt den konstnärliga friheten.

X.

Jag har varit på utställningen tillsammans med Kazia och Suslowski.

Framför min tafla är det alltjämt svart af folk.

Så fort vi trädde in, började det ljuda hviskningar rundt omkring, och denna gång tittades det mest, inte på taflan och inte på mig, utan på Kazia. Fruntimren särskildt togo icke ögonen ifrån henne. Jag såg, att hon var öfvermåttan stolt häröfver, men det fann jag helt förlåtligt.

Värre var, att hon om Swiateckis »storkadaver» fällde det omdömet, att det var en »oanständig» tafla. Suslowski förklarade, att hon tog ordet ur munnen på honom, men jag var ursinnig. Att min Kazia skall ha en sådan uppfattning af konsten!

Af pur ilska tog jag ögonblickligt farväl af dem, under förevändning att jag måste träffa Ostrzynski. Jag begaf mig verkligen till Ostrzynski, men bara för att narra honom med mig ut på en festfrukost.

XI.

Jag har sett ett under och därmed punkt!

Nu först förstår jag, hvarför människan har ögon.

Corpo di Baccho! Hvilken skönhet!

Ostrzynski och jag äro ute tillsammans. Då varseblir jag plötsligt i hörnet af Wierzbowagatan en kvinna, som passerar förbi oss. Jag stannar som fastvuxen, som förstenad, som petrificerad, förlorar all besinning, griper omedvetet tag i Ostrzynskis halsduksrosett, sliter upp Ostrzynskis halsduksrosett — hjälp, jag förgås!

Hvad betyder det, att hon har de mest regelbundna ansiktsdrag — hvad betyda dragen! Men hon är ju helt enkelt en konstnärsskapelse! Ett mästerverk som teckning, ett mästerverk som kolorit, ett

mästerverk som sentiment. Greuze skulle vakna upp från de döda vid hennes åsyn och därefter gå direkt och hänga sig, emedan han målat sådana fågelskrämmor.

Jag ser och ser... Hon går ensam — nej, hvad pratar jag! — hon har i följe poesien, musiken och våren, sällheten och kärleken. Jag vet ej, om jag genast skulle vilja börja måla henne; först tror jag, att jag ville falla på knä och kyssa hennes fötter och tacka henne för att hon kommit till jorden. Vet jag för resten, hvad jag skulle vilja?

Hon skrider förbi oss, strålande som en sommardag. Ostrzynski hälsar på henne, men hon ser honom ej... Jag vaknar upp som ur en dröm och skriker:

»Vi måste skynda efter henne!»

»Har du mist förståndet?» svarar Ostrzynski. »Jag måste knyta min halsduk. Låt mig vara!... Det är en bekant till mig.»

»En bekant till dig? Presentera mig!»

»Skulle aldrig falla mig in... Sköt du din fästmö!»

Jag utslungar en förbannelse öfver Ostrzynski och hans efterkommande allt intill nionde led. Därpå vill jag ensam skynda efter den okända.

Olyckligtvis sätter hon sig upp i en droska.

Jag uppfångar endast en skymt af hennes halmhatt och hennes röda parasoll.

»Känner du henne verkligen?» frågar jag Ostrzynski.

»Jag känner alla människor.»

»Hvem är hon?»

»Det är fru Helena Kolczanowska, född Turno, äfven kallad frökenänkan.»

»Frökenänkan?»

»Ja, hennes man dog under bröllopssupén. Om du har lugnat dig litet nu, skall jag berätta dig hennes historia: Det var en gång en mycket rik, barnlös herre, som hette Kolczanowo de Kolczanowo, szlachcic från Ukraine. Han hade en mycket aktningsvärd släkt, som hoppades på att få ärfva honom — och en ofant-

ligt kort hals, som berättigade arftagarna till att hysa de bästa förhoppningar. Jag kände de där arftagarna. De voro i själfva verket högst förträffliga människor, men — det är nu en gång så här i världen — icke ens de allra förträffligaste, de mest oegennyttiga af dem kunde afhålla sig från att titta på Kolczanowskis hals. Detta förtröt gubben så, att han till sist, bara för att förarga släkten, friade till sin grannes dotter, upprättade ett lagenligt äktenskapskontrakt och testamenterade henne hela sin egendom. Därpå firade han sitt bröllop, på vigseln följde en storartad fest, och mot slutet af festen fick han en slagattack, som dödade honom på fläcken... På det sättet blef fru Helena frökenänka — begriper du?»

»Var det länge sedan?»

»För tre år se'n... Hon var då tjugutvå år... Sedan dess har hon tjugutvå gånger om kunnat bli gift, men hon vill inte... Det förmodades, att hon väntade på en furste. Men inte det heller ha hållit streck, ty helt nyligen gaf hon en furste korgen. För resten vet jag mycket väl, att hon inte har någon äregirighet i den vägen; bästa beviset är, att hon allt fortfarande lefver i nära vänskap med vår sympatiska, talangfulla etc. Eva Adami, som hon varit skolkamrat med.»

Jag hade så när tagit ett skutt af glädje.

Om så var, redde jag mig godt Ostrzynski förutan. Min rara, lilla Eva skulle nog gärna förmedla bekantskapen mellan mig och fru Helena.

»Jaså, du vill alltså inte ta mig med till henne?» frågar jag Ostrzynski.

»Vill man nödvändigt lära känna en människa, så gör man det,» svarar Ostrzynski, »men som du slagit mig ur brädet hos Kazia, så vill jag inte det skall komma att heta, att jag haft min hand med i spelet... Vet jag för resten om... Adjö!»

XII.

Jag skulle ha varit på middag hos Suslowskis i dag, men jag har skrifvit återbud...

Jag har visserligen aldrig i mitt lif haft tandvärk, men hvem kan svara mig för, att jag inte skulle ha fått det?

Hela vek ej från min själs öga på hela dagen — och hvad skulle det för resten vara för målare, som inte tänkte på ett sådant ansikte?

Jag målade i mitt sinne väl tio porträtt af henne. Dessutom fick jag idéen till en tafla, där ett sådant ansikte som Helas skulle göra en lysande effekt. Jag måste blott se henne ännu ett par gånger först.

Jag skyndade åstad till Eva Adami, men träffade henne ej hemma. På kvällen fick jag en biljett från Kazia med uppmaning att komma till Sachsiska trädgården och dricka brunn morgonen därpå och sedan följa dem hem på kaffe. Jag önskar deras brunnsdrickning och deras kaffe dit pepparn växer!

Jag kan inte gå, ty om jag inte träffar Eva hemma på morgonen, så får jag inte rätt på henne på hela dagen.

Eva Adami (det är hennes teaternamn, i verkligheten heter hon Anna Jedlinska) är en högst ovanlig flicka.

Vi ha varit goda vänner i många år och kalla hvarandra för du. Det är redan nio år sedan hon trädde in vid teatern, och hon har förblifvit kysk i detta ords hela bemärkelse. Ty på teatern finns utan tvifvel ett stort antal fysiskt kyska kvinnor, men skulle dessa damers tysta tankar och begärelser komma i dagen, är jag rädd, att den oblygaste babian skulle rodna. Teatern förstör själarna, särskildt de kvinnliga.

Det är till och med knappast möjligt, att en kvinna, som hvarje afton spelar kärlek, trohet, ädelhet och dylikt, ej till slut skall få den instinktiva känslan, att alla dessa dygder äro accessoarer inom den dra-

matiska konsten och ej äga något samband med verk liga lifvet.

Den gapande klyfta, som skiljer konsten och verkligheten, befäster henne i denna öfvertygelse, rivaliteten och täflan om applåder förgifta hvarje hjärtats ädlare rörelse. Den ständiga beröringen med varelser, så fördärfvade som aktörerna, uppväcker sinnligheten. Det finns ingen angorakatt så hvit, att ej hennes päls skulle solkas under sådana förhållanden. Segerrikt bestå profvet kan endast en stor talang, som renas i konstens eld, eller en så genometisk natur, att det onda icke tränger igenom den, liksom vattnet ej tränger igenom svanens fjäderbeklädnad. Till dessa *natures imperméables* hör Eva Adami.

Vid teet och pipan har jag ofta om nätterna tillsammans med kamrater diskuterat de människor, som tillhöra konstens värld, alltifrån den högsta kategorien, det vill säga poeterna, ända ned till den lägsta, det vill säga aktörerna.

En konstnär, det är en varelse, hvars fantasi är mera utvecklad än vanliga dödligas, en varelse, som är känsligare, sinnligare, lidelsefullare än andra, en varelse, som inom lyckans och lifsnjutningarnas område är förtrogen med allt och trår efter allt med brännande begär. För att kunna motstå frestelserna måste han äga tre gånger mera karaktär och viljestyrka än andra.

Men lika visst, som det inte finns någon anledning, hvarför en blomma, som är skönare än alla andra, på samma gång skulle äga mera motståndskraft mot stormvinden, lika visst finns det ingen anledning, hvarför en konstnär skulle äga mera karaktärsstyrka än en vanlig människa.

Tvärtom ligger det nära till hands, att han skall äga mindre sådan, då ju hans lifskraft förtäres i kampen mellan konstens värld och den hvardagliga verklighetens.

Han är helt enkelt en sjuk fågel, som ibland försvinner för ens blickar uppe i molnen, ibland släpar

sina uttröttade vingar i stoftet och smutsen. Konsten fyller honom med afsky för stoftet och smutsen, men lifvet beröfvar hans vingar deras bärkraft. Däraf den tvedräkt, som så ofta råder mellan konstnärens yttre och hans inre lif.

Då världen fordrar mera af konstnärerna än af andra och fördömer dem, har den kanske rätt — men Kristus har också rätt, då han frälsar dem.

Ostrzynski påstår visserligen, att aktörerna höra till artistvärlden endast på samma sätt och i samma grad som t. ex. basuner, valdthorn, klarinetter, men det är inte sant.

Bästa beviset är Eva Adami, som har den fullaste rätt att bära namnet konstnärinna både till följd af sin talang och till följd af den estetiska känsla, som bevarat henne för det onda bättre än någon mor.

Trots den stora vänskap jag hyser för Eva, hade jag ej sett henne på länge och hon blef förtjust öfver att jag kom, fastän hon fick en litet underlig min, hvars innebörd jag ej lyckades göra klar för mig.

»Hur står det till, Wladzio?» frågade hon. »Ändtligen kom du då!»

Jag å min sida var högst belåten öfver att träffa henne hemma.

Hon var klädd i en turkisk morgonrock med röda palmer på crêmefärgad botten, bred garnering af »*vieil or*» och vida ärmar. Särskildt bra tog garneringen sig ut emot hennes bleka hy och violfärgade ögon. Jag sade henne detta, och hon upptog det mycket väl, hvarför jag genast öfvergick till mitt ärende.

»Du, den mest förtjusande bland divor,» säger jag, »du känner ju fru Kolczanowska, den vackra ukrainskan?»

»Ja, vi ha varit pensionskamrater...»

»Tag mig med dig till henne!»

Eva börjar skaka på hufvudet.

»Åjo... för min skull!»

»Nej, Wladek, det gör jag inte.»

»Å, hvad du är för en stygging! Och jag, som var nära att förälska mig i dig en gång!»

En sådan mimosa hon är, den Eva!

Vid dessa mina ord växlar hon färg, sätter upp armbågen mot bordet (ett konstnärligt mästerverk, den där armbågen!) stöder sitt bleka ansikte mot handen och frågar:

»När var det?»

Jag längtar efter att få tala om Hela, men som jag verkligen varit nära att bli kär i Eva en gång, och som jag nu vill försätta henne i godt humör, så börjar jag berätta:

»Jo, det var som så... En gång efter teaterföreställningens slut togo vi oss en promenad till botaniska trädgården. Minns du en sådan härlig natt det var! Vi slogo oss ned på en bänk midt emot bassängen — du sade, att du skulle vilja höra näktergalen. Jag kände mig sorgsen till mods — tog af mig hatten, ty mitt hufvud värkte, och du gick bort till bassängen, doppade din näsduk i vattnet och lade den tillika med din hand på min panna. Jag tyckte dig vara en ängel af godhet, och jag tänkte: om jag tar den där handen och för den till mina läppar — då är det slut med mig, då förälskar jag mig i dig för tid och evighet...»

»Och sen?» frågar Eva sakta.

»Du drog dig plötsligt tillbaka så hastigt, som om du anat något.»

Eva sitter en stund försjunken i tankar, men så vaknar hon upp och säger med nervös brådska:

»Låt oss inte tala om det där mera!»

»Godt, som du vill... Men vet du, Eva, jag håller för mycket af dig, för att jag någonsin skulle förälska mig i dig. Det ena utesluter det andra. Allt sedan jag lärt känna dig, har jag hyst verklig och uppriktig tillgifvenhet för dig.»

»Men,» säger Eva, liksom en fortsättning på sina egna tysta tankar, »är det sant, att du är förlofvad?»

»Ja, det är sant.»

»Hvarför har du inte berättat mig det?»

»Därför att min förlofning varit bruten och så nyligen ingåtts på nytt. Men om du ämnar säga mig, att jag som förlofvad inte bör göra fru Helas bekantskap, svarar jag dig: jag var målare långt innan jag blef tästman. Och på hennes vägnar är du väl inte rädd?»

»Det skall du inte inbilla dig. Jag vill inte taga dig med till henne därför, att jag inte vill utsätta henne för folks prat. Det påstås, att sedan några veckor tillbaka halfva Warszawa är förälskadt i dig. Det berättas otroliga saker om dina framgångar. Senast i går hörde jag den kvickheten, att du slagit ihop tio Guds bud till ett för din räkning — och vet du, hur det lyder?»

»Nej ...»

»'Du skall icke begära din nästas hustru — förgäfves.'»

»O, Gud, du ser mitt elände! Men kvickheten är bra.»

»Och säkert träffande.»

»Hör på, Evchen, vill du veta hela sanningen? Jag har alltid varit blyg och tafatt, har aldrig haft och har inte heller nu någon framgång hos kvinnorna. Folk inbillar sig, jag vet inte hvad, och anar inte, hur mycken sanning det ligger i det utropet: »Gud, du ser mitt elände!»

»*Povero maèstro!*»

»Låt italienskan vara! Tar du mig med till fru Kolczanowska?»

»Käre Wladek, jag kan inte... Just därför att du allmänt anses för en Don Juan, passar det inte, att jag, aktrisen, tar dig med till en ensam och så uppmärksammad kvinna som Hela...»

»Hvarför tar du själf emot mig då?»

»Det är något helt annat! Jag är aktris, och på mig kunna Shakspeares ord tillämpas: 'Om du än vore

ren som en tår och hvitare än snö, undgår du dock inte förtal'.»

»Vet du hvad? Det är så man kan bli galen! Hvarenda en har alltså rättighet att göra hennes bekantskap, besöka henne, se på henne — bara inte jag! Och hvarför? Därför att jag målat en bra tafla och fått en viss ryktbarhet.»

»Från din synpunkt har du rätt,» svarar Eva småleende. »Du anar nog inte, att jag på förhand visste, i hvilket ärende du kom hit. Ostrzynski har varit här och förklarat det 'lämpligast', att jag inte introducerar dig hos Hela.»

»Aha, jag förstår. Och du lofvade honom?»

»Jag lofvade ingenting, jag blef till och med ond på honom. Men jag tror nog, att det verkligen är 'lämpligast'... Låt oss nu tala om din tafla.»

»Jag vill inte höra ett ord om nå'n tafla! Men godt! Nu vet jag, hvad jag har att rätta mig efter. Jag säger dig på förhand, att inom tre dar skall jag ha gjort fru Kolczanowskas bekantskap, om jag också skulle stjäla mig in till henne under förklädnad.»

»Kläd ut dig till trädgårdsmästare och bär till henne en bukett från Ostrzynski!»

Men jag får just i det ögonblicket en idé, som förefaller mig så lysande, att jag slår mig för pannan, glömmer den vrede och harm, jag nyss förut känt mot Eva, och utropar:

»Gif mig ditt ord, att du inte förråder mig!»

»Mitt ord!» svarar Eva, hvars nyfikenhet ögonblickligt väckes.

»Så vet då, att jag ämnar kläda ut mig till harpospelare! Jag har både kostym och harpa, jag har varit i Ukraine, jag kan sjunga... Fru Kolczanowska är ukrainska och kommer säkert att ta emot mig — förstår du nu?»

»En sådan originell idé!» säger Eva.

Hon är för mycket artist för att inte tilltalas af den. Dessutom har hon gifvit mig sitt ord på att

hon ej skall förråda mig — och hon finner ingenting att invända.

»En sådan originell idé!» upprepar hon. »Hela är så kär i sitt Ukraine, att hon bestämdt börjar gråta, då hon får se en harpospelare här i Warszawa... Men hvad skall du säga henne? Hur skall du förklara för henne, att du förirrat dig ända upp till Weichselns stränder?»

Mot sin vilja låter Eva sig ryckas med af min entusiasm.

Vi slå oss ned och börja i bästa sämja göra upp en sammansvärjningsplan... Det beslutes, att jag skall maskera mig, och Eva skall komma och hämta mig i vagn, för att jag skall slippa bli alltför mycket begapad. Fru Hela skall ej få veta om någonting, förrän Eva själf någon gång i framtiden förråder hemligheten.

Både Eva och jag ha stormroligt åt mitt infall, och det slutar med att jag börjar kyssa hennes händer, och att hon bjuder mig på frukost.

Aftonen tillbringar jag hos Suslowskis.

Kazia är litet stucken för att jag inte kom på morgonen, men jag fördrar hennes dåliga humör med änglatålamod, under det jag tänker på morgondagens äfventyr och... Hela.

XIII.

Klockan är elfva på morgonen.

Eva syns inte till.

Jag är klädd i en skjorta af säckväf, öppen i bröstet, en litet nött men snygg fotsid rock, skärp, storstöflar och allt hvad för öfrigt hörer till.

Mitt grå hår hänger ned öfver ögonen, och den skulle vara en riktig förståsigpåare, som lyckades upptäcka, att det är en peruk; mitt skägg är ett mästerverk af tålamod. Från klockan åtta på morgonen har jag med tillhjälp af tjockt lim smetat fast grå länkar

i mitt eget skägg — och jag har blifvit så gråsprängd, att jag inte kommer att se mera oförfalskadt ärevördig ut i min ålders höst. Utspädd sepia har brynt min hy, och rynkorna har Swiatecki utfört på ett helt enkelt genialiskt sätt. Jag ser ut, som om jag vore sjuttio år.

Swiatecki påstår, att i stället för att måla borde jag förtjäna mitt bröd som modell, och att detta till och med skulle vara af större gagn för konsten.

Klockan är half tolf... Eva kommer.

Jag skickar ned till vagnen ett knyte innehållande mina vanliga kläder, ty jag vet ju inte, om jag ej kan behöfva kläda om mig. Därpå tar jag min harpa och beger mig af efter ned.

Eva är förvånad och förtjust.

»En sådan präktig figur! En sådan präktig figur!» säger hon skrattande gång på gång. »Det skall vara en artist, som skall komma på ett sådant infall!»

I förbigående sagdt är hon själf lik en sommarmorgon. Hon är klädd i en klänning af råsiden och en halmhatt med vallmoblommor. Jag kan ej se mig mätt på henne. Hon har tagit öppen vagn, och inom kort är den omringad af gapande folk. Men hvad frågar hon efter det!

Slutligen sätter sig vagnen i rörelse; mitt hjärta börjar klappa fortare — om en kvart skall jag få se mina drömmars föremål!

Vi ha inte åkt långt, då jag varseblir Ostrzynski, som kommer gående emot oss.

Honom skall man då råka på öfverallt!

Då han varseblir oss, stannar han, bugar sig för Eva och börjar därefter skarpt fixera oss båda, särskildt mig... Jag kan inte tro, att han känt igen mig, men då vi åkt förbi, vänder jag mig om och ser, att han alltjämt står stilla och följer oss med blicken. Först då vagnen svängt om nästa gathörn, förlora vi den ur sikte. Vi åka rätt fort; det oaktadt förefaller det mig, att färden varat en evighet. Slutligen stanna vi i Belvederallén.

Vi äro utanför Helenas hus.

Jag stormar mot porten. Eva kommer andfådd springande efter, i det hon ropar:

»En sådan odräglig gubbe!»

En betjänt med mycket imposant yttre öppnar porten på vid gafvel — och likaså ögonen vid min anblick. Eva gör slut på hans häpnad genom att förklara, att hon har med sig en harpospelare, och vi fortsätta därpå uppför trappan.

En kammarjungfru uppenbarar sig efter ett ögonblick med förklaringen, att frun håller på att klåda sig i nästa rum — och försvinner därpå.

»God morgon, Hela!» ropar Eva.

»God morgon, Evchen,» svarar en härlig, frisk stämma, »jag är strax färdig... på ögonblicket!»

»Du vet inte hvad som väntar dig, Hela, och hvad du kommer att få se!... Jag har med mig en 'did' *, en riktig 'did', den mest äkta, som någonsin vandrat öfver Ukraines stepper.»

Ett glädjeskri ljuder från rummet bredvid, dörren öppnas plötsligt, och in ilar Hela, oklädd, i snörlif och med utslaget hår.

»En did! En blind did, här i Warszawa!»

»Han är inte blind! Han ser!» ropar brådskande Eva, som tydligen ej vill drifva skämtet för långt.

Men det är redan för sent, ty i detta ögonblick kastar jag mig till Helas fötter och ropar på renaste Ukraine-dialekt:

»O, du Guds kerub!»

Och jag slår armarna om hennes små fötter, och som jag samtidigt höjer blicken, varseblir jag en liten smula af deras fortsättning. I folk, knäfallen! Tänden rökelse och myrrha! En Venus från Milo! En veritabel Venus från Milo!

»Kerub!» upprepar jag med oskrymtad hänförelse.

Min entusiasm låter sig mycket väl förklaras af

* Detta är namnet på de vanligen blinda harpospelarna i Ukraine.

att detta är den första ukrainska själ jag träffar på efter långa vandringar. Det oaktadt lösgör sig Hela ifrån min omfamning och drar sig tillbaka... Ett ögonblick ännu ser jag hennes nakna skuldror och hals, som påminna mig om Psyke i Neapels museum — därpå försvinner hon in i nästa rum, under det jag förblir liggande på knä midt på golfvet.

Eva hotar mig med sin parasoll och gömmer skrattande sin lilla, skära nästipp i en resedabukett.

Under tiden börjas tvärs igenom dörren ett samtal på den skönaste dialekt, som någonsin talats i Ukraine.

Jag har på förhand beredt mig på alla upptänkliga frågor, och jag ljuger som en tryckt bok. Jag är biskötare från Czehryn. Min dotter har följt med en szlachcic till Warszawa, och jag gamle har gått och sörjt och längtat bland mina bikupor, ända till dess jag själf gaf mig af efter. Goda människor ha gifvit mig slantar för att jag sjungit för dem... Och nu får jag se min flicka och välsigna henne, och sen vänder jag tillbaka hem, ty jag börjar redan längta efter moder Ukraine. Där vill jag dö bland mina bikupor. Alla måste dö, och för gamle Pilip är tiden länge sedan inne...

Hvad skådespelarnaturen ändå är mäktig! Eva vet ju, hvem jag är, men hon går så upp i min roll, att hon börjar melankoliskt vagga på sitt vackra hufvud och se på mig med deltagande. Helas röst inifrån rummet darrar också af rörelse.

Dörren öppnas på glänt, en härlig, hvit arm sträckes ut genom öppningen, och helt oväntadt finner jag mig i besittning af tre rubel, som jag tar emot, ty jag kan ju inte annat — och hvad mera är, jag utgjuter i alla helgons namn en störtflod af välsignelser öfver Helas hufvud.

Jag afbrytes af kammarjungfrun, som kommer in och anmäler, att redaktör Ostrzynski frågar, om nådig frun tar emot.

Hela förklarar, att hon naturligtvis inte tar emot.

Hon uttrycker till och med sin förvåning öfver en så tidig visit. Jag förstår sannerligen inte heller, hur Ostrzynski, som skryter öfver och är bekant för sin kännedom om konvenansens alla fordringar, kan komma på visit så här dags.

»Det måste ligga något bakom,» säger Eva.

Men det blir ej tid till vidare förklaringar, ty i samma ögonblick uppenbarar sig Hela, nu färdigklädd, och samtidigt anmäles det, att frukosten är serverad.

Bägge damerna bege sig in i matsalen.

Hela vill nödvändigt, att jag skall taga plats vid bordet, men jag protesterar och sätter mig med min harpa vid dörrtröskeln. Efter ett ögonblick blir jag begåfvad med en karott, så öfverlastad med mat, att det vore tillräckligt att skaffa sex ukrainska barder magkatarr. Jag äter emellertid, ty jag är hungrig, och allt under det jag äter, ser jag på Hela.

Sannerligen, ett vackrare hufvud finns inte i något tafvelgalleri i världen! I hela mitt lif har jag ej sett ett par så genomskinliga ögon: man formligen ser alla tankar igenom dem, alldeles som man ser botten af en klar bäck. De där ögonen äga dessutom den egenheten, att de börja skratta förrän läpparna, hvarigenom ansiktet lyses upp som om en solstråle föll på det. Och läpparna, hvilka förtjusande, delikata linjer! . . . Det är ett hufvud i Carlo Dolcis stil, ehuru teckningen af ögon och ögonbryn påminner om Santis ädlaste typer.

Jag slutar upp att äta och bara ser och ser . . . ända till min lefnads slut skulle jag kunna sitta så.

»Du var inte hos mig i går», säger Hela till Eva, »jag trodde, att du skulle titta in på middagen.»

»På morgonen hade jag repetition, och på middagen ville jag gå och se Margorskis tafla.»

«Såg du den?»

»Inte bra, där var en sådan trängsel . . . Och du?»

»Jag var tidigt på morgonen. Hvilken poet! Man skulle vilja gråta med de där judarna.»

Eva ser på mig, mitt hjärta sväller af stolthet och fröjd.

»Jag ämnar gå och se om den så ofta jag får tid,» återtager Hela. »Skola vi följas åt, säg? I dag kanske? Det var en sådan njutning för mig, inte bara att se den där taflan utan också att tänka, att vi äga en sådan talang.»

Och den kvinnan skulle man inte dyrka?!

Så fortsätter hon:

»Skada bara, att det berättas sådana besynnerliga saker om den där Magorski . . . jag erkänner, att jag förfärligt gärna skulle vilja göra hans bekantskap.»

»Bah!» säger Eva med en axelryckning.

»Du känner honom ju? Inte sant?»

»Jag kan försäkra dig, att han förlorar mycket vid närmare bekantskap: han är inbilsk och fåfäng, till den grad fåfäng! . . .»

Jag känner en vild lust att räcka ut tungan åt Eva; hon ser på mig med sina skälmska, violblå ögon och säger:

»Hur är det, did, smakar er inte maten?»

Sannerligen, jag håller inte ut — jag måste räcka ut tungan åt henne!

Hon vänder sig på nytt till Hela:

»Jo då, Magorski bör man helst beundra på afstånd. Ostrzynski påstår, att det är ett geni, som tagit skepnad af en perukmakare.»

Ostrzynski sliter jag öronen af, om han verkligen sagt något sådant. Hvad Eva beträffar, visste jag nog, att hon har en räf bakom örat, men denna gång går hon sannerligen nästan långt.

Lyckligtvis är frukosten nu slut.

Vi gå ut i trädgården, där jag skall föredraga mina visor.

Detta tilltalar mig högst måttligt, jag skulle hellre vilja vara hos Hela som målare än som »did».

Men hvad skall man göra?

Jag sätter mig invid trädgårdsmuren, i skuggan af ett kastanjeträd, genom hvars löfverk solen strålar fram, så att det bildas en mängd ljusa fläckar på marken. Dessa fläckar darra, dansa, försvinna och komma fram

på nytt, allt efter som löfven röras af vinden. Trädgården är ganska stor, och bullret från gatan når oss därför nästan icke alls, allrahelst som fontänens plask öfverröstar det. Stark värme råder. Uppe i trädkronorna hör man sparfvarnas kvitter, men svagt och liksom sömnigt. För öfrigt tystnad.

Jag lägger märke till att det är ett ganska vackert motiv, detta: trädgården, trädens täta löfverk, solfläckarna, springbrunnen, de två ovanligt vackra kvinnorna, som luta sig mot hvarandra, och jag, diden, som sitter nedanför muren med min harpa. Det ligger något poetiskt öfver det hela, som jag i min egenskap af målare lifligt uppfattar.

Jag glömmer, att jag spelar en roll, och sjunger med innerligaste känsla:

»Lycklig nämna mig de andra,
ack, jag skratta vill däråt!
Icke veta de, hur ofta
mina kinder vätts af gråt.

Osäll föddes jag till världen,
osäll var min lefnad all.
Hvarför, moder, har du född mig,
att jag ständigt lida skall?»

Eva röres af sången, emedan hon är artist, Hela emedan hon är ukrainska, och jag — emedan båda äro så vackra, att deras anblick berusar mig.

Hela lyssnar utan någon uppskrufvad entusiasm, utan någon tillgjord sentimentalitet, men i hennes klara blick läser jag, att min sång bereder henne en verklig, sann njutning.

Hvilken skillnad mellan henne och de där ukrainskorna, som komma till Warszawa för att fira karnevalen och under fransäserna tuta sina kavaljerer öronen fulla med sin hemlängtan till Ukraine, medan de i grund och botten, såsom en af mina bekanta påstår, inte med spett och störar skulle låta sig motas bort ifrån hufvudstaden!

Hela lyssnar, nickar takten med sitt förtjusande hufvud, säger ibland till Eva: »Det där känner jag igen», och faller in och sjunger med. Jag öfverträffar mig själf. Jag hämtar fram ur mitt minne en hel vagnslast med steppmateriel : hetmaner, riddare, kosacker, falkar, Sonjor, Marusior, grafkullar och gud vet hvad allt! Jag undrade själf, hvar jag fick tag på alltsammans.

Tiden flög som i en dröm.

Jag återvände hem litet trött, men berusad.

XIV.

I ateliern träffade jag helt oväntadt på herrskapet Suslowski och Kazia.

De ha velat bereda mig en öfverraskning...

Hvarför har den åsnan Swiatecki gått och sagt dem, att jag säkert snart skulle komma hem igen?

Hvarken Kazia eller Suslowskis kände igen mig... Ett bevis på hur lyckad min förklädnad var! Jag går fram till Kazia och fattar hennes hand, hon ryggar litet förskräckt tillbaka.

»Kazia, känner du inte igen mig?» frågar jag.

Och jag börjar skratta, då jag ser hennes häpnad.

»Det är ju Wladek!» säger Swiatecki.

Kazia skärskådar mig uppmärksamt, därpå börjar också hon skratta och utropar:

»Fy, en sådan ful gubbe!»

Är jag en ful gubbe? Undrar just, hvar hon har sett någon vackrare? Men för den stackars Kazia, som uppfostrats i pappa Suslowskis estetiska åskådningar, är säkert hvarje gubbe ful.

Jag försvinner in i vårt kök, och efter en liten stund uppenbarar jag mig å nyo i min naturliga skepnad.

Kazia och hennes föräldrar börja fråga, hvad detta maskeradupptåg haft att betyda.

»Hvad det haft att betyda?... Det är mycket

enkelt... Jo, ser herrskapet, vi målare göra hvarandra väntjänster ibland och posera för hvarandra. Swiatecki till exempel har poserat som gammal jude för mig. Kände du inte igen honom på taflan, Kazia? Nu poserar jag för Cepkowski. Det är så bruket bland målarna, allra helst här i Warszawa, där vi ha ondt om modeller.

»Vi ha kommit för att öfverraska dig,» säger Kazia, »och så ville jag se en atelier. Jag har aldrig i mitt lif sett någon. Men så slarfvigt ni ha det! Är det så hos alla målare?»

»Ungefär! Ungefär!»

Herr Suslowski förklarar, att han skulle ha tyckt om att finna mera ordning hos mig, och att han hoppas på en förändring till det bättre i framtiden. Jag känner lust att krossa min harpa i stycken på hans skalle. Kazia småler kokett och säger:

»Det finns en viss herr målare — en stor slarfver — som skall få det helt annorlunda ställdt, bara han får mig i huset... Alltihop skall bli så ordentligt och dammadt och putsadt...»

Med dessa ord sätter hon sin lilla uppnäsa i vädret, ser på spindelnäten, som pryda hörnen af vår atelier — och tillägger:

»En sådan här oordning kan ju rent af skrämma bort köparna... De tro, de ha råkat rätt in i en lumpbod. Se till exempel på den där rustningen, så förskräckligt rostig den är! Det behöfs ju bara, att man krossar litet tegel och skurar den med, så får man den blank igen som en splitterny samovar.»

Jesus Maria! Hon talar om köparna och vill skura mina gamla, ur jorden uppgräfda rustningar! Å Kazia, Kazia!

Suslowski kysser henne förtjust på pannan, och Swiatecki låter höra några olycksbådande läten, påminnande om ett vildsvins grymtningar.

Kazia hotar mig med fingret och fortsätter:

»Var snäll och kom ihåg, att allting skall bli helt annorlunda.»

Därpå tillägger hon:

»Och om en viss herre inte kommer till oss i kväll, så är han mycket ful och stygg, och ingen kommer att tycka om honom.»

Och i det hon säger så, sätter hon handen för ögonen. Jag kan ej neka till att det är någonting intagande och graciöst i hennes väsen... Jag lofvar att komma och följer mina blifvande släktingar ända ned i förstugan.

Då jag kommer tillbaka, finner jag Swiatecki sitta och med sneda, misstrogna blickar betrakta en hel packe hundrarubelsedlar, som ligga på bordet.

»Hvad är det där för slag?»

»Vet du hvad som händt?»

»Nej...»

»Jag har bestulit en karl som en annan bof...»

»Hvad menar du?»

»Jag har sålt mina kadaver.»

»Och det där är betalningen?»

»Ja... jag är en usel ockrare.»

Jag omfamnar Swiatecki och lyckönskar honom af allt mitt hjärta. Han började berätta, hur det gått till.

»Jag sitter här i godan ro, sen du gått, då det kommer en herre och frågar, om jag är Swiatecki. Jag svarar: 'Undrar just, hvarför jag inte skulle vara Swiatecki?' Då säger han: 'Jag har sett er tafla och önskar köpa den.' Jag säger: 'Mycket bra, men tillåt mig säga, att man måste vara idiot för att köpa en så usel tafla.' 'Idiot,' svarar han 'är jag inte, men jag har den vurmen att köpa taflor, som ä' målade af idioter.' 'Nå, då är allt godt och väl,' säger jag... Han frågar mig om priset. 'Hvad angår det mig?' säger jag. 'Jag ger herrn så och så mycket.' 'Godt, gif mig det då.' Och han lägger upp de här pengarna på bordet och går. Sitt visitkort lämnade han mig också, och på det står Bialkowski, medicine doktor... Jag är en usel ockrare och därmed nog.»

»Lefve kadavren! Gift dig, Swiatecki...»

»Jag vill hellre hänga mig,» svarar Swiatecki, »jag är en usel ockrare och ingenting annat.»

XVI.

Aftonen tillbringar jag hos Suslowskis.

Kazia och jag ha tagit vår tillflykt in i en fönstersmyg, där det står en liten soffa.

Fru Suslowska sitter vid bordet och syr på Kazias utstyrsel. Herr Suslowski studerar med romaremin aftonnumret af Pappersdraken vid samma bord.

Jag känner mig inte riktigt hemmastadd — och för att råda bot för min misstämning flyttar jag mig mycket nära Kazia.

I den lilla salongen råder tystnad. Den afbrytes blott af Kazia, som, då jag försöker omfamna henne, sakta hviskar:

»Wladek, pappa ser det!»

Då tar »pappa» till ordet och börjar läsa högt:

»Den kände konstnären Swiateckis tafla 'Sista mötet' har i dag inköpts af med. d:r Bialkowski för 1,500 rubel.»

»Ja,» säger jag, »Swiatecki sålde den i dag på morgonen.»

Därpå gör jag åter ett försök att omfamna Kazia och hör henne åter hviska:

»Pappa ser det...»

Ofrivilligt riktas min blick på herr Suslowski.

Plötsligt varseblir jag, att hans ansikte växlar uttryck; han skuggar med handen för ögonen och böjer sig ned öfver Pappersdraken.

Hvad katten kan han ha fått syn på där?

»Hvad är det du läser, pappa?» frågar fru Suslowska.

Han reser sig upp, går ett par steg emot oss, stannar så, ser på mig med en genomborrande blick och börjar skaka på hufvudet.

»Hur är det fatt?» frågar jag.

»Åter igen ett bevis på, huru falskhet och brott

ständigt komma i dagen!» utbrister Suslowski patetiskt. »Läs, min herre, om blygseln tillåter er att läsa till slut!»

Han gör en åtbörd, som om han insvepte sig i en toga, samt räcker mig Pappersdraken. Jag tar numret, och min blick faller på en artikel med rubriken »En ukrainsk harpospelare». Jag blir litet förlägen och ögnar brådskande igenom nedanstående:

»Sedan några dagar tillbaka gästas vår stad af en sällsynt gäst i skepnad af en åldrig harpospelare, som aflägger besök i de här bosatta ukrainska familjerna, begär allmosor och gengäldar dem genom sin sång. Det påstås, att den gamle barden särskildt omhuldas af vår kända, sympatiska konstnärinna E. A., i hvars vagn vi senast i dag på morgonen sett honom, sida vid sida med konstnärinnan. Under de första dagarna af den långväga främlingens vistelse härstädes utkom det egendomliga ryktet, att under harpospelarens kåpa skulle dölja sig en af våra mest kända målare, som på detta sätt, med undvikande af de äkta männens och målsmännens uppmärksamhet, beredde sig ett lätt tillträde till budoarerna. Vi äro förvissade om, att detta rykte saknar grund, om icke af annat skäl, så därför, att vår 'diva' för visso icke skulle låna sig till mellanhand för ett tilltag af detta slag. Den gamle har, enligt de upplysningar vi förskaffat oss, kommit direkt från Ukraine. Hans intelligens är något omtöcknad, men han har ett förträffligt minne...»

Blixt och dunder!

Suslowski är så uppbragt, att han ej får fram ett ljud. Slutligen lyckas han dock atbörda sig öfvermåttet af sin förtrytelse:

»Hvilken ny osanning, hvilken ny undflykt skall ni nu finna på för att rätttärdiga ert handlingssätt? Ha vi kanske inte sett er i dag i denna skändliga förklädnad? Hvem är den där gamle harpospelaren?»

»Det är jag,» svarar jag, »men jag begriper inte, hvarför ni kallar min vackra kostym skändlig.»

I detta ögonblick rycker Kazia Pappersdraken ur handen på mig och börjar läsa. Suslowski sveper

sin förtrytelses toga än tätare omkring sig och fortsätter:

»Alltså, knappast har ni trädt öfver ett hederligt hus' tröskel, förrän ni för med ert sedliga fördärf dit in, alltså, redan innan ni är detta olyckliga barns make, bedrager ni henne tillsammans med en kvinna af löslig moral, sviker vårt barns och vårt eget förtroende, bryter er svurna ed... Och för hvems skull? För en teaterhetär!»

Nu blir jag verkligt ursinnig.

»Min herre,» svarade jag, »nu är det nog med fraser! Den där 'hetären' är tio gånger mera värd än en sådan där falsk Cato som ni... Ni är ingenting för mig ännu, och skall jag säga sanningen, så tråkar ni ut mig. Jag har nog af er och ert patos, ert...»

Här fattas mig ord, och jag behöfver heller inga, ty Suslowski knäpper plötsligt upp sin väst, som om han ville säga:

»Stöt till! Ingen förskoning — här är mitt bröst!»

Men jag har inte den aflägsnaste tanke på att stöta till, utan förklarar blott, att jag går min väg af fruktan för att annars säga herr Suslowski ännu mycket mera.

Och jag går verkligen, utan att taga farväl af någon...

Den friska luften svalkar mitt upphettade hufvud. Klockan är nio på aftonen, och vädret är härligt. Jag behöfver litet motion ofvanpå alla dessa sinnesrörelser, och jag rusar åstad till Belvederalléen.

Fönstren i Helenas villa äro mörka. Tydligen är hon ej hemma. Jag vet själf inte hvarför, men jag erfar en bitter missräkning. Om jag också bara fått se hennes skugga mot rutan, skulle detta ha lugnat mig, men nu gripes jag på nytt af raseri.

Hvad jag kommer att göra Ostrzynski, när jag träffar honom, — det vet jag ännu inte.

Lyckligtvis är han inte den, som drar sig för att bära följderna af hvad han gjort. Men, när allt kommer

omkring, för hvad skall jag egentligen kunna anklaga honom? Artikeln är affattad med diabolisk slughet. Ostrzynski bestrider ju, att den gamle harpospelaren skall vara en utklädd målare, han tar Eva skenbart i försvar och förråder samtidigt hela hemligheten för Hela, han kompromettérar Eva i Helas ögon, utkräfver hämnd på mig för Kazia och gör mig till på köpet löjlig.

Om han åtminstone inte skrifvit, att jag har omtöcknad intelligens! Men — han har skrifvit det! I Helas ögon är jag för alltid löjliggjord. Hon läser naturligtvis Pappersdraken.

Fy för tusan en sådan historia, och så obehaglig för Eva sen! Hvad den där Ostrzynski skall triumfera! Något måste sannerligen göras, men om jag vet hvad, må jag bli reporter åt Pappersdraken!

Jag kommer på den idéen, att jag bör rådgöra med Eva. Hon spelar i dag... Raskt fattar jag beslutet att bege mig till teatern och där invänta föreställningens slut.

Ännu är det god tid.

En halftimme senare befinner jag mig i Evas klädloge.

Hon har ännu icke slutat, och medan jag väntar, ser jag mig omkring.

Våra teatrar utmärka sig som bekant ej för någon lyxuös inredning. Ett litet rum med hvitmenade väggar, två gaslågor, som fladdra af luftdraget, en spegel, ett tvättställ, några stolar, en chäslong i ett hörn, hvilken troligen troligen utgör divans privata tillhörighet — det är hela klädlogen... Framför spegeln en massa toalettsaker, en kopp ännu icke urdrucket kaffe, askar med smink och puder, tusch till ögonbrynen, några par handskar, som ännu ha kvar händernas form, och mellan dem ett par lösflätor; på bortersta väggen en massa hvita, skära och mörka klädningar, tjocka ylleklädningar och lätta sidendräkter; på golfvet två korgar fulla med kvinnliga toalettartiklar. Rummets atmosfär är mättad af puder- och parfymdoft. Och hvilken

oreda öfverallt, med hvilken brådska allt synbarligen är kastadt hit och dit, hvilken massa färger och reflexer, hvilken lek af skuggor och dagrar till följd af gaslågornas ostadiga fladdrande!

Det är en tafla i sitt slag, det är karaktär däri... Här finns ju ingenting annat än hvad som hör till ett vanligt kvinnligt toalettrum, och ändå är det någonting som gör, att detta lilla näste verkar som en helgedom, att det ligger ett visst något, en viss nimbus öfver det... Midt i all oordning, all röra, allt virrvarr förnimmer man inom dessa fyra hvitmenade väggar en fläkt af konstens ande.

Plötsligt ljuder en åska af applåder. Aha, pjesen är slut! Tvärs igenom väggarna nå mig ropen: »Adami! Adami!» En kvart förflyter, och alltjämt ropas det...

Slutligen kommer Eva instörtande som »Theodora».

Hon har en krona på hufvudet, rödt smink på kinderna och mycket tusch under ögonen. Hennes utslagna hår faller böljande ned öfver hennes nakna axlar. Hon är så utmattad och upprörd, att hon med knappast hörbar stämma hviskar: »Hur står det till, Wladek?» och därpå skyndsamt tar af sig sin krona och i full kunglig dräkt kastar sig ned på chäslongen. Tydligen förmår hon ej få fram ett ord, ty hon blott ser på mig under tystnad, likt en utmattad liten fågel... Jag sätter mig bredvid henne, lägger min hand på hennes panna och tänker på ingenting annat än henne.

Jag ser den ännu icke slocknade inspirationens eld i de där svärtade ögonen, jag ser konstens stigmat på hennes panna, jag ser, hur denna kvinna på teater-Molochs altare offrar sin hälsa, sitt blod, sitt lif, jag ser hur bokstafligen »förbi» hon i detta ögonblick är, och jag gripes af ett medlidande, en ömhetskänsla utan all gräns.

Vi sitta tysta en stund. Slutligen visar Eva mig på ett nummer af Pappersdraken, som ligger på toalettbordet, och hviskar:

»Så förfärligt obehagligt!»

Och med ens brister hon ut i hysterisk gråt och börjar skälfva som ett asplöf.

Jag vet mycket väl, att hon gråter af öfverretning, icke på grund af Pappersdrakens artikel, att den är en bagatell, som i morgon skall vara bortglömd, och att hela Ostrzynski ej är värd så mycket som en enda af Evas tårar, men icke dess mindre sammansnöres mitt hjärta ändå mera. Jag fattar hennes händer och betäcker dem med kyssar, trycker dem till mitt bröst och smeker dem. Mitt hjärta börjar slå allt hårdare, någonting underbart försiggår inom mig. Jag faller på knä för Eva utan att själf rätt veta hvad jag gör, det skymmer för min blick, plötsligt sluter jag henne besinningslöst i mina armar.

»Wladek, Wladek, var barmhärtig!» hviskar Eva.

Men jag trycker henne hårdt till mitt stormande bröst, jag har förlorat allt välde öfver mig själf, jag är från mina sinnen. Jag kysser hennes panna, hennes ögon, hennes läppar och förmår blott uttala de enda orden:

»Jag älskar dig! Jag älskar dig!»

Då böjer Eva hufvudet bakåt, hennes armar slingra sig lidelsefullt om min hals, och hon hviskar:

»Jag har älskat dig länge!»

XVII.

Om det finns någon varelse i världen, som är mig dyrbarare än Eva, vill jag vara en salt sill.

Det påstås, att vi artister alltid handla efter ögonblickets ingifvelse, men det är inte sant, ty det har blifvit uppenbart för mig, att jag länge varit förälskad i Eva, fastän jag hittills varit en sådan åsna, att jag inte vetat af det.

Gud ensam vet, hvad som försiggick inom mig, då jag sedan, den där aftonen, följde henne hem. Vi gingo arm i arm och yttrade under hela vägen icke

ett ord till hvarandra. Jag tryckte blott oupphörligt Evas arm, och hon tryckte min. Jag kände, att hon älskade mig af hela sin själ.

Jag följde henne ända hem, och då vi kommit in i hennes lilla salong, kände vi oss båda två med ens så brydda af situationen, att vi ej vågade se hvarandra i ögonen. Först då Eva dolde ansiktet i båda händerna, drog jag sakta bort dem och hviskade:

»Eva, du är ju min, inte sant?»

Och hon tryckte sig tätt intill mig.

»Ja! Ja!...»

Hon var så förtjusande vacker, hennes blick var så drömmande och på samma gång så strålande, det låg en sådan ljuf maktlöshet öfver hela hennes väsen, att jag ej kunde slita mig lös ifrån henne.

Sanningen att säga, kunde ej heller hon slita sig från mig. Det var, som om hon velat utkräfva sin lön för den långa tystnaden och den så länge hemlighållna känslan.

Jag återvände hem sent. Swiatecki sof ännu icke... Han satt och arbetade på ett träsnitt för en illustrerad tidning.

»Här är ett bref till dig,» sade han utan att se upp från arbetet.

Jag tog brefvet från bordet och kände en ring innanför kuvertet. Skönt! Den kommer mig väl till pass i morgon! Jag öppnade brefvet och läste:

»Jag vet, att återsändandet af ringen bereder er tillfredsställelse, ty det var tydligen dit ni ville komma. Hvad mig beträffar, har jag heller ingen lust att rivalisera med aktriser. *K.*»

Åtminstone kort!

Ur detta bref talar endast vrede och ingenting annat.

Om Kazia ännu utöfvat någon smula tjusning på mig, så var den efter läsningen af detta bref oåterkalleligen försvunnen.

Egendomligt! Alla människor anta, att Eva varit upphofvet till min förklädning och allt hvad som däraf

följt — och i själfva verket kommer Eva att bli upphofvet allenast till hvad som nu följer.

Jag kramar ihop brefvet, stoppar det i fickan och går och lägger mig.

Swiatecki ser upp från sitt arbete och väntar synbarligen att jag skall säga något, men jag tiger.

»Den där uslingen Ostrzynski var här efter teaterns slut,» säger Swiatecki.

XVIII.

Vid tiotiden nästa morgon vill jag skynda åstad till Eva, men kommer omöjligt åt, ty jag får besök.

I ateliern infinner sig baron Kartofler, som beställer en kopia af mina »Judar». Han vill ge femton hundra rubel, men jag begär två tusen. Därvid blir det.

Efter det han gått, kommer Tanzenberg. som beställer två porträtt. Swiatecki, som är antisemit, ger mig öknamnet hofjudemålare. Men jag vill just fråga, hvilka som hos oss köpa konstverk om inte finansvärlden. Och om finansvärlden låter skrämma sig af Swiateckis kadaver, så är det inte mitt fel.

Först klockan ett kommer jag till Eva, ger henne ringen och averterar henne om att vi efter bröllopet skola resa till Rom.

Eva blir stormförtjust, och lika tysta som vi voro i går kväll, lika mycket prata vi nu...

Jag berättar henne om de beställningar jag fått, och vi glädjas tillsammans. Porträtten måste jag ha färdiga före afresan, men »Judarna» åt Kartofler målar jag i Rom. Därpå skola vi vända åter till Warszawa, hyra en präktig atelier och lefva som riktiga turturdufvor...

Dessa äro de framtidsplaner vi göra upp, och för att sätta kronan på verket förklarar jag, att vi hela lifvet igenom skola fira årsdagen af i går som helgdag.

Men Eva gömmer hufvudet vid mitt bröst och ber, att jag inte skall nämna gårdagen. Därpå slår hon armarna om min hals och kallar mig för sin store man . . . Hon är blekare än vanligt, och hennes ögon äro mera violetta än någonsin, men de stråla af lycka.

Ack, en sådan åsna jag var, som, då jag hade en sådan kvinna i min närhet, sökte lyckan annorstädes, i andra sfärer, där jag var en fullkomlig främling!

En sådan konstnärsnatur hon är, den Eva! Hon är min fästmö, och hon sätter sig ögonblickligt in i den rollen och börjar ofrivilligt att spela ung och lycklig fästmö. Men det förtänker jag henne visst inte, den lilla rara tösen, då hon ju varit så många år vid teatern.

Efter middagen åka vi till Hela Kolczanowska.

Så snart Eva kan presentera mig som sin fästman, blir skämtet med harpospelaren oskyldigt och kan ej ge anledning till några missförstånd mellan de båda väninnorna.

Då Hela fått förklaring på alltsammans, välkomnar hon oss med öppna armar och gläder sig så åt Evas lycka, som om det vore hennes egen. Vi skratta som riktiga barnungar åt »diden» och åt hvad »diden» nödgades sitta och höra om målaren Magorski. I går skulle jag ha velat stöta en dolk i Ostrzynski, i dag beundrar jag hans påhitt.

Hela skrattar, så att hennes klara ögon tåras. I förbigående sagdt är hon förtrollande. Då hon vid afskedet böjer på hufvudet till farväl, kan jag ej taga ögonen från henne, och själfva Eva är till den grad tjusad af henne, att hon sedan under dagens lopp omedvetet efterhärmar den där böjningen på hufvudet och den där blicken . . .

Vi komma öfverens om att jag efter min återkomst från Rom skall måla Helas porträtt. I Rom skall jag måla af min lilla Eva, om jag blott lyckas återge dessa drag, som äro så fina, att man nästan kan

kalla dem raffinerade, och detta ansikte, som är så uttrycksfullt, att hvarje intryck afspeglar sig i det som ett moln i blankt vatten . . .

Men jag skall lyckas. Hvarför skulle jag inte det?

Aftonnumret af Pappersdraken innehåller otroliga historier om de beställningar jag fått. Mina inkomster beräknas uppgå till tusental.

Kanske detta är en af de bidragande orsakerna till att jag dagen därpå får ett bref från Kazia af innehåll, att hon sändt mig ringen i ett anfall af vrede och svartsjuka, men att, om jag kommer tillbaka, och om vi falla till föräldrarnas fötter, dessa dock kanske ännu en gång förlåta oss . . .

Jag har nog af det där fotfallandet och de där förlåtelserna. Jag svarar inte. Må hvem som det vill falla till pappa Suslowskis fötter, och må Ostrzynski gärna för mig gifta sig med Kazia; jag har min Eva.

Emellertid förorsakar tydligen min tystnad oro och förvirring i det suslowskiska lägret, ty några dagar senare kommer samme budbärare med ett nytt bref från Kazia, men denna gång adresseradt till Swiatecki.

Swiatecki visar mig brefvet . . . Kazia ber honom, att han godhetsfullt skall göra dem ett besök i och för en angelägenhet, af hvilken hela hennes framtid beror. Hon vänder sig till honom i förlitande på hans goda hjärta, på den rättskänsla, som hon vid första anblicken anat vara ett utmärkande drag hos honom, och hon hyser den förhoppningen, att han ej skall neka en olycklig kvinnas bön. Swiatecki svär, brummar någonting om eländiga filistrar, om nödvändigheten af att hänga dem och deras afkomma — men går.

Jag förmodar, att de genom honom vilja inverka på mig.

XIX.

Swiatecki, som i grund och botten är en vekhjärtad karl, har uppenbarligen besegrats.

Hvarenda dag en hel vecka igenom har han gått till Suslowskis, och sedan tre dagar tassar han omkring mig som en varg och tittar på mig under lugg . . .

En morgon vid teet frågar han mig slutligen kärft:

»Hör du, hvad tänker du göra med den där flickan?»

»Hvilken flicka?»

»Med den där Suslowska, eller hvad hon nu heter . . .»

»Jag tänker ingenting göra med den där Suslowska, eller hvad hon nu heter.»

Ett ögonblicks tystnad följer, därpå återtar Swiatecki:

»Hon lipar hela dagarna i ända, jag står inte ut att se't.

Den hyggliga pojken!

Hans röst darrar af rörelse, då han säger det, men därpå harklar han sig som en noshörning och tillägger:

»En hederlig karl handlar inte på det sättet.»

»Swiatecki, du börjar påminna mig om pappa Suslowski!»

»Det är möjligt . . . men jag vill hellre påminna om pappa Suslowski än handla illa mot hans dotter.»

»Hör du, var snäll och hör upp att prata fånigheter!»

»Godt, jag kan till och med höra upp att vara bekant med dig.»

Så slöt samtalet, och sedan dess tala Swiatecki och jag inte vidare med hvarandra.

Vi låtsa, att vi inte äro bekanta, hvilket är så mycket löjligare, som vi fortsätta att bo tillsammans

och hvarje morgon inta vår frukost gemensamt. Ingen af oss kommer på den idéen att flytta ur ateliern.

Tiden för mitt giftermål med Eva närmar sig.

Tack vare Pappersdraken, vet redan hela Warszawa om vår förlofning... Alla människor titta på oss, alla beundra Eva. Då vi voro på utställningen häromdagen, blefvo vi så omringade af folk, att vi knappast förmådde bana oss väg ut.

Min okända väninna sänder mig åter ett anonymt bref, hvari hon varnar mig för Eva, som ej är den rätta hustrun åt en sådan man som jag.

»Jag tror ej på hvad som berättas om fröken Adamis förhållande till redaktör Ostrzynski» (skrifver min väninna), »men du, mästare, behöfver en hustru, som helt och hållet uppoffrar sig för din storhet och din ära. Fröken Adami är själf konstnärinna och kommer alltid att främja sina egna intressen först...»

Swiatecki fortfar med sina trägna besök hos Suslowski, men nu tjänstgör han förmodligen blott som tröstare, ty äfven Suslowskis måste vid detta laget ha reda på mitt förestående giftermål.

Jag har för Evas räkning utverkat obegränsad tjänstledighet af direktionen. Eva har börjat kamma sig som en liten landsortsfröken, klär sig mycket enkelt och begagnar endast höghalsade klänningar. Detta klär henne utmärkt. Scenen i klädlogen har ej upprepats en enda gång. Jag får vara glad, om hon tillåter mig att kyssa hennes händer. Min otålighet häröfver är stor, men jag smickrar mig med, att hennes är inte mindre.

Hon älskar mig gränslöst. Vi tillbringa hela dagarna tillsammans. Jag har börjat ge henne lektioner i teckning.

Hon är förtjust i mina lektioner och i målarkonsten öfver hufvud.

XX.

Zeus, o dundergud, hvad skådar du icke ned på från Olympens höjd!

Det sker ting, som filosoferna ej drömt om.

Dagen före mitt bröllop kommer Swiatecki framklifvande till mig, ger mig en knuff med armbågen och brummar kärft, i det han vänder bort sitt okammade hufvud:

»Vet du af, Wladek, att jag har begått ett brott?»

»Jaså, du talar verkligen till mig?» svarar jag. »Hvad för ett brott?»

Swiatecki ser alltjämt ned på golfvet och säger som för sig själf:

»Jo, att en sådan drinkare som jag, en sådan idiot utan talang, en sådan moraliskt och fysiskt afsigkommen usling som jag går och gifter sig med en sådan flicka som Kazia, det är helt enkelt ett brott.»

Jag kan knappast tro mina öron, men kastar mig om halsen på Swiatecki, utan att bry mig om, att han försöker knuffa bort mig.

Hans bröllop skall stå om några dagar.

XXI.

Efter några månaders vistelse i Rom erhålla Eva och jag ett magnifikt kort, som inbjuder oss att öfvervara vigselakten mellan herr redaktör Ostrzynski och fru Helena Kolczanowska, född Turno.

Vi kunna ej resa, enär Evas hälsa icke tillåter det.

Eva målar fortfarande och gör ofantliga framsteg. Jag har fått en medalj i Pest. En kroatisk millionär har köpt min sista tafla. Jag har äfven trädt i förbindelse med Goupil.

XXII.

I Verona föddes mig en son.

Eva själf säger, att hon aldrig förr sett ett sådant barn.

Han är verkligen högst ovanlig . . .

XXIII.

Sedan några månader tillbaka äro vi i Warszawa igen.

Jag har hyrt mig en präktig atelier.

Vi besöka Ostrzynskis ganska ofta.

Han har sålt »Pappersdraken» och är för närvarande »Preses i föreningen för utdelande af kornmjöl åt arbetslösa». Man kan knappast göra sig begrepp om hans magnificens och det anseende han åtnjuter. Mig klappar han på axeln och kallar mig »min gosse». Han beskyddar äfven litterära talanger och har mottagningar på onsdagarna.

Hon är alltjämt skön som en dröm.

De ha inga barn.

XXIV.

Hjälp, jag dör af skratt!

Swiateckis ha kommit hem från Paris. Hon poserar som bohemisk artistfru. Han går klädd i sidenskjorta, har håret benadt och klufvet skägg . . . Jag kan förstå allt, allt, jag förstår, att hon kunnat ta bukt på hans vanor, hans lynne, men att hon kunnat ta bukt på hans hår, det kommer att evigt förbli mig en gåta.

Swiatecki har ej slutat upp att måla kadaver, men målar nu också landskapstaflor i idyllisk genre. Han har mycken framgång. Porträtt målar han äfven, men

de lyckas honom mindre väl, ty karnationen påminner alltid om kadavren.

Jag frågade honom i vår gamla vänskaps namn, om han är lycklig med sin hustru. Han svarade, att en sådan lycka hade han icke ens drömt sig. Jag erkänner, att Kazia på ett fördelaktigt sätt svikit mina förväntningar.

Äfven jag skulle vara fullkomligt lycklig, om icke Eva börjat bli klen till hälsan och dessutom ofta är ganska retlig, den lilla stackaren. En natt hörde jag, att hon låg och grät. Jag vet, hvad det betyder. Hon längtar tillbaka till teatern. Hon säger ingenting, men hon längtar...

Jag har börjat måla fru Ostrzynskas porträtt. Hon är helt enkelt en oförliknelig kvinna! Några hänsyn till Ostrzynski skulle då platt inte afhålla mig... Och vore det inte så, att jag alltjämt älskar Eva kolossalt, så vet jag inte...

Men jag älskar Eva kolossalt — alldeles kolossalt!

På solig kust.

Skiss till en roman.

I.

Målaren satt i den öppna vagnen bredvid fru Elzen och med hennes tvillingsöner, Romulus och Remus, midt emot sig och dels tänkte på, dels talade om deras nuvarande förhållande, hvari en snar förändring måste ske. Däremellan blickade han ut åt hafvet. Och det var sannerligen värdt att se på. De kommo åkande från Monte Carlo åt Nizza till på den s. k. *vieille corniche*, en väg, som går fram högt öfver hafvet mellan höga bergsbranter. På vänster hand om dem skymdes utsikten af grå, helt nakna klippor med rosenröda och pärlfärgade dagrar öfver sina toppar, på höger hand däremot utbredde sig hela det blå Medelhafvet, som föreföll att ligga omätligt djupt under dem och därför gjorde intryck af på en gång oändlighet och afgrund. Från den höjd, där de befunno sig, tedde sig de små fiskarbåtarna som hvita punkter, och ibland var det svårt att skilja något aflägset segel från en kringsväfvande fiskmås.

Fru Elzen lutade sin skuldra mot målarens och började långsamt och drömmande låta blicken glida öfver hafvets spegel.

Swirski kände beröringen. En rysning af vällust genomilade honom från hufvud till fot, och

han tänkte, att om ej Romulus och Remus varit skulle han kanske ha slagit sin arm om den unga kvinnan och tryckt henne till sitt bröst.

Men samtidigt kände han en viss förskräckelse vid tanken på, att hans tvekan i så fall måste ha fått ett slut och deras ställning blifvit klargjord.

»Håll ett ögonblick!» bad fru Elzen.

Swirski stannade vagnen. De sutto några ögonblick tysta.

»Hvad här är tyst och stilla efter allt Monte Carlos larm,» återtog den unga änkan.

»Jag hör endast musik,» inföll målaren. »Kanske spelas det på pansarfartygen i Ville Franche.»

I själfva verket nådde då och då några svaga toner upp till dem, burna af samma vind, som förde med sig dofter af orangeblommor och heliotrop. Djupt under deras fötter framskymtade taken af villorna vid hafsstranden, inbäddade i eukalyptus och omgifna af vida, röda och hvita fält, bildade af persiketträd och mandelträd i blom. Ännu djupare ned lyste Ville Franches blå, solbegjutna vik, full af stora skepp.

Det rörliga, skiftande lifvet där nere bildade en underlig motsats till den kala ödsligheten hos de döda, ofruktbara bergen, öfver hvilka himlen hvälfde sig molnlös och så genomskinlig, att den nästan föreföll glasartad och kall. I denna döda jättevärld krympte allt lefvande samman till ett intet — vagnen med de åkande i tedde sig snarast lik en stor tordyfvel, som djärft kraflat sig upp på denna höjd.

»Här slutar lifvet,» sade Swirski med en blick på de kala klipporna.

Men fru Elzen tryckte sig än hårdare mot hans skuldra och svarade i låg, drömmande ton:

»Mig förefaller det, som om det började.»

Swirskis stämma ljöd litet upprörd, då han efter några ögonblick svarade:

»Kanhända ni har rätt.»

Och han såg på henne med en forskande blick. Fru Elzen besvarade den, men slog plötsligt ned

ögonen, liksom förvirrad, och trots att hennes två söner sutto framför henne i vagnen, gjorde hon i detta ögonblick intrycket af en ung flicka, hvars öga ännu ej lärt sig fördraga kärleksblickens glans. Sedan sutto de båda tysta. Nedifrån hördes det dämpade ljudet af musikens toner.

Långt ute på hafvet steg en mörk rökpelare upp, och plötsligt afbröts den djupa, högtidliga tystnaden af Remus, som sprang upp från vagnssätet med ropet:

»*Tiens, le Fohmidable!*»

Fru Elzen kastade en förtrytsam blick på den yngste af sina tvillingar. Han hade fördärfvat ett ögonblick, som kanske skulle ha blifvit afgörande för hela hennes kommande öde.

»*Remus,*» sade hon, »*veux-tu te taire!*»

»*Mais maman, c'est Fohmidable!*»

»En sådan odräglig pojke!»

»*Pouhquoi?*»

»Han är en tok, men den här gången har han rätt,» inföll plötsligt Romulus. »I går foro vi till Ville Franche på velociped, — (här vände han sig till Swirski)... ni mötte oss... och där hörde vi, att hela eskadern redan låg där utom Formidable, som skulle komma som i dag.»

Härpå svarade Remus med stark brytning:

»Tok kan du vara själf!»

Och de började knuffa hvarandra med armbågarna. Fru Elzen, som visste hur Swirski pinades af gossarnas dåliga uttal och själfsvåldiga sätt att vara, befallde dem att hålla sig stilla. Därpå tillade hon:

»Jag har sagt till både er och herr Kresowicz, att ni inte få tala annat än polska.»

Kresowicz var en student från Zürich med början till lungsot, hvilken fru Elzen träffat tillsammans med på Rivieran och på Swirskis rekommendation tagit till informator för sina söner. Hvad som kanske dock hufvudsakligast förmått henne därtill, hade varit den rike Wiadrowskis giftiga anmärkning, att i fina hus barnen ej längre uppfostras till annat än profryttare.

Emellertid hade »Formidable» försatt målaren ur stämning. Ett ögonblick därefter rullade vagnen vidare, gnisslande mot stenarna.

»Det var ni själf, som bad, att de skulle få följa med,» började fru Elzen med mild röst. »Ni är alldeles för god mot dem... Men vi måste åka hit någon afton i månsken. I kväll kanhända? Har ni lust?»

»Jag har alltid lust,» svarade Swirski, »men det är inte månsken i kväll, och dessutom slutar säkert er middag sent.»

»Ja, det är sant,» medgaf fru Elzen. »Men säg till mig, så fort det blir fullmåne. Det är skada, att jag inte bjudit er ensam på middagen... Hvad det måste vara härligt här uppe i månsken... fastän jag alltid får hjärtklappning på sådana här höjder. Om ni visste, hvad mitt hjärta bultar. Se, så pulsen slår — det syns tvärs igenom handsken!»

Med dessa ord sträckte hon fram handleden, tätt omsluten af en gul gant de Suède. Swirski fattade den mellan båda sina händer och synade den uppmärksamt.

»Nej,» sade han, »jag kan inte se, men kanske jag kan höra.»

Och han böjde ned hufvudet och lade örat till hennes handlof. Sedan tryckte han den hårdt mot sitt ansikte, i det han omärkligt lät läpparna glida öfver innersidan af hennes hand.

»Då jag ibland som gosse lyckades fånga en fågel,» sade han, »slog hjärtat i hans bröst på samma sätt... Ni är alldeles som en fångad fågel!»

Hon smålog nästan vemodigt och upprepade:

»... Alldeles som en fångad fågel!»

Därefter frågade hon:

»Nå, hvad gjorde ni med de fångade fåglarna?»

»Jag fäste mig vid dem af hela mitt hjärta. Men de flögo alltid sin kos...»

»Sådana stygga fåglar!»

Målaren fortsatte med upprörd stämma:

»Hela lifvet igenom har jag fåfängt sökt efter någon, som ville stanna hos mig... Till slut har jag förlorat hoppet.»

»Nej, nej, hoppas ännu!» sade fru Elzen.

Hvarpå Swirski tänkte, att då nu saken kommit så långt, måste man föra den till ett slut; sedan fick det bli hur det ville. Han kände sig som en människa, hvilken sluter ögonen och stoppar fingrarna i öronen för att så hoppa i vattnet, och på samma gång insåg han, att det var nödvändigt att göra det och för sent att besinna sig.

»Kanske ni skulle vilja promenera ett stycke,» sade han. »Då kunna vi tala mera ogeneradt... Vagnen får följa efter.»

»Om ni så vill,» sade fru Elzen i resignerad ton.

Swirski kastade tömmarna till kusken, vagnen stannade, och de stego ur. Romulus och Remus, som genast sprungo i förväg, stannade först ett godt stycke därifrån för att se ned på husen i Eze och kasta sten på olivträden, som växte djupt under dem. Swirski och fru Elzen voro ensamma. Men tydligen förföljdes de i dag af något oblidt öde, ty innan de hunnit begagna sig af det gynnsamma tillfället, varseblefvo de, hur en ryttare, kommande från Monaco, hejdade sin häst framför Romulus och Remus. Tätt efter ryttaren red en groom i engelsk kostym.

»Det är de Sinten,» sade fru Elzen otåligt.

»Ja, jag ser det.»

Strax därefter hade de tätt framför sig ett hästhufvud och ett hästansikte — det senare tillhörigt unge de Sinten. Denne tvekade ett ögonblick, om han ej borde rida förbi, men gjorde sedan förmodligen den reflexionen, att, ifall de önskat vara ensamma, skulle de ej ha tagit gossarna med sig. Han hoppade af hästen, gjorde tecken åt groomen att stanna och började hälsa.

»God dag,» sade fru Elzen i en smula kylig ton. »Är detta er promenadtimme?»

»Ja. Om morgnarna skjuter jag till måls på

dufvor med Wilkis-bey, och då kan jag inte rida för att inte stegra min temperatur. Jag har redan sju dufvor mer än han. Vet ni, mitt herrskap, att Formidable kommer in till Ville Franche i dag, och att amiralen i öfvermorgon ger bal på däcket?»

»Vi ha just sett den komma in.»

»Jag var på väg till Ville Franche för att söka upp en bekant bland officerarna, men det är redan bra sent. Om min nådiga tillåter, så vänder jag om med till Monte Carlo.»

Fru Elzen böjde på hufvudet, och de fortsatte vägen tillsammans. Sinten, som var en passionerad hästkarl, började genast tala om »huntern», som han red.

»Jag köpte den af Waxdorf,» sade han. »Waxdorf hade förlorat på *trente et quarante* och behöfde pengar. Han hade hållit på *inverse* och haft en oerhörd tur i början, men sedan öfvergaf lyckan honom. (Här vände han sig mot hästen.) Det är ett irländskt fullblod, och jag kan våga min hals på att en bättre hunter inte finns på hela *cornichen*, fastän han är svår att sitta upp på.»

»Bångstyrig?» frågade Swirski.

»Då man väl kommit upp på honom, är han from som ett lamm. Mig har han redan vant sig vid, men ni till exempel skulle ej få lätt att sitta upp på honom.»

»Hvarför inte?» genmälde hastigt Swirski, som i allt hvad som rörde sport var fåfäng ända till barnslighet.

»Försök inte, åtminstone inte här strax invid bråddjupet!» utropade fru Elzen.

Men Swirski höll redan handen på hästens hals, och ett ögonblick senare satt han i sadeln, utan att djuret gjort det minsta motstånd. Kanhända den irländske huntern var klok nog att inse det olämpliga i att göra krumsprång vid randen af ett bråddjup; kanhända också att han var af ett saktmodigare lynne, än hans ägare velat påskina.

Ryttare och häst försvunno i kort galopp bakom en krökning af vägen.

»Han sitter inte illa till häst,» sade de Sinten,

»men jag är rädd, att han inte är nog aktsam om stoet. Detta är ingen ridväg.»

»Er häst är ju helt from,» sade fru Elzen.

»Jag är glad att se det, för här kunde lätt en olycka hända... jag blef litet orolig.»

Hans min uttryckte likväl en lätt missbelåtenhet, för det första emedan hvad han sagt om hästens bångstyrighet kommit att se ut som en osanning, och för det andra emedan det rådde ett visst groll mellan honom och Swirski. De Sinten hade visserligen inga allvarliga afsikter på fru Elzen, men han tyckte ej om att bli hindrad i dem han hade. Dessutom hade det för några veckor sedan kommit till en rätt liflig ordväxling mellan målaren och honom. Sinten, som var en inbiten aristokrat, hade på en middag hos fru Elzen förklarat, att enligt hans åsikt »människan började med baronen», hvarpå Swirski, som vid tillfället var på dåligt humör, hade frågat: »Ni menar i Schlaraffenland?» Af detta svar hade den unge mannen tagit sig så nära, att han börjat rådgöra med hr Wiadrowski och geheimerådet Kladzki, hur han borde förhålla sig — och han hade då till sin ytterliga förvåning erfarit, att Swirski hade en mitra i sitt vapen.*) Kännedomen om Swirskis ovanliga fysiska styrka och skicklighet som skytt hade kanske också bidragit att lugna baronens nerver, nog af, ordväxlingen fick inga följder. Ett ömsesidigt agg stod dock ännu kvar, ehuru fullkomligt platoniskt, alltsedan fru Elzen börjat tydligt visa, att hon utkorat Swirski.

Å målarens sida var oviljan djupast. Det föll visserligen ingen in, att historien kunde sluta med giftermål, men man hade dock börjat tala om målarens böjelse för fru Elzen, och Swirski misstänkte, att de Sinten och hans vänner i hemlighet gjorde narr af honom och höllo honom för en naiv tok. De hade visserligen aldrig tillåtit sig minsta hänsyfning i den vägen, men Swirski bibehöll dock sin öfvertygelse, att

*) Betecknar furstevärdighet. Öfvers. anm.

så var, och detta medvetande pinade honom, mest för fru Elzens skull.

Han kände sig därför helt skadeglad öfver att de Sinten kommit att framstå som en, den där till och med utan anledning talar osanning, och då han kom tillbaka, yttrade han:

»Det är en bra häst, det här, särskildt för att han är så from.»

Sedan steg han af, och de fortsatte vägen framåt i sällskap. Äfven Romulus och Remus sällade sig till dem.

För att reta de Sinten och kanske i hopp att bli honom kvitt började fru Elzen tala om taflor och konst i allmänhet, något hvarom den unge sportmannen ej hade minsta begrepp. Men han svarade med att berätta en hop skvallernyheter från spelhuset och lyckönska den unga frun till hennes tur föregående afton, hvilket kom särdeles mal à propos för fru Elzen, som hemlighållit för målaren, att hon spelade. Hennes förlägenhet ökades, då Romulus inföll:

»*Maman*, du har ju sagt oss, att du aldrig spelar!... Gif oss en louisdor hvar utaf vinsten!»

»Jag sökte geheimerådet Kladzki för att bjuda honom på middag,» inföll fru Elzen utan att vända sig till någon särskild, »och sedan stannade vi kvar en stund...»

»Gif oss hvar sin louisdor!» envisades Romulus.

»Eller köp oss en liten roulett,» sade Remus.

»Ni tråka ut mig!... Nu stiga vi väl upp i vagnen igen? Au revoir, baron!»

»Klockan sju?»

»Ja, klockan sju.»

De skildes åt, och några ögonblick senare satt Swirski åter vid den vackra änkans sida, men nu hade de tagit plats på framsätet i vagnen för att bättre kunna se solnedgången.

»Det sägs, att Monte Carlo skall ligga mera skyddadt än Mentone,» sade fru Elzen. »Men, å, hvad det ibland tråkar ut mig! Det här ständiga oväsendet, det

här vimlet, alla de här bekantskaperna man får, vare sig man vill eller inte! Ibland känner jag riktig lust att rymma härifrån och tillbringa resten af vintern i någon lugn vrå, där jag kan få vara tillsammans bara med de människor jag vill vara tillsammans med. Hvilken af de små kustorterna föredrar ni?»

»S:t Raphael tycker jag mycket om, pinierna gå ända ned till hafvet där.»

»Ja, men det ligger så långt från Nizza,» svarade fru Elzen sakta, »och där har ni er atelier.»

Det uppstod ett ögonblicks tystnad. Sedan frågade fru Elzen åter:

»Och Antibes?»

»Det är sant... jag glömde Antibes.»

»Det ligger så nära Nizza! Stanna kvar efter middagen, så skola vi rådgöra om hvart man skulle kunna fly undan!»

Målaren såg henne djupt in i ögonen och frågade:

»Skulle ni verkligen vilja fly undan människorna?»

»Låt oss vara ärliga mot hvarandra,» svarade hon. »Det ligger tvifvel i er fråga. Ni misstänker, att jag talar som jag gör för att framställa mig bättre eller åtminstone mindre ytlig än jag är... Och ni har rätt att tro så, eftersom ni ständigt ser mig midt uppe i världslifvets vimmel. Men härpå svarar jag, att människan ofta fortgår på en väg, bara därför att hon en gång drifvits in på den... och mot sin vilja är underkastad följderna af sitt föregående lif. Hvad mig beträffar, medger jag, att jag kanske ej har energi nog att ensam, utan någons hjälp, bryta med det förflutna. Men det hindrar inte, att jag af hela mitt hjärta kan längta efter någon lugn vrå och ett lugnare lif. Människor må säga hvad de vilja, men vi äro lika klängväxter, som, om de ej få slingra sig uppåt, krypa efter jorden. Och därför bedrar man sig ofta, då man tror, att vi frivilligt krypa efter jorden, jag menar: föra ett tomt världslif, utan någon tanke på ett högre... Men hur skulle jag till exempel kunna lefva annorlunda här än jag gör? Någon ber att få bli presenterad för mig

och gör så visit... och på samma sätt en andra, en tredje, en fjärde, i all oändlighet. Hur kan jag hjälpa det? Inte bjuda dem? Men hvarför inte?... Tvärt om, ju flere gäster jag har hos mig, dess mera likgiltig känner jag mig för hvar och en enskild, och dess mindre utsikt har någon att särskildt bli gynnad.»

»Ni har nog rätt i hvad ni säger,» inföll Swirski.

»Ser ni det! Men på det sättet kommer man in i världslifvets hvirfvel, som jag åtminstone inte kan rycka mig lös ur, men som ofta tröttar och plågar mig så, att jag skulle vilja gråta af ledsnad.»

»Jag tror er.»

»Ni måste tro mig; men tro också, att jag är bättre och mindre ytlig än jag förefaller! Då ni frestas att tvifla på mig, eller då människor tala illa om mig, så tänk så här: hon måste väl också ha sina goda sidor. Om ni inte tänker så, kommer jag att känna mig mycket olycklig.»

»Jag ger er mitt ord på att jag alltid tänker det bästa om er.»

»Det måste ni,» svarade hon med mjuk, smekande röst, »ty om också det goda, som kan finnas inom mig, vore ännu mer förkväfdt än det är, skulle det spira upp igen vid beröringen med er... Så mycket beror af hvem slumpen för en tillsammans med!... Jag skulle vilja säga någonting, men jag är rädd...»

»Nej, säg ut!»

»Bara ni inte anser mig för exalterad eller någonting ännu värre?... Men jag är inte exalterad, jag endast säger, hur det verkligen är, och känner mig själf förvånad öfver att det är så. Då jag är tillsammans med er, återfinner jag mitt forna jag. Jag känner mig lika glad och trygg och lätt om hjärtat, som då jag var en ung flicka... Och ändå är jag en gammal kvinna... trettiofem år...»

Swirski såg på henne med ett ljust, nästan förälskadt uttryck i sitt ansikte. Sedan förde han långsamt hennes hand till sina läppar och sade:

»Ack, i mina ögon är ni nästan ett barn ännu; jag är fyrtiosex. — Se, där är en bild af mig!»

Och han pekade på den nedgående solen.

Fru Elzen blickade in i all denna glans, som återspeglade sig i hennes egna, strålande ögon, och hon mumlade sakta, liksom för sig själf:

»Stora, härliga, älskade sol!»

Sedan följde tystnad. Öfver bådas ansikten föll ett mildt, rosenfärgadt skimmer. Det var verkligen en härlig solnedgång. Längs horisonten bredde sig en rad dunmjuka små molntappar, som togo gestalten af gyllene liljor. Hafvet låg mörkt borta vid synranden, men längre ut badade det i solglans. Nere vid stranden aftecknade sig de orörliga cypresserna mot den violetta luften.

II.

Fru Elzens gäster samlades i Hôtel de Paris klockan sju på aftonen. En särskild sal var upplåten åt dem tillika med en angränsande mindre salong, där kaffet skulle serveras efter maten. Fru Elzen hade visserligen bjudit dem »i all enkelhet», men herrarna, som hade sin egen tro om den saken, infunno sig i frack och hvit halsduk, och värdinnan själf uppträdde i en urringad, rosafärgad dräkt, som i breda veck föll från axlarna och ned. Hon såg ung och fraiche ut. Hon hade ett litet hufvud och ett smalt, fint ansikte, hvilket var hvad som i början af deras bekantskap fängslat målaren. Hennes axlar hade pärlmusslans hvita, genomskinliga färg, medan däremot armarna och händerna voro lätt rosenröda. Men detta endast förstärkte intrycket af deras nakenhet. För öfrigt hvilade det öfver henne en stämning af glädtighet och godt humör och någonting af det skimmer, som omger hvarje kvinna, då hon känner sig lycklig.

Gästerna voro, förutom Swirski och de Sinten, gamle geheimerådet Kladzki samt dennes brorson Zyg-

munt, en föga världsvan men dess mera oförfärad ung ädling, hvars ögon talade ett nästan alltför tydligt språk, då de riktades på fru Elzen; vidare furst Walery Porecki, en fyrtioårig, skallig herre med stort ansikte och en hufvudskål spetsig som en azteks, herr Wiadrowski, rik, med en bitande tunga, ägare till en naftakälla i Galizien — för öfrigt varm beskyddare af de sköna konsterna och själf dilettant; samt slutligen Kresowicz, student och informator för Romulus och Remus, inbjuden emedan Swirski tyckte om att iakttaga hans originella ansikte.

Fru Elzen vurmade för att ha hvad hon kallade »en intelligent salong». Nu kunde hon emellertid ej förhindra, att samtalet först föll på dagens små skandaler samt nyheterna från spelhuset, som Wiadrowski kallade för »Slavia», påstående att inga språk hördes där så mycket som de slaviska. Wiadrowskis älsklingnöje i Monte Carlo bestod öfver hufvud taget i att göra narr af sina landsmän samt sina öfriga slaviska bröder. Detta var hans käpphäst, som han aldrig tröttnade att rida. Bland annat passade han nu på att berätta, att häromdagen i »Cercle de la Méditerranée» sju personer suttit kvar vid spelbordet klockan åtta på morgonen — och att de alla varit af slavisk härkomst.

»Det ligger i blodet på oss, det där,» sade han vändande sig till värdinnan. »På andra ställen räknar folk så här: nio, tio, elfva, tolf och så vidare, men hvarje äkta slav säger ofrivilligt: nio, tio, knekt, dam, kung... Gräddan af vår societet samlar sig på cornischen, och där pressar man smöret ur den.»

Härpå anmärkte furst Walery med den spetsiga hufvudskålen i en ton, som om han upptäckt en splitter ny sanning, att hvarje passion, som öfverskrider måttet, är fördärflig, men att »Cercle de la Méditerranée» räknade en mängd distinguerade medlemmar, som det kunde vara bra och nyttigt att göra bekantskap med. Öfverallt kan man tjäna sitt land. Så till exempel hade han, fursten, häromdagen på klubben träffat en engelsman, en vän till Chamberlain. Denne engels-

man hade frågat honom om tillståndet i hans hemland, och fursten hade på baksidan af sitt visitkort tecknat dettas politiska och ekonomiska läge, dess ställning i allmänhet och särskildt de nuvarande sträfvandena. Detta visitkort skulle säkerligen hamna, om inte hos Chamberlain, som inte var där, så hos Salisbury, hvilket var ännu bättre. Troligtvis skulle de för öfrigt träffa Salisbury på balen, som franske amiralen ämnade ge — och då hela »Formidable» skulle bli upplyst med elektriskt ljus.

Kresowicz, som hörde till ett helt annat slags människor än de öfriga och afskydde denna societet, som han mot sin vilja kommit in i, började hosta ironiskt och ilsket som en hyena vid furstens historia om visitkortet. För att leda uppmärksamheten ifrån honom inföll fru Elzen:

»Men det är ändå underbara ting, som uträttas här. Jag har hört, att hela vägen från Nizza till Marseille skall ekläreras med elektriskt ljus.»

»Det är en ingeniör Duclos, som kommit fram med det där förslaget,» sade Swirski, »men han dog för ett par månader sedan. Han var en så fanatisk elektriker, att jag förmodar, han förordnat om, att hans graf skall upplysas med elektriskt ljus.»

»Då borde det stå så här på hans grafskrift,» inföll Wiadrowski, »'Herren skänke honom evig frid och låte sitt elektriska ljus lysa öfver honom i evighet, amen'.»

Men nu råkade han illa ut för det gamla geheimerådet, som förebrådde honom, att han skämtade med saker, som ej voro att skämta med. Och öfver hela Rivieran började geheimerådet utösa sin vredes skålar. Allt här var sken och flärd, från människorna till tingen. Alla voro markiser, grefvar och vicomter, men man fick taga sig i akt, så att de inte stulo näsduken ur fickan på en. Hvad komfort och bekvämlighet beträffade, samma förhållande. I hans kansli i Wieprzkowisky kunde det rymmas fem sådana små kyffen till rum, som det man gifvit honom på hotellet.

Doktorerna hade skickat honom till Nizza, för att han skulle få andas frisk luft, men *Promenade des Anglais* stank värre än en bakgård i Krakau. Ja, just stank, det kunde hans brorson, Zygmunt, intyga.

Men Zygmunt var alltför upptagen af att beundrande skärskåda fru Elzen för att höra hvad det tatalades om.

»Geheimerådet borde flytta öfver till Bordighiera,» sade Swirski. »Den italienska smutsen är åtminstone artistisk, men den franska bara — smutsig.»

»Och ni bor ändå själf i Nizza?»

»Därför att jag inte lyckats finna en atelier på den här sidan om Ventimiglia. Om jag skall flytta, flyttar jag för öfrigt hellre åt motsatta hållet — till Antibes.»

I det han yttrade detta, såg han på fru Elzen, som smålog och slog ned ögonen.

Värdinnan, som tydligen ville föra samtalet öfver på artistiska ämnen, började nu tala om utställningen hos Rumpelmayer och om de nya taflorna där, som hon härom dagen varit och sett i sällskap med den franske journalisten Krauss. Denne hade kallat dem »impressionistiskt dekadenta».

Wiadrowski höjde sin gaffel i vädret och frågade med minen af en Pyrrhon:

»Hvad är 'dekadent' egentligen?»

»Man skulle kunna säga,» svarade Swirski, »att det är en sådan, som ur konsten själf vill frampressa de olika slags såser, med hvilka konsten plär tillredas.»

Furst Porecki kände sig emellertid pikerad öfver hvad den gamle Kladzki sagt om »markiser, grefvar och vicomter». Till och med de skälmar, som komma hit, äro skälmar i den högre stilen, menade han, och skulle aldrig nedlåta sig att stjäla en näsduk ur en rockficka. Här träffar man endast distinguerade bedragare. Men därförutom kommer allt hvad förnämt och rikt folk heter, och att den höga börden och de stora förmögenheterna stå på jämlik fot här — det är just det goda i saken, ty det verkar civiliserande

på somliga! Geheimerådet borde läsa »Une Idylle Tragique», så skulle han bli öfvertygad om, att utom en del tvetydiga existenser möter man här personer ur de högsta samhällslagren — »sådana till exempel, som vi i morgon skola träffa på 'Formidable', hvilken kommer att illumineras med elektriskt ljus.»

Porecki hade tydligen glömt, att han redan en gång förut gifvit sällskapet del af nyheten om Formidables eklärering. Den togs heller ej upp som samtalsämne, utan i stället började man tala om »Une Idylle Tragique». Unge Kladzki anmärkte, på tal om hjälten, att denne var bra dum, som afstod den kvinna han tyckte om åt en vän. Han, Kladzki, skulle inte ha gjort det för tio vänners skull, inte ens för sin egen brors. Men Wiadrowski föll honom i talet, ty den franska romanlitteraturen var hans andra käpphäst.

»Hvad som gör mig alldeles ursinnig,» sade han, »det är deras eländiga falskmynteri. Om de där herrarna äro realister, så hvarför i Herrans namn skildra de då aldrig verkliga lifvet? Har herrskapet lagt märke till deras hjältinnor? Tragedien börjar; ett omkring trettioårigt fruntimmer strider och kämpar alldeles ohyggligt med sig själf genom halfva boken, och jag vet, så visst som jag sitter här, ifrån första bladet, hur det skall gå, och hur historien skall sluta. Tråkiga, utnötta gamla historier! Jag bestrider visst inte hetärens rätt till en plats i skönlitteraturen, men jag protesterar mot att hon skall utmålas som en självplågande martyr. Hvad är nu detta för tragedi, då jag vet, att den kämpande själen haft älskare före den och kommer att ha andra efter den!... Nya inre 'konflikter' och samma slut på historien! En sådan skef, snedvriden uppfattning af sedligheten, ett sådant hån mot allt hvad moral och tukt heter. Och tänka sig, att detta läses hos oss, att dessa budoarfraser behandlas som dramer — och att folk tager dem på allvar! På det sättet utplånas skillnaden mellan den hederliga kvinnan och demimondedamen, och äfventyrerskor utan hem och fäste förvärfva medborgarrätt

i ordnade samhällen. Så kastar den där franska förgyllningen ett återsken på våra egna äfventyrerskor, och vi skola inte tala om hvad allt de tillåta sig under dylika författares egid. Inga grundsatser, inga karaktärer, ingen pliktkänsla, ingen moral — ingenting utom en grundfalsk psykologi!»

Wiadrowski var alltför intelligent för att ej förstå, att han i och med dessa uttalanden riktade dräpande hugg mot fru Elzen, men han var en bitter, gallsjuk natur, och det beredde honom dubbelt nöje att komma fram med dem i hennes närvaro. Fru Elzen lyssnade till honom med en känsla af obehag, som var så mycket större, därför att det låg en god del sanning i hans ord. Swirski brann af begär att ge honom ett skarpt svar, men han förstod, att detta skulle vara detsamma som ett erkännande, att hugget träffat. Han föredrog därför att leda uppmärksamheten åt annat håll.

»Hvad som har slagit mig med förvåning i de franska romanerna,» sade han, »är något annat... nämligen att *barnet* icke existerar i dem. Öfverallt annars, där två människor älska hvarandra med sann kärlek eller med flyktig lidelse, så brukar ett barn bli frukten af deras förbindelse; här har ingen människa barn däremot. Ar det inte egendomligt? Det tycks helt enkelt inte falla de romanskrifvande herrarna in, att kärleken kan medföra sådana följder.»

»Sådant samhället är, sådan är litteraturen,» inföll gamle Kladzki. »Det är ju bekant, att Frankrikes folkmängd minskar. Ett barn i de högre kretsarna, det är en sällsynthet.»

»*Mais c'est plus commode et plus élégant,*» sade Sinten.

Kresowicz hade redan länge varit färdig att spricka af ilska. Nu bröt han ut:

»En litteratur för och af mätta dagdrifvare, som skola förgås på samma gång som den!»

»Hvad säger ni?» frågade Sinten.

Studenten vände sitt ursinniga ansikte emot honom.

»En litteratur för mätta dagdrifvare, säger jag!»

Och Porecki upptäckte åter Amerika.

»Hvarje stånd har sina plikter och sina njutningskällor. Jag har två passioner: politik och fotografering.»

Men middagen led mot sitt slut, och en kvart senare hade sällskapet förflyttat sig in i den angränsande lilla salongen för att dricka kaffe. Fru Elzen tände en liten smal cigarrett och slog sig bekvämt ned i en fåtölj. Hon förmodade, att en smula själfsvåld skulle slå an på Swirski såsom artist.

Med undantag af målaren och Kresowicz — som hon trots hans klasshat misstänkte vara förälskad i henne — ingaf henne hela detta sällskap endast känslor af leda och vämjelse. Wiadrowski retade henne i afton till den grad, att han så när skaffat henne en nervattack på halsen. Till tack för hennes gästfrihet tycktes han ha föresatt sig att totalt fördärfva aftonen för henne. Han talade om kvinnor i allmänhet, utan att för ett ögonblick öfverskrida det passandes gränser, och dock var hvarje ord han yttrade en hänsyftning på henne och hennes sociala ställning. Hans beteende var lika förolämpande som pinsamt för henne, allra helst i Swirskis närvaro. Denne harmades och pinades också i lika hög grad som hon själf.

Det var därför, som om en sten fallit från hennes bröst, då gästerna ändtligen togo afsked och hon blef ensam med målaren.

»Å!» utropade hon med ett långt andetag af lättnad. »Jag tror jag har fått migrän!»

»Ha de tröttat ut er?»

»Ja, ja... mer än tröttat ut mig.»

»Hvarför bjuder ni dem då?»

Hon närmade sig honom hastigt, liksom oförmögen att längre behärska sig.

»Sätt er ned och sitt alldeles stilla! Jag vet inte... kanske ni anser mig förskräckligt oblyg, men jag behöfver det... som ett rogifvande läkemedel. O, så

ja!» Hon hade satt sig bredvid honom och lutade hufvudet mot hans skuldra, i det hon slöt ögonen.

»Bara ett ögonblick!... Bara ett enda litet ögonblick!»

Och plötsligt började hennes ögonlock svälla af tårar; men hon lade fingret på läppen till tecken åt Swirski, att han ingenting skulle säga utan låta henne sitta så, tyst.

Swirski blef helt hjärtnupen, ty kvinnotårar gjorde honom alltid mjuk som vax. Det förtroende hon visade honom rörde honom, och hans hjärta fylldes af ömma känslor. Han förstod, att afgörandets stund kommit, och i det han slog armen om henne, sade han:

»Stanna hos mig för alltid! Gif mig rätt att beskydda er!»

Fru Elzen svarade ej, men ett par stora tårar runno ned för hennes kinder.

»Blif min!» upprepade Swirski.

Då slog hon armen om hans hals och smög sig intill honom som ett barn till modern.

Swirski böjde sig ned och tryckte först en kyss på hennes panna och började sedan kyssa bort tårarna i hennes ögon. Det kom allt mera lidelse i hans blick, han slog sina atletiska armar om henne och tryckte henne hårdt till sitt bröst, och hans läppar sökte hennes.

Men nu värjde hon sig mot honom.

»Nej, nej!» sade hon med flämtande röst. »Du är inte lik andra! Nej, nej...»

Swirski höll henne sluten i sina armar. I detta ögonblick var han alldeles lik alla andra. Men till fru Elzens lycka hördes nu en lätt knackning på dörren.

De flögo förskräckta åt hvar sitt håll.

»Hvem är det?» frågade fru Elzen i otålig ton.

I dörren visade sig Kresowiczs dystra gestalt.

»Jag ber om ursäkt,» sade han med afbruten röst. »Romulus hostar och har visst feber. Jag ansåg mig böra underrätta.»

Swirski reste sig upp.

»Kanske jag skall gå efter läkare?»

Fru Elzen hade redan återvunnit sin vanliga kallblodighet.

»Nej tack,» svarade hon. »Om det behöfs, skickar jag någon från hotellet, men först måste jag se på gossen... Tack för ert vänliga anbud i alla fall! Men nu måste jag gå... Tack! Vi ses i morgon.»

Med dessa ord räckte hon honom handen, som Swirski förde till sina läppar.

»Au revoir!»

Då fru Elzen blifvit ensam med Kresowicz, såg hon forskande på honom och frågade:

»Hvad felas Romulus?»

Studentens bleka ansikte blef ännu blekare, och han svarade i kärf, nästan ohöflig ton:

»Ingenting.»

»Hvad skall detta betyda?» frågade fru Elzen med rynkade ögonbryn.

»Det betyder att... ni får jaga bort mig... jag blir tokig!»

Och han vände sig tvärt om och rusade ut. Fru Elzen stod ett ögonblick med rynkad panna och vredeblixtrande ögon; men snart ljusnade hennes uppsyn. Hon var verkligen trettiofem år, och här var ett nytt bevis på att ingen ännu kunde motstå hennes tjuskraft.

Hon gick fram till en spegel — liksom för att i den söka bekräftelse på detta faktum.

Swirski återvände med sista tåget till Nizza, och under vägen förde han oupphörligt upp till ansiktet sina händer, som doftade af heliotrop. Han kände sig orolig men på samma gång lycklig — och blodet steg honom uppåt hufvudet, för hvar gång han insöp doften af fru Elzens älsklingsparfym.

III.

Men då han vaknade dagen därpå, var hans hufvud tungt som efter ett dryckeslag, och han kände en pinande oro. När dagsljuset faller på en teaterdekoration, varsebli vi, att hvad som aftonen förut förefallit oss som ett feeri endast är ett eländigt kluddverk. I lifvet är det ofta på samma sätt. Ingenting oväntadt hade inträffat. Swirski hade vetat, att detta skulle och måste bli slutet — och likväl, då nu dörren slagit igen bakom honom, erfor han en känsla af oförklarlig förskräckelse. Ännu i går, tänkte han, hade det varit möjligt att draga sig tillbaka — och han greps af ånger. Förgäfves sade han sig själf, att nu var det för sent att besinna sig. Alla de anmärkningar, han förut i tysthet framställt mot fru Elzen och mot ett giftermål med henne, trängde sig nu på honom med fördubblad styrka. Den stämma, som så länge oafbrutet hviskat honom i örat: »Var inte en narr!» började nu högljudt ropa: »Du är en narr!» Och han kunde ej tysta ned den, vare sig genom att draga fram bevis för motsatsen eller genom att svara: »Det är skedt nu» — ty hans förstånd sade honom, att en dumhet hade skett, och att orsaken därtill låg i hans svaghet.

Och vid denna tanke greps han af blygsel. Ty om han varit ung, skulle hans ungdom varit honom en ursäkt; om han lärt känna denna kvinna först på Rivieran och ingenting hört om henne förut, skulle han ha varit urskuldad genom sin obekantskap med hennes karaktär och föregående — men han hade redan känt henne förut. Han hade visserligen sällan träffat henne, men han hade hört dess mera talas om henne. Hon hade en tid varit Warszawas kanske mest omtalade personlighet — en skottafla för stadens kvickhufvuden — hvilket icke hindrat, att männen täflat om äran att få tillträde till hennes salong. Kvinnorna, som voro mindre öfverseende, mottogo henne

dock af hänsyn till de släktskapsband, som förenade henne med de flesta familjer af societeten. Några, särskildt de, som hade intresse af att allmänna opinionen ej var för stränge, togo till och med den vackra änkan i försvar. Andra, mindre välvilligt stämda, stängde ej sina dörrar för henne, emedan de icke ville vara de första.

En viss skådespelsförfattare i staden, som en gång hörde någon räkna fru Elzen till »demi-monden», svarade, att hon hvarken var »helvärld eller halfvärld utan snarare trekvartsvärld» . . .

Som emellertid i stora städer allting utplånas, så utplånades också så småningom det skefva i fru Elzens ställning. Hennes väninnor förklarade, att »man visserligen inte fick ställa några stora fordringar på Helena, men att hon likväl hade sina goda sidor». Och halft omedvetet tillerkände man henne rätt till större frihet än andra. Ibland drog sig visserligen någon till minnes, att hon redan ett par år före mannens död ej lefvat tillsammans med honom — ibland mumlade någon, att hon uppfostrade Romulus och Remus till pajaser, eller att hon alls inte frågade efter dem, men dylika yttringar af ogillande skulle man ha fäst sig vid endast för så vidt fru Elzen varit mindre vacker, mindre rik och mindre gästfri.

Däremot skrädde herrarna ej precis orden i sina omdömen sinsemellan om fru Elzen. Till och med de, som voro förälskade i henne, förtalade henne — af svartsjuka; vanligen teg endast den, som för tillfället var den lycklige eller ville gälla för att vara det. Elakheten gick till och med så långt, att hon påstods ha en älskare i staden under vintersäsongen och en annan på landet under sommaren.

Hur mycken sanning, som låg i alla de skandalösa historier, Swirski hört berättas om henne, det vågade han visserligen ej afgöra; men så mycket ansåg han sig veta, att ej var hon en kvinna, som han med lugn kunde anförtro sin framtid.

Och dock hade alla dessa historier väckt hans

intresse för henne. Då han fick höra, att hon var i Monte Carlo, greps han af en liflig önskan att — kanske ej i fullt hederliga afsikter — närma sig henne och lära känna henne bättre. Det intresserade honom som konstnär att närmare studera denna allmänt förtalade och klandrade kvinna, som utöfvade en sådan tjuskraft på männen.

Men till en början blef han endast sviken. Hon var vacker och tilldragande, men han märkte, att hon saknade godhet och välvilja för sina medmänniskor. Hon bekymrade sig om andra, endast så vida de på något sätt voro nödvändiga för henne själf. Annars frågade hon ej mera efter dem än efter en sten på vägen. Ej heller fann Swirski hos henne ett spår af vördnad för det intellektuella, för litteraturen eller konsten. Hon tog så mycket däraf, som hon behöfde, utan att gifva något i stället. Och han, såsom konstnär och tänkare, insåg alltför tydligt, att ett sådant förhållande förrådde en trots all yttre polityr låg, barbarisk och själfvisk natur.

Dylika kvinnor kände han för öfrigt många. Han visste, att de imponera genom en viss öfverlägsenhet, som deras viljestyrka och hänsynslösa egoism förläna dem. Ofta hade han hört det omdömet fällas om sådana varelser: »En kall men klok kvinna»! Han själf kände endast ringaktning och förakt för dem. Han såg i dem granna dockor utan all andlig bildning och till och med utan människoförstånd, ty sådant slags förstånd, som hänför allt till sig själf och intet till andra, äga äfven djuren. Så väl fru Elzen som Romulus och Remus voro i hans ögon representanter för en typ, som civilisationen endast strukit öfver, lämnande det inre i ett tillstånd af mörk barbarism.

Utom allt detta stötte honom också det kosmopolitiska i hennes väsen. Hon var lik ett nött mynt: det var nästan omöjligt att se, hvilket land hon tillhörde. På Swirski gjorde detta ett högst ogynnsamt intryck, för det första emedan han själf var helt annorlunda anlagd, och för det andra emedan han var väl

förtrogen i den verkligt fina världen oeh visste, att i förnäma kretsar i England, Frankrike och Italien man icke blott håller fast vid hemlandet utan med förakt ser ned på kosmopoliten.

Wiadrowski hade rätt i sitt påstående, att Romulus och Remus uppfostrades till profryttare och hotellportierer. Det var en allmänt känd sak, att fru Elzens far visserligen haft en titel, men att hennes farfar varit en tarflig landtbrukare, och Swirski, som hade lifligt sinne för det komiska, fann det helt löjligt, att den polske bondens dottersöner talade bruten polska och, liksom äkta parisare, ej kunde uttala bokstafven *r*. Icke heller deras yttre fann nåd för hans ögon. Gossarna voro vackra, till och med mycket vackra, men Swirski med sin fina, artistiska uppfattning kände, att skönheten i deras två små fågelansikten ej var någonting nedärfdt utan mera en slump, en fysiologisk tillfällighet. Och förgäfves sade han sig själf, att deras mor dock var vacker: han kunde ej bli den känslan kvitt, att hvarken hon eller hennes söner med rätta besutto sin skönhet, att de såväl i detta afseende som i fråga om samhällsställningen voro uppkomlingar. Först en längre samvaro förtog delvis detta intryck.

Från första ögonblicket af deras bekantskap började fru Elzen gynna och utmärka målaren. Han var en mera solid personlighet än någon af hennes öfriga bekanskaper, var af förnäm härkomst, hade en ansenlig förmögenhet och stort konstnärsrykte. Han var visserligen ej ung, men fru Elzen själf hade fyllt sina trettiofem, och hans herkuliska gestalt fick uppväga ungdomen. Att gifta sig med honom var slutligen för en kvinna med hennes rykte detsamma som att återvinna anseende och en framskjuten ställning i samhället. Hon hade visserligen skäl att misstänka honom för att ha en helt annan smak och helt andra intressen än hon själf samt dessutom för en viss ombytlighet, men han var en god människa och — som alla artister — i grund och botten naiv som ett barn. Fru Elzen gjorde sig därför den förhoppningen, att han ej skulle

bli alltför svår att »rå på». För öfrigt leddes hon icke uteslutande af beräkning: allt eftersom han lät sig dragas till henne, drogs också hon till honom. Slutligen började hon intala sig, att hon älskade honom.

Med honom åter inträffade hvad som händer många, till och med mycket intelligenta människor. Hans förstånd förstummades i det ögonblick sinnena började tala eller snarare och ännu värre: det ställde sig i deras tjänst, och i stället för att besegra dem måste det förse dem med argument. Så inträffade då, att denne Swirski, som visste och kände till allt, började urskulda, förklara, rättfärdiga allt. »Det är sant,» tänkte han, »att hvarken hennes skaplynne eller föregående lif utgöra någon borgen för framtiden, men hvem säger mig, att hon icke är trött vid detta slags lif och af hela sitt hjärta längtar efter att få börja ett nytt? I sitt uppförande mot mig ådagalägger hon onekligen rätt mycket koketteri, men, återigen, hvem säger mig, att hon ej utvecklar denna behagsjuka, emedan hon verkligt älskar mig? Det vore ju en barnslighet att föreställa sig, att en människa ej har några goda sidor, om hon än är full af fel och förvillelser. Ack, människosjälen är en sådan underlig blandning af svart och hvitt och grått! Det behöfs blott en förändring i förhållandena, för att de goda sidorna skola utvecklas och de dåliga undertryckas. Fru Elzen har dessutom också lämnat den första ungdomen bakom sig. Det vore ju rent af onaturligt, om icke äfven i hennes själ stämmor skulle ropa efter ett stilla lif, efter lugn och frid. Och på den grunden skulle kanske en sådan kvinna så mycket högre skatta en hederlig man, som tillförsäkrade henne detta.»

Särskildt den sista reflexionen föreföll Swirski särdeles djupsinnig och slående. Förut hade hans sunda förstånd sagt honom, att fru Elzen försökte fånga honom; nu svarade han sitt sunda förstånd, att »detta var sant, ty hvarje den mest ideella sträfvan att bli förenad men den man älskar kan man kalla ett bemödande att fånga».

Hvad som äfven lugnade honom med afseende på framtiden var hoppet att få barn. Då, tänkte han, skulle han få någonting att älska, och hon skulle nödgas att afstå från sitt jäktande societetslif, emedan hon skulle sakna tid till det. Innan barnen vuxit upp, vore hennes ungdom alldeles förbi — och sedan komme nog hemmet att synas henne mera tilldragande än societeten. »Jag lefver några år tillsammans med en vacker och tjusande kvinna... de här få åren, som återstå till ålderdomen kommer,» tänkte han slutligen. »Om jag också begår ett misstag, slipper jag åtminstone att alltför länge vidkännas följderna.»

Och de där »få åren» utgjorde i grund och botten hans mest afgörande skäl. Det låg onekligen någonting förolämpande för fru Elzen i att han ej befarade några snedsprång af henne uteslutande på den grund, att hennes ungdom och i och med detsamma tillfällena till sådana snart skulle vara förbi. Men han erkände aldrig för sig själf, att denna tanke var grunden till hans beslut — och han fortsatte att bedraga sig själf liksom alla de göra, hvilka ställt sitt förstånd i sinnenas tjänst.

Men då han nu vaknade, morgonen efter den ödesdigra kvällen, fattades han med ens af känslor af den djupaste oro och beklämning. Två reflexioner trängde sig oupphörligt på honom: först och främst den, att om någon för ett par månader sagt honom, att han skulle fria till fru Elzen, skulle han ha skrattat denne någon midt i ansiktet, och för det andra den, att behaget, som låg i de halfuttalade bekännelserna och den spännande ovissheten, var större än det, som den nuvarande förändringen medförde. Swirski gjorde den upptäckten, att förberedelserna till en förlofning äro långt angenämare än det att vara förlofvad — och han tänkte vidare, att om äktenskapets behag stå i proportion till förlofningens, så måste sannerligen hela tillställningen anses ytterst misslyckad. Stundom föreföll honom den känslan alldeles outhärdlig, att han nu var bunden, att en återgång ej längre var möjlig,

och att han, vare sig han ville eller ej, måste taga upp fru Elzen, Romulus och Remus i sin lefnads farkost. Som han var tör lojal att vilja inlåta sig på en kritik af fru Elzen, kritiserade han i stället Romulus och Remus med deras skorrande uttal, deras små intetsägande fågelansikten och deras tomma fågelhjärnor.

»Jag hade mina bekymmer förut, men jag var åtminstone fri och kunde lägga ned hela min själ i mina taflor,» tänkte han, »men nu vete Gud hur det blir.» Och härvid kom han att erinra sig de artistiska svårigheter, han för närvarande kämpade med, och tanken på dem förstörde hans humör alldeles. Fru Elzen och hela giftermålshistorien trädde i bakgrunden, och alla hans tankar började kretsa kring hans tafla »Sömnen och döden», som han arbetade på sedan några månader tillbaka och som han fäste oändlig vikt vid, emedan den skulle utgöra en protest mot den gängse uppfattningen af döden. Ofta under sina samtal med kamrater hade Swirski uttalat sin förtrytelse mot kristendomen, som i lifvet och konsten infört ett benrangel såsom sinnebild af döden. Detta föreföll Swirski som en grym oförrätt. Grekerna hade tänkt sig sin Thanatos såsom en bevingad genius och detta med rätta. Gifves det någonting fulare och mera afskräckande än ett benrangel? De kristna, som i döden se portarna till ett nytt lif, borde väl, om några, ej framställa den under en sådan gestalt. Enligt Swirski var det den dystra germanska andan, som alstrat denna uppfattning, samma anda, som skapat gotiken — ståtlig och imponerande, men så dyster, som om kyrkan vore en förgård ej till himmelens härlighet, utan till afgrundens mörker och fasor. Swirski förundrade sig alltid öfver att renässansen icke uppställt en ny symbol af döden. Om ej denna varit liktydig med evig tystnad, och om den velat beklaga sig, skulle den ha kunnat säga: »Hvarför framställa mig människorna under gestalten af ett benrangel? Benranglet är just det, som jag icke vill hafva, utan lämnar kvar!»

På Swirskis tafla öfverlämnade därför sömnens

genius sakta och varligt den unga flickans gestalt åt dödens genius, som böjde sig ned öfver henne och på samma gång släckte den bleka ljuslåga, som fladdrade invid hennes hufvudgärd. Allt under det Swirski målade, tänkte han oafbrutet: »Hvar och en som ser min tafla, måste framför allt tänka: hur oändligt stilla!» Och han ville, att denna stillhet skulle tala till åskådarna genom linjer, gestalter, uttryck och färger. Han tänkte vidare, att om han lyckades framkalla detta intryck, och om taflan komme att tala för sig själf, utan några förklaringar, så hade han verkligen frambragt någonting nytt och ovanligt. Men detta var icke nog för honom. Påverkad af tidsströmningarna ansåg också han, att målarkonsten ej bör befatta sig med några litterära idéer, men han insåg på samma gång mer än väl, att det är en ofantlig skillnad mellan att frånsäga sig litterära idéer och återgifva yttervärlden lika själlöst som till exempel fotografiplåten. Gestalter och färger — och därmed nog, alldeles som om det vore målarens plikt att döda den tänkande anden inom sig! Och han kom ihåg, att till exempel alla de engelska målningar han sett väckt hans uppmärksamhet genom sitt tankedjup. Man kunde se, att de voro målade af högt bildade konstnärer, ofta verkliga vetenskapsmän. Med polackerna däremot hade han alltid funnit förhållandet det motsatta. Undantagandes några få, i bästa fall kanske ett tiotal, utgjordes den stora mängden af adepter, som visserligen målade rätt väl men voro föga utvecklade, föga bildade och i total saknad af alla självständiga idéer. De lefde på redan torra smulor från franska konstens bord, och det föll dem ej ett ögonblick in, att de skulle kunna tänka självständigt och än mindre skapa något självständigt, polskt. Swirski fann det därför helt naturligt, att en lära, som predikade själlöshet, skulle falla dem på läppen. Bära namnet artist och på samma gång kunna andligen få förbli en bonddräng, det var ju utomordentligt bekvämt! Studera, lära, tänka — bevars för ett sådant onödigt besvär!

Men Swirski menade, att om icke ens landskapet är annat en än själens stämning, så måste också själen vara mottaglig, subtil och högt utvecklad. Han tvistade härom med sina kolleger och förfäktade lidelsefullt sin mening. »Jag begär inte af er,» ropade han, »att ni skola måla lika bra som fransmän, engelsmän eller spanjorer — jag begär, att ni skola måla bättre! Och framför allt på ert eget maner. Den som inte sträfvar efter det, han borde hellre ha blifvit plankstrykare.» Han förklarade vidare att, taflan måtte nu föreställa en hövålm, en skara höns på en bakgård, ett potatisland, några betande hästar, en pöl smutsigt vatten, hvad som helst, så var i alla fall hufvudsaken den, att det fanns själ i den. Äfven i porträtt nedlade han därför så mycket af sin egen själ som han kunde, och dessutom »biktade han sig» i andra taflor, af hvilka den sista var »Hypnos och Thanatos».

De två genierna voro nästan fullbordade, men flickans hufvud ville ej lyckas. Swirski förstod, att det måste vara ej blott vackert utan också individuellt. Vackra modeller anmälde sig i mängd, men ingens utseende var nog personligt. Madame Lageat, af hvilken Swirski hyrde sin atelier och som var en gammal bekant till honom, hade visserligen lofvat honom att försöka leta upp någon, men det gick långsamt. Just i dag på morgonen skulle en ny modell komma, men kom icke, ehuru klockan redan var öfver elfva.

Till följd af allt detta, gårdagens frieri inbegripet, började Swirski misströsta inte blott om sitt lugn utan om sin framtid som konstnär i allmänhet och sin tafla i synnerhet. Hypnos föreföll honom för ögonblicket en smula tung, Thanatos tyckte han såg enfaldig ut. Slutligen sade han sig själf, att eftersom han ändå ej kunde arbeta, gjorde han bättre i att gå ned till stranden, där kanske anblicken af vatten och sol skulle bringa litet ljus i tankar och sinne.

Men just som han beredde sig att gå, ringde det på tamburdörren, och ögonblicket därefter kommo Romulus och Remus, klädda i skotska kostymer, instor-

mande i ateliern. Efter dem följde Kresowicz, blekare och med dystrare uppsyn än någonsin.

»God mo...on, m'sieur Swirski, god mo...on!» ropade bägge gossarna. »*Maman* skickar er de här rosorna och ber er vara välkommen på frukost hem.»

Härvid skakade de stora knippen af tearosor och mossrosor i luften och räckte dem därpå åt Swirski. Sedan började de springa omkring i ateliern och se på allt och fingra på allt. Hvad som särskildt tycktes intressera och roa dem voro skisserna, föreställande nakna kroppar, ty framför alla sådana stannade de och hviskade, knuffande hvarandra i sidan:

»*Tiens!*»

»*Regarde!*»

Detta förargade Swirski. Han såg på sin klocka och anmärkte:

»Om vi skola komma i tid till frukosten, måste vi genast resa.»

Därpå tog han sin hatt, och de gingo. Inga droskor syntes till i närheten af ateliern, hvarför de fortsatte till fots. Under vägen frågade Swirski Kresowicz, som gick bredvid honom:

»Nå, hvad säger ni om era elever?»

Kresowicz vände sitt hatfulla, gäckande ansikte emot honom och svarade:

»Mina elever? Ingenting. De äro friska som nötkärnor, och deras skotska kostymer kläda dem. De komma nog att bli till mycken glädje i världen — men inte för mig.»

»Hvarför inte?»

»Därför att jag reser min väg i morgon.»

»Reser?» upprepade Swirski förvånad. »Det visste jag inte; det har ingen talat om för mig. Sådan skada!»

»Ingen skada alls, åtminstone inte för dem,» svarade Kresowicz.

»De äro kanhända ännu inte i stånd att förstå det, men...»

»De komma aldrig att förstå det. Hvarken nu eller framdeles. Aldrig!»

»Jag hoppas, att ni misstar er,» anmärkte Swirski torrt. »I hvarje fall gör det mig ledsen att höra, att ni ämnar lämna oss.»

Men studenten fortsatte, liksom om han talat för sig själf:

»Nå ja, skada är det nog, men skada på tiden. Hvad röra de mig, eller hvad rör jag dem? Det är till och med bättre, att de bli sådana de bli. Den som vill så säd, måste först plöja upp gräset, och detta är lättare, ju sämre gräset är. Det skulle vara mycket att säga om den saken, men det är inte mödan värdt, särskildt inte för mig. Mikroberna bespara mig besväret.»

»Ni behöfver visst inte befara att få lungsot. Innan fru Elzen antog er som informator, frågade hon doktorn om er hälsa — och det bör inte förvåna er, då det ju gällde hennes barn. Men doktorn försäkrade henne, att ingen fara var å färde.»

»Nej, säkert! Jag har för öfrigt funnit på ett osvikligt medel mot mikrober.»

»Hvad är det för ett medel?»

»Det kommer ni att få veta genom tidningarna. Sådana upptäckter hållas inte hemliga.»

Swirski såg förstulet på Kresowicz, som för att öfvertyga sig om att han ej talade i yrsel. Emellertid hade de kommit fram till stationen, som vimlade af folk. Nizzaborna reste som vanligt om morgnarna öfver till Monte Carlo. Då Swirski köpte biljett, varseblef honom Wiadrowski och närmade sig.

»God morgon,» sade han. »Till Monte, förmodar jag?»

»Ja. Har ni redan biljett?»

»Ja, månadsbiljett. Det kommer att bli trångt i dag.»

»Vi kunna stå i korridoren.»

»Det här är en verklig exodus, eller hur? Hvar och en far att offra sin skärf. God morgon, herr Kresowicz! Hvad säger ni om lifvet här? Hur ter det sig från er synpunkt sedt? Låt oss höra!»

Kresowicz rynkade ögonbrynen, som för att ange sitt missnöje öfver att man sökte draga honom in i samtalet.

»Jag står på väg att ingå i de stummas härskara,» svarade han.

»Aha,» utropade Wiadrowski skrattande, »den känner jag till. Där endera moltiger man eller gallskriker man.»

Emellertid hade tåget blåst, och det blef nödvändigt att skynda sig. Från perrongen ljöd ropet: *En voiture! En voiture!* Ett ögonblick senare befunno sig Swirski, Kresowicz, Wiadrowski och de båda gossarna i en af vagongernas korridorer.

»Jo, detta är just trefligt för mig med min höftsjuka,» sade Wiadrowski. »Se bara! Inte tänkbart att få plats! En riktig folkvandring.»

Icke blott själfva kupéerna, utan äfven korridorerna voro fullpackade med folk af alla nationaliteter. Där voro polacker, ryssar, fransmän, engelsmän, tyskar, — alla på härnadståg mot banken, som dag ut och dag in tillbakaslog och krossade dessa skaror, liksom klippan i hafvet tillbakaslår och bryter vågen. Vid fönstren trängdes kvinnor, som doftade af iris och heliotrop. Solen lyste på de konstgjorda blommorna i deras hattar, på sammet, spetsar, äkta eller falska juveler, svärtade ögonbryn och pudrade eller sminkade ansikten, lifvade af tanken på nöjen och spel. Äfven det mest skarpsynta öga skulle ej ha kunnat skilja kokotten, som spelade världsdam, från världsdamen, som spelade kokott. Männen, med violbuketter i knapphålet, mönstrade denna kvinnoskara — toaletter, anletsdrag, armar, höfter — med samma kyliga uppmärksamhet, hvarmed man tar en salubjuden vara i skärskådande. Det var någonting af marknadstorg öfver det hela, och det låg oro och spänning i luften. Stundom försvann tåget in i en tunnels mörker; ögonblicket därefter lyste åter sol, himmel, haf, hvita villor och blommande mandelträd in genom kupéfönstren; så återigen nattsvart mörker. Station efter station

passerades. Nya människoskaror myllrade in i vagnarna, liksom på väg ut att fira någon stor och glad högtid.

»En sådan trogen bild af lifvet!» sade Wiadrowski.

»Hvad?»

»Det här tåget. Jag skulle kunna filosofera öfver den saken ända till frukosten, men som jag tycker bättre om att filosofera efter frukosten, kanske ni vill göra mig nöjet att dejeunera med mig.»

»Tack, men det är mig omöjligt,» svarade Swirski. »Jag är bjuden till fru Elzen.»

»I så fall cederar jag.»

Och han började småskratta. Den tanken, att Swirski skulle gifta sig med fru Elzen, föll honom icke ett ögonblick in. Han förmodade, att målarens afsikter ej voro allvarsammare än någon af de andras, men som han var en stor beundrare af artister i allmänhet och Swirski särskildt, gladde det honom, att Swirski lyckats slå sina rivaler ur brädet.

»Jag representerar kapitalet,» tänkte han, »Porecki börden, Kladzki junior ungdomen och Sinten *snobbismen*. Allt detta betyder inte litet, särskildt här, och ändå har hon utkorat honom. När allt kommer omkring, är hon en människa med smak.»

Och i det han såg på målaren, mumlade han halfhögt:

»*Io triumphe, tu moraris aureos currus* . . .»

»Hvad säger ni?» frågade Swirski, som ej hörde, emedan tåget just blåste.

»Ingenting. Det var bara en bit ur Horatius. Men eftersom ni säger nej till min bjudning, så skall jag ställa till en *tröste*-frukost för de Sinten, Porecki, Kladzki och mig själf.»

»Hvad är det ni skola trösta er öfver?» frågade Swirski, i det han hastigt tog ett steg framåt och nästan hotfullt såg Wiadrowski in i ögonen.»

»Öfver förlusten af ert sällskap,» svarade Wiadrowski kallblodigt. »Hvad trodde ni, min bäste Swirski, om jag får fråga?»

Swirski bet sig i läppen och svarade ej. Men han tänkte i sitt sinne, att det dåliga medvetandet alltid förråder en, och att om han gift sig med någon om än aldrig så anspråkslös flicka hemma i Polen, han aldrig skulle ha kommit på den idén, att man med en elak anmärkning eller en speglosa syftade just på henne.

Emellertid voro de nu framme. Fru Elzen väntade dem vid stationen. Hon såg ovanligt ung och fraiche och bra ut. Hon måtte nyss ha kommit, ty hon andades fort, och hennes kinder hade en så hög rodnad, att man nästan kunde tro det kom sig af sinnesrörelse. Då hon hälsande räckte Swirski sina båda händer, tänkte därför också Wiadrowski:

»Jo jo men, han har slagit oss alla ur brädet, den artisten! Hon ser ju riktigt förälskad ut.»

Och han såg på henne med en nästan välvillig blick. I sin dräkt af hvit flanell med sjömanskrage och med sina strålande ögon föreföll hon honom, trots några lätta spår af puder i ansiktet, så ung och tjusande som aldrig förr. För ett ögonblick kände han sig helt melankolisk öfver att icke han var den lycklige, som hon kommit ned för att möta — och det gick med ens upp för honom, att han begagnat en dum metod att försöka ådraga sig hennes uppmärksamhet — nämligen den, att ständigt säga henne elakheter. Men han tröstade sig med tanken på hur han skulle göra narr af Sinten och de öfriga »distanserade».

Efter hälsningarna tackade Swirski henne för rosorna. Hon mottog hans tacksamhet med en viss förlägenhet, i det hon kastade en förstulen blick på Wiadrowski, liksom brydd öfver att ha honom till vittne.

Wiadrowski förstod, att han skulle göra bäst i att lämna dem. De följdes likväl åt i hissen upp till terrassen, där spelhuset och trädgårdarna ligga. Under vägen återvann fru Elzen fullkomligt fattningen.

»Fort, fort hem till frukosten!» ropade hon muntert. »Jag är hungrig som en hvalfisk.»

Wiadrowski mumlade mellan tänderna, att han skulle vilja vara Jonas, men yttrade det icke högt, ty han befarade, att Swirski i så fall skulle ha tagit honom i kragen och kastat honom ur hissen, hvilket ju hade varit rätt obehagligt på en sådan höjd.

Så fort de kommit upp i trädgården, tog han farväl af dem och gick. Men då han strax därefter såg sig om, varseblef han hur fru Elzen, stödd på målarens arm, hviskade denne någonting i örat.

»De komma öfverens om desserten efter frukosten,» tänkte han.

Men han misstog sig. Fru Elzen hade lutat sitt vackra hufvud intill målaren och hviskat:

»Vet Wiadrowski?...»

»Nej,» svarade Swirski, »jag träffade honom först på tåget.»

Och han erfor en känsla af obehag vid tanken på att fru Elzen redan ansåg deras förlofning som ett fullbordadt faktum, och att han skulle nödgas omtala den för hela världen; men på samma gång började fru Elzens närhet, hennes skönhet och tjuskraft att utöfva sin vanliga verkan på honom, hans misstämning försvann, och allt tedde sig för honom i en annan dager.

Frukosten intogo de tillsammans med Romulus, Remus och herr Kresowicz, som ej på hela tiden yttrade ett ord. Men strax efter kaffet gaf fru Elzen gossarna tillåtelse att gå ut till Rocca Brune under lärarens uppsikt. Själf frågade hon Swirski:

»Hvilket föredrar ni? Att fara ut på en åktur eller göra en promenad?»

Swirski skulle vida ha föredragit en tête-à-tête i fru Elzens egen våning, men han tänkte, att om hon ej önskade detta, så var det ett bevis på att hon tog deras förhållande långt allvarsammare och hade en mycket finare och ädlare uppfattning däraf än han trott — och han insåg, att han borde vara henne tacksam därför.

»Om ni inte är trött, föredrager jag en promenad,» svarade han.

»Nej, jag är inte alls trött. Men hvart skola vi gå? Har ni lust att se på målskjutningen?»

»Ja, hvarför inte... men där få vi inte vara ostörda. Sinten och Kladzki bruka alltid gå dit efter frukosten.»

»Men de komma inte att störa oss. Så fort det gäller dufvorna, äro de blinda och döfva för allt omkring sig. För resten få de gärna se mig med min store man.»

Och i det hon lade hufvudet på sned, såg hon på honom med ett småleende i ögonen.

»Men kanske den store mannen inte vill det?»

»Jo, tvärt om, må de gärna se oss,» svarade Swirski och förde hennes hand till sina läppar.

»Låt oss gå då! Jag tycker det är rätt roligt att se på skjutningen.»

Några ögonblick senare voro de framme vid den breda trappan, som för ned till skjutbanan.

»Hvad här är ljust och skönt, och hvad jag är lycklig!» sade fru Elzen.

Och ehuru ingen fanns i närheten, tillfogade hon hviskande:

»Och ni?»

»Min sol lyser mig!» svarade han, i det han tryckte hennes arm mot sitt bröst.

Och de började gå ned för trappan. Dagen var verkligen ännu mera strålande än vanligt, luften skiftade i guld och blått. Hafvet föreföll på afstånd granatfärgadt.

»Låt oss stanna här ett ögonblick,» sade fru Elzen. »Man kan mycket väl se skjutningen härifrån.»

Vid deras fötter utbredde sig en grön, halfcirkelformig plan, som sträckte sig ända ned till hafvet. På planen voro uppställda saxar, hvari dufvor sutto fångade. Allt emellanåt öppnades någon sax, den befriade fågeln höjde sig till flykt, strax därpå ljöd ett skott — och dufvan föll till marken eller ned i hafvet, där

fiskare rodde omkring och samlade upp de skjutna fåglarna.

Ibland hände det likväl, att skytten sköt bom — och då sväfvade dufvan utåt hafvet för att sedan snart vända åter och söka sin tillflykt under spelhusets taklist.

»Vi kunna inte se skyttarna härifrån,» sade fru Elzen glädtigt, »ödet skall få afgöra: om den nästa dufvan faller, så stanna vi i Monte Carlo, och om den flyger, så resa vi till Italien.»

»Öfverenskommet!» sade Swirski. »Låt oss nu se! Ah, se där!»

En sax öppnades i detta ögonblick, men liksom döfvad satt dufvan kvar. Man skrämde upp den genom att rulla ett träklot öfver gräsmattan, och sedan ljöd ett skott. Men fågeln föll ej genast; först sköt den rätt upp i luften, sedan styrde den utåt hafvet, i det den så småningom sänkte sig, liksom sårad, och slutligen försvann den alldeles i solglansen.

»Kanhända att den föll, kanhända inte,» sade Swirski skrattande. »Framtiden är oviss.»

Fru Elzen sköt ut läpparna som ett surmulet barn.

»Den där odräglige Sinten!» sade hon. »Jag kan slå vad om att det var han. Kom, så gå vi ned!»

De fortsatte ned för trappan. Men vid hvarje skott stannade fru Elzen, och i sin hvita dräkt, mot den gröna bakgrunden, liknade hon en bildstod.

»Det finns ändå intet tyg, som faller i så härliga veck som flanell,» anmärkte Swirski.

»Ack, de där artisterna!» utbrast fru Elzen, och hennes ton hade en anstrykning af ironi, ty hon kände sig en smula förnärmad öfver att Swirski i detta ögonblick ej tänkte på henne utan på olika tygsorters sätt att falla sig.

Några ögonblick senare befunno de sig under skjutbanans tak. Af bekanta var där endast Sinten, som sköt tills mål i sällskap med en ungersk grefve — båda klädda i rostbruna engelska kostymer, likadana

mössor och rutiga strumpor — båda ofantligt distingerade — och båda ofantligt idiotiska.

Såsom fru Elzen förutsett, var Sinten så upptagen af skjutningen, att han först alls icke såg dem och ej förrän efter en stund kom fram och hälsade.

»Hur går det?» frågade fru Elzen.

»Jag slår honom. Jag är nästan säker på stora medaljen.»

Här vände han sig till Swirski.

»Skjuter inte ni?»

»Jo, gärna, men inte i dag.»

»Jag för min del är i dag *heureux au jeu,*» sade Sinten med en menande blick på fru Elzen.

Nu ropade man på honom från skjutbanan.

»Han ville säga, att han har otur i kärlek,» sade Swirski.

»*Imbécile!* Som om han skulle ha annat!»

Men oaktadt dessa ringaktande ord kunde man af uttrycket i hennes ansikte se, att hon ej var missnöjd öfver att i Swirskis närvaro få ett nytt bevis på hur eftersträfvad hon var och hvilken tjuskraft hon utöfvade.

Och detta skulle ej bli det sista beviset i dag.

»Jag har velat fråga er om någonting,» sade Swirski efter ett ögonblicks tystnad, »men i gossarnas och Kresowicz's närvaro kunde jag ej. Kresowicz berättade mig i dag under resan, att han skall flytta, eller åtminstone att det är sista dagen han är gossarnas lärare. Är det sant, och hur kommer det till?»

»Det är sant», svarade fru Elzen. »För det första är jag inte säker på hans hälsa. För några dagar sedan förmådde jag honom att gå till doktorn. Denne försäkrade visserligen återigen, att det ej är någon fara med hans bröst — annars skulle jag inte behålla honom en timme — men han ser sämre ut för hvar dag... han är besynnerlig, retlig, ofta alldeles odräglig. Detta är det första skälet. För det andra känner ni ju till hans åsikter? Sådant där tar inte på Romulus och Remus — jag vet det. Gossarna äro uppfostrade så, att dylika läror inte finna något fäste hos dem.

Men jag vill inte, att de redan i barnaåren skola få veta, att sådant existerar, och göra bekantskap med en så exalterad lifsåskådning och ett sådant hat mot den samhällsklass, de själfva tillhöra. Ni önskade, att de skulle få tala sitt modersmål, och det var nog... var detsamma som en befallning för mig... Jag är på det sättet... Dessutom inser jag ju också själf, att de något så när böra kunna tala sitt eget språk. Nu för tiden hålls det ju så noga på det — och jag erkänner med rätta. Men också i det afseendet är Kresowicz för exalterad...»

»Det var i alla fall skada! Han var så intressant att studera. Han har några rynkor i ögonvrårna, som ange fanatism. Det är ett fängslande ansikte, och hela mannen är för öfrigt en typ.»

»Återigen artisten, som är framme!» skrattade fru Elzen.

Men hon blef genast åter allvarsam, och hennes ansikte antog ett uttryck nästan af förlägenhet.

»Jag har ännu en orsak», sade hon. »Jag vet knappast, om jag vill berätta er... men det gör jag ändå, för hvem skulle jag förtro mig åt, om inte åt min store man... som är så klok och så god och förstår allting... Ser ni, jag har märkt, att Kresowicz gått och förälskat sig i mig... alldeles utan hejd... och under de omständigheterna kan jag ju inte behålla honom kvar...»

»Hvad för slag? Han också?» utropade Swirski.

»Ja» svarade hon med nedslagna ögon.

Och hon sökte låtsa, som om detta erkännande kostade på henne — men liksom nyss vid Sintens ord flög ett leende af tillfredsställd fåfänga öfver hennes drag. Swirski märkte det, och en känsla af ovilja och vrede fyllde hans hjärta.

»Jag har alltså fallit offer för en epidemi,» sade han.

Hon fixerade honom ett ögonblick och frågade därpå sakta:

»Är det en svartsjuk eller en otacksam, som talar?»

Men Swirski genmälde undvikande:

»Ni har rätt: om det är så, måste Kresowicz bort.»

»Ännu i dag ämnar jag göra upp med honom, och så är den saken slut.»

De tystnade; man hörde endast Sintens och ungrarens bösskott.

Swirski kunde emellertid ej förlåta henne det där leendet, som han händelsevis uppfångat. Visserligen sade han sig själf, att fru Elzen handlat alldeles riktigt mot Kresowicz, och att han ej hade någon anledning att förarga sig — men icke dess mindre erfor han en känsla af växande harm. En gång i början af deras bekantskap hade han mött fru Elzen till häst; tätt efter henne hade Sinten, Kladzki junior, Porecki, Wilkis-Bey och Waxford kommit trafvande. Denna syn hade gjort ett på en gång obehagligt och löjligt intryck på Swirski, den hade kommit honom att tänka på handjur förföljande en hona. Nu stod denna syn plötsligt åter för honom, och hans känsliga, artistiska natur formligen led därvid.

»Så är det verkligen,» tänkte han, »alla jaga efter henne, och om jag skulle snafva på något hinder och stupa, hunne den nästa upp henne.»

Här afbrötos hans funderingar af fru Elzen, som började finna det kallt i skuggan och förklarade, att hon ville ut och värma sig i solskenet.

»Skola vi inte gå hem till hotellet?» föreslog Swirski.

Hon nickade, och de togo åter vägen upp mot terrassen. Men i halfva trappan stannade fru Elzen plötsligt.

»Ni är missnöjd med mig?» sade hon. »Hvad har jag gjort, har jag inte handlat som jag borde?»

Swirski hade hunnit lugna sig något och kände sig dessutom en smula rörd öfver hennes oro.

»Ni måste ha öfverseende med ett gammalt original,» svarade han. »Det är jag, som får be er förlåta mig.

Fru Elzen ville nödvändigt veta. hvad som försatt honom ur humör, men hon försökte förgäfves att få

honom att säga det. Slutligen började hon halft skämtsamt, halft melankoliskt klaga öfver »de där artisterna» — odrägliga, besynnerliga människor, som taga humör för allting, sluta sig inom sig själfva och fly till sina ensliga atelierer. Icke mindre än tre gånger i dag hade hon märkt *målaren* sticka fram hos honom . . . Till straff skulle denne elake, otacksamme målare få lof att stanna kvar öfver middagen, ända till kvällen.

Men Swirski förklarade, att han måste återvända hem. Sedan anförtrodde han henne sina konstnärsbekymmer, svårigheten att få en modell till »Sömnen och döden», och slutligen hvilka förhoppningar han fäste vid denna tafla.

»Jag märker,» svarade den unga änkan leende, »att jag kommer att få en farlig rival: konsten.»

»Det är ingen rival,» genmälde Swirski, »det är en gudom, som vi skola dyrka och tjäna tillsammans.»

Fru Elzen rynkade lätt sina vackra ögonhryn och svarade ej. Nu voro de emellertid framme vid hotellet.

En stund senare satt Swirski åter på tåget till Nizza.

IV.

Innan fru Elzen började göra toalett till middagen, lät hon kalla in Kresowicz för att lämna honom hans arfvode, och hon gjorde detta med en viss nyfiken undran, hurudant deras afsked skulle bli. Hon hade mött så många alldagliga människor i lifvet, att detta original redan från första ögonblicket intresserat henne, och nu, då han med sönderslitet hjärta skulle lämna hennes hus, intresserade han henne än mer. Hon var säker på att hans lidelse skulle komma till utbrott, och i största hemlighet till och med hoppades hon det. Öfverskrede han det tillåtnas gränser, skulle hon med ett ord eller en blick visa honom tillbaka till hans plats, så lofvade hon sig — kanske dock ej i fullt ärlig föresats att hålla sitt löfte.

Men Kresowicz inträdde lugn och kall och med ett snarare hotfullt än förälskadt uttryck i sitt ansikte. Fru Elzen gjorde den reflexionen, att Swirski verkligen hade rätt i att det var ett ovanligt och fängslande utseende. Dragen voro järnhårda och präglade af mera viljekraft än intelligens; det var någonting okufligt och obevekligt öfver dem. Swirski hade från första ögonblicket anat, att Kresowicz hörde till det slaget människor, som, då de en gång omfattat en idé, aldrig kunna rubbas en hårsmån i sin tro på den, just emedan de med karaktär och viljekraft förena en viss trånghet i uppfattningen. Endast i sådan jordmån kan fanatismen slå rot.

Fru Elzen mottog den unge mannen artigt men kallt, och sedan hon lämnat honom hans lön, uttryckte hon i förekommande ordalag, men i den liknöjda, kyliga ton hon vanligen begagnade, sin ledsnad öfver att hon ej längre kunde få draga förmån af hans tjänster. Hon skulle inom kort lämna Monte Carlo.

Kresowicz stoppade mekaniskt pengarna i fickan och svarade:

»Jag underrättade er själf i går om att jag ej längre ämnar fortsätta att läsa med Romulus och Remus.»

»Det tröstar mig,» svarade fru Elzen, i det hon rätade på sig.

Tydligen ville hon åtminstone till en början hålla fast vid den ceremoniella tonen och tvinga Kresowicz att äfven iakttaga den. Men en blick på denne var nog för att man skulle förstå, det han var fast besluten att säga allt hvad han ville säga.

»Ni har betalat mig med klingande mynt,» sade han, »och ni borde inte ge mig falska på köpet.»

»Hvad menar ni?»

»Jag menar,» svarade han med eftertryck på hvarje ord, »att hvarken ni afskedar mig på grund af någon resa, eller att jag för den skull sagt upp min befattning. Anledningen är en annan, och hvilken vet ni lika väl som jag.»

»Om jag än vet det, kan det hända, att jag hvar-

ken vill höra talas om det eller tala om det,» svarade fru Elzen högdraget.

Kresowicz tog ett par steg emot henne med framåtsträckt hufvud och knutna händer. Han såg verkligt hemsk ut.

»Men ni måste!» sade han med sammanbitna tänder. »För det första emedan jag genast skall bege mig härifrån och för det andra af ännu en orsak... hvilken får ni veta i morgon.»

Fru Elzen reste sig upp, och med rynkade ögonbryn och i litet teatralisk ställning, à la förolämpad drottning, utbrast hon:

»Hvad skall detta betyda!»

Men Kresowicz gick henne ännu några steg närmare, och med sitt ansikte tätt intill hennes började han i dämpad, lidelsefull ton:

»Det betyder, att det varit min skyldighet att hata er och hela er samhällsklass, men att jag i stället förälskade mig i er. Det betyder, att jag för er skull i mina egna ögon gjort mig skyldig till en låghet, och att jag nu vill lida mitt straff därför. Men just på den grund har jag ingenting att förlora, och ni måste också umgälla mitt fel.»

Fru Elzen blef ej förskräckt, ty hon fruktade öfver hufvud taget alls icke männen. Lika litet hade hon hyst några farhågor för Kresowicz' lungsot, då doktorn redan förut fullständigt lugnat henne i det afseendet. Oförställd var endast hennes förvåning, vreden och förskräckelsen voro låtsade. Den känsla, som nu vaknade inom henne, var den af öfverraskning. »*Mais c'est un vrai oiseau de proie,*» tänkte hon, »han tycks ju färdig att vilja sönderslita mig!»

Alla äfventyr, särskilt sådana, som smickrade hennes kvinnliga fåfänga, utöfvade en obeskriflig tjuskraft på fru Elzen. Dessutom existerade för henne inga moraliska betänkligheter. Ifall Kresowicz bönfallit henne om en minuts salighet, om tillåtelsen att kyssa fållen af hennes klädning, ödmjukt och med tårar i ögonen, skulle hon befallt någon af hotelluppassarna att kasta

honom på dörren. Men denne halft förryckte, pockande man, denne representant för en sekt, om hvars fasansfulla dåd det berättats så mycket i hennes kretsar, han föreföll henne så demonisk, så olik alla andra människor, hon mött, att han formligen hänförde henne. Hennes nerver törstade efter nya, ständigt nya retelser. Dessutom tänkte hon, att om hon behandlade honom allt för spotskt, kunde äfventyret bli farligare än hon trodde, ty denne galning tycktes beredd till allt.

Kresowicz fortsatte:

»Jag älskar, och jag har ingenting att förlora. Min hälsa är bruten, min framtid är förstörd, min heder är fläckad i mina egna ögon. Jag har ingenting att förlora, förstår ni det? Det kvittar mig lika om tio, om hundrade människor komma hit in vid era rop...»

Fru Elzen förstod, att här gällde det endast att bevara skenet, något som det kvinnliga hyckleriet aldrig förgäter. Med ett uttryck af låtsad förskräckelse blickade hon upp till hans ansikte, som verkligen föreföll likt en vansinnigs, och frågade:

»Vill ni döda mig?»

»Jag vill ha betalning... men inte pengar,» svarade han med kväfd röst.

Och plötsligt slog han med ursinnig styrka sina armar om henne och pressade henne till sitt bröst. Hon värjde sig, men matt, liksom om förskräckelsen beröfvat henne sinnesnärvaro och kraft.

V.

Då tåget stannade vid Ville Franche, steg Swirski af och begaf sig ned till hamnen, ty han hade kommit på den idén att återvända till Nizza sjövägen. Genast på kajen träffade han på en fiskare, som han kände och som med äkta ligurisk storordighet lofvade att »ro honom öfver till Korsika, om så skulle vara, och om än sciroccon vände upp och ned på hela Medelhafvet».

Emellertid var det endast fråga om en helt kort roddtur, till på köpet i alldeles lugnt väder. Swirski satte sig vid styret, och båten började glida fram öfver den blanka vattenytan. Efter några ögonblick hade den passerat förbi de eleganta privatjakterna och närmade sig pansarfartygen, hvilkas orörliga, svarta skrof skarpt aftecknade sig i det sydländska solljuset. Formidables relingar voro redan besatta med girlander af mångfärgade små lampor, morgondagens bal till ära. På däcken syntes endast matroser, som nedifrån sedda föreföllo som pygméer. Fartygens järnklädda sidor, skorstenar, master och tackel aftecknade sig i det genomskinliga vattnet liksom i en spegel. Tid efter annan sköt någon flottslup fram mellan pansarfartygen, på afstånd lik en svart insekt med kraflande ben.

Bortom eskadern vidtog öppna hafvet, och ehuru fullkomlig vindstilla rådde, gick detta som vanligt i sakta svall. Båten började glida upp och ned, i långsam, smekande takt. De närmade sig nu de höga klipporna till höger om hamnen, längs hvilka löpte en grå, dammig väg. Nedanför vägen låg exercisfältet, där några soldater höllo på att öfva sig i att blåsa trumpet. Slutligen svängde de om den yttersta klippan, mot hvilken vågorna brusande slogo upp, och båten gled ut på öppna hafvet.

Utanför hamnen är alltid litet vind, hvarför fiskaren satte upp seglet; Swirski kastade om rodret och styrde ut till hafs.

Solen lutade mot sin nedgång. Klippor och haf färgades röda. Allt omkring var lugnt, stilla och så ändlöst, så majestätiskt, att Swirski ofrivilligt kom att tänka på hur litet och betydelselöst ett människolif ändå är i jämförelse med dessa världar utan gräns, som här omgåfvo honom. Plötsligt fick han ett intryck, som om han varit på väg bort från alla bekymmer och svårigheter, långt bort till fjärran land. Fru Elzen, Romulus och Remus, alla hans bekanta, hela denna feberaktigt jäktande skara med sina små passioner liksom försvann för honom. Och som han

hade för vana att göra sig reda för allt hvad som försiggick inom honom, tänkte han med en känsla af pinsam öfverraskning, att detta var ett bevis för att han icke verkligt älskade fru Elzen; ty hade han gjort det, då skulle ej hennes bild ha bleknat eller utplånats, då skulle den alltid ha stått lika lifligt för honom. Så hade det varit förr. Han mindes, hur han en gång, då den han älskat gift sig med en annan, hade rest utomlands. Det hade varit första gången han besökt Italien, första gången han sett Rom, Sicilien, hafvet, Afrikas kuster — och inga intryck hade förmått utplåna den älskades bild ur hans minne. Hon hade varit med honom i Roms och Florens' tafvelgallerier, på hafvet och i öknen, och öfverallt hade han sagt till henne: »Se!» Olikheten mellan dessa flydda dagar och det närvarande fyllde honom med smärta.

Men aftonens och hafvets stillhet verkade dock välgörande på honom. De voro nu så långt till hafs, att stränderna förlorat sig i fjärran. Solen gick ned, stjärnorna började tindra. Delfinerna, som i solnedgången summit omkring båten och klufvit vågorna med sina skarpa ryggar, döko nu ned i djupet. Ej ett ljud förnams. Hafsytan blef allt glattare, och seglen slaknade. Slutligen steg månen upp bakom bärgen och öfvergöt hafvet med grönaktig glans, belysande det ända till synkretsens yttersta rand.

Det var den sydländska natten, som bröt in, ljuflig och stilla. Swirski svepte in sig i en kappa, som han lånat af fiskaren, och började grubbla:

»Allt, som omger mig, är icke blott skönhet utan också sanning. Om det mänskliga lifvet skall vara normalt, måste det ha sin rot i naturen, växa fram därur, liksom grenen från stammen, och existera i kraft af samma lagar. Då blir det sant och på samma gång moraliskt, ty moral är i grund och botten ingenting annat än lifvets öfverensstämmelse med naturens grundlagar. Här omge mig enhetlighet och frid, jag känner och förstår det såsom artist, men såsom människa står jag främmande därför, ty såväl

mitt lif som min omgifning äro söndrade från naturen, ha upphört att underordna sig dess lagar, vara ett alster däraf och allt är i stället vordet — en lögn. Allt hos oss är konstladt. Till och med känslan för de naturliga sanningarna har gått förlorad hos oss. Våra inbördes förhållanden äro grundade på falskhet, vår intelligens är skef, vårt sinne sjukt och våra lidelser onaturliga. Vi bedraga oss själfva och hvarandra, och ingen är viss om, att han verkligen vill nå det mål han sträfvar mot, eller att han förmår nå det, ifall han vill sträfva mot det.»

Och plötsligt, ansikte mot ansikte med hafvets oändlighet, med stjärnorna, med hela naturen och dess lugn, storhet och majestät, såg han klart, hur mycken lögn, som rymmes i människolifvets alla förhållanden. En lögn föreföll honom hans kärlek till fru Elzen, lögn hennes förhållande till honom, till barnen, till andra män, till hela världen; en lögn var lifvet på denna soliga kust, lögn var nuet och lögn hans egen framtid.

»Den omsnärjer mig som ett nät,» tänkte han, »och jag kan ej komma lös därur.»

Så var det verkligen. Ty om hela lifvet är en lögn, hur skall man kunna frigöra sig därifrån? Återvända till naturen? Lefva vildens lif? Bryta med världen och bli reformator? Swirski kände sig för gammal härtill och på samma gång för skeptisk.

För att han skulle ha kunnat det, hade det behöfts, att han varit en dogmatiker som Kresowicz och känt det onda såsom en sporre till kamp och reformer, ej endast som ett intryck, hvilket morgondagen kunde förtaga och utplåna. Men däremot vaknade en annan plan hos honom. Känner man än icke kraft nog att reformera världen, kan man åtminstone fly därifrån på någon tid för att få andas ut. Redan i morgon skulle han kunna vara i Marseille och om några dagar någonstädes ute på det vida hafvet, hundra mil från närmaste kust, från det sjuka lifvet, dess lögner och villor.

På det sättet skulle alla frågor med ens vara lösta eller snarare afhuggna som med ett svärd.

Och han greps af ett sådant begär att förverkliga denna tanke, att han befallde fiskaren vända om till Nizza.

»Djuret, som fastnat i snaran,» tänkte han, »söker framför allt komma lös därur. Det är dess första rätt — det är det naturliga, och därför är det också moraliskt. Mitt nät är inte blott fru Elzen utan allting tillsammantaget. Men jag känner, att ett äktenskap med henne vore detsamma som att äkta ett lif af lögn. Detta skulle kanske icke hon rå för, men det blefve en följd af omständigheterna — och sådana utsikter har man alltid rätt att söka undkomma.»

Och han började föreställa sig de nya scenerier, som skulle upprulla sig för honom under hans flykt: ändlösa slätter af sand och vatten, främmande länder och folk. Nya sedvänjor och nya seder skulle möta honom, allt skulle vara olikt det nuvarande.

»Jag borde ha rymt härifrån långt för detta,» tänkte han.

Så kom han på en tanke, som endast kunde falla en artist in: att om man öfverger en kvinna och reser till exempel till Paris, så anses ett dylikt handlingssätt föraktligt, men om man flyr ända till ekvatorn, gör saken ett annat intryck, afståndets omätlighet liksom utplånar felsteget, och man blir endast ansedd som originell.

»Och jag,» tänkte Swirski, »jag reser till världens ända.»

Emellertid började nu Nizza framträda i fjärran i form af en lång kedja af ljus. I midten af denna kedja lyste den s. k. »Jetée-Promenade» lik en jättestor lykta. Allt eftersom båten kom närmare hamnen, förvandlade sig hvar och en af dessa ljuslågor till en eldpelare, som gungade på vågen. Anblicken af lyktorna återförde Swirski till verklighetens värld.

»Staden... och lifvet!» tänkte han.

Och alla hans föregående funderingar började med

ens te sig för honom som tomma fantasier, alster af ödsligheten och natten. Hvad som ännu för ett ögonblick sedan synts honom berättigadt, nödvändigt och lätt att utföra föreföll honom nu som ett löst hugskott och icke ens fullt hederligt. — »Man måste när allt kommer omkring ändå taga lifvet sådant det är. Den, som böjt sig för samhällslagarna så många år som jag gjort, måste också känna sig bunden af dem. Det vore ohederligt att underordna sig dem, endast så länge man själf har fördel däraf, och återgå till naturen, så fort deras förpliktelser tynga en.»

Sedan började han mera uteslutande tänka på fru Elzen, lämnande teorierna å sido.

»Hvad har jag för rätt att öfverge henne? Om hennes lif är lögn och sken, om hennes förflutna ej är fläckfritt, så borde jag, med kännedom därom, inte ha friat till henne. Nu skulle jag endast ha rätt att bryta med henne, försåvidt jag finge kännedom om något för henne vanhedrande, som hon dolt för mig, eller ifall hon på något sätt förbröte sig mot mig själf. Men det har hon alls icke gjort. Hon har handlat ärligt och öppet emot mig. Det måste ändå, när allt kommer omkring, vara någonting hos henne, som drager mig till henne, ty i annat fall hade jag ej friat. Stundtals känner jag, att jag älskar henne, och om jag ibland gripes af tvifvel — så hvarför skall hon lida för det? Under alla förhållanden tillfogade jag henne en oförrätt genom att fly och hvem vet, om icke också ett verkligt slag?»

Han förstod, att det för en hederlig man väl var möjligt att drömma om flykt, men omöjligt att verkligen fly. Hvad han kunde göra var att begära sitt ord tillbaka af fru Elzen, men fly för faran — det hade varit stridande både mot hans natur och mot hans inympade tänkesätt. För öfrigt kände han sitt hjärta vekna vid blotta tanken på att tillfoga en kvinna en oförrätt; och fru Elzen blef honom med ens kärare.

De hade nu hunnit in i hamnen, och några ögonblick senare lade båten i land. Swirski betalade och

satte sig därefter upp i en droska, i det han gaf kusken adressen till sin atelier. Under färden genom de bullrande, upplysta gatorna greps han åter af längtan efter stillheten där ute, efter de stora vidderna, efter den gudomliga högheten i naturens lif.

Han var redan i närheten af ateliern, då en ny reflexion trängde sig på honom.

»Det är besynnerligt,» tänkte han, »att jag, som varit så skygg för kvinnor och misstrott dem så, slutat med att utkora en, som borde kunnat väcka mera misstro än någon annan.»

Detta var en ödets lek, som säkert skulle ha blifvit ämne för Swirskis begrundan under hela aftonen, om ej hans betjänt genast vid hemkomsten lämnat honom två bref. Det ena innehöll en inbjudan till morgondagens bal på Formidable, det andra var från m:me Lageat, husets ägarinna.

Värdinnan underrättade honom dels om, att hon skulle resa bort på ett par dagar, och dels om att hon funnit en modell, som hon ansåg borde tillfredsställa den mest fordrande smak, och som skulle infinna sig i ateliern följande morgon.

VI.

Som utlofvadt var, infann sig undret morgonen därpå vid niotiden. Swirski var redan klädd och väntade med otålighet och oro.

Lyckligtvis befunnos hans farhågor ogrundade. Ett ögonkast var tillräckligt för att öfvertyga honom därom. Modellen var högrest och smärt, hade ett litet hufvud, ovalt ansikte, en vackert hvälfd panna, långa ögonhår och frisk, fager hy. Men hvad som lifligast tilltalade Swirski var dock, att hon hade ett individuellt utseende och någonting flicklikt, oskyldigt öfver sig.

»Hennes rörelser äro förnäma,» tänkte han, »och om hon är så byggd, som det ser ut så — hevreka!

Då engagerar jag henne för en längre tid och tar henne med mig.»

En sak, som öfverraskade honom hos henne, var, att hon föreföll skygg, nästan bäfvande. Han visste, att modeller stundom låtsa blyghet, men här föreföll blygheten ej att vara förställning.

»Hvad heter du, mitt barn?» frågade han.

»Maria Cervi.»

»Är du från Nizza?»

»Ja.»

»Har du poserat förr?»

»Nej, aldrig.»

»Det var dumt. Vana modeller veta hvad man önskar af dem; med ovana har man alltid ett sådant besvär. Har du verkligen aldrig en enda gång poserat?»

»Nej.»

»Hur kom du på den idén att erbjuda dig nu då?»

Modellen tvekade ett ögonblick om svaret och rodnade lätt.

»M:me Lageat sade mig, att jag skulle kunna förtjäna litet...»

»Ja; men du tycks vara rädd. Hvad är du rädd för? Jag tänker inte äta upp dig. Hur mycket begär du för sittningen?»

»M:me Lageat sade, att ni betalar fem francs...»

»M:me Lageat misstog sig; jag betalar tio.»

Flickans ansikte strålade upp, och rodnaden på hennes kinder blef än djupare.

»När skall jag börja?» frågade hon med litet darrande stämma.

»Nu genast!» svarade Swirski, i det han visade henne på den halffärdiga taflan. Där står en skärm; gå dit bakom och kläd af dig. Bara till midjan! Du skall posera för hufvudet, bröstet och halfva midjan.»

Hon vände ett häpet ansikte emot honom — och hennes händer sjönko sakta ned.

»Hur?» stammade hon och såg på honom med förskräckta blickar.

Swirski blef litet otålig.

»Kära barn,» utbrast han, »jag förstår, att det kan kännas svårt första gången. Men endera är man modell eller också är man inte. Jag behöfver hufvudet, bröstet och halfva bysten — behöfver det nödvändigt, förstår du! Tänk öfver saken och bestäm dig — men fort, för om du inte vill, skaffar jag mig en annan.»

Han yttrade detta med hemlig oro, ty han ville för intet pris skaffa sig en annan modell.

Det uppstod några ögonblicks paus. Den unga flickan blef synbart blek, men efter någon tvekan gick hon dock sakta bort till skärmen och försvann bakom den.

Swirski började med buller och bång draga staffliet fram till fönstret och tänkte under tiden:

»Hon vänjer sig nog, och om en vecka kommer hon själf att skratta åt sina skrupler.»

Sedan flyttade han fram soffan, som hon skulle ligga på, och fattade penseln. Men modellen kom ej, och Swirski blef otålig.

»Nå, hur går det?» ropade han. »Är du inte färdig än?»

Tystnad.

»Nå, bestäm dig, hvad är detta för krångel!»

Då ljöd en darrande, bönfallande stämma från andra sidan skärmen:

»Ack, jag trodde inte... Det är så fattigt hemma, men... då det var... på detta vis... så kan jag inte! Om ni ville vara så god... bara hufvudet... om så skall vara för tre... för två francs! O, var barmhärtig...»

Orden öfvergingo i en snyftning. Swirski vände sig mot skärmen med vidöppen mun och släppte penseln i golfvet. En bottenlös häpnad grep honom, ty modellen hade tilltalat honom på hans eget modersmål.

»Är ni polska?» utropade han slutligen, förgätande att han förut kallat henne du.

»Ja. Det vill säga... min far var italienare... men min morfar är polack...»

Återigen uppstod tystnad. Swirski fattade sig och yttrade:

»Kläd på er, ni skall bara behöfva posera för hufvudet.»

Men modellen hade tydligen aldrig börjat kläda af sig, ty hon kom genast fram bakom skärmen, med ett förläget, skyggt uttryck i sitt ansikte och med spår af tårar på kinderna.

»Jag tackar...» stammade hon. »Ni är allt för god... Förlåt mig...»

»Lugna er för all del,» afbröt henne Swirski. »Här är en stol; sitt ned och lugna er! Ni skall få posera för hufvudet... För allt i världen, inte ville jag förolämpa er! Ser ni den här taflan? Jag behöfde en modell till figuren där... Men då det bär er så emot att posera för den, så kommer det ju inte i fråga... allra helst när ni är polska.»

Hennes tårar började åter rinna, men hon såg på honom med ett uttryck af djup tacksamhet i sina blå ögon. Swirski tog fram en butelj vin, hällde i ett halft glas och räckte henne det med orden:

»Gör mig det nöjet att dricka!... Jag har biskviter någonstädes också, men jag vet rakt inte hvar. Drick! Drick! Seså, ja... Handen riktigt darrar ju på er! Men inte hotar er någon fara här! Försök att lugna er!»

I det han yttrade detta, såg han deltagande på henne med sina ärliga ögon, och slutligen tillfogade han:

»Stackars barn!»

Därpå sköt han staffliet tillbaka till dess förra plats, sägande:

»I dag är det inte värdt, att ni poserar. Det är ni alldeles för upprörd till. I morgon gripa vi oss an med arbetet tidigt, men i dag prata vi litet i stället. Hvem kunde ana, att Maria Cervi var en polska! Jaså, er morfar är polack? Lefver han?»

»Ja, han lefver, men han har varit lam nu i två år.»

»Hvad heter han?»

»Orysiewicz,» svarade hon med en lätt utländsk brytning.

»Jag känner igen det namnet. Är det länge sedan han lämnade hemlandet?»

»Morfar har inte varit i Polen på sextiofem år. Först tjänade han i italienska armén, och sedan har han haft anställning på banken i Nizza.»

»Hur gammal är han?»

»Nära nittio år.»

»Och er far hette Cervi?»

»Ja, min far härstammar från Nizza, men han tjänade också i italienska armén.»

»Hur länge sedan är det han dog?»

»Fem år.»

»Men er mor lefver ju?»

»Ja, hon lefver. Vi bo tillsammans i gamla Nizza.»

»Nu bara en fråga till,» återtog Swirski. »Vet er mor, att ni beslutat bli modell?»

»Nej,» svarade hon osäkert. »M:me Lageat sade mig, att jag på det sättet kunde förtjäna fem francs om dagen, och som det är mycket... mycket fattigt hemma, hade jag ingen annan utväg...»

Swirski mätte den unga flickan från hufvud till fot med en snabb blick, och han förstod, att hon talade sant. Om fattigdom vittnade allt hos henne, från hatten och klänningen, som var så sliten, att man kunde räkna hvarje tråd i tyget, till de svarta handskarna, som voro hvita i fingertopparna af nötning.

»Vänd genast om hem nu,» sade han, »och säg er mor, att målaren Swirski ber er posera för hufvudet på en tafla, som han håller på att måla. Säg vidare, att målaren själf skall komma och bedja m:me Cervi följa er till hans atelier, samt att han betalar tio francs per seans.»

Den unga flickan började framstamma några brutna

tacksägelser, öfverlycklig men på samma gång djupt förvirrad.

Swirski afbröt henne.

»Seså, seså; om en timme är jag hos er. Ni förefaller mig att vara en bra och god flicka. Haf förtroende till mig. Jag är litet otymplig af mig, men jag kan nog sätta mig in i både ett och annat. Vi skola rådgöra med hvarandra, och så skola vi nog ställa så till, att det blir bättre för er... Aha! ännu en sak. Jag vill inte lämna er pengar nu genast, för att bespara er förklaringar hemma, men då jag kommer om en timme, skall jag ha med mig förskottslikvid för en månad. Jag har själf haft det smått mer än en gång förr i världen, och jag vet hvad snar hjälp har att betyda. Tacka mig inte... det har ni ingen orsak till. Farväl så länge, barn! Vi ses om en timme!»

Efter att ha noga tagit reda på adressen, följde han den unga flickan ned för trappan, och en timme senare satte han sig upp i en droska och befallde kusken köra till gamla Nizza. Hvad som händt, föreföll honom så egendomligt, att han ej förmådde tänka på annat. Och han erfor den glädje, som hvarje god människa känner, då hon handlat så som hon borde och kan vara en annan till hjälp.

»Om inte detta är en präktig och bra flicka,» tänkte han, »så är jag den dummaste åsnan i hela Ligurien.»

Men det föll honom icke ett ögonblick in, att han skulle visa sig vara Liguriens dummaste åsna. Tvärtom var han viss på att det varit en ren och god kvinnosjäl han mött, och han kände sig glad öfver att dess omhölje var så ungt och tjusande.

Vagnen stannade slutligen framför ett gammalt, illa medfaret hus i närheten af hamnen. Portvakterskan visade honom med en föraktfull gest fru Cervis dörr.

»Här är verkligen fattigdom!» tänkte målaren, i det han gick uppför de branta trappstegen.

Han knackade på dörren.

»Stig på!» hördes en stämma inifrån.

Swirski trädde in. Han mottogs af en svartklädd, mager kvinna af omkring fyrtio års ålder. Hon såg nedtryckt och tärd ut, men det var någonting förnämt öfver hennes utseende. Bredvid henne stod fröken Maria.

»Jag vet allt, och jag kan icke nog tacka er!» utropade fru Cervi. »Gud belöne och välsigne er!»

Och hon fattade målarens hand och ville föra den till sina läppar. Men Swirski drog hastigt undan handen, och för att skingra den högtidliga stämningen och bryta isen vände han sig till fröken Maria och utropade skämtsamt, i det han hotade henne med fingret:

»Aha! Den där lilla fröken har skvallrat, märker jag!»

Den unga flickan svarade honom med ett halft förläget, halft vemodigt småleende. Hon föreföll honom förtjusande, ännu vackrare än i ateliern. Med en känsla af tillfredsställelse såg han, att hon honom till ära knutit ett lilafärgadt sammetsband om halsen — det bevisade, att hon ej ansåg honom för en gammal farbror.

Emellertid svarade fru Cervi å dotterns vägnar:

»Ja, Maria har berättat mig allt. Gud har varit nådig mot henne och oss, då han fört er i vår väg.»

»Fröken Maria har sagt mig,» återtog Swirski, »att hennes familj lefver i stora bekymmer; men äfven då är det en lycka att äga en sådan dotter.»

»Ja,» svarade fru Cervi lugnt.

»Emellertid är det jag,» fortsatte Swirski, »som är er tack skyldig. Jag har sökt och sökt efter en passande modell, men utan resultat, ända till dess det där lilla hufvudet uppenbarade sig,» och han nickade skämtsamt åt fröken Maria. »Nu är jag lugn för min tafla. Jag måste bara försäkra mig om att min modell inte rymmer ifrån mig.»

Med dessa ord framtog han trehundra francs ur sin plånbok och förmådde fru Cervi att mottaga dem, i det han försäkrade, att han tack vare sin nya modell

skulle kunna sälja sin tafla till ett långt högre pris än annars och följaktligen komme att göra en lysande affär. Sedan uttalade han sin önskan att få göra »morfars» bekantskap; han hade alltid varit svag för gamla soldater.

Fröken Maria skyndade in i nästa rum. Strax därpå hördes ljudet af en rullstol, som närmade sig, och den gamle soldaten, som man på förhand iklädt högtidsdräkt, kom inrullande i full uniform och med bröstet prydt af alla ordnar han förvärfvat i Italien.

Framför sig såg Swirski ett litet skrynkligt gubbansikte, omgifvet af snöhvitt hår, med snöhvita mustascher och ett par vidöppna, ljusblå ögon, som liknade ett barns.

»Morfar,» sade Maria, i det hon lutade sig ned, så att den gamle skulle kunna se hennes läppar, och talade icke högt men långsamt och tydligt, »det är målaren Swirski, en landsman till er.»

Den gamle riktade sina blå ögon på Swirski och betraktade honom länge oafvändt.

»En landsman!» mumlade han eftersinnande. »Ja visst, en landsman!»

Sedan smålog han, såg på dottern, såg på dotterdottern och så återigen på Swirski, sökte efter orden några ögonblick och frågade till slut med sin darrande gamla stämma:

»I vår... eller hur?»

Tydligen var det en tanke inom honom, som öfverlefvat alla andra, men som han ej längre förmådde ge uttryck åt... Efter några ögonblick lutade han sitt darrande hufvud mot länstolens ryggstöd och började blicka ut genom fönstret, allt under det han småleende mumlade:

»Ja visst, ja visst! I vår blir det...»

»Morfar är alltid på det sättet», sade Maria sakta.

Swirski betraktade honom med en tankfull, rörd blick. Emellertid började fru Cervi berätta om sin far och sin man. Båda hade tagit del i det italienska frihetskriget. Under någon tid hade de bott i Florens,

och först efter Roms ockupation hade de återvändt till Nizza, som var Cervis födelsestad. Där hade Orysiewicz gifvit sin dotter till maka åt den yngre vapenbrodern, och sedan hade båda, tack vare släktingars förmedling, fått plats i Nizzas bank. Allt hade gått dem väl i händer, tills för några år sedan Cervi omkommit vid en järnvägsolycka och Orysiewicz förlorat sin plats på grund af ålderdomsskröplighet. Då hade fattigdomen börjat, ty allt hvad de tre hade att lefva på var en pension på sexhundra lire, som italienska regeringen utbetalade till den gamle soldaten. Detta var nog för att de ej skulle dö, för litet för att de skulle kunna lefva. Båda kvinnorna förtjänade litet på sömnad och lektioner, men sommaren, då hela Nizza ligger utdödt och intet tillfälle ges till förtjänst, slukade alltid deras små besparingar. Den gamle soldaten var sedan två år tillbaka lam i benen, var ofta sjuk och måste ha medicin, och detta hade också haft till följd, att det blifvit sämre och sämre för dem.

Under det Swirski lyssnade till denna berättelse, gjorde han två reflexioner: först och främst den, att fru Cervi talade sämre polska än dottern. Troligen hade soldaten Orysiewicz ej så kunnat ägna sig åt dotterns uppfostran, som sedermera den gamle veteranen ägnat sig åt dotterdotterns. Men den andra reflexionen var af vida större betydelse. Han tänkte på hur lätt denna vackra unga flicka skulle kunnat komma i tillfälle att strö ut guld med fulla händer, hålla ekipage, betjäning, ett helt lysande hof. Och trots detta gick hon i en nött och sliten klädning, och hennes enda prydnad var ett urblekt lilafärgadt sammetsband! Det måste alltså vara något, som bevarade henne från det onda. »Härför fordras två saker,» tänkte Swirski, »ett af naturen rent sinne och en omgifning, som söker skydda det. Här äro tydligen båda delarna förenade.»

Och han började känna sig helt väl till mods bland dessa människor. Hos ingen af de båda kvinnorna hade fattigdomen utplånat spåren af god upp-

fostran och den adel, som kommer inifrån och sätter sin prägel på gestalt, hållning, tal, allt. Både mor och dotter mottogo honom som en räddare, sänd af försynen; men dock vittnade hela deras sätt om större glädje öfver att ha lärt känna en god och präktig människa än öfver den hjälp han tillförde dem. Måhända att de trehundra francs, han lämnat fru Cervi, räddade familjen från många bekymmer och förödmjukelser, men likväl kände han att mor och dotter voro honom ännu tacksammare, emedan han vid besöket i ateliern handlat som en man med hjärta och heder.

Men största tillfredsställelsen skänkte honom dock den iakttagelsen, att det i fröken Marias sätt röjdes en förvirring sådan den unga flickan lätt erfar inför en man, som har rätt till hennes djupaste tacksamhet och på samma gång »ännu ej står utanför ringen», såsom Swirski uttryckte sig.

Han var fyrtiosex år, och trots sitt ungdomliga lynne kände han det stundom, som om han ändå stått »utanför ringen». Just därför gjorde honom det där sammetsbandet och den där flickaktiga blygheten en verklig glädje.

Han inlade i sitt sätt och sitt tal samma vördnadsfulla artighet som den, hvarmed han skulle bemött ett par damer af den högsta societeten, och seende att mor och dotter alltmera intogos af honom, kände han sig själf lycklig och tillfredsställd. Vid afskedet tryckte han bådas händer, och då Maria Cervi med nedslagna ögon men varmt besvarade hans handtryckning, blef han så besynnerligt yr i hufvudet, att kusken två gånger måste fråga, hvart han skulle köra honom.

Under hemvägen kom han till den öfvertygelsen, att det till och med var bättre om på hans tafla den sofvande flickans bröst och skuldror voro höljda af några skira, lätt draperade slöjor.

»Så fort jag kommer hem,» tänkte han, »skaffar jag mig en modell, hvilken som helst, och målar gestalten på det sättet, så att jag tidigt i morgon bittida kan få börja med hufvudet.»

Sedan kom han att tänka på att en sådan modell som fröken Cervi kunde han dock ej engagera för längre tid och taga med sig, hvart han reste — och denna tanke gjorde honom nedslagen.

Nu stannade emellertid vagnen utanför ateliern. Swirski betalade och steg ur.

»Ett telegram!» sade portvakten till honom i porten.

Målaren vaknade upp som ur en dröm.

»Aha!» sade han. »Gif hit!»

Och han tog telegrammet ur portvaktens händer och öppnade det otåligt.

Men knappt hade han kastat en blick därpå, förrän hans ansikte fick ett uttryck af häpnad och förskräckelse. Telegrammet lydde:

»Kresowicz sköt sig för en timme sedan. Kom! Helena.»

VII.

Fru Elzen kom Swirski till mötes med orolig, förstämd uppsyn och röda ögon, men det såg dock ej ut som om hon gråtit. Hennes min vittnade endast om oro och förtret.

»Har ni inte fått något bref?» frågade hon hastigt.

»Nej, jag har endast fått ett telegram. En sådan olycka!»

»Jag tänkte, att han kanske hade skrifvit till er.»

»Nej. När skedde det?»

»I dag på morgonen hörde hotellbetjäningen ett skott från hans rum. Man skyndade dit och fann honom liflös.»

»Här på hotellet?»

»Nej, lyckligtvis flyttade han i går öfver till Condamine.»

»Men hvad kunde anledningen vara?»

»Hur kan jag veta det?» svarade hon otåligt.

»Så vidt jag vet, spelade han inte.»

»Nej. Man fann pengar hos honom.»

»Och i går lämnade han ju er tjänst?»

»Ja. På sin egen begäran.»

»Men kanske att det var detta, som tog honom så djupt?»

»Jag vet verkligen inte,» svarade hon med feberaktig otålighet. »Om han ville taga lifvet af sig, borde han i alla fall ha rest härifrån först. Men han var galen — och det förklarar allt... Ack, hvarför reste han inte härifrån först!»

Swirski såg på henne med en genomträngande blick.

»Försök att lugna er,» sade han.

Fru Elzen missförstod meningen med hans ord och återtog:

»Ty tänk så mycket obehag detta kommer att förskaffa mig! Hvem vet, om jag inte blir inkallad inför domstsolen som vittne... eller någonting i den stilen!... En sådan fatal historia!... Och hvad folk kommer att prata! Wiadrowski först och främst... Jag har just tänkt be er säga era bekanta, att han spelade och hade förlorat... att han också spelat bort pengar, som voro mina — och att detta var anledningen till självmordet. Men om ni skulle kallas inför domstol, så uppgif då inte någonting sådant... det kunde komma i dagen, att det vore osant — bara för vänner och bekanta... Ack, om han ändå hade rest sin väg... hade det än inte varit längre än till Mentone, till Nizza!... Men jag får vara glad, om han inte till på köpet skrifvit ihop några osanningar om mig, innan han begick självmordet... för att hämnas. Och tänk, om tidningarna finge fatt på ett sådant papper!... Af sådana där människor kan man vänta sig allt. Jag hade i hvilket fall som helst ämnat resa härifrån, men nu måste jag...»

Swirski såg länge och uppmärksamt på hennes vredgade ansikte med de hårdt sammanpressade läpparna; slutligen sade han:

»Oerhördt!»

»Ja, är det inte!» svarade fru Elzen. »Men kanske folk kommer att prata än mer, om vi resa härifrån genast i morgon?»

»Det tror jag inte,» genmälde Swirski.

Därpå gjorde han henne några frågor rörande hotellet, där Kresowicz skjutit sig, och förklarade slutligen, att han ämnade bege sig dit för att få upplysningar angående självmordet och vidtaga nödiga anstalter för begrafningen.

Fru Elzen satte sig däremot med en häftighet, som föreföll nästan oförklarlig. Till slut utbrast Swirski otåligt:

»Men, min fru! Han är väl inte en hund — åtminstone måste man väl begrafva honom!»

»Han blir nog begrafven er förutan,» svarade hon.

Swirski tog emellertid farväl och gick. Kommen ut på hotellets trappa strök han sig med handen öfver pannan och mumlade för andra gången:

»Oerhördt!»

Han visste af erfarenhet, hur långt den mänskliga egennyttan kan gå; han visste likaså, att kvinnorna gå längre i sin egoism än männen, lika så väl som de gå längre i självuppoffring; han erinrade sig också, att han redan förr mött sådana typer, hos hvilka, under den yttre polityren, en rå, djurisk egennytta gömt sig, och som visat sig blottade på allt hvad moral heter, så fort det egna intresset stått på spel. Men trots allt detta väckte fru Elzen ändå hans häpnad.

»Denne olycklige,» tänkte han, »har varit lärare för hennes barn, har bott under samma tak som hon och älskade henne... Och hon? Icke ett ord af beklagande, medkänsla eller intresse! Hon är ond på honom för att han förorsakat henne obehag, för att han ej reste längre bort, för att han förstört säsongen för henne och utsatt henne för prat och för möjligheten att behöfva infinna sig på ett domstolsförhör... Men inte att hon en enda gång gjort sig frågan, hvad som försiggått inom denne man, hvarför han dödade sig och om för hennes skull! Och i sin upphetsning

glömde hon till och med, att hon förrådde sig för mig, och att hon borde ha visat sig annorlunda, om inte för annat så af klokhetsskäl. Hu, hvilket själens barbari! Bara yta, yta! Bakom den franska korsetten — en natur så rå och oslipad som en hottentotts! Civilisationen struken ofvanpå som ett lätt smink... Och hon begärde helt oförsynt, att jag skulle sprida ut, det han tagit hennes pengar!... Fy tusan!

Under dessa tankar uppnådde han Condamine, där han med lätthet fann reda på det hotell, hvarest tilldragelsen ägt rum. I Kresowicz rum påträffade han en läkare och en poliskommissarie, som med glädje hälsade hans ankomst. De hoppades nämligen, att han skulle kunna gifva dem några upplysningar om den döde.

»Självmördaren,» sade poliskommissarien, »har på ett pappersblad nedskrifvit sin önskan att begrafvas i fattiggrafven, för att de pengar, som finnas efter honom, orörda skola kunna skickas till Zürich, under uppgifven adress. För öfrigt har han bränt upp alla sina papper, såsom man kan se i kaminen.»

Swirski såg på Kresowicz, som låg på bädden med vidöppna, förfärade ögon och läpparna spetsade som till en hvissling.

»Den döde ansåg sig för obotligt sjuk,» sade han, »och det var troligen af den anledningen, han beröfvade sig lifvet. Spelhuset besökte han aldrig.»

Sedan berättade han allt hvad han visste om Kresowicz, och efter att ha lämnat så mycket pengar, som behöfdes till en enskild graf, aflägsnade han sig.

Under hemvägen drog han sig till minnes, hvad Kresowicz yttrat om mikroberna, samt han svar till Wiadrowski, att han stod på väg att ingå i de stummas härskara — och Swirski kom till den slutsatsen, att den unge studenten redan länge varit besluten att beröfva sig lifvet, och att den egentliga anledningen härtill varit hans öfvertygelse, att han i alla fall var dödsdömd.

Men målaren förstod också, att biorsaker kunde

ha medverkat till beslutet, och särskildt då den olyckliga kärleken till fru Elzen samt skilsmässan från henne. Dessa tankar fyllde honom med vemod. Bilden af Kresowicz' lik med läpparna spetsade som till en hvissling och med det förfärade uttrycket i ögonen ville ej vika ur hans minne. Han tänkte, att ändå ingen utan fasa träder in i det stora mörkret, och att hela lifvet är en tragedi, emedan det oundvikligt mynnar ut i — döden.

Han återkom till hotellet, djupt förstämd.

Men fru Elzen drog en suck af obeskriflig lättnad, då hon fick höra, att Kresowicz ej efterlämnat några papper. Hon förklarade, att också hon skulle skicka pengar till hans begrafning, och nu först började hon tala om honom med en anstrykning af deltagande. Förgäfves sökte hon dock hålla Swirski kvar. Målaren svarade, att han ej var sig själf i dag, och att han nödvändigt måste återvända hem.

»Men i kväll ses vi väl?» sade hon, i det hon räckte honom handen till afsked. »Jag tänkte till och med, att vi skulle få sällskap ut...»

»Hvart?» frågade Swirski förvånad.

»Har ni glömt? Till Formidable...»

»Ah, ja visst! Och ni ämnar fara på den balen?»

»Om ni visste hvad det bär mig emot, särskildt efter en så sorglig tilldragelse... Jag är verkligen riktigt tagen af den... Men jag måste... jag måste, om också endast af det skälet, att folk annars skulle prata...»

»Jaså. Au revoir då!» sade Swirski.

Men då han en stund senare satt i kupén, på väg hem till Nizza, mumlade han halfhögt:

»Om jag följer med dig till Formidable eller hvart annars som helst, är jag ett... *fä!*»

VIII.

Swirskis dystra sinnesstämning hade dock hunnit ge vika, då följande morgon fru Cervi och fröken Maria infunno sig, och anblicken af den unga flickans vackra, friska anlete var nog, för att han med ens skulle bli helt glad och ljus till mods.

I ateliern var redan allt ordnadt: staffliet framdraget, soffan för modellen ställd midt på golfvet och draperad med väfnader. Madame Lageat hade erhållit stränga order att ej släppa in någon i ateliern, vore det så »själfva drottning Victoria».

Swirski drog än för och än ifrån jalusierna för det stora atelierfönstret — och allt under det han drog i snörena, såg han oafvändt på sin vackra modell.

Emellertid hade de båda damerna tagit af sig hattarna, och fröken Maria frågade:

»Hvad skall jag nu göra?»

»Nu skall ni först och främst lösa upp håret,» svarade Swirski, i det han närmade sig henne.

Hon förde långsamt båda händerna upp till hufvudet. Man kunde se, att detta generade henne. Men Swirski betraktade det förlägna ansiktet, de nedslagna ögonen, den lätt bakåtböjda, vackert formade bysten — och tänkte för sig själf, att han funnit en äkta pärla i den stora sophögen Nizza.

Nu föll håret ned. För att få det att dela sig, skakade fröken Cervi på hufvudet och det svallade ut och inhöljde henne helt och hållet.

»*Corpo Dio!*» utbrast Swirski.

Sedan kom ordningen till något ännu svårare, nämligen posen. Swirski märkte mer än väl, att den unga flickans hjärta slog hårdare, att hennes bröst höjde och sänkte sig snabbare, hennes kinder glödde, och att hon med våld måste kufva ett instinktmässigt begär att sätta sig till motvärn — på samma gång som hon omedvetet fann det ljuft att underkasta sig.

»Nej,» tänkte han, »detta är inte en vanlig

modell — och inte heller ser jag på henne blott och bart med en målares ögon.»

Han kände sig också förvirrad, och hans händer darrade lätt, då han skulle lägga hennes hufvud till rätta på kudden. För att göra slut på både hennes och sin förlägenhet anslog han en skämtsam ton.

»Sesa, ligg nu stilla bara!» sade han, i det han hotade henne med pekfingret. »Så ja! Man får väl lof att göra något för konsten också. Å, nu är det utmärkt! Hvad profilen aftecknar sig präktigt mot den röda bakgrunden. Ni borde kunna se er själf... Inte skratta, inte skratta! Ni måste sofva! Jag skall genast börja måla.»

Han satte sig till sitt arbete och språkade därunder oförtrutet, såsom hans vana var. Bland annat gjorde han fru Cervi en mängd frågor om familjens förflutna och fick veta, att Maria för ett år sedan haft en förmånlig plats som lektris hos en grefvinna Dziadkiewicz, född Atrament, dotter till en rik affärsman i Lemberg. Men lyckan hade varit af kort varaktighet. Maria hade blifvit uppsagd från sin tjänst, då grefvinnan fått veta, att både hennes far och morfar tjänat i italienska armén. Detta hade varit ett hårdt slag, ty det hade varit moderns och dotterns dröm, att Maria skulle få anställning som lektris hos någon dam, som tillbragte alla vintrar i Nizza — ty på det sättet hade de sluppit skiljas åt.

Hos Swirski hade emellertid målaren vaknat till lif. Han rynkade pannan, koncentrerade hela sin uppmärksamhet på arbetet och målade med feberaktig ifver. Då och då lade han dock pensel och palett ifrån sig, närmade sig sin modell och flyttade med en lätt åtbörd hennes hufvud på kudden. Vid sådana tillfällen böjde han sig kanhända djupare öfver henne än konstens intresse fordrade — och då värmen från hennes unga gestalt steg upp emot honom, då han betraktade hennes långa ögonhår och halföppna läppar, genomfor honom en rysning af hänryckning, hans händer började darra, och han ropade i sitt sinne:

»Tag dig i akt, gamle tok! Tag dig i akt!»

Men han var helt enkelt alldeles betagen. Hennes förvirring, hennes rodnad, hennes blickar — och allra mest ett visst oskyldigt koketteri gjorde honom öfverlycklig. Allt detta bevisade, att hon ändå inte ansåg honom så gammal. Han kände, att också han behagade henne. Säkert hade den gamle morfadern i forna tider berättat henne mycket om sina landsmän — de hade kommit att framstå för henne i en idealiserad dager — och nu trädde en i hennes väg — en högsint, ridderlig, ryktbar man, som till på köpet liksom i sagorna kom till hennes räddning och hjälp i det ögonblick nöden var som störst. Skulle hon då icke känna sympati för honom och tacksamhet och intresse?

Tiden flög och Swirski skulle ej haft en aning om att klockan var tolf, ifall icke Maria förklarat, att hon nu måste återvända hem, emedan morfadern var ensam hemma och det var tid att göra i ordning frukosten åt honom. Swirski började bedja dem att komma tillbaka på eftermiddagen. Om de ej ville lämna den gamle ensam, hade de väl någon bekant, som skulle kunna åtaga sig att vara hos honom ett par timmar på eftermiddagen? Portvakterskan kanhända eller hennes man eller någon annan af familjen? Det vore af sådan vikt, att han fick sin tafla snart färdig! Två sittningar om dagen . . . å, det skulle vara utmärkt! Ifall det vore förenadt med någon kostnad att skaffa sällskap åt morfadern, skulle han, Swirski, anse det som en ynnest att få betala den. — — Nu gällde det framför allt att få taflan färdig.

Förslaget om två sittningar om dagen var i själfva verket alltför fördelaktigt, för att fru Cervi i sin fattigdom skulle kunna annat än antaga det. Man öfverenskom, att de båda damerna skulle infinna sig i ateliern klockan två. Den öfverlycklige Swirski beslöt att följa dem hem.

Några ögonblick senare befunno de sig på Promenade des Anglais. Nizza hade aldrig förr synts

Swirski så hänförande vackert. Larmet och det brokiga vimlet på »promenaden», som förr enerverat honom, föreföll honom nu lustigt och upplifvande. Under vägen mötte de Wiadrowski och Sinten, som stannade. Swirski endast hälsade, men då han gick förbi dem, såg han, att Sinten satte monokeln i ögat för att se på Maria och hörde ett beundrande: »*Saprrristi!*» Båda följde till och med efter dem ett stycke, men midt emot Jetée-Promenade tog Swirski en droska, och färden fortsattes i vagn.

Under vägen fick Swirski en plötslig lust att bjuda hela familjen på frukost, men han afstod därifrån vid tanken på att det skulle bli besvärligt med den gamle, samt att kanske fru Cervi skulle finna det egendomligt efter en så kort bekantskap. Däremot beslöt han att så fort det blifvit sörjdt för den gamle alltid låta servera frukosten i ateliern, under föregifvande att det skedde för tidens vinnande.

Efter att ha tagit farväl af mor och dotter vid deras port gick han själf in i första hotell han träffade på och inmundigade i största hast några rätter mat, nästan utan att veta hvad han åt. Ett par gånger erinrade han sig fru Elzen, men endast flyktigt. För några dagar sedan hade hans förhållande till den vackra änkan synts honom vara en fråga af den allra största vikt, och han hade grubblat däröfver både dag och natt. Han erinrade sig sin uppjagade sinnesstämning den där aftonen, då han färdats i båt från Ville Franche till Nizza.

»Nu,» tänkte han, »har allt det där upphört att existera för mig — jag skall inte tänka på det längre.»

Och han erfor ej minsta oro, ej minsta grämelse. Tvärt om, det föreföll honom, som om en tung börda fallit från hans skuldror. Alla hans tankar kretsade nu i stället kring fröken Cervi. Hans ögon och hufvud voro uppfyllda af henne, han såg henne i inbillningen med utslaget hår och slutna ögon, och då han tänkte på att han om en timme åter skulle få taga hennes hufvud mellan sina händer, åter få böja sig ned öfver

henne och känna värmen, som utströmmade från hennes unga gestalt — då rusades han som af vin, och för andra gången måste han säga till sig själf:

»Gamle tok, akta dig, akta dig!»

Vid återkomsten hem möttes han af ett telegram från fru Elzen: »Jag väntar er till middag kl. sex.»

Swirski vek tillsammans det och stoppade det i fickan, och då fru Cervi och hennes dotter återkommo, glömde han så totalt bort både fru Elzen och telegram, att han efter slutadt arbete började fundera öfver hvar han skulle äta middag och misslynt frågade sig, hvad han skulle göra hela långa kvällen.

IX.

Då m:me Lageat dagen därpå kom in i ateliern med frukost för tre personer, underrättade hon målaren om att ett ungt, vackert fruntimmer, åtföljdt af två små gossar, för en timme sedan varit och sökt honom.

»Den unga damen ville ändligen träffa er, men jag sade, att ni rest till Antibes.»

»Till Toulon! Till Toulon!» svarade målaren muntert.

Men m:me Lageat kom ej i tillfälle att lämna detta svar, ty följande dag anlände endast ett bref. Swirski läste det icke ens. Samma dag hände det sig, att, då han ville ändra sin modells ställning en smula, han kom henne så nära, att han kände hennes varma andedräkt på sin kind och hennes bröst mot sitt. Den unga flickan skiftade färg, och målaren tänkte i sitt sinne, att för ännu ett sådant ögonblick skulle han gärna offra lifvet.

På aftonen höll han följande monolog:

»Dina sinnen spela nog in i din känsla för henne, men du älskar denna gång också med din *själ*, och du älskar, emedan hon är ett barn, som midt i denna 'pudridero' förblifvit ren som en tår. Detta är visserligen icke hennes utan naturens förtjänst, men än sen

— jag älskar naturen i ... henne. Denna gång bedrager jag mig ej och intalar mig ingenting, ty verkligheten själf talar.»

Och det föreföll honom, som om han drömt en ljuf dröm.

Olyckligtvis följes drömmen alltid af ett uppvaknande. För Swirski kom uppvaknandet två dagar senare och tog gestalten af ännu ett telegram, som stacks in genom brefluckan på dörren och föll till golfvet, strax efter det fru Cervi och hennes dotter anländt.

Fröken Cervi, som just höll på att lösa upp sitt hår, blef det först varse, tog upp det och räckte det åt Swirski.

Denne öppnade misslynt telegrammet och ögnade hastigt igenom det. Hans ansikte fick ett uttryck af bestörtning.

»Jag får be om ursäkt,» sade han, »jag har fått en underrättelse, som tvingar mig att genast resa.»

»Det är väl ingenting ledsamt?» frågade fröken Cervi oroligt.

»Nej, nej. Men kanhända att jag ej kan komma tillbaka i eftermiddag. I hvilket fall som helst så skall hela affären vara öfverstånden i morgon.»

Med dessa ord tog han ett litet brådskande, men varmt och hjärtligt farväl, och en stund senare satt han i en droska, på väg till Monte Carlo.

Efter att ha passerat »Jetée-Promenade» tog han fram telegrammet och läste för andra gången igenom det. Det lydde:

»Jag väntar er i dag på eftermiddagen. Om ni ej är med fyratåget, vet jag hvad jag skall tro och hur jag skall handla.

Morphine.»

Med Kresowicz' öde i färskt minne hade Swirski blifvit helt förfärad öfver denna underskrift.

»Hvem vet,» tänkte han, »hvart sårad egenkärlek kan leda en kvinna! Jag borde icke ha handlat så, som jag gjort. Det hade varit lätt för mig att svara på

det första brefvet — och låta henne veta, att allt är slut oss emellan. Man har ej rätt att leka med någon, vare sig det är en dålig människa eller ej. Nu skall jag en gång för alla bryta med henne — men det var min plikt att resa ögonblickligt, utan att vänta till fyratåget.»

Han befallde kusken att köra fortare. Ibland sökte han lugna sig med att fru Elzen ej hörde till dem, som af någon anledning beröfva sig lifvet. Det skulle vara alldeles stridande mot hennes natur. Men så frågade han sig åter, om ej just hennes vidunderliga egoism skulle kunna förmå henne till en så vanvettig handling. Han erinrade sig, att det fanns både viljekraft och envishet i hennes karaktär samt att hon ej saknade mod. Tanken på barnen borde visserligen ha afhållit henne — men skulle den göra det? Frågade hon egentligen alls efter barnen?

Och vid tanken på hvad som skulle kunna inträffa, reste sig håren på hans hufvud. Hans samvete började tala, och han greps af en pinande inre oro. Gång på gång skymtade Maria Cervis bild fram för honom, och hans oro öfvergick i gränslös, bitter smärta. Förgäfves sade han sig, att han nu gick att bryta förhållandet med fru Elzen. Hvad skulle han göra, om denna fåfänga, egenvilliga kvinna sade honom: »Du eller morfin?» Men på samma gång som oro erfor han vid denna tanke också afsmak och äckel, ty det syntes honom, att ett sådant tillvägagående om något vore »de la mauvaise littérature».

Men ändå — hvad skulle han göra, om hon gaf frågan den vändningen? Det finns många kvinnor i världen, och särskildt i Nizza, som höra till »la mauvaise littérature».

Försjunken i dessa tankar anlände han slutligen till Monte Carlo och befallde kusken att stanna utanför hotell Paris. Men innan han hunnit stiga ur, varseblef han på gräsplanen Romulus och Remus, som spelade lawn-tennis tillsammans med ett par andra gossar.

Knappt hade de blifvit honom varse, förrän de kommo skyndande fram till honom.

»*Bonjou'*, *m'sieu'*.»

»*Bonjou'*.»

»God dag. Ar er mor hemma?»

»Nej. *Maman* är ute och åker velociped med baron de Sinten.»

Ett ögonblicks paus följde.

»Aha, er mor är ute och åker velociped med Sinten,» upprepade Swirski... »Nå, då så...»

Och efter en kort tystnad återtog han:

»Ja, det är ju sant! Hon väntade mig ej förrän fyra!»

Plötsligt brast han ut i skratt.

»Dramat upplöser sig en fars... Men så äro vi ju också på Rivieran. En sådan åsna jag var!»

»Vill ni vänta på mamma?» frågade Romulus.

»Nej. Hör på, gossar, säg er mor, att jag kom för att säga farväl åt henne och blef ledsen att inte träffa henne, ty jag reser härifrån i dag.»

Härpå befallde han kusken vända om till Nizza. På kvällen fick han ännu ett telegram, som endast innehöll ett enda ord: »Usling!»

Swirski log ett humoristiskt löje: telegrammet var ej längre undertecknadt: »Morphine».

X.

Två veckor senare var taflan Sömnen och Döden färdig, och Swirski började på en annan, som han ämnade kalla Euterpe. Men det ville ej gå för honom att arbeta. Han påstod, att dagern var för skarp — och i stället för att måla endast satt han och såg på fröken Marias vackra ansikte liksom för att söka uppfånga det för Euterpe lämpligaste uttrycket. Han såg på henne så oafvändt, att fröken Cervi rodnade under hans blick. Och hans eget hjärta klappade hårdt och oroligt.

En morgon slutligen sade han helt plötsligt, med ett egendomligt, osäkert tonfall i rösten:

»Jag har märkt en sak: ni tycka båda ofantligt mycket om Italien.»

»Ja, både vi och morfar,» svarade fröken Cervi.

»Och så gör jag. Halfva mitt lif har jag tillbragt i Rom och Florens. Där är dagsljuset inte längre så starkt, där skulle man kunna måla hela dagarna. Ack ja, hvem kan annat än älska Italien! Och vet ni hvad jag ibland tänker?»

Fröken Maria sänkte hufvudet, öppnade läpparna till hälften och betraktade honom spändt, såsom hon alltid gjorde, då han talade.

»Jag tänker, att hvarje människa har två fädernesland: det ena sitt eget och det andra Italien. Ty betänk blott: hela vår kultur, hela vår konst, allt vårt vetande är kommet därifrån. Alla äro vi om inte barn, så åtminstone ättlingar af Italien...»

Han fortsatte:

»Jag vet inte, om jag har sagt, att jag i Rom vid via Margutti har en egen atelier — och sedan dagern här blifvit så skarp, längtar jag dit... Tänk om vi alla skulle bege oss af till Rom... och sedan följas åt till Warszawa...»

»Det är omöjligt,» svarade Maria Cervi med ett vemodigt leende.

Men målaren gick hastigt fram till henne, tog hennes hand i sin och svarade, i det han ömt blickade henne in i ögonen:

»Det finns en utväg, käraste fröken Maria, det finns en utväg. Kan ni inte ana hvilken?»

Och då hon blef helt blek af lycka, tryckte han båda hennes händer mot sitt bröst och tillfogade:

»Skänk mig dig själf och de dina...»

I de tatarers våld.

(Ur adelsmannen Aleksy Zdanoborskis krönika.)

I.

Min ridknekt, som red före eller ock tätt bakom mig, knäppte på sin teorb, jag var svårligen anfäktad af min sorg och min längtan efter Marysia — och ju längre bort ifrån henne jag kom, dess mera brinnande blef min kärlek. De orden kommo för mig: »post equitem sedet atra cura», men alldenstund jag på grund af min stora fattigdom hvarken vågade tala vid välborne hr Tworzyanski eller för honom bekänna min kärlek till hans dotter, återstod det mig intet annat än att med sabeln förvärfva mig fortuna och gloria militari för att sedan kunna träda inför honom.

Hvarken Gud eller min hjärtans kära kunde räkna mig till last, att jag ej först sade hvad som låg mig på hjärtat. Om hon befallt mig att gå i elden eller kasta mig i vattnet eller utgjuta allt mitt blod, vet du, Herre Jesus, som ser i mitt hjärta, att jag skulle hafva gjort det. Men en ting var det likväl, som jag ej kunde offra ens för min fagra flicka, och det var min adelsmannaära. Min förmögenhet var ringa eller ingen, men min härkomst var ädel, och såsom ett testamente af mina fäder bevarade jag ständigt i mitt minne, att min hals var min tillhörighet, som jag hade rätt att

lägga på stupstocken, om jag ville, men att min familjs ära var ett arf af mina förfäder, hvilket jag skulle bibehålla såsom jag fått det: helt och obefläckadt. Herren skänke mina fäder evig frid, och må hans ljus lysa dem i evigheters evighet, amen!

Om än välborne hr Tworzyanski samtyckt till att skänka mig sin dotter, skulle jag ej haft ett hem att föra henne till; om han åter med tanke på min ringa ställning i sin stolthet kallat mig för pauperculus eller någonting slikt, skulle jag hafva blifvit förnärmad på min släkts vägnar och hade nödgats utkräfva hämnd — hvilket, då han är min Marysias fader, Gud förbjude.

Alltså återstod mig intet annat än att begifva mig ut i fält. Jag sålde en del af mina tillhörigheter, öfverlämnade pengarna, omkring trehundra dukater, till välborne hr Tworzyanski att förvaras, hvarefter jag under tårar och mycken veklagan tog farväl af Marysia. Under natten gjorde jag mig redo till affärden, och nästa morgon vände jag och min ridknekt våra hästar mot öster.

Vi begåfvo oss öfver Zaslaw och Bar till Haysynia. Ridande om dagarna och dröjande om nätterna i slott, på gårdar och värdshus uppnådde vi slutligen Umania, och där bortom utbredde sig redan stäppen, fruktbar men öde. Svennen, som red före mig, knäppte på sin teorb och sjöng visor. Jag tyckte att jag framför mig hade en fågel, äran, som jag förföljde, och bakom mig en annan, längtan, som förföljde mig.

Vår färd gällde en kosackby vid namn Mohylnia, där på sin tid min salig fader, öfversten, varit förlagd med en skvadron ryttare, som han på egen bekostnad uppsatt i kriget mot muselmännen. Men till Mohylnia är det mycket långt, ty, Gud ske pris, republiken*) har utbredt sig vida öfver jorden, och dessutom måste man rida öfver stäppen, där dag och natt tatarer och

* Polen benämndes fordom republik.

alla slags skälmar ströfva omkring. Det var alltså af nöden att färdas försiktigt fram.

Under vägen väcktes oupphörligt min förvåning, ty som jag för första gången var i Ukraine, syntes mig allting nytt och obekant.

Ukraine är ett krigiskt land, befolkningen är käckare och styfsintare än hos oss, och bonden skickar sig på ett sätt, som icke en adelsman skulle behöfva blygas för. Då du rider igenom en by, lyfter han knappast på mössan, ehuruväl han ser, att du är af börd, och blickar dig rätt i ögonen. I hvarje stuga hänger där sabel och bössa, och mer än en bonde går med plit vid sidan, liksom adelsmannen annanstädes. En hårdnackad natur hafva dessa människor, och de fråga icke ens mycket efter republikens utskickade — hvarför våra sablar redan straffat dem och ytterligare skola straffa dem — en sådan animus har hedningarnas närhet och det ständiga krigstillståndet förlänat dem.

Med jordens skötsel syssla de ej gärna, och om någon har lust till landtbruk, plöjer han hellre egen torfva än han brukar en herremans jord. Däremot gifva de sig gärna i adelsmäns tjänst eller inträda i republikens lätta rytteri, och enkannerligen såsom kunskapare samt i skärmytslingar äro de förträffliga. Deras byar likna mera läger än byar. De hålla en mängd hästar, hvilka sommar och vinter beta på stäppen och äro lika raska och snabba som de tatariska. Många af dem begifva sig äfven ut på Dnjeperns öar, där de lefva såsom ett slags krigiska munkar och genom sina härjningar och röfverier orsaka många lidanden och olyckor och skola fortfara att göra så, intill dess vårt fädernesland underkufvar dem. Att kvarhålla dem på en plats är svårt äfven för den mäktigaste, ty de fly ut på stäpperna och inrätta sig där efter eget behag.

Deras kroppskonstruktion är, så väl som deras moribus, skiljaktig från våra bönders, ty de äro högväxta och axelbreda, hafva mörk hy liksom tatarerna, svarta mustascher såsom valackerna och hafva på hed-

niskt vis pannan rakad och endast en tofs af hår kvarlämnad på hjässan.

Seende och begrundande allt detta med liflig förundran och förvåning tänkte jag i mitt sinne, att ett land med så krigisk och väl beriden befolkning för visso icke står att finna i hela vida världen. Då somliga stupa, komma andra dragande från alla håll och på alla stigar liksom en flock fåglar, och mera sällan höres på dessa stäpper en lärka sjunga än skott smattra, sablar rassla, hästar frusta och kommandorop ljuda.

Liksom i Volhynien och Podolien vandra äfven här gamla barder omkring, dem alla hålla i djup vördnad. Dessa gubbar, som äro blinda, spela på lyror och sjunga kämpasånger, hvarigenom männens animus och begär efter ära växer och uppeldas. Soldaten, som vet, att de, hvilka lefva i dag, äro döda i morgon, aktar sitt lif mindre än intet och förspiller sitt blod som magnaten sitt guld — mera trående efter en ädel död än efter långt lif och jordisk vinning. Alla älska kriget öfver allt annat, och många, äro de än af ädlaste blod, så godt som förvildas genom det ständiga krigarlifvet och gå ut i striden som man går till en bröllopshögtid — under sång och allsköns gamman. Fredstid är för dem ond tid, och då de ej finna aflopp för sin krigiska lusta, störa de det allmänna lugnet. När någon stupar, anse alla detta för en naturlig sak, och icke ens den fallnes närmaste gjuta många tårar, sägande, att det bättre anstår en man att dö på stäppen än i sin säng som en kvinna.

Också är ingen bättre krigsskola och vapenöfningsplats till finnandes än i Ukraine. Då ett ungt regemente får ligga i en stannitsa*) ett år eller två, hvässes det som en turkisk sabel, så att sedan hvarken det tyska rytteriet eller janitscharerna kunna motstå dess furia och så mycket mindre då vanliga, sämre soldater, såsom de välska eller legosoldater i allmänhet.

* Kosacknybygge.

Att råka i tvister och strider går lätt i Ukraine, men sådant bör man undvika, ty hela landet vimlar af väpnadt folk. Under vår färd mötte jag och min ridknekt än adelsmän med följen i svarta, röda eller brokiga färger, än värfvade regementen och än kronotrupper. Hästarna gingo i gräs upp till buken, frustande som om de simmat, ryttmästarna redo vaktande rundt truppen som vallhundar rundt fårahjorden, kosackerna slogo på trummor, blåste på sinkor och i pipor eller sjöngo sånger, hvarvid de åstadkommo ett sådant buller, att de ofta kunde vara försvunna för ens blickar, men vinden bar till en genljud ifrån dem såsom från en aflägsen storm.

Mellan trupperna färdades äfven tunga fordon, som gnisslade så genomträngande, att de skrämde våra hästar. Af dessa fordon voro somliga lastade med salt från Euxinus, andra återkommo från de slemma hedningarna vid Palus Meotis eller från Moskva, ännu andra förde moldauiskt vin till Sicz, och som den ene följde tätt efter den andre, bildade de stundom en nästan milslång rad på stäppen. Äfven mötte vi hjordar af grå oxar med väldiga, krökta horn. Dessa djur gingo så tätt intill hvarandra, att de syntes utgöra en enda massa, och blott de behornade hufvudena rörde sig åt alla håll.

Vid ett tilltälle sammanträffade vi med en trupp husarer. Soldaterna voro i full mundering, och det hördes som ett sus af örnvingar vid deras annalkande. Jag och min ridknekt kunde icke slita våra blickar ifrån dem, ehuru solen sken på deras pansar, så att ögat nästan bländades af deras glans, och de höjda lansarna flammade i luften såsom lågan af tända ljus. Men hjärtat svällde inom oss, ty dessa husarer liknade mera en trupp af konungar än soldater, en sådan auctoritas och ett sådant majestät var öfver dem.

Bortom stannitsan Kisiel blef trakten ödsligare. Ofta om nätterna lyste eldar på stäppen, uppgjorda af kosackkurirer, som utsändts till skilda stannitsor, eller af bönder, som flydde ut i ödemarken. Vi närmade

oss ej till dem, då vi hade för vana att uppgöra egen eld. Andra kommo däremot fram till oss, vare sig uthungrade eller vilsegångna, och en gång närmade sig en underlig människa med hela ansiktet hårbevuxet, liknande en varg. Vid denne mans åsyn började min ridknekt ropa högt af förskräckelse, och jag själf grep efter min sabel för att hugga ned honom, i tro att jag hade en varulf framför mig. Då emellertid detta monstrum i stället för att tjuta åkallade Kristi namn, höll jag inne. Därpå gaf sig den okände till känna såsom tatar till härstamningen, men katolik, hvilket förundrade mig, ty de, som äro bosatta i Littauen, hålla fast vid koranen. Denne hade emellertid ändrat religion för sin hustrus skull och hade på grund af sin kännedom i tatariska språket sändts med bref till horden från de littauiska hetmanerna. Men min ridknekt kände likväl föga håg att sofva vid samma eld som han.

Ofta turade vi under nätterna om att vaka, för att alltid en skulle hafva ett öga på hästarna. Sedan jag lagt mig ned i gräset, brukade jag blicka upp till stjärnorna och i mitt sinne tänka att den, som tindrade vänast ned på mig, var min Marysia. Och jag kände in luctu den vissa förtröstan, att denna stjärna aldrig skulle lysa för någon annan utan beständigt vara mig trogen, ty hennes hjärta var redligt och hennes själ lika ren som en tår, utgjuten under bön till Gud.

Understundom uppenbarade hon sig för mig i sömnen såsom lefvande, och en natt sade hon till mig, att hon bad för mig, och att hon likt en svala flög efter mig genom rymden. Om hon tröttades, satte hon sig att hvila på min lans, och utan återvändo kvittrade hon till himlen, att den skulle skänka mig ära och lycka.

Sedan upplöstes hon såsom i dimma, och jag tänkte, då jag vaknade: »En ängel har varit hos mig.» Och hvad som förundrade mig var, att hästarna satte öronen tillbaka och vädrade, såsom om de känt någons närhet. Anseende en sådan uppenbarelse för ett tecken

till Guds nåd och en uppmuntran i mina företag, aflade jag det löftet till Vår Heliga fru och S:t Aleksy, min skyddspatron, att äfven framgent göra mig förtjänt af deras nåd och aldrig befläcka mig med en dödssynd. Jag bad den natten allt intill gryningen, det vill säga till tiden för affärden.

Vi begåfvo oss vanligen vidare före soluppgången, hvilket fenomen är långt skönare i dessa trakter än hos oss, ty då de första strålarna begjuta den daggiga slätten, liknar hela stäppen med sin rikedom af blommor en med pärlor öfversållad byssus. Därför jubla där också alla skapade varelser.

Af fåglar finnes det oräkneliga massor i dessa trakter. Dagligen påträffade vi rapphöns, vaktlar, ripor, trappfåglar och tranor. Sittande på marken med sina långa halsar uppåtsträckta likt lansar, hålla dessa senare turvis vakt kring grafkullarna, och då de med bedöfvande skrik höja sig till flykt, flyga de så högt, att intet öga kan skönja dem. Czumakerna* hålla dem i hög ära, ty de bilda i flykten liksom det heliga korset. Soldaterna bruka därför räkna dem med sablarna, och efter deras antal sluta de sig till seger eller nederlag, men enligt min tanke med orätt, ty hvad Herren Gud i sin nåd vill beskära människorna, det beskär han dem. At andra fåglar finnas här kråkor, kajor, hökar och örnar, hvilka vid solnedgången flockvis kretsa kring grafvarna och än i ring slå ned på dem, än flyga upp under sådana skrik och ett sådant oväsen, att man måste hålla händerna för öronen.

Aftonrodnaden är här vida rödare än hos oss, och detta kommer sig därutaf, att hedningarna utgjuta mycket kristet blod, hvilket stiger till himlen och färgar denna röd, ropande på hämnd. Hvart ögat ser i hela landet, ligger också graf vid graf, och i dem hvila riddare, som vänta på domens dag, då alla kristna konungar sluta sig tillsammans och förenade tåga emot hedningarna. Om detta är sant, vet jag icke, men

* Landtbefolkningen i numera sydvästra Ryssland.

jag tviflar icke på att så kan förhålla sig, förty Gud är mäktig till allt.

Detta land är ett tapperhetens och stridens land, där marken utan återvändo trampas af hästhofvar och polacker, kosacker och tatarer ligga i beständig strid med hvarandra. Och liksom de små dockorna på en marionetteater, så framträda och försvinna hela generationer.

Mycken god adel slår sig ned i dessa trakter, och inkallande bönder från kronlandet eller från närbelägna orter, grundlägger den stora kolonier. Ty väl måste man här tillbringa hela lifvet under ständig krigsfara, men Herren Gud har gifvit vårt folk en sådan käck sinnesart, att faran i stället för att förskräcka just eggar och lockar det. Då de adliga svennerna hunnit något till åren, är det svårt att hålla dem kvar hemma på gården eller på skolbänken, ty likt unga falkar trå de efter att få lyfta vingarna till flykt. Mer än en sätter därvid lifvet till, men mången fattig hank arbetar sig också upp till herreman, såsom redan tusenden gjort, hvilkas barn nu lefva i egna slott, stå högt i ära och bekläda senatorsämbeten i republiken. Det är ock en Gudi behaglig ting, att välfrejdade män genom fredlig id och krigiska dater stiga till herremän, och dessutom vidgas republiken och dess makt växer genom att stäppen bebygges. Masurerna, som äro ett talrikt folk och sitta så tätt i sitt land som bina i en kupa, äro de, som mest öfverflytta hit. De plöja stäppen och ägna sig gärna åt jordbruk, men i krigstid tåga de alla ut, villigt gående i döden för hvarandra...

Betänkande allt detta gladdes jag storligen, ty jag förstod, att endera skulle jag stupa i striden, hvartill en ädling och kristen soldat alltid bör vara paratus — och i så fall erhölle jag den himmelska kronan — eller ock skulle det beskäras mig att göra mitt älskade fosterland stora tjänster, återgifva min ätt dess forna splendor och därigenom fröjda mina fäder i himlen. Icke heller de förvärfvade sin fortuna genom processer

eller genom skrik och skrän på riksdagarna utan genom sitt eget blod, lifvets fundament, och hvad de besutto, det hade de republiken att tacka för. Men så skydde de heller icke några offer för dess skull. Både min välborne herr farfader och min välborne herr fader uppsatte på egen bekostnad en skvadron ryttare i kriget mot muselmännen. Skänke dem Herren därför sin eviga salighet i himmelen, ty det är som sig vederbör, att den fortuna, som förvärfvats med sabel, också skall af sabeln uppslukas.

Fastän mitt hjärta var fylldt af sorg och saknad efter Marysia och min penningepung var tom, var jag likväl arftagare af ett ärorikt namn och stora, ädla grundsatser, och om nätterna hörde jag röster, som ropade till mig: »Bevara ditt namn obefläckadt, likna dina fäder, bryts men böj dig icke!» Välsigna mig så, o Gud, att jag måtte kunna lyda dessa röster: likna mina fäder och brytas hellre än att jag böjer mig!

Detta var hvad jag beslutit: Om Gud beskärde mig lycka, skulle jag begifva mig till Marysia, men icke i kläder af ylle utan i brokad, och icke i nött mössa men med strutsfjädrar i baretten, och icke åtföljd af en sven utan med stort följe och med buzdygan * i min hand, såsom det höfves en ädling att komma till en välboren fröken, en mäktig riddare till en senators dotter. Utan att befläcka min ätts heder kunde jag då falla till välborne herr Tworzyanskis fötter, ty det var då icke den höge herrn jag bönföll om fortuna utan fadern, som jag bönföll om hans dotter. Fattig skulle jag däremot aldrig begära hennes hand, bruste ock mitt hjärta af sorg, ty om jag älskade henne och ville göra henne till min hustru, så var det för att jag skulle kunna blåsa undan hvarje stoftgrand för hennes fötter, och ej för att hon skulle trampa dem till blods på lifvets törnestig.

Mitt hjärta fylldes af allt gladare mod, ju längre ut på stäppen jag kom. Dystert och ödsligt var där

* Ett slags stridsklubba betecknande ryttmästargrad.

visserligen, men så fritt, att man tyckte sig vara en örn eller en falk, som kunde sväfva hur vida som helst. Gräset nådde allt högre upp på hästens länder, och det susade som om det velat säga:

»Var hälsad, Guds stridsman!»

Ju längre fram vi kommo, dess farligare blef dock vår färd, ty Mohylnia är den sista kristna befästningen, och soldaten går där dagligen till den heliga nattvarden för att vara beredd på döden. Tatarer ströfva ständigt omkring denna stannitsa, än i större hopar, än en och en, men en erfaren soldat vet alltid, när en större afdelning är i annalkande, ty då tjuta vargarna om natten. Hela flockar följa horden tätt i spåren, väl vetande att de skola finna en myckenhet människolik och hästkroppar, där den tågat fram. En del folk påstår dock, att dessa bestar icke äta tatarkött, enär de äro vänner till tatarerna, hvilka genom sin rofgirighet och sin vidriga hedendom sannerligen kunna förliknas vid vilda djur.

Men under dessa ströftåg kunna de också råka illa ut, ty om kosackerna lyckas tillfångataga dem, visa de ingen barmhärtighet utan tortera dem grymt.

En natt varsnade jag och min ridknekt en stor eld på stäppen och människor rundt omkring den, och jag närmade mig för att se, hvilka som där voro och äfven, om Gud så fogade, sända några pilar ibland dem. Men det var just kosacker från en stannitsa, hvilka gjort upp eld på stäppen och kastade bundna tatarer i lågorna, stekande dem liksom oxar. Tatarerna anropade förgäfves sin Allah; från dem, som redan voro stekta, utströmmade ett starkt os öfver stäppen, och kosackernna jublade och dansade omkring elden som onda andar.

Jag befallde dem att genast sluta upp med dessa gudlösheter och, såsom sig vederborde, utan uppskof nedhugga fångarna med sina sablar, hvarpå de svarade:

»Packa dig ur vägen, så att det ej går på samma sätt för dig!»

Först då de i mig igenkänt en szlachcic, aftogo

de sina mössor, och sedan de erfarit att jag var på väg till öfversten för att gå in under fanorna, erbjödo de sig att ledsaga mig till stannitsan. Återstoden af natten färdades vi alltså i sällskap och utan äfventyr.

Blott ännu en märkvärdighet väckte min uppmärksamhet under vägen. Ett helt stort område af stäppen var alldeles öfversålladt af små lysande insekter af samma slag som brukar förekomma hos oss vid midsommartid, ehuru ej i samma myckenhet. Här återigen lyste de i det mörka gräset så långt ögat såg och så tätt, att man skulle kunnat tro att ett stycke af himlen med alla sina klara stjärnor fallit ned på stäppen och låg där och tindrade. Först i gryningen upphörde dessa stjärnor att lysa, men då var det ej heller långt till stannitsan, hvilket man kunde höra på tupparnas galande. I hvarje stannitsa håller man nämligen ett stort antal af dessa djur, som soldaterna älska för deras morgonfriska galandes skull.

Snart därefter, då det dagats ännu mera, varseblefvo vi i morgonrodnadens ljus brunnarnas pumpstänger, och vinden bar till oss hundskall och hästars gnäggande. Närmare palissaderna uppfångade jag tonerna af sången: *Salve janua salutis*, som genljöd vida omkring, ty den sjöngs af trehundra män, som lågo knäböjande på vapenplatsen under bar himmel.

Efter framkomsten begaf jag mig genast till fältöfversten, välborne hr Piotr Koszyc, en mäktig adelsman från Littauen och en erfaren och bepröfvad soldat. Under sin långa krigsmannatjänst hade han blifvit så sabelhuggen, att, efter hvad det sades, hedningarna ritat in hela koranen på hans kropp. Han var en riddare väl förfaren i allt hvad till krigskonsten hörer och väl förtjänt om republiken. Han hade känt mina saliga föräldrar och mottog mig som om jag varit hans egen son samt inskref mig i rullorna redan samma dag.

Sedan sade mig andra att jag kommit just i rättan tid, ty en svärm tatarer hade brutit upp från Krim. Jag erfor, att faran var stor, att det slogs larm i alla

stannitsor, och att krigsmännen höllo sig ständigt beredda.

II.

— — — Vi tågade som vanligt i sluten trupp, då det endast på detta sätt är möjligt att uppriſva ett tatarläger. Vid tretiden på dagen gjorde vi halt bakom några små kullar, som kallas hedningagrafvar, och det var en för oss lycklig omständighet, att dimman, som ända från morgonen insvept hela stäppen, plötsligt föll och sedan fortfor att hålla sig uteſter marken.

Ehuru vi ännu icke kunde se lägret, förstodo vi dock af larmet och boskapens råmande, som trängde fram genom dimman, att det ej var långt aflägset, och kosackerna, som sändts ut att speja, smögo ända fram till vagnborgen och kommo tillbaka med några fångar, tagna med snaror, men så svårt slagna och lemlästade, att, ehuruväl de genast underkastades tortyr, det icke stod att afpressa dem stort annat än blod.

Dock erfor vojvoden af dem, att detta var deras största läger, där kanens broder i egen person befann sig tillika med många furstar och förnämliga. De tatarer frånräknade, som måste vakta hästar, vagnar, fångar och läger, kunde antalet af de stridbara männen endast vara fyra gånger större än de våras. Så snart vojvoden fått veta detta, började han genast att uppställa oss till anfall på kullarna, och en stor glädje fyllde allas våra hjärtan, ty vi visste, att med endast en fyrdubbelt så stor styrka som vår skulle tatarerna ej kunna motstå oss. Som dessutom lägret och särskildt den stora mängden af trögfotade oxar försvårade deras flykt, skulle de omöjligt kunna undgå våra sablar.

Äfven de visste godt, att vi voro i närheten, och då de ej hade någon annan utväg, började de på sitt sätt göra sig i ordning till strid, hvilket vi genast hörde på dånet af den stora trumman, som de kalla *balt* och hålla för helig, hvadan de ögonblickligt hör-

samma den. Samtidigt började dimman lätta, så att ögat kunde skönja allt flera fanor, som höjde sig ofvan lägret — och slutligen skingrades den alldeles. Då varsnade vi hela den svarta massan af hedningar, sittande till häst man vid man i form af en skära. Från hufvudtruppen skilde sig oafbrutet små skaror af skärmytslare och galopperade ut åt alla håll. Somliga redo ända fram till våra fanor och uppfordrade oss under höga tjut och vilda åtbörder att försöka mäta oss med dem. Vojvoden utsände några kosacker emot dem för att under tiden hinna uppställa hären i full slagordning, hvilket gick utan svårighet, ty manskapet var till större delen gammalt, pröfvadt och krigsvant.

Under det vi stodo uppställda och beredda, åsågo vi kosackernas lustiga dans med dessa slemma hedningar, som inga kunna taga så bukt på i envig som de. Vi ville gärna se, hur den första fienden bet i gräset, men detta var icke möjligt, ty flera stycken föllo på en gång rundt omkring oss... En gammal kosackessaul kom släpande på en tatarfurste, som han fångat med en snara, och lade honom framför vojvodens fötter, men tataren var då redan kväfd, ty han hade släpats så öfver halfannan *staje**, och hans ansikte var alldeles sönderrifvet af stäpptistlar.

Vi togo emellertid detta för ett godt förebud, och vojvoden, som var angelägen att få börja striden, lät nu trummor och trumpeter smattra. Horden svarade med ett förfärande larm, och vid ljudet däraf försvunno genast skärmytslarna från fältet, hvarest nu husarerna på gammalt vis skulle inlåta sig i strid med hela den fientliga härsmakten.

Våra trupper stodo, såsom sagdt är, på kullarna, färdiga att genast kasta sig öfver fienden, men det behagade vojvoden att, följande en gammal sedvana, sända ut en skvadron i förväg, hvilket skulle nedgöra allt i sin väg och sprida förvirring och skräck i fiendens led. Vi sågo denna skvadron som i vår öppna hand, ty den tågade alldeles förbi oss, då den långsamt styrde ned för kullen. Men så snart den kommit ut

* Ett längdmått på 125 fot.

på slätten, satte hästarna af i sådan karriär, att marken gungade under dem, och husarerna lutade sig fram i sadlarna och fallde lansarna. Det hven högt i luften, och ett så häftigt drag uppstod, att fjäderbuskarna på våra hjälmar började vaja.

Så flögo de framåt under brak och dån, liksom en stormvind, och man kunde märka, att allt, som kom i deras väg, skulle fällas till marken. Ryttmästarna hade befallning att ej komma dem till hjälp, förrän de slagit sig en väg tvärs igenom fiendens led.

Vi följde dem länge med blickarna, ty som de redo öfver gräs, försvunno de ej i några dammoln. I våra skvadroner, som ännu stodo stilla, rådde en sådan tystnad, att man kunde höra flugornas och humlornas surr. Vi stodo alla med ögonen oafvändt fästa på de framstormande, och endast ibland frustade en häst eller sträckte han fram halsen, vädrande blod, och gnäggade klagande.

I vagnborgen, bland hedningarna, uppstod ett häftigt larm, de höjde ropet »*Allah, Allah!*» och därpå började en skur af pilar klinga mot husarernas pansar och harnesk. De våra åter läto höra ropet »Jesus, Maria!», hvilket var tecken till att de ämnade börja ett anfall.

Med Guds hjälp föllo de också öfver fienden med sådan impetus, att hedningatruppen sönderföll i två hälfter såsom klufven af en yxa, och de jagade tvärs igenom den. Men sedan slöt sig öppningen om dem, och de voro som uppslukade af fiendernas hop. Vi sågo endast ett fruktansvärdt virrvarr och ibland en blixtrande sabel, ibland, då hästen stegrade sig under sin ryttare, en beväpnad arm. Understundom höjde sig ock en fana i luften liksom en fågel på flykt och sänkte sig lika hastigt igen.

I lägret, där inga gräsmattor funnos, sveptes allt i skyar af damm, och ur dessa skyar ljödo dån och vapenbrak. Våra öron nästan söndersletos af musköternas smattrande, tjuten och vapenslamret. Genom våra egna led började det gå ett sorl, och vi hade svårt att

blifva kvar på våra platser. Folket trängde sig framåt, och hästarna reste sig på bakbenen. Vi hade börjat läsa litanian för de döende, då en viss adelsyngling i stället för att säga: »Förbarma dig öfver dem!» ropade: »Jag ser ännu fanan!»

Då började soldaterna med en mun bedja, att de måtte få skynda de andra till hjälp. En brinnande stridslust hade fattat hela truppen. Somligas ögon blixtrade, andra rodnade som kvinnor af begär efter hedningablod, andra, yngre, göto strida tårar och sträckte händerna mot himlen ropande: »Låt oss få skynda våra bröder till hjälp!» Men öfversten tystade strängt ned dem och förklarade, att »det ej höfves ridderskapet att som simpla soldater rusa till anfall utan kommando och genom öfverdrifven ifver bryta mot det ridderliga tålamodets bud», samt att »hvem som det gjorde skulle straffas med döden». Vi åsågo alltså under tystnad, hur våra bröder kämpade, och våra blickar hängde girigt vid tatarlägret, som vred och slingrade sig af smärta likt en jättestor orm, som fått stål genom kroppen.

Under tiden gick solen ned, och aftonrodnaden utbredde sig på himlen. Nu behöfde vi ej längre vänta på kommandoordet. Plötsligt satte sig den andra skvadronen i rörelse, spridande förödelse i sin väg, och efter den följde den tredje och fjärde. Lägret började svikta under anloppet af hästar och beväpnade män, och det syntes redan, att den ärelöse Muhammed skulle falla i stoftet för den rena Maria. Samtidigt började våra kanoner, af hvilka vi hade sex, att spela och åstadkommo mycken förödelse. På gammalt maner kaflade våra ryttmästare upp sina ärmar och svingade hotfullt sina buzdyganer. Stridsraseriet steg oss åt hufvudet såsom vin. Den ene som den andre åkallade sin skyddspatron, och oafbrutet hördes därför ropen: »Helige Petrus! Sankt Johannes! Sankt Matteus!» Andra läto helgonen vara och skreko: »Slå! Mörda!«

Jag, Herrens syndige tjänare, läste en brinnnade bön, och då jag slutat den och tanken gick till Marysia,

skedde ett under, ty en svala, som kretsat omkring de höjda lansarna, slog plötsligt ned på min och började, flaxande med vingarna, kvittra: »kvitt! kvitt!» liksom om hon bedt för mig. Och strax kom en sådan kraft öfver mig, att jag kände min styrka som tiodubblad. Och nu var stunden också kommen. Vojvodens lifknekt kom ridande med en höjd fana i handen, ryttmästarna skyndade att intaga sina poster, och öfversten ropade: »Slå de hundarna i Guds namn!» Hästerna reste sig på bakbenen, och vinden började hvina om våra öron.

Med all vår makt kastade vi oss öfver hedningarna, som ej heller kunde motstå oss utan som mejadt gräs föllo under hästarnas hofvar. Vi kullkastade människor, hästar, tält och palissader. Det var ett bedöfvande brak af lansar, som brötos. och kanonerna dånande. Hästarna gnäggade af ifver och ångest i trängseln. Sedan våra lansar sönderbrutits och nya svärmar lupo an emot oss, kom turen till sablar och spjut. Mången fortsatte att betjäna sig af sin stympade lans, och mer än en sände själar till andra världen medelst sin järnklädda knytnäfve. Tusentals fjädrar ur husarernas hjälmbuskar flögo omkring i luften. Till följd af trängseln var det så hett, att andedräkten stockade sig i strupen. Till höger och vänster hördes hesa jämmerrop, sablars hvinande, tramp och skott.

Hedningarna gjorde ett hårdnackadt motstånd, men deras krafter började dock svika, deras antal sammansmälte allt mer, och skräck grep dem. I allt virrvarr visste de ej hvart de skulle fly, utan tjutande och med händerna om hufvudet föllo de för svärdshuggen. Nedtrampade hästar och ryttare bildade skälfvande berg under oss, och i det vi utdelade hugg åt alla sidor, ilade vi öfver dessa blodiga kroppar bort till vagnarna, där det genljöd af fångnas klagorop och kvinnors gråt och böner till himlen.

Det var nu mörkt, ända till dess stäppen upplystes af eldskenet från vagnarna, som kosackerna tändt på. Rök och gnistor stego i rymden och fyllde

luften tillika med boskapens klagande tjut. Slutligen sleto sig de skrämda djuren, och oxar, får, getter, hästar utan ryttare och kameler rusade vilda af skräck utåt stäppen. Kring vagnarna uppstod det värsta tumultet. Somliga roffade åt sig byte, andra löste fångarna, som, då de fingo händerna fria, ryckte till sig brinnande bjälkar och med dessa hotade sina fiender. Kvinnornas öfverljudda gråt endast ökade soldaternas raseri, och äfven de, som föllo på sina knän och sträckte upp händerna mot bojorna, blefvo utan förskoning nedhuggna. Hela afdelningar, som ej kunde komma ur lägret, fingo springa öfver klingan, ehuru de tjutande begärde nåd.

De, som lyckades fly utåt stäppen, eftersattes af en skara kosacker, och till dessa sällade jag mig. Hela hopar flydde för en enda; armen blef trött af att slå, hästarna halkade i det slippriga blodet och orkade knappast draga andan. Man högg blindvis i mörkret. Plötsligt föll min häst under mig, medan blodet sprutade ifrån honom, och det kom som en sömn öfver mig, ty äfven mitt blod strömmade. Jag blef sittande i gräset och ville anbefalla min själ åt Gud eller den heliga jungfrun, då stäppen och alla de klara stjärnorna öfver den plötsligt började dansa rundt för mig och jag svimmade...

III.

Hedningen är för oss såsom ett oskäligt kreatur eller en oren hund, och hvad som är orent ibland människor, det är äfven Gud förhatligt. Ehuru muselmännen säga sig vara bättre än de kristna, äro de i djupet af sitt hjärta själfva medvetna om sin orenhet och trå efter att aftvå den, ty de tvaga sina lemmar sju gånger om dagen, hvilket de ju icke skulle behöfva, om deras förhärdelse i synden vore mindre.

Hos intet folk är heller fångenskapen tyngre, och detta för deras grymhets skull och af den orsak, att

det ej finnes kyrkor eller katolska präster hos dem. Om någon fånge gör sig skyldig till en dödssynd, kan han i sista stund ej få absolution och hemfaller alltså åt den eviga fördömelsen. De behandla äfven sina fångar mycket grymt, hvilket jag nogsamt har fått erfara.

Tatarerna dyrka ett helgon kalladt Bimek-Cairon, till hvars ära de understundom fasta en hel månads tid. För att gifva sig ett sken af rättfärdighet påbjöd Muhammed, deras profet, att de på Bimek-Cairons dag skulle förkorta slafvarnas träldomsår, gifva friheten åt dem, som tjänat länge, och för alla utsätta en tid, då deras slafveri skulle vara slut, samt med ed bekräfta sina löften. Denna ed skall afläggas två timmar efter midnatt, då deras präst stiger upp i ett torn eller, om de ej hafva något torn, på en höjd och sättande fingrarna i öronen börjar ropa:

»*Lai Lacha i Lalach Mahomet Rossulach esse de Miellai, Lala i Lalach!*»

De svära då på en bok, kallad Hamaeli, på hvars pärm Alis, Muhammeds medhjälpares, sabel är afbildad. Den, som svär vid den boken, måste ovillkorligen hålla sitt löfte, men så stor är deras bedräglighet, att de bedraga icke blott sina fångar utan äfven Gud, i det de svära vid en bok, som de bestrukit med venetiansk tvål. Från en sådan ed, säga de, löser dem första regn, och därför kan man ej sätta någon lit till deras ord.

Sina fångar sälja de till Asien, som är en helt och hållet annan del af världen. De öfverblifna sätta de att vakta hjordarna, piska dem med remmar af oxhud och späka dem genom hunger. Själfva älska de sysslolöshet, röra blott på sig, när de skola två sig och sitta återstoden af dagen på mattor, som äro bredda öfver hästkranier, vaggande af och an på kroppen och med händerna hopknäppta öfver magen. Musik älska de högt och äro vana att hela dagarna höra pipors låt. Spelmännen hålla två sådana pipor för munnen på en gång och spela på dem med fingrarna såsom

på flöjter. Dessutom hafva de rörpipor, trummor klädda med hästhud, cymbaler, mässingsringar, som åstadkomma mycket skrammel, samt långa käppar, fullsatta med små klockor.

Då de börja spela på alla dessa instrument, uppstår ett sådant oväsen, att hundarna tjuta; de åter fröjda sig och säga, att det klingar ljuft för deras öron, och att alla slags sjukdomar jagas ur deras kropp af denna musik. Stor dryckenskap råder ibland dem, ty visserligen få de ej dricka vin, men i dess ställe berusa de sig med jäst stomjölk, som stiger åt hufvudet värre än vin. Så snart de berusat sig, blifva de vilda och blodtörstiga och döda sina fångar, sedan de först frossat af deras kval.

Af kristna nationer handla genuesare och venetianer med dem, i det de på sina skepp öfversegla till skilda tatariska städer, som byggts redan af de gamle. Framför allt äro dessa hedningar begärliga efter små pergamentlampor af olika färger, som de fylla med fårfett och sticka ned en tänd veke i, hvarefter de uppsätta dem i oräkneligt antal i sina grafvar och kyrkor. Dessa hvita, röda, gröna och blå ljus, som tyckas hänga i luften om nätterna, erbjuda den vackraste anblick, som skulle kunna fröjda hvarje öga, om de blott lyste till Guds ära.

Men just i gudliga ting framträder tatarernas fördärf mest. Deras präster äro på samma gång trollkarlar, som pläga umgänge med onda andar. Då en tatarhop ger sig ut på plundringståg, göra dessa Satans tjänare nätterna mörka och låta om dagarna täta dimmor uppstiga, så att lägret skall undgå förföljarnas blickar.

Det finns ej i Perekop eller i hela Cherson så mycket tatarer, som man i republiken förmodar, men alla där finnas äro krigare — icke endast medlemmarna af adelsståndet. Hunger, köld och mödor fördraga de med lätthet, och alltifrån ungdomen gå de nakna, hvilket gör, att deras hud blir svart. I strid kunna de emellertid icke hålla stånd mot väpnade

krigare, hvadan deras stridssätt mera kännetecknas af list än af manligt mod, och deras taktik går ut på att oförmodadt öfverfalla, plundra och så hastigt som möjligt fly.

Sårskildt förlora de besinningen vid anblicken af bepansradt folk, sägande, att det icke ens med trolldom går att stå emot slikas anfall. En skvadron husarer kan därför med lätthet slå en fyra till fem gånger så talrik tatarhop. Träldom hos kosackerna frukta de värre än döden; men att kämpa med dem frukta de ej.

Enligt mitt förmenande skulle republiken, om det lyste den, lätt kunna underkufva hela Krim, detta på så sätt, att den slöte förbund med Venedig, som skulle sända sin flotta till Pontus Euxinus för att hindra turkarna från att komma till undsättning. Men tyvärr finns det många sådana bland oss, som skatta skärmytslingarna på stäppen högre än republikens säkerhet och ogärna skulle se detta. Upplyse dem Gud i deras blindhet!

Tatarernas lefnadssätt och vanor äro de oskäliga kreaturens lika, och de skulle väl dö af hunger i sin lättja, om ej deras röfverier inbragte dem stora rikedomar. På detta sätt hade de förvärfvat alla ägodelar jag såg hos dem och hvilka voro: oräkneliga boskapshjordar, getter, snabbfotade hästar, kameler och feta får. I sina tält gömma de brokadtyg, gördlar, hästmunderingar, bägare, mattor, vapen, kryddor och vällukter, alltsammans hopadt huller om buller. Af dessa skatter göra de intet bruk, fruktande att kanen eller turkarna, som de lyda under, skola låta dem betala tribut. Själfva gå de klädda i fårskinnspälsar. Men den som äger något säger sig vara rik, hvarför de andra hålla honom i aktning.

Jag har aldrig försport, att tatarerna själfva skulle ha anlagt några städer, och säkert är, att de, som finnas, äro af gammalt ursprung. Chersonesus var fordom bebodt af mycket folk, men sedermera har landet utplundrats och ödelagts af skilda horder af hedningar. Dock återstå ännu många stora och ganska

vackra städer, men äfven i dem föres samma barbariska lefnadssätt.

Mig förde tatarerna tillika med många andra till en koloni benämnd Kizlich, belägen invid själfva hafsstranden, där en liten salt flod utfaller *ad mare profundum*. Husen där äro uppbyggda af ruinerna af någon stad, som, efter hvad det säges, redan sarmaterna förstörde. Många af byggnaderna äro emellertid ganska vackra, ehuru illa medfarna, och lära fordom hafva varit helgedomar. Nu förvara tatarerna sina får och hästar där öfver nätterna, och endast en hafva de förvandlat till minaret.

Ibland uppgräfva de också ur jorden bildstoder, som äro så mästerligt gjorda, att de tyckas som lefvande. Dem begagna tatarbarnen som leksaker, eller ock afslå de deras lemmar med stenar. Ofta kastade de skärfvor af dem efter mig, ropande: *Gaur! Gaur!* Men jag bar detta med tålamod, allra helst som Aga Sukyman, hvilket på vårt språk är Salomon, denna stads *præfectus*, som fann mig afsvimmad och upptog mig, till en början behandlade mig ganska väl. Han gjorde detta, emedan han af min dräkt och mina vapen slöt, att jag var en förnämlig man ibland mitt folk, och hoppades utfå en stor lösepenning för mig. Anseende, att det icke höfdes en adelsman att bedraga ens i fångenskap och ens en fiende, sade jag honom, att jag visserligen var af förnäm släkt, men att jag ej ägde någon förmögenhet, och att ingen skulle komma att utlösa mig. Detta ville han i sin förslagenhet icke tro utan svarade mig sålunda:

»Ack, ni lacher! * Hvar och en af er säger sig vara utfattig och ur stånd att ge någon lösepenning för att vi skola martera er, hvarför ni vänta er stora belöningar i er himmel.»

På denna grund sålde han ej mig som så många andra till Asien. Jag fick så godt som fullständig frihet och gick dagligen ned till hafsstranden. Där satte

* Lach = Polack.

jag mig *in rupibus* och blickade ut öfver hafvet, som var blått såsom turkos, och gaf mina tankar lösa tyglar. Ofta grät jag äfven bittert, ty jag förstod fullväl, att mitt öde var besegladt, och att jag ej längre fick tänka på att tjäna mitt älskade fädernesland, på äran och på Marysia. Därför greps min själ af vemod, och mitt hjärta led, och jag kände en förtärande längtan efter republiken och allt hvad jag där lämnat och förlorat. Långt hellre skulle jag ha önskat, att jag aldrig blifvit född till världen eller att jag stupat i striden eller att Sukyman med ens torterat mig till döds, ty då skulle jag åtminstone hafva vunnit palmen och med mina andliga ögon fått skåda det, hvarefter mina lekamliga törstade.

Jag såg intet slut på mina lidanden. Hvarje fredag, hvilken dag är tatarernas sabbatsdag, då de andra fångarna fingo hvila från sitt slit och släp, satte vi oss vid floden och blandade våra tårar och sjöngo ofta: *Super flumina Babylonis*. Så förgick dagen under samtal och ljufliga hågkomster, hvaraf allas våra själar hade stor tröst. Det hade fallit sig så, att bland de fångar, som i Kizlich buro träldomsoket, jag var den ende adelsmannen. Jag utöfvade därför en viss myndighet öfver de andra och stålsatte deras sinnen, så att det ej skulle finnas någon, som genom att afsvärja sig den rätta tron ville köpa sin frihet. Därifrån bevarade oss också Gud.

Som jag för den väntade lösepenningens skull behandlades med en viss hänsyn af tatarerna, lyckades det mig att också bereda mina medfångar lättnader. Ibland delade jag min kost med de mest uthungrade, ibland hjälpte jag dem i deras arbete eller bar vatten till de törstande, och jag ansåg icke, att jag därigenom förnedrade mig, ty om de än voro människor af låg och tarflig härkomst, har dock vår Herre Jesus lofvat dem den himmelska kronan och skapat dem till våra yngre bröder, som riddarestånd et är skyldigt att värna och försvara. De kysste ödmjukt mina händer, ehuru jag sade dem, att jag blott var en slaf liksom de, och

att kanske den tid skulle komma, då de fingo se mig i ännu större nöd och förnedring än de själfva voro nu. Men detta ville de ej sätta tro till, sägande: »Vid Gud, det är icke möjligt!» Jag visste dock fullväl, att så skulle ske, då Sukyman tröttnade att vänta förgäfves; och jag beredde mig på allt det värsta, som skulle kunna träffa min kropp, ty min själ var redan svårligen ansatt af smärta och lidande.

En dag kom Sukyman till mig och sade:

»Illa gör du, att du gäldar min godhet med otack. Jag behandlar dig som min gäst, och du framhärdar i din evishet. Tag dig till vara, att jag ej söndertrampar dig under mina fötter.»

Därpå sade han sin tanke ut och begärde, att jag skulle skrifva till republiken efter tusen gulden, för hvilken summa jag skulle erhålla friheten. Detta kunde jag ej göra, dels emedan jag endast ägde trehundra gulden, hvartill kom något litet i ränta, och dels emedan jag fruktade, att välborne herr Tworzyanski magnanimitate sua skulle vilja betala min lösepenning ur sitt eget schatull, hvilket min ambition ej kunde tillstädja.

Då emellertid Herren uppfyllde mig med räddhåga för Sukymans vrede, sade jag honom, för att aflägsna plågans stund, att jag skulle lyda hans vilja. Jag gaf honom alltså ett bref, men skrifvet till en andlig, som var mig bekant. För denne omtalade jag min fångenskap och bad honom, att han skulle bedja om hjälp för mig, hvilken hjälp endast kunde komma från himlen. Tillfredsställd i sin snikenhet afskickade Sukyman detta bref med tatarer, som begåfvo sig till marknaden i Suczawa, dit våra magnater bruka sända tjänare att uppköpa läckerheter.

Från denna stund blef Sukyman ännu gunstigare emot mig än förut och inbjöd mig till sitt hus, som var det präktigaste i staden. Denne hedning var en mäktig man och högt ansedd bland sitt folk både för sitt mod och sin stora fortuna, som endast däri ej var

honom välbevågen, att han med sina många hustrur icke fått någon son, blott fem döttrar.

Den äldsta af dessa, Illa, var honom för sin skönhets skull mycket kär. Jag fick ofta tillfälle att se henne, ty tatarerna hålla ej sina kvinnor instängda såsom turkarna, och icke heller låta de dem gå beslöjade. Till en början, då hon trädde in till bordet, såg hon på mig med skräck och undran, som om jag varit ett monstrum. Sedermera, då hennes skygghet lagt sig, förde hon ofta utan att säga ett ord en skål med surnad mjölk till mina läppar eller räckte mig en kula af ris och fårfett till tecken på sin bevågenhet. Sukyman icke endast ej motsatte sig detta, utan gjorde äfven själf sammaledes, ty genom att dagligem umgås med mig fick han mig kär och uppmanade mig ofta att slå bort sorgen. Genom mig fingo äfven de andra fångarna det bättre, ty Illa lagade, att det gafs dem riklig föda.

På grund af Illas vänlighet fattade fångarna stor kärlek till henne, och då hon gick förbi dem, kysste de hennes klänning och kallade henne sin välgörarinna. Denna hedniska flicka hade icke blott ett fagert anlete utan äfven ett barmhärtigt hjärta, och det vållade mig ofta bedröfvelse, att hon för sin otros skull måste blifva fördömd. Mot mig visade hon allt större kärlighet. Ofta satt hon hela timmar orörlig i en vrå af sin faders *alus* och såg på mig under tystnad, med ögon brinnande som ett lodjurs.

En gång sporde jag henne, hvarför hon såg så på mig. Då förde hon handen till sin panna, sina kinder och sitt bröst, föll till mina fötter och svarade:

»Herre, jag vill varda din slafvinna!»

Därpå flydde hon; men jag greps af syndiga begär, mot hvilka jag måste söka värn i brinnande böner.

Ännu samma dag uppsökte mig Sukyman och tilltalade mig sålunda:

»Du har bedragit mig med ditt bref, hvarför jag borde straffa dig, men då Allah icke har välsignat mig

med söner, känner jag medlidande med din ungdom och din skönhet. Därför säger jag dig, att om du afsvärjer din irrlära och bekänner vår profet, skall jag gifva dig Illa, som håller dig kär, göra dig till min son och låta allt som är mitt blifva ditt.»

I min stora häpnad fick jag först intet ljud öfver mina läppar, men sedan sade jag honom, att Satan äfven frestade Kristus, i det han från ett berg visade honom mycken härlighet och sade: »Allt detta skall varda ditt».

Vredgad öfver dessa ord röt Sukyman såsom ett vildt djur, befallde mig att genast aftaga de kläder jag bar och gick. Då jag gjort detta, kom en kalmuckisk slaf och lämnade mig en skjorta af säckväf samt tillsade mig att bära vatten till hjordarna. Jag minnes väl, att det var en måndag jag begynte detta arbete.

Jag gick uppåt floden, hvars vatten nära hafvet var salt, och fyllde lädersäckar med vatten, som jag sedan tömde i en stenbassäng. Tatarkvinnor, som gingo till floden för att tvätta, hetsade sina hundar på mig. Om aftonen begaf jag mig ej som förr till Sukymans alus, utan lade mig att sofva bland kamelerna, och som jag var trött af arbete, sände Gud mig genast sömn.

Plötsligt vaknade jag och varseblef en finlemmad gestalt, som kom gående emot mig i månljuset. Jag korsade mig, i tro att jag såg en ande, men det var Illa, som kom bärande en kruka med vatten och olja. Sedan hon tvått och torkat mina fötter, satte hon sig bredvid mig i löfhyddan och såg på mig som förr under tystnad, men stora, klara tårar droppade ned från hennes ögon. Jag sade:

»Illa, hvarför har du kommit?»

Hon mumlade sakta:

»Herre, hvarför försmådde du mig?»

Och sedan kunde hon intet mera säga för gråt.

Då veknade mitt hjärta för henne, och jag ville draga henne till mitt bröst, men genast stod Marysia, blek och ljuf, för min syn, och det syndiga begäret

vek ifrån mig. Jag sade henne, att jag icke kunde blifva hennes make, först och främst för hennes otros skull, hvilken i mina ögon var detsamma för själen som det besudlande rostet för järnet. Däremot kunde jag skänka henne mera än allt hvad människor kunna ge, nämligen det heliga dopet, som skulle aftvå all hennes synd och försäkra henne om frälsning.

Men hon var slagen med blindhet, och häftigt förtviflad tog hon sig med båda händer om sitt hufvud samt gick som hon kommit.

Dagen därpå återvände jag till mitt arbete, som var dess tyngre som jag endast fick knapp föda. Denna dag mötte jag Sukyman, som sade:

»Jag skall böja dig.»

Hvarpå jag svarade:

»Endast min kropp kan du böja, ty min själ är okuflig.»

Vid detta svar aflägsnade han sig, skärande tänderna.

Så straffade mig Gud för mitt simulerade bref, ty om jag icke skrifvit det, skulle jag ej ha uppretat Sukyman så häftigt emot mig genom att försmå hans dotter.

På fredagen samlades fångarna som vanligt vid floden för att samtala, sjunga vemodiga sånger och tvätta sina sår. Vid åsynen af mig i min förnedring kastade de sig under högljudd gråt till mina fötter, sägande:

»Herre, din ära skändas!»

Men så menade icke jag, ty ehuru Kristus var af konungslig börd, led han ännu större smälek, och jag ville visa szlachtan, att en ädel börd ej fläckas af lidandet, men väl af fruktan för lidande.

Fångarna, som visste hurudana villkor Sukyman förelagt mig, ropade:

»Låtsa, herre, att du bekänner hans profet, ty om du endast låtsar så, blir din själ ej osalig, och som den mäktige Sukymans son kan du göra myçket godt åt både dig själf och oss, ty vi varda då dina slafvar.»

Jag svarade dem, att då de gåfvo sådana råd måtte de ej vara stort bättre än hundar; ty de orenade sina läppar med slikt tal och förstodo ej, att man icke har rätt att ens låtsa böja knä för falska profeter. Därpå svarade de:

»Här blir döden allas vår lott.»

Och de fattades af stor förtviflan. Gud har nämligen förnekat de ofrälse stånden honor och gjort dem mera begärliga efter jordisk vinning...

När præfectus Sukyman förnam detta, vredgades han svårligen och beslöt att böja mig genom svält. Han ville nämligen hvarken döda mig eller sälja mig, ty själf hade han åtminstone förut haft mig kär och kunde dessutom icke göra det för sin dotter Illas skull, hvilken, såsom jag sedermera erfor, då Sukyman hotade att taga mitt lif, kastade sig till hans fötter och bönföll honom att förskona mig, intalande honom att de inom kort skulle lyckas vända mitt sinne efter sin vilja.

En tid af svåra lidanden stundade alltså för mig; den väntade pröfvotiden var kommen. Men då jag tänkte på mina fäder, på mitt namn och den obefläckade ära de lämnat i arf åt mig, då kände jag alltid mitt hjärta fyllas af kraft och mod. Min enda åstundan var att icke på något sätt under min fångenskap bringa vanära öfver det adliga ståndet, som är republikens fundament, och som jag tillhör.

Viljande att jag skulle förnedra mig, sade Sukyman till mig:

»Med hundarna kan du få äta, och hvad som kastas åt dem, ger jag dig tillåtelse att taga.»

Men jag gjorde icke detta utan lifnärde mig blott med gräshoppor, som jag fann på hafsstranden. I början försågs jag också ofta med föda af någon obekant hand, i hvilken jag anade Illas. Men sedermera vaktade man henne, så att hon ej kunde fortsätta härmed. De andra tatariska kvinnorna åter icke blott ej hade medlidande med mig, utan en gång slogo de mig med sina klappträn, så att hela min kropp blef blå. Om

jag ej lyckades finna några gräshoppar, måste jag lida hunger. Stundom buro de andra fångarna till mig fikon, som de plockat i tatarernas trädgårdar, men då jag märkte, att de piskades härför, befallde jag dem att upphöra. De sågo på mig med tårar, ropande:

»Herre, det står illa till för dig!»

Icke blott min utan äfven alla de öfrigas fångenskap blef härefter hårdare, enär tatarerna upptändes af ett häftigt hat emot oss. En kosack vid namn Fedko blef korsfäst och dog först andra dagen under ropet:

»Kriste! Kriste!»

Om natten togo vi ned honom af korset och begrafde hans kropp på hafsstranden, bedjande Gud om en lika skön död som denne kosacks, hvilken säkerligen af Gud belönats med purpur och upphöjelse till adligt stånd samt delaktighet i den himmelska saligheten.

Snart, trodde jag, skulle äfven jag få skiljas från detta jordiska, ty under en hel månads tid hade jag nu lifnärt mig med gräshoppor, som blefvo allt sällsyntare. Jag magrade mycket, min hud blef svart, och benen veko sig under mig. Med knapp nöd förmådde jag lyfta vattensäckarna, efter att hafva fyllt dem i floden, och slutligen sjönk jag ned utanför kamelernas inhägnad och förmådde icke mera röra mig. Då visade det sig, att dessa oskäliga kreatur hade mera hjärta än hedningarna, ty de sträckte ut sina halsar mellan spjälorna och ömkade sig öfver mig.

Men en natt varseblef jag ånyo halft i sömnen Illa, som kom bärande vatten och mat till mig. Till följd af min stora mattighet sof jag äfven under dagen, och Gud sände mig i sin barmhärtighet drömmar om mitt älskade fädernesland, och äfven Marysia kom till mig, helt och hållet hvitklädd och med änglavingar på skuldrorna, hvilka skyddade mitt hufvud för solstrålarna. Hon kom alltid vid middagstiden, när värmen var som störst, och om aftnarna, då jag var svagast, hörde jag sång och musik från himlen.

Troligen var jag under någon tid utan medvetande, ty jag såg ej den jordiska världen, men sedan återfick jag hälsan och varseblef på nytt inhägnaden och kamelernas hufvud mellan spjälorna. En gång gick Sukyman förbi mig och sade:

»Nu ser du hvilken makt profetens tjänare hafva.»

Hvarpå jag svarade:

»Nu ser du, hvilket tålamod Kristi tjänare hafva!»

Emellertid inträdde den andra muhammedanska högtiden: Czaczuk bairon. Då natten fallit på, tände tatarerna de omtalade venetianska lamporna, med hvilka de prydde hela staden. Därpå gingo de i skaror ut på vägarna med tända facklor i sina händer. Det var vid denna tid fullmåne, och riktande sina blickar mot månen ropade de med hög röst till sin Gud och sin profet, ty det är deras sed att hela natten oafbrutet gå och bedja. Under denna högtid gifva de äfven stora allmosor, och deras slafvar satte sig därför i rader utefter vägarna och bådo om föda eller kläder, hvilket också gafs dem. För somliga förkortade de äfven slaftiden, och en essaul, som dragit upp ett tatarbarn ur vattnet, skänkte de friheten, ty det är icke godt att neka en bön under denna högtid.

Det rådde stor glädje bland slafvarna i dessa dagar: ingen led hunger eller piskades eller straffades med döden. En gång gick Sukyman förbi platsen, där jag låg, och bredvid honom gick Illa, mycket stolt, utan att se på mig. Dock tog hon en hafrekaka ur sin påse och kastade den till mig, seende åt motsatt håll. En kalmuck, som satt i närheten, ryckte den till sig.

Sukyman trodde, att jag skulle tigga såväl som de öfriga, och hade då säkerligen ej förvägrat mig någonting. Men ehuru jag icke på länge smakat en bit föda, syntes det mig ovärdigt en szlachcic att sträcka ut handen efter allmosor gemensamt med vanbördingar, och jag försökte att icke känna hungern, som sönderslet mina inälfvor. Sukyman sade då till sitt följe:

»I sanning, en själ af järn måtte denne oböjlige man hafva, och det ser ut som om man skulle be-

höfva bedja honom att ha förbarmande med sig själf. Han sätter sitt högmod öfver allt annat.»

Hedningen visste icke, att min själ just då låg som djupast i stoftet inför Herren, ödmjuk och svag, ty mitt lidande var nästan större än jag kunde bära.

Om natten lade emellertid någon åter föda till mig, hvaraf jag begärligt åt och kände mig styrkt, och ehuru mina armar och ben darrade, började jag dock nästa dag bära vatten till bassängen. Under de följande dagarna sände mig Gud en riklig mängd gräshoppor, och dessutom lärde mig hungern att äta allehanda slags hafsdjur, som, ehuru till utseendet vämjeliga, dock ej smakade illa. Jag lefde alltså för dagen liksom himlens fåglar, och då jag gick på hafsstranden, bar hvarje våg till mig sniglar, som jag knaprade sönder såsom nötter.

Nätterna började blifva mycket kalla. De andra fångarna tillätos att söka skydd i husen, men jag måste sofva på en halmstack inom kamelernas inhägnad. De medlidsamma djuren lade sig dock omkring mig och värmde mig med sina kroppar och sin andedräkt. Jag trodde icke, att jag skulle kunna härda ut öfver vintern, och detta var mitt enda hopp, ty något annat kunde jag ej se för mig. Ack, dyra moder, dyra fosterland, hur jag längtade efter dig — och efter dig, min hjärtans mö, som jag icke upphörde att älska, fastän jag ej såg dig, utan längtade efter mera än efter vatten i törst, bröd i hunger, döden under plågor . . .

Men försynen vakar öfver dem, hvilka den pröfvar. Om jag icke lefvat i sådan nöd och förnedring, skulle Sukyman hafva kunnat sälja mig till Konstantinopel eller Galata, där det hålles stora slafmarknader, men till följd af denna min misera skulle ingen ha velat hafva mig ens för intet, ty jag var mera lik en döende människa eller en Lazarus än en riddare. Det betydde mindre, att endast en af smuts styfnad skjorta betäckte mina nakna lemmar, men min magerhet kom mig att likna ett lefvande skelett, håret växte yfvigt på mitt hufvud och mina kinder, huden hade spruckit på hela

min kropp, och jag var betäckt af sårnader och skofvor. Man skydde mig såsom en spetälsk, och äfven de öfriga fångarna började betrakta mig med vämjelse.

Men jag hade redan offrat min kropp, detta förgängliga omhölje, som likt hvarje klädnad utnötes och faller i stoft, såsom bot för mina synder, ty endast tvenne ting äro beståndande, nämligen den odödliga själen samt äran, som, grundande sig på börden, är en lika oundgänglig egenskap för densamma som ljuset för de himmelska stjärnorna . . .

IV.

Våren kom, och åter lyste en varmare sol öfver mitt elände. Jag hade så vant mig därvid, att jag nästan glömt, att det gifves lyckliga människor i världen. Storkar, ärlor, svalor och lärkor flögo i flockar mot norden, och jag sade till dem:

»Små fåglar! Ack, sägen republiken och alla stånd, att jag handlat såsom szlachcic och patriot och att, fastän hedningarna trampat mig under fötterna och nederslagit mig, jag visserligen gjuter tårar inför min Herre och Gud, men inför mina fiender bevarar en stolt uppsyn och icke förpantat min själ till dem.»

Slutet på mina lidanden var ännu fjärran, men våren medförde många förändringar och var full af underliga järtecken och förebud. På himlen öfver Krim visade sig Guds vredes gissel, en komet, och blinkande med sitt blåa öga skakade den sin svans till tecken, att Krims och hedendomens förgörelse var nära. Förfärade gingo tatarerna ut om nätterna under skrik och larm och afsköto skott mot himlen för att skrämma det olycksbådande vidundret. Deras präster ålade dem fasta, deras spåmän förutsade landsplågor. Människornas hjärtan grepos af skräck och icke utan anledning, ty det ryktet spreds, att pest utbrutit vid Palus Maeotis. Tvenne härar skulle denna vår från skilda håll anfalla republiken men utgingo ej. Människorna

stodo i hopar på gatorna och vågade ej tala högt utan blickade blott oafvändt mot öster, hvarifrån det »svarta odjuret», såsom de nämnde det, skulle komma.

Nya rykten utspriddes dagligen, och slutligen sades det i Kizlich, att pesten redan utbrutit i kanens hufvudstad. Kanen själf flydde därifrån. Somliga påstodo, att han med sina hustrur höll sig gömd bland bergen i söder, andra, att han skulle komma till Kizlich, där hafsvindarna rena luften . . .

Kom alltså kanen på sina trolkarlars råd till Kizlich, jagande före sig väldiga hjordar, som skulle tjäna honom och hans hof till föda.

Præfectus Sukyman mottog honom med stora hedersbevisningar, och folket föll på sitt ansikte för honom, ty dessa otrogna anse kanen nästan såsom en gud. Endast en liten del af horden var med honom, blott hofvet och tusen baskaker samt några hodsjis och agas, ty man fruktade, att bland en stor myckenhet af människor pesten lättare skulle utbreda sig.

Sjukdomen härjade på Krim, hufvudsakligast på den del däraf, som benämnes Jenikal. Där kastade den sig öfver någon ort och rasade så våldsamt, att allt lefvande, till och med fåglarna, föllo offer därför. Men Kizlich kom den ej närmare än två dagsresor. Kanen tackade alltså Gud för sin räddning, belönade sina spåmän frikostigt och skänkte många slafvar friheten. Men då andra kommo i åtnjutande af hans nåd, stundade för mig den sista och svåraste pröfningen . . .

Då kanen en dag färdades förbi stacken, på hvilken jag låg, och varseblef mig, sporde han Sukyman, hvad detta var för en arm och eländig människa. Hvad denne svarade, vet jag icke, men jag såg, att de länge samtalade med hvarandra, och jag kunde förstå, att Sukyman beklagade sig öfver min styfsinthet och hårdnackenhet, ty slutligen sade han med hög röst:

»Pröfva honom, herre!»

Nyfiken red kanen bort till mig. Genast ilade några czaukczer före honom, ropande;

»På knä, otrogne hund!»

Men jag knäföll ej, trots att de började bearbeta mitt hufvud med långa käppar.

Då den hedniske härskaren kommit fram till mig, sporde han:

»Hvarför vill du ej falla på ditt ansikte för mig?»

Jag svarade honom:

»Herre, då en szlachcic icke nedlåter sig att göra detta inför sin egen konung, hur vill du då, att han skall göra det för en hedning och främling?»

Kanen vände sitt ansikte från mig och sade:

»Du talade sant, Sukyman.»

Därpå sade han till mig:

»Om jag gåfve dig att välja mellan att hylla mig och falla på ditt ansikte för mig, hvarför du skulle belönas med friheten, eller dö pinodöden — hvad valde du då?»

Härpå svarade jag, att en slaf icke har rätt att välja, och att han kunde göra med mig hvad honom lyste. Dock skulle han ihågkomma, att han visserligen hade makt att gifva hvar och en i sitt rike döden, men att det krönta majestätet, som hafver sitt initium i Guds vilja, varder mest likt Skaparen och bäst visar sin makt, då det gifver lifvet och ej döden.

Han begrundade mina ord och svarade därpå:

»Om du, fastän slaf, icke vill hylla eller lyda mig, då sätter du dig upp emot Gud, som befallt slafvarna att lyda.»

Jag svarade:

»Endast min kropp är i slafveri.»

När tatarerna hörde detta, bleknade de af vrede, men kanen var tålmodig, ty det var icke utan grund de nämnde honom »den vise».

Begrundande lämnade han mig, men innan han red bort, sade han till sina czaukczer och agas:

»Om I råken i fångenskap hos de otrogna, så varen denne man lika!»

Sedan lämnades jag i fred i två dagar, och man

bar till och med mat till mig. Mina medfångar kommo till mig och sade:

»Härskaren skall ej glömma dig. Då du kommer i åtnjutande af hans nåd, så förglöm icke oss!»

Så hade fångenskapen fördärfvat dessa människor, att de, förutseende en förändring i min belägenhet, uppsökte mig ännu där jag låg på min höstack och sökte vinna min gunst.

Jag gladde mig i min själ, ty jag tänkte, att jag måhända skulle återvinna min frihet och med den ock min lycka.

Efter två dagars förlopp red kanen åter samma väg fram och närmade sig mig.

»Jag har öfvervägt dina ord,» sade han, »och har lagt dem på rättvisans vågskål. Du har för ditt mods skull funnit nåd för mina ögon. Säg därför hvad du vill, att jag skall göra för dig.»

Jag svarade, att varande född i fritt stånd skulle friheten för mig vara den käraste frukten af hans nåd.

Han frågade:

»Och om jag förvägrar dig den?»

»Gif mig då döden!» svarade jag.

Han försjönk ånyo i begrundan, ty han ville, att alla skulle beundra och prisa hans vishet att aldrig besluta något utan eftertanke. Jag bidade, under det mitt hjärta bultade som en hammare i mitt bröst.

Slutligen sade han:

»Giaur! Spänn icke bågen för högt, så att den ej måtte brista och såra din hand. Nu säger jag dig mitt sista ord: jag vill gifva dig en gul rock och taga dig till mitt hof, och jag skall omgifva dig med rikedom och göra dig till min stallmästare, och jag skall icke fordra, att du förändrar tro, blott för att du må kunna säga, att du tjänar mig af fri vilja.»

I första ögonblicket skalf mitt hjärta af fröjd, men strax därpå tänkte jag, att detta kunde vara en frestelse af Satan. Hvad skulle jag svara mina fäder, då de sporde mig: »Hvad var du i lifvet?» Skulle jag månne svara dessa riddare, som stupat i strid: »Jag

var, af egen fri vilja, tjänare hos en tatar»? Och en hemsk bäfvan grep mig för detta mina fäders spörsmål, en större bäfvan än för pina och död. Sträckande ut mina händer mot kanen ropade jag:

»Herre! Fordra icke min vilja, ty viljan utgår af själen, och själen fasthåller icke blott vid sin tro utan äfven vid det stånd, hvari den är kommen till världen, och som jag ärft detta stånd af mina fäder, måste jag bevara det obefläckadt, tills jag går att stå till ansvar inför dem.»

»Slaf, nu är bågen brusten,» sade kanen, och jag såg, att timmen var slagen, ty vrede började måla sig i hans ansikte; men han behärskade sig och tilltalade Sukyman sålunda:

»Vise Sukyman! Sannerligen, du har gått för långt i huldhet mot denne hund, och nu befaller jag dig, att du skall krossa honom. Men innan du tager hans lif, så låt honom lida en sådan pina, att han ödmjukt kryper till dina fötter.»

Därpå red han bort, och mig grepo genast kalmucker på Sukymans befallning och spetsade mig på påle. Allt hvad som fanns af frie och slafvar skyndade till för att åse min pina. Jag åter vände mig med hela min själ till Gud och bad honom, att han skulle skänka mig krafter och ej tillåta, att jag förödmjukade mig.

Jag kände med ens, att min bön blifvit hörd, ty en kraftens och starkhetens ande kom öfver mig. Jag tänkte, att jag var en representant för korset, som icke brytes, ett sändebud från republiken, utsedd af ståndén att lida för dess skull, att jag var här såsom en Kristi stridsman, kallad att med mitt lifs fundament bära vittnesbörd om en själ, hvilken liksom den himmelska elden icke utsläckes.

Och ehuruväl jag var arm och utblottad, betäckt med stoft, tärd af hunger och kraftlös, kände jag vid dessa tankar en sådan höghet och ett sådant majestät öfver mig, som om jag sett ned på världen ifrån en stor höjd.

Emellertid började kalmuckerna piska mig med läderremmar, och inom kort flöt mitt blod i strömmar. De sporde mig:

»Faller du på ditt ansikte?»

Jag svarade:

»Jag är en polsk adelsman.»

Då fortsatte de att piska mig, och några upptände en sakta eld under mina fötter, för att jag fortare skulle bedja om nåd. Jag begynte också gifva vika, men ej till själen utan till kroppen, ty en känsla af vanmakt spred sig i mina lemmar, och dagsljuset bleknade för mina ögon.

Kännande att döden nalkades, samlade jag alla mina återstående krafter och lyfte upp hufvudet samt ropade åt det håll, där republiken låg:

»Ser du och hör du mig?»

Och plötsligt, liksom tvärs öfver hela stäppen och Perekop, nådde mig en stämma:

»Jag ser!»

Någonting begynte skymta i fjärran, himmel och luft sammansmälte, och utur töcknen framsväfvade en kvinna med ljuft anlete och stannade framför mig. Elden upphörde att bränna mig, remmarna hveno icke längre omkring mig, och jag kände, att jag fördes uppåt, buren på denna kvinnas armar. Hon flög mot himlen, och kring henne sväfvade änglar, som sjöngo:

»Du riddare, modig i striden och tålig i lidandet, du Kristi stridsman, du trogne son af ditt land, var hälsad i frid, var hälsad i lycka — i fröjd, i fröjd...»

Och så sväfvade vi upp mot himlarna, men hvad jag där såg, det kunna icke mina syndiga läppar omtala för jordiska öron...

V.

... Vagnshjul gnisslade under mig, och en frisk och kylig vind omsvepte mig. Jag öppnade ögonen — jag såg icke Kizlich, blott stäppen, vid såsom

hafvet. Jag slöt åter ögonen, i tro att jag i sömnen narrades af något bländverk.

Sedan såg jag upp på nytt och varseblef tätt invid mig gamle Chimek, familjen Tworzyanskis husmarskalk, samt bakom honom några knektar.

»Gud ske lof att nådig herren har fått sans igen,» sade då Chimek.

»Hvart går färden?» sporde jag.

»Till republiken.»

»Är jag fri?»

»Ja, nådig herrn är fri.»

»Hvem har lösköpt mig?»

»Fröken.»

Då han sade ordet »fröken», slet det till i mitt bröst som vid en häftig snyftning. Jag sträckte ut armarna och svimmade.

Vagnshjulen gnisslade under mig. Då jag dagen därefter återkom till medvetande, berättade mig Chimek allt. Välborne herr Tworzyanski hade saligen aflidit, och Marysia, som blifvit hans arftagerska, bodde hos sin farbroder, som var prelat. Där hade underrättelsen om min olycka och mina lidanden nått dem, och hon hade fallit till sin farbroders fötter, bekänt sin *affectus* för mig och med hans medgifvande lösköpt mig från Sukyman...

Då Chimek anländt till Kizlich, hade kanen icke längre varit där, ty så snart pesten upphört, hade han dragit till en stad benämnd Eupatoria, och Sukyman, som ansett mig för död, hade sålt mig för trehundra dukater, som var den summa jag kvarlämnat i republiken.

Chimek trodde ock, att det snarast var en död han förde med sig, ty under två veckor låg jag utan medvetande, men Gud återväckte mig likväl till lifvet.

Efter att ha inhämtat allt detta och erfarit, att det var min fagra flicka, som återköpt mig ur hedningarnas våld, grät jag af rörelse och lofvade mig själf att intill min sista stund älska och beskydda henne. Och nu tycktes det mig, som om min vistelse på Krim, fångenskapen hos Sukyman och de utståndna lidandena

voro en dröm. Försynen har så visligt inrättat, att allt förgår in tempore och blott förblifver in memoria, med den skillnad att ju svårare det utståndna varit, dess kärare är det att minnas. Som Gud ofta hårdt pröfvar männen af riddarståndet, så skänker han dem också krafter, och om han beröfvar dem lifvet, så belönar han dem dess rikare i sin himmel. Mig sände han en frälsningens ängel i min Marysia och tillstadde ej, att jag skulle svikta i pröfningen...

För hvar gång jag vaknade upp under natten eller i daggryningen, upprepade jag för mig själf, att jag var på hästryggen, hvilket Chimek dock ej tillät, då jag alltjämt var kraftlös och matt. Jag fortfor alltså att ligga utsträckt i vagnen — och sålunda uppnådde vi Mohylnia.

Då kamraterna där varseblefvo mig, flögo de mig till mötes som bin ur en kupa, ropande:

»Vi veta allt! Vi veta allt! Var hälsad, ädle kamrat!»

Och då de sågo mina förbrända fötter, tårades deras ögon, och de sade den ene till den andre:

»Hell honom, han är en sann riddare!»

Sedan började de begåfva mig med ägodelar och krigsbyte: tatariska hästar, sammetstält, sablar besatta med dyrbara stenar, italienska och turkiska sekiner, väfnader, pistolhölster, handsjarer, silfver- och guldkärl, sobelpälsverk, turkoser, rubiner och knäppen af diamanter — tillsammantaget till ett värde af flera tusen dukater. Detta gjorde de af godt hjärta och så mycket villigare, som de just skulle bege sig ut i fälttåg mot kosackerna.

Lobola och Nalewajko hade nämligen börjat ett uppror i Ukraine, hvilket Zolkiewski ämnade kufva.

Därpå färdades vi vidare, med mina gåfvor lastade på fem vagnar. Ofta mötte oss truppafdelningar, och ibland redo soldater fram till oss och sporde:

»Hvem där?»

Hvarpå Chimek svarade:

»En szlachcic, som lemlästats i fångenskap.»

Vid detta svar lämnade man oss icke blott i fred utan gaf mig också skänker.

Utanför Kiew stötte vi på själfve Zolkiewski, som, simulerande ett fälttåg mot Perejaslaw, traktade efter att öfvergå Dnjeper. Då denne ryktbare krigare erfor hvad som öfvergått mig i fångenskapen, sade han:

»Mindre dater belönas med starostin, och vill jag tillskrifva H. Maj:t konungen härom.»

Därefter förärade han mig en kostlig ring, som jag ännu bär på mitt finger. Hjärtat vidgade sig i mitt bröst vid åsynen af hans trupper, som, ehuru fåtaliga och uttröttade af oafbrutna marscher, dock voro i stånd att jaga hvarje fiende på flykten.

Betraktande dessa män, som voro brynta af väder och vind, som sofvo på stäppgräset, ofta ej smakade en bit föda på två, tre dagar, icke ens om nätterna lade af sina pansar, och som täckte sina sår med damm, men icke dess mindre städse voro uppfyllda af käckt hjältemod, kände jag mig ödmjuk och tänkte:

»Utan all grund har jag högmodats och tänkt stort om mig själf, då dessa, som utstå sådana vedermödor, hålla dem för intet och till och med sorglöst sjunga, liksom om de icke förstode, att de äro hjältar.»

O, hur bittert det grämde mig, att jag ej kunde stiga till häst, svinga lans och sabel och följa dem! Men ännu var min kropp betäckt af sårnader och svag och kraftlös.

Det var härligt i Ukraine vid denna tid. Hvarje natt stego flammor mot skyn, och stridstrumpeter skallade. Zolkiewski och Potocki flögo öfver stäpperna som örnar, knäs Rozynski hotade vid Pawolocze, Jazlowiecki låg i beständiga skärmytslingar, Nalewajko, Loboda och Sasko med sina hopar smögo omkring som vargar.

En gång öfverfölls jag af en dylik hop, som berusat sig med moldaviskt vin. Såsom vanligt sade den gamle Chimek, att han förde med sig en sårad adelsman, och för att igenkänna mig började de slå

eld på sina fnösken samt togo mig sedan med till Kremski.

Då de tändt facklorna, igenkände mig en gammal essaul, som varit med på Krim och blifvit frigifven vid Czaczuk-bairon.

Han började ropa:

»Herre! Herre!»

Och därpå:

»Detta är en helig lach!»

Sedan föll han till mina fötter, och då han förtalt för Kremski, huru jag bistått mina medfångar, kommo alla de andra fram till mig med sina mössor i händerna, och jag började genast strängt förehålla dem, att de icke voro republiken trogna och lydiga.

Kremski icke blott ej tog mitt lif eller plundrade mig på mina ägodelar, utan till och med förärade mig gåfvor och sände en eskort att ledsaga mig. Sålunda kan äfven fienden uppskatta mod och trohet hos en krigsman, hvarför Gud säkerligen också belönat Kremski, som för öfrigt icke var en sådan fiende till republiken, som man höll honom för...

Hela Ukraine, ja hela republiken var såsom en surrande bikupa, och Gud sände många svåra plågor öfver vårt land, ty utom kriget rasade där äfven en våldsam pest. Då ens animus var upptagen af andra angelägenheter, ägnade man föga tanke därät; men jag iakttog den med egna ögon från min vagn. Liksom på Krim angrep denna farsot hela städer, byar och nybyggen och ödelade dem helt. På somliga ställen upptändes stora gödselstackar, hvilka rykte starkt och spredo en vämjelig lukt, som farsoten ej kunde föredraga. För att besvärja landsplågan tågade människorna omkring i processioner, bärande fanor med dödskallar i toppen.

Samtidigs slog Gud vårt folk med blindhet, ty ingen enighet var mellan de mäktige. I stället för att stiga till häst och rida ut mot fienden, såsom det skulle hafva varit deras plikt, blott kifvades de på riksdagarna. Fienden hopade sig vid gränserna, och

krafterna voro splittrade. Och har detta städse varit vår olycka, ty om hela szlachtan och magnaterna i endräkt samlat sig, hade orbis terrarum måst darra för oss.

Detta säger jag därför att det ej gifves soldater, som skulle kunna motstå våra lansar. Jag har sedermera sett såväl de turkiska janitscharerna som det skotska fotfolket och det svenska rytteriet tillbakaslagna af de våra, och jag säger för sant, att försynen bättre utrustat oss än andra med krigisk förmåga. Vi uppställa tusen man, där andra uppställa tio gånger så mycket.

Att det så är, därtill är anledningen att söka blott i Guds vilja: han har så förordnat, att det måste förefalla en hvar lättare att sitta till häst än öfva sin tunga med latinska glosor. Och större ära kommer därutaf och mindre förvillelse, mera förtjänst och säkrare frälsning för själen.

Såsom en färdeman vandrar människan igenom världen, och därför må hon icke bekymra sig om sitt eget jag utan blott om republiken, som är och skall vara evinnerligt. Amen! . . .

VI.

. . . Helige Gud, helige och allsmäktige, helige och evinnerlige, prisad vare Du och Dina verk. Hvart jag vänder mina tårade ögon, ser jag Dig, och då jag ser Dig, åkallar jag Dig. Du hafver upptändt den himmelska elden på firmamentet, Du hafver befallt solen att stiga upp utur hafvet, Du hafver gjort dagern öfver berg och slätter. Till Ditt lof rida härarna på frustande hästar öfver stäppen, och alla riken på jorden ära Dig. Mig, Din tjänare, hafver Du öfvergifvit och beröfvat all lycka, men äfven därför vare Du lofvad. I strider förgick min lefnad, och i mödor hvitnade mitt hår. Där kanonernas dån prisade Ditt majestät, Herre, och där Ditt namn ljöd i eld och rök, där

hafver jag varit. I Moldau och i Livland har mitt blod flutit, och nu är jag gammal vorden, och mina matta ögon riktas mot jorden, och min kropp längtar efter evig hvila. Icke jordiskt godt, icke rikedomar, ära och värdigheter förer jag med mig till den andra världen; arm och fattig som jag varit är jag. Men jag kan visa Dig, Herre, min sköld och säga:

»Se — den är icke fläckad af annat blod än mitt eget. Jag har bevarat mitt namn rent, min själ har jag icke sålt, och fastän jag böjts af lidanden, har jag dock icke brutits.»

*

Härmed afslutas fragmentet ur Aleksy Zdanoborskis krönika. Det framgår af dessa anteckningar, att denne »okuflige riddare», som ej ville blifva tatarisk stallmästare, genomgått många lidanden och sorger. I enlighet med tidens anda fäste han stor betydelse vid sitt namn. Såsom synes af de korta slutraderna skilde honom ödet från Marysia. Säkerligen gifte han sig aldrig. Allt tyckes tyda på att denne szlachcic afled utan bröstarfvingar och var den siste af sin ätt.

Ur en posenerlärares dagbok.

Huru svagt, väckte mig lampskenet, och mer än en gång fann jag Michas, mellan klockan två och tre på natten, ännu sittande vid sitt arbete. Hans lilla bräckliga, hvitklädda gestalt var lutad öfver boken, och nattens stillhet bröts af hans trötta, sömniga stämma, som mekaniskt rabblade upp de latinska eller grekiska konjugationerna — lika tonlöst och enformigt som man hör litanian läsas i kyrkorna.

Då jag ropade åt honom, att han skulle gå och lägga sig, svarade han: »Jag kan inte min läxa än, herr Wawrzynkiewicz!» Och ändå hade jag gått igenom alla hans läxor med honom från klockan fyra till åtta och från klockan nio till tolf och själf ej lagt mig, förrän jag var öfvertygad om att han kunde dem. Men allt det där var säkert för mycket för honom. Då han slutat sin sista läxa, hade han glömt den första, och de grekiska, latinska och tyska konjugationerna bildade en sådan röra i hans stackars hufvud, att han ej kunde sofva. Han kröp ur bädden, tände lampan och satte sig åter vid bordet. Då jag bannade honom, framstammade han ursäkter och började gråta.

Så småningom vande jag mig så vid dessa nattliga studier, lampskenet och mumlet af konjugationer, att jag knappt själf kunde sofva dem förutan. Kanske det varit min skyldighet att förhindra, det gossen öfveransträngde sig på det sättet — men hvad skulle jag göra? Han måste ju åtminstone hjälpligt kunna sina läxor, ty i annat fall hade han blifvit utvisad ur skolan, och Gud skall veta hvilket slag det skulle varit för fru Maria, som nu efter mannens död, lämnad ensam med två barn, fäste alla sina förhoppningar vid Michaş. Men å andra sidan såg jag alltför väl, att det ständiga hjärnarbetet undergräfde gossens hälsa och kanske till och med kunde innebära fara för hans lif. Jag hade bort söka stärka hans fysik, låta honom gymnastisera, laga, att han kom ut i fria luften, fick rida och promenera; men det var ju inte tid därtill. Han hade så mycket att göra, så mycket att lära sig utantill, så många skrifningar, att jag med handen på hjärtat kan säga: det var inte tid till det. Hvarje ögonblick, som skulle skänkt gossen glädje, hälsa och lif, togs i anspråk af latinet, grekiskan och . . . tyskan.

Hur mitt hjärta sved, då jag om morgnarna packade in hans böcker åt honom och såg, hur hans smala rygg böjde sig under bördan af dessa tunga volymer! Ibland bad jag de tyska lärarna att visa honom en smula öfverseende och vänlighet, men de svarade mig endast, att jag skämde bort gossen, att han tydligen inte arbetade nog flitigt, och att han grät för minsta anledning. Jag är själf sjuk — bröstsjuk, och känner mig ensam och betryckt; — de där förebråelserna ha orsakat mig mer än en bitter stund. Jag visste bäst, att Michas arbetade! Han hade endast medelmåttiga gåfvor, men var så ihärdig och ägde, trots all vekhet, en sådan fasthet i karaktären, att jag aldrig, bland alla de barn jag känt, träffat på hans make.

Stackars Michas var lidelsefullt, blindt hängifven sin mor. Det hade sagts honom, att hon var sjuk och olycklig och att om han fick underbetyg, sorgen däröfver kanske skulle döda henne; gossen bäfvade vid

denna tanke och satt nätterna igenom lutad öfver sin bok, blott för att inte bereda henne sorg. Han grät, då han fick dåliga betyg, men det var ingen, som anade hvarför eller hvilket förfärligt ansvar han i sådana ögonblick kände hvila på sig. Bah, hvem angick det!

Jag skämde visst icke bort honom eller kelade med honom; jag endast förstod honom bättre än de andra. Att jag i stället för att banna honom för hans motgångar gjorde mitt bästa för att trösta honom, tänker jag är min ensak. Jag har själf arbetat och sträfvat mycket i lifvet, lidit både hunger och nöd och aldrig varit lycklig — och kommer inte heller att bli det — men den tanken är mig icke längre bitter; jag tror ej, att det lönar mödan lefva, men kanske just därför känner jag ett sådant deltagande för alla som lida.

När jag var vid Michas' ålder, hade jag åtminstone min tid af hälsa och lefnadslust, då jag sprang och jagade dufvorna på gatorna eller spelade krona och klafve utanför rådhuset. Ingen hosta plågade mig då; fick jag stryk, tjöt jag så länge det varade; för resten var jag fri som fågeln och hade ingenting, som tyngde mitt sinne. Michas kunde ej ens säga det. Lifvet skulle naturligtvis förr eller senare lagt honom på städet och låtit sin slägga drabba honom; men han skulle åtminstone haft minnet af att han som gosse kunnat skratta friskt och gladt, att han hittat på skälmstycken och tumlat om i det fria, i solens sken.

Men här fanns ingen sådan förening af barnaglädje och arbete. Dag ut och dag in såg jag gossen gå till och från skolan, nedslagen, böjd under bördan af sina böcker, öfveransträngd, med rynkor i ögonvrårna och en uppsyn, som om han ständigt sökt hålla gråten tillbaka — och jag kände medlidande med honom och sökte vara honom till så mycken tröst och glädje jag kunde.

Jag är själf lärare, privatlärare, och jag vet ej, hvad jag skulle taga mig till om jag också förlorade tron på vetandet och dess nytta. Men jag anser, att förvärfvandet af kunskaper inte får bli till en odräglig

börda för barnen, att latinet ej får ersätta frisk luft och hälsa, och att dessa stackars små varelsers lif och öde ej får göras beroende af ett godt eller dåligt uttal.

Jag anser också, att pedagogin bättre fyller sin uppgift, då barnet känner sig ledas af en mild hand, än då en tung fot sättes på dess bröst och då allt det förtrampas, som det i hemmet fått lära sig älska och vörda . . . Ja, så trångsinnad och oupplyst är jag, att jag säkert aldrig kommer att ändra mina åsikter i den vägen; tvärtom befästes jag mer och mer i dem, då jag erinrar mig min Michas, som jag höll så innerligt af. I sex år var jag hans lärare, först hans guvernör och sedan, då han kom in i andra klassen, hans informator — så att jag hade tid att fästa mig vid honom. För öfrigt, hvarför skulle jag dölja det för mig: han var mig kär, emedan han var son till den varelse, som är mig dyrbarare än allt annat i världen . . . Hon har aldrig fått veta det och får heller aldrig veta det. Jag kommer väl ihåg, att jag är . . . en viss privatlärare Wawrzynkiewicz, till på köpet en sjuk människa, och att hon är utgången från ett rikt adelshus, är en förnäm dam, till hvilken jag ej skulle våga lyfta mina ögon. Men hvarje ensamt hjärta, som drifver vind för våg i lifvet, måste till slut haka sig fast vid någonting, liksom musslan, drifvande vind för våg på hafvet, alltid till slut finner ett fäste — och mitt hjärta hade hakat sig fast vid henne. Kunde jag hjälpa det? Och dessutom, hvad gör det henne? Jag begär inte mera af henne än af solen, som om våren värmer mitt sjuka bröst. I sex år har jag varit i hennes hus, jag var där, då hennes man dog, jag har sett henne ensam, olycklig, men alltid har hon varit god som en ängel, den ömmaste mor för sina barn, nästan ett helgon — och därför måste det gå därhän. Men det är knappast kärlek jag känner; känslan för henne är snarare min religion.

Michas påminde mycket om sin mor. Ibland, då han såg upp på mig, föreföll det mig, som om det varit henne jag haft framför mig. Det var samma fina

drag, samma panna, skuggad af yfvigt hår, samma vackert tecknade ögonbryn och, främst af allt, nästan alldeles samma röst. I moderns och sonens skaplynnen fanns också mycken likhet — hos bägge anlag för öfverspända känslor och åskådningar. De hörde till det slag af nervösa, känsliga, hängifna och storsinta människor, som äro mäktiga af de största uppoffringar, men som finna föga lycka i lifvet, emedan de alltid gifva mera än de kunna få. Det slaget människor håller nu på att försvinna från jorden, och jag förmodar, att en af nutidens naturalister skulle säga om dem, att de redan på förhand varit dömda till undergång, emedan de kommit till världen med ett hjärtfel — de älska för högt.

Michas familj hade förr varit mycket förmögen, men — dess medlemmar hade älskat för högt . . . och förluster af skilda slag hade undergräft förmögenheten. Hvad som nu fanns kvar var tillräckligt för att familjen ej skulle lida nöd och ej ens skulle behöfva anses för fattig, men jämfördt med forna tider befann den sig i små omständigheter. Michas var den siste af sin ätt; också såg fru Maria i honom icke endast en älskad son, utan också hela sitt framtidshopp. Olyckligtvis ansåg hon honom med mödrars vanliga blindhet äga en sällsynt begåfning. Gossen var visserligen ej heller dum, men han hörde till det slaget barn, hvars från början medelmåttiga anlag ej utveckla sig förrän sent, på samma gång som den fysiska styrkan och hälsan. Under andra förhållanden skulle han säkert med lätthet ha gått igenom både skolan och universitetet och ha blifvit en nyttig arbetare på hvilket fält som helst. Såsom det nu var, pinade han endast ut sig i onödan och ansträngde sig till det yttersta utan resultat, eggad af medvetandet om sin mors höga tanke om honom.

Mycket ha mina ögon sett i världen, och jag har en gång för alla beslutit att ej förundra mig öfver någonting, men jag måste erkänna, att jag haft svårt att tro, det flit, ihärdighet och karaktärsstyrka skulle kunna lända ett barn till skada. Det ligger någonting

osundt däri, och om ord kunde förtaga något af all ens bitterhet och smärta, så skulle jag sannerligen med Hamlet säga, att det sker ting i världen, som ingen filosof har drömt om.

Jag läste med Michas, som om mitt eget väl och ve hade berott på de betyg han skulle få. Både jag och gossen hade endast ett mål: att ej svika *hennes* förhoppningar, att få visa henne vackra betyg, locka fram ett leende på hennes läppar.

Då han fått ett bra betyg, kom gossen lycklig och strålande tillbaka från skolan. Det föreföll mig vid sådana tillfällen, som om han med ens blifvit längre och fört sig rakare; hans vanligen dystra ögon strålade af barnslig glädtighet, lyste som två stjärnor. Han löste ögonblickligen bokremmen från sina smala skuldror och ropade genast på tröskeln:

»Herr Wawrzynkiewicz, mamma kommer att bli nöjd! Jag fick i dag i geografi . . . kan ni gissa hvad?»

Och då jag låtsade, som om jag omöjligt kunde gissa, sprang han med stolt min fram till mig, slog armen om min hals och ropade med hög röst i mitt öra:

»Stora AB!»

Det var lyckliga ögonblick för oss båda. Om aftnarna sådana dagar försjönk Michas alltid i drömmerier, föreställde sig, att han skulle få öfverbetyg i alla ämnen, och utbrast, till hälften för sig själf:

»I jul resa vi till Zalesin. Det har förstås snöat — som alltid om vintern, och vi komma att fara på släde. Vi komma fram midt i natten, men — o! — mamma sitter nog uppe och väntar på mig, och hon omfamnar och kysser mig, och sedan frågar hon efter mina betyg. Jag tager med flit på mig en nedslagen min, och så läser mamma: i kristendom: med beröm godkändt; i tyska: med beröm godkändt; i latin: med beröm godkändt . . . bara med beröm godkändt! O, herr Wawrynkiewicz!»

Den stackars gossen hade ögonen fulla af tårar, och i stället för att söka hejda honom, lät jag själf

min trötta inbillning spela, föreställde mig det lugna, varma hemmet på Zalesin, den ädla, varmhjärtade kvinna, som var härskarinna där, och den glädje hon skulle erfara, om hennes son komme hem med vackra betyg.

Men jag drog också fördel af sådana tillfällen, i det jag bad Michas betänka, att hans mor visserligen fäste sig mycket vid hans framgång i skolan, men att hans hälsa låg henne ännu mer om hjärtat, och att han därför inte fick gråta, då jag ville ha honom ut att gå, att han måste sofva så mycket som jag önskade och ej fick envisas att sitta uppe om nätterna. Gossen slog rörd armarna om min hals och utbrast:

»Jag *skall* vara frisk, alldeles ohyggligt frisk, kära, goda herr Wawrzynkiewicz. Och så skall jag bli så stor och lång, att hvarken mamma eller lilla Lola ska komma att känna igen mig.»

Jag fick ofta bref från fru Maria, hvari hon ålade mig att vaka öfver sonens hälsa, men med förtviflan såg jag allt tydligare för hvar dag, att det härvidlag var omöjligt att förena studier och hälsa. Om han varit för litet utvecklad, skulle jag försökt hjälpa saken genom att flytta honom från andra till första klassen. Men han kunde fullkomligt väl följa med i alla ämnen; det var endast tiden, som ej ville räcka till för honom, och så var det den där olyckliga tyskan, som han ej behärskade tillräckligt. Därför fanns ingen råd, och jag kunde endast hoppas, att jullofvet skulle återgifva honom de krafter, som det forcerade arbetet beröfvat honom.

Om Michas haft mindre ambition, skulle jag ej känt ett sådant deltagande för honom; men han nästan tog sig mera af motgången, än han gladde sig åt framgången. De glada stunderna och de där AB'na, som jag talat om, voro olyckligtvis få.

Jag lärde mig så att läsa i hans ansikte, att jag vid första ögonkastet, då han trädde in, kunde se, ifall det gått illa för honom.

»Har du fått dåliga betyg?» frågade jag.

»Ja . . .»

»Kunde du inte?»

Ibland svarade han:

»Nej,» men ännu oftare: »Jag kunde, men jag kunde inte säga det.»

En viss liten Owicki, primus i andra klassen, som jag brukade bjuda hem enkom för att Michas skulle få läsa öfver med honom, påstod också, att Michas fick dåliga betyg mest därför att han inte kunde... tala tyska.

Allt eftersom gossen började känna sig allt mera fysiskt och moraliskt utpinad, inträffade sådana där motgångar oftare och oftare. Då han sedan efter att ha gråtit ut satte sig till sina läxor, var han stilla och lugn — efter hvad det tycktes — men i den ifver, hvarmed han grep sig läsningen an, låg det något förtvifladt, feberaktigt. Ibland gick han och satte sig i en vrå, dolde ansiktet i händerna och försjönk i långvarig tystnad; öfverspänd som han var, inbillade han sig, att han gräfde en graf åt sin egen mor, och han visste ej hvad han skulle taga sig till, såg ingen utväg, ingen ljusning.

Allt oftare satt han uppe om nätterna. Rädd att jag, om jag vaknade, skulle ge honom tillsägelse att gå och lägga sig, steg han tyst upp i mörkret, bar ut lampan i det yttre rummet, tände den och satte sig där till sitt arbete. Innan jag kom öfver honom härmed, hade han redan tillbragt ett par nätter på det sättet, i ett oeldadt rum. Jag hade ingen annan råd än att stiga upp, ropa in honom och så än en gång gå igenom alla läxorna med honom för att öfvertyga honom om att han kunde dem och onödigtvis utsatte sig för förkylning. Men till slut visste han ej själf hvad han kunde eller icke kunde. Han förlorade krafterna, magrade, bleknade och blef allt mera tungsint. Ibland inträffade ock saker, som öfvertygade mig om att det ej blott var arbetet, som tog på hans krafter. En gång, då jag berättade för honom ur historien, hvilket jag på fru Marias begäran gjorde dagligen, sprang Michas upp med blixtrande ögon, och jag blef nästan

förskräckt för det stränga, forskande uttrycket i hans ansikte, då han utropade:

»Herr Wawrzynkiewicz! Det är alltså inte en saga? Fastän...»

»Fastän hvad, Michas?» frågade jag förvånad.

I stället för svar bet han ihop tänderna, och slutligen brast han ut i så lidelsefull gråt, att jag ej på länge förmådde lugna honom.

Jag sporde Owicki om anledningen till detta utbrott; han ville eller kunde icke svara, men jag anade mig till sammanhanget. Det fanns intet tvifvel om att icke den polske gossen ofta i den tyska skolan fick höra uttalanden, som sårade hans känslor. Hos de andra skolgossarna efterlämnade dylika yttranden intet annat spår än hat och ovilja mot lärarna och hela deras släkte; men en så hederlig, ridderlig gosse som Michas berördes på det smärtsammaste af dem och vågade ändå ej opponera sig. Två makter, två stämmor, som det är barnets plikt att lyda, men som därför också måste vara förenade, stredo om herraväldet inom honom, så att säga tudelade honom. Hvad den ena stämman kallade dygd, stämplade den andra som löjlighet; hvad den ena kallade förtjänst, nämnde den andra förbrytelse och fel. Gossen lydde den stämma, som kom hans hjärta att klappa, men han måste låtsas, att han lyssnade till och hörsammade den andra rösten. Han måste förställa sig från morgon till kväll och framlefva dagar, veckor, månader under detta pinande tvång... Hvilken belägenhet för ett barn!

Underlig var i sanning Michas' lott. Lifvets drama börjar vanligen ej förrän senare, då de första bladen falla af ungdomens träd. Allt det, som utgör olycka: hemliga bekymmer, moraliskt tvång, oro, fåfänga bemödanden, kamp mot svårigheter, svikande hopp — allt det drabbade honom i hans elfte år. Hvarken hans bräckliga kropp eller hans svaga krafter voro den bördan vuxna. Dagar och veckor gingo, den stackars gossen fördubblade sina ansträngningar, men resultatet blef allt

sämre. Fru Marias bref, så kärleksfulla de voro, lade endast sten på börda.

»Gud har skänkt dig sällsynta gåfvor, Michas,» skref modern, »och jag hoppas, att du inte sviker de förhoppningar jag fäst vid dig, utan blir mig och ditt land till heder.»

Då gossen för första gången fick ett sådant bref, grep han konvulsiviskt mina händer och utbrast med gråten i halsen:

»Hvad skall jag göra, herr Wawrzynkiewicz? Hvad *skall* jag göra?»

Ja, i sanning, hvad kunde han göra? Hur kunde han hjälpa, att han ej kommit till världen med medfödd lätthet för språk, och att han inte kunde tala tyska?

Allhelgondagen kom och med den kvartalsbetyget. Det var långt ifrån utmärkt; i tre af de viktigaste ämnena hade han försvarligt. På hans ifriga böner sände jag det ej till fru Maria.

»Ack, snälla herr Wawrzynkiewicz!» utropade han och knäppte ihop händerna. »Mamma vet inte, att de ge betyg till Allhelgonadag, och kanske Gud förbarmar sig öfver mig, så att jag får bättre till jul.»

Den stackars gossen invaggade sig i den förhoppningen, att han skulle kunna återvinna det förlorade, och sanningen att säga gjorde jag så äfven. Jag trodde, att han skulle vänja sig vid skolförhållandena, lära att uttrycka sig på tyska och få bättre uttal samt, framför allt, att han så småningom skulle behöfva använda mindre tid till öfverläsningen. Om jag ej trott det, skulle jag för länge sedan ha skrifvit till fru Maria och upplyst henne om sakernas ställning.

Det såg också ut, som våra förhoppningar ej skulle komma alldeles på skam. Kort efter Allhelgonadag fick Michas öfverbetyg i tre ämnen, hvaribland ett i latin. Af alla i klassen hade han ensam vetat, att perfektum af *gaudeo* är *gavisus sum*, och han hade vetat det, emedan han, då han kort förut fått de två andra öfverbetygen, hade frågat mig hvad »jag är glad»

heter på latin. Jag trodde, att den lilla stackaren skulle bli tokig af glädje. Han skref till sin mor ett bref, som började så:

»Käraste lilla mamma! Vet min lilla mamma, hur perfektum af *gaudeo* heter? Det vet säkert hvarken mamma eller Lola, ty jag ensam i hela klassen visste det.»

Michas formligen dyrkade sin mor.

Sedan den gången frågade han mig ständigt om perfektum och particip af latinska verb. Det blef hans lifs mål att söka bibehålla de där öfverbetygen. Men fröjden var af kort varaktighet. Inom kort fördärfvade den olyckliga polska brytningen allt hvad flit och möda åstadkommit, och mängden af läroämnen tillät ej gossen att ägna hvart och ett så mycken tid, som hans öfveransträngda minne skulle ha kräft. En oförutsedd händelse kom också och sällade sig till motgångarnas rad. Michas och Owicki glömde att skrifva en förelagd uppsats. Owicki som primus kom ifrån saken för godt köp, ty man frågade honom icke ens efter den, men Michas fick en offentlig skrapa och hotades med att bli skickad ur skolan.

Man förmodade tydligen, att han med flit förtegat uppgiften för mig, så att han skulle slippa ifrån den, och gossen kunde ej bevisa sin oskuld. Han skulle visserligen till sitt försvar kunnat hafva sagt, att Owicki också glömt att skrifva uppsatsen, men det förbjöd honom hans hederskänsla. På mina bedyranden svarade tyskarna, att jag uppmuntrade gossen till lättja. Detta var ett bittert tal för mig, men hvad betydde ändå det i jämförelse med den oro Michas ingaf mig! På aftonen den där dagen såg jag, hur han tog sig med båda händerna om hufvudet och hviskade, i tro att jag ej hörde honom: »Å, hvad det värker! Hvad det värker!» Nästa dag träffades han af ett nytt slag, i det han fick ett bref från sin mor, där hon öfverhopade honom med beröm och smekord för hans vackra betyg.

»Jo, jag gör just min mor heder!» utbrast han och dolde ansiktet i händerna.

Dagen därpå, då jag spände bokremmen på hans rygg, vacklade han och hade så när fallit omkull. Jag ville ej tillåta honom att gå till skolan, men han försäkrade, att det ej var någon fara med honom; han bad endast, att jag skulle följa honom, ty han var rädd för att svindeln skulle komma på igen. På middagen kom han tillbaka med ett nytt underbetyg. Han hade fått det för en läxa, som han kunde alldeles, men, efter hvad Owicki sade, hade han varit så rädd, att han ej fått fram ett ord. I skolan var man nu alldeles på det klara med att han var en trög, lättjefull gosse med »bakåtsträfvande grundsatser och instinkter».

Mot de två förstnämnda anklagelserna, som han visste om, stred han som den drunknande mot vågorna — förtvifladt, men förgäfves.

Till slut förlorade han all tro på sig själf, allt förtroende till sina egna krafter; han kom till den öfvertygelsen, att flit och bemödanden voro gagnlösa, att han *måste* kunna dåligt. Men på samma gång pinades han också af tanken på hvad modern skulle säga, hvilken sorg detta skulle göra henne, och att det kanske skulle undergräfva hennes redan svaga hälsa.

Abbén på Zalesin, en sträng och fordrande ehuru välvillig man, skref ibland till honom och slutade alltid sina bref med orden:

»Kom alltså ihåg, käre Michas, att du inte blott gör din mor glädje genom framsteg i studierna och ett godt uppförande, utan att också hennes hälsa beror därpå.» Ack, han kom nog ihåg det, han kom ihåg det alltför väl, ty till och med i sömnen brukade han med klagande stämma ropa: »Mamma! Mamma!» alldeles som om han bedt henne om förlåtelse.

Hans betyg blefvo emellertid allt sämre. Julen närmade sig snabbt, och det var ej längre möjligt att göra sig några förhoppningar. Jag skref till fru Maria för att bereda henne på hvad som skulle komma. Jag

sade henne öppet och ärligt, att hennes son var klen och öfveransträngd, att han oaktadt det strängaste arbete ej kunde följa med i skolan, och att det säkert skulle bli nödvändigt att taga honom ur den och låta honom vara hemma för att stärka sin hälsa. Ehuru jag af hennes svar kunde förstå, att hennes moderliga egenkärlek var sårad, skref hon dock såsom jag väntat mig af en förståndig kvinna och en öm mor. Jag nämnde ej för Michas om brefvet och afsikten att taga honom ur skolan, ty jag var rädd för allt, som kunde orsaka honom sinnesrörelse; jag sade blott, att hvad som än skulle komma att inträffa, så visste hans mor, att han arbetat och gjort sitt bästa.

Detta tycktes göra honom en smula lättare om hjärtat, och han brast ut i en ström af tårar, hvilket ej händt honom på länge. »Hvad jag gör mamma liten glädje!» utropade han gång på gång. Vid tanken på att han snart skulle få resa ut på landet och återse sin mor, lilla Lola, Zalesin och abbé Maszynski smålog han dock genom tårarna. Jag längtade också ut till Zalesin, ty det skar mig i hjärtat att se gossen. Där väntade honom ett modershjärta, vänlighet, lugn och ro. Där skulle studierna te sig för honom i gestalten af något eget, godt, icke såsom något främmande och frånstötande; där var hela atmosfären ren och hemlik, sådan som ett barn borde omges af.

Ferierna skulle alltså bli räddningen för honom, och jag räknade på fingrarna de dagar och timmar, som skilde oss från lofvet. Under tiden träffades Michas af allt flere motgångar. Det såg ut, som om allt sammansvurit sig emot honom. Han fick åter en offentlig varning på grund af att han ansågs *demoralisera* de öfriga. Detta var kort före afslutningen och hade alltså dess mera att betyda. Hur den känslige, om sin heder måne gossen skulle beröras af en sådan tilldragelse — det vill jag ej ens försöka att beskrifva. Hvilken förvirring, som skulle uppstå i hans begrepp! Hur mörkt allt måste ha blifvit för hans syn! Han sviktade också under slaget. Slutligen antog elfva-

åringens ansikte ett uttryck som jag ej kan kalla annorlunda än tragiskt. Han såg alltid ut som om han haft gråten i halsen och med våld måst söka hålla tillbaka snyftningarna; ibland hade hans blick ett uttryck som påminde om en sjuk fågels; ibland försjönk han i en underlig sinnesfrånvaro, som närmade sig till dvala — hans åtbörder blefvo liksom omedvetna, och rösten fick en sällsam, död klang. Han blef ännu mera tystlåten och stillsam än vanligt och lydde mekaniskt alla tillsägelser. Då jag sade honom, att det var tid att begifva sig ut att gå, satte han sig ej däremot som förr, utan tog sin mössa och följde tyst efter mig. Jag skulle ha varit nöjdare, om jag kunnat taga detta för likgiltighet, men jag såg, att det under hans uppförande dolde sig en smärtsam, öfverspänd resignation. Han satt som förr i timtal lutad öfver sina läxböcker, men det tycktes mest vara af gammal vana. Man kunde märka, att han mekaniskt repade upp sina konjugationer, medan hans tankar voro på helt annat håll, eller kanske rättare utan att han tänkte alls. En gång, då jag frågade honom, om han kunde sina läxor, svarade han mig på sitt långsamma, nästan dvallika sätt: »Jag tror inte det tjänar något till att kunna dem». Jag afhöll mig till och med från att nämna hans mors namn, i min fruktan för att brädda den bittra kalk, som räcktes hans barnaläppar.

Hans hälsa började också inge mig allt lifligare oro, ty han magrade mer och mer, och till slut blef han bokstafligen genomskinlig. Det fina ådernät, som hade framträdt vid hans tinningar, då han lifvats at någonting, syntes där nu ständigt. Han blef allt vackrare, allt mera lik en tafla. Det kunde riktigt skära en i hjärtat att se det där barnaansiktet, så likt en vissnande blomma. Till det yttre felades honom ingenting; han endast tycktes som försvinna, och krafterna aftogo alltmer. Han orkade icke ens längre bära alla böckerna, hvarför jag endast lade in ett par i remmen och själf bar de öfriga, ty numera följde jag honom dagligen till och från skolan.

Slutligen kom julen. Hästar och vagn från Zalesin hade redan väntat på oss i två dagar, och med dem hade där kommit ett bref från fru Maria, hvari hon skref, att vi voro med otålighet väntade. »Jag hör, att det ej gått så bra för dig, Michas,» slutade hon, »och jag hoppas därför ej på några öfverbetyg; jag skulle blott önska, att dina lärare, liksom jag, kände sig öfvertygade om att du gjort allt hvad som stått i din makt, och att du genom ditt uppförande sökt godtgöra hvad som i öfrigt brustit.»

Men lärarna voro ej i något afseende af samma mening, och äfven dessa förhoppningar blefvo svikna. Michas fick ännu en offentlig varning, och det just på grund af förment dåligt uppförande. I de tyska lärarnas tanke uppförde endast de lärjungar sig väl, som med skrattsalfvor belönade skämt öfver polskt språk och polska traditioner. Michas, som ej ingaf några förhoppningar om att han ens i en framtid skulle komma att dela deras uppfattning, och som till ingen nytta upptog en annans plats, blef — på grund af dessa etiska begrepp — utvisad ur skolan.

Han kom hem med denna underrättelse en afton. Det var nästan mörkt i rummet, ty det snöade ute, och jag kunde ej urskilja hans anletsdrag. Jag såg blott, att han gick fram till fönstret och ställde sig att frånvarande stirra ut på flingorna, som jagade hvarann i luften. För att vi ej skulle komma in på kapitlet om hans betyg och relegeringen, yttrade jag ingenting, ehuru det säkert väl skulle ha behöfts att förjaga tankarna, som i det ögonblicket hvirflade i hans hufvud likt snöflingorna därute.

På detta sätt förflöt en kvart under dyster tystnad, och det blef nästan alldeles mörkt. Jag beredde mig just att börja packa, då jag varseblef, att Michas ännu stod kvar vid fönstret, och jag inföll ändtligen:

»Hvad gör du där, Michas?»

»Inte sant,» genmälde han med darrande, bruten röst, »nu sitta mamma och Lola framför elden i gröna kabinettet och tänka på mig?»

»Det kan ju hända. Men hvarför darrar din röst så? Är du sjuk?»

»Nej, nej... Jag bara fryser så.»

Jag klädde af honom och lade honom till sängs, och under det jag klädde af honom, såg jag med ömkan på hans utmagrade lemmar och hans händer, som voro tunna som spånor. Enär jag ej heller kände mig rätt kry, gick jag också genast till sängs. Jag hade knappt hunnit släcka ljuset, förrän jag sömnade.

Vid tretiden på morgonen väcktes jag af ett ljussken och det entoniga, för mig så välbekanta mumlet. Jag öppnade ögonen, och mitt hjärta började klappa oroligt. På bordet brann lampan, och där satt Michas i blotta skjortan, lutad öfver sin bok. Hans kinder glödde, ögonen voro slutna, liksom för att han bättre skulle minnas, hufvudet var lätt bakåtböjdt, och han upprepade med sömnig stämma:

»*Conjunctivus: Amem, ames, amet, amemus, ametis*...»

»Michas!»

»*Conjunctivus: Amem, ames*...»

Jag ruskade honom i axeln.

»Michas!»

Han vaknade och började förvånadt blinka med ögonen, seende på mig som om han ej känt igen mig.

»Hvad gör du? Hvad är det åt dig, barn?»

»Å,» svarade han småleende, »jag läser på alltsammans, ända från början. Kanske jag kan få 'med beröm godkändt'...»

Jag tog honom i mina armar och bar honom till sängen. Hans kropp brände mig som eld. Lyckligtvis bodde det en doktor i samma hus, och jag tillkallade honom ögonblickligt. Han behöfde ej tveka om diagnosen. Han kände gossen på pulsen och lade sedan sin hand på hans panna — Michas hade hjärninflammation.

Sjukdomen utvecklade sig med förfärande hastighet. Jag skickade ett telegram till fru Maria, och följande dag förkunnade mig en häftig klockringning, att

hon var kommen. Jag öppnade dörren och såg henne stå där blek som döden under sin svarta slöja; hennes fingrar slöto sig krampaktigt omkring min arm, och hennes själ tycktes koncentrerad i den blick hon fäste på mig, då hon kort frågade:

»Lefver han?»

»Ja. Doktorn säger, att han är bättre.»

Hon kastade tillbaka slöjan, som var hvit af rimmad andedräkt, och skyndade in till sonen.

Jag hade ej talat sant. Michas lefde visserligen, men han var ej bättre. Han kände icke ens igen sin mor, då hon satte sig bredvid honom och tog hans händer i sina. Först då jag lade ny is på hans hufvud, började han blinka med ögonen och stirra på ansiktet, som var lutadt öfver honom. Hans tankekraft började tydligen kämpa mot feber och yrsel, hans läppar darrade, han smålog ett par gånger, och slutligen hviskade han:

»Mamma! . . .»

Hon fattade båda hans händer och satt så hos honom i flere timmar, utan att ens taga af sig ytterkläderna. Först då jag fäst hennes uppmärksamhet därpå, inföll hon:

»Ja, det är sant. Jag har glömt att taga af mig hatten.»

Hon aftog den, och det var med en underlig känsla af beklämning jag såg flere tjocka hvita slingor i det blonda hår, som prydde detta unga, vackra hufvud. För tre dagar sedan hade de kanske icke varit där.

Hon bytte nu själf Michas' omslag och gaf honom in af medicinen. Gossen följde med ögonen hvarje hennes rörelse, men kände åter ej igen henne. Mot aftonen ökades febern. Han deklamerade i yrseln sången om Zólkiewski af Niemcewicz, talade ibland tyska och deklinerade ibland latinska substantiv. Jag gick allt som oftast ut ur rummet, ty jag kunde ej uthärda att höra det. Medan han ännu var frisk, hade han i hemlighet lärt sig ministranturen för att vid hemkomsten bereda sin mor en öfverraskning — och

nu genombäfvades jag af en rysning, då jag i aftonens stillhet hörde detta döende elfvaåriga barn med entonig, slocknande stämma läsa:

Deus meus, quare me repulisti et quare tristis incedo dum affligit me inimicus!

Jag kan ej beskrifva, hvilket tragiskt intryck dessa ord gjorde. Det var på julaftonen. Från gatan ljödo röster och bjällerklang. Staden hade fått en prägel af helg och sabbatsglädje. Då det blef mörkt, kunde man genom fönstren på andra sidan gatan se tända julgranar, prålande af guld- och silfvernötter, och rundt omkring dem ljusa och mörka barnahufvuden med fladdrande hår. Fönstren strålade af ljus, och husens inre genljöd af utrop af förvåning och glädje. Bland rösterna utifrån gatan fanns ingen, som ej hade en glädtig klang; öfver allt rådde fröjd och gamman. Endast vår lille gosse upprepade liksom djupt bedröfvad: *Deus meus, Deus meus, quare me repulisti?*

Julnatten, födelsens natt, närmade sig, och vi bäfvade för att det skulle bli en dödens natt.

Efter en stund föreföll det mig dock, som om gossen börjat återkomma till sans, ty han ropade på sin mor och Lola; men detta varade ej länge. Hans snabba andedräkt tycktes ibland alldeles afstanna. Det var ej möjligt att göra sig några illusioner. Denna barnasjäl var nu endast till hälften hos oss. Hans tankar hade redan flyktat hän, och han själf skulle snart följa efter till något mörkt fjärran, ut i oändligheten. Han såg ej mera någonting, kände ej någonting, icke ens sin mors hufvud, som liksom liflöst hvilade mot hans knän. Han var omedveten om allt och gaf oss icke längre en blick. Hvarje hans andetag tycktes liksom aflägsna honom från oss, försänka honom i allt djupare mörker. Sjukdomen släckte långsamt gnista efter gnista af hans lif. Hans händer, som hvilade på täcket, hade något af den tunga maktlöshet, hvilken kännetecknar allt dödt; hans näsa framträdde skarpare, och ansiktet fick ett uttryck af kallt lugn. Andedräkten blef allt hastigare och påminde till slut

om ett urs pickande. Ännu ett ögonblick, ännu ett andetag, och timglaset skulle vara utrunnet — slutet kommet.

Omkring midnatt trodde vi säkert, att dödskampen inträdt, ty han rosslade och stönade häftigt ett par gånger och blef så alldeles tyst. Men spegeln, som doktorn satte för hans mun, blef ännu immig af andedräkten. En timme senare aftog plötsligt febern: vi trodde, att han var räddad. Till och med doktorn tycktes hysa hopp. Den stackars fru Maria var nära att falla i vanmakt.

Under hela två timmar var han afgjordt bättre. Mot morgonen gick jag ut i nästa rum, kastade mig ned på soffan och somnade; det var fjärde natten jag vakat, och min hosta hade blifvit alltmera plågsam. Jag väcktes af fru Marias röst. Först trodde jag, att hon ropat på mig, men så hörde jag tydligt i den stilla natten: »Michas! Michas!» Håren reste sig på mitt hufvud, då jag uppfattade med hvilket hjärtskärande uttryck hon ropade sitt barns namn. Innan jag dock hunnit skynda in, kom hon själf ut i det yttre rummet, med ett ljus i handen, och hviskade med bäfvande läppar:

»Michas... är död.»

Jag störtade in till gossens bädd. Det var så. Hufvudets läge på kudden, de öppnade läpparna, ögonen, som orörligt stirrade framför sig, de förstenade dragen — allt detta lämnade ej rum för minsta tvifvel: Michas var död.

Jag bredde öfver honom täcket, som hans mor ryckt ned, då hon rest sig från bädden, och slöt till hans ögon. Sedan hade jag länge göra med att söka återkalla fru Maria till medvetande.

Juldagen åtgick till förberedelser för begrafningen. Det var en tung dag för mig. Fru Maria ville ej vika från den dödes sida och svimmade gång på gång — då man kom för att taga mått på kistan, då kroppen sveptes och slutligen då katafalken restes. Hennes förtviflan bildade en skärande motsats till likgiltigheten

hos handtverkarna, som voro vana vid dylika skådespel. Hon lade själf sågspån i kistan, under det hon liksom i yrsel förklarade, att hennes son skulle få det för lågt under hufvudet. Och under tiden låg Michas på sin bädd, klädd i ny skoluniform och hvita handskar, stel, likgiltig och lugn.

Slutligen flyttade vi honom öfver i kistan och ställde denna på katafalken, som omgafs af två rader vaxljus. Rummet, hvari det stackars barnet deklinerat så många latinska substantiv och sträfvat med så många läxor, tycktes som förvandladt till ett kapell, ty de stängda fönsterluckorna hindrade dagsljuset att intränga, och ljusens gula, fladdrande sken gaf väggarna ett allvarsamt, kyrkligt utseende. Ingen gång, sedan han fick sitt sista öfverbetyg, hade jag sett Michas med ett så ljust uttryck i sitt ansikte. Öfver hans fina drag låg ett leende, som tycktes säga, att han fann döden vara en god sak och kände sig lycklig öfver att ha nåtts af den. Ljusens fladdrande kom hans ansikte, med dess leende, att se lifslefvande ut. Han tycktes blott sofva.

Så småningom började hans kamrater anlända — d. v. s. de, som ej lämnat staden för att fara till sina hem öfver julen. Barnens ögon vidgade sig af förvåning vid anblicken af ljusen, katafalken och kistan. Kanske de förundrade sig öfver kamratens imponerande värdighet och lugn. För helt kort tid sedan hade han gått ibland dem, hade liksom de sviktat under sin börda af tyska läroböcker, hade fått tillrättavisningar och offentliga varningar; hvar och en af dem hade bäst han ville kunnat lugga honom och draga honom i örat. Och nu låg han där, högre än de alla, lugn, högtidlig, omgifven af ljus; alla närmade sig honom med vördnad och en viss bäfvan — till och med Owicki, så primus han var, hade ej mycket att betyda jämfördt med honom. Knuffande hvarandra i sidan hviskade gossarna, att Michas nu ej längre bekymrade sig om någonting, att om till och med »Herr inspektor» kommit, så skulle han ej förskräckt farit upp,

utan fortfarande smålett lika lugnt — att han nu kunde göra precis hvad han ville, stoja hur mycket som helst och tala med de små änglarna med vingar på skuldrorna.

Sålunda hviskande närmade de sig ljusraden och sade: »Evig frid öfver Michas...»

Dagen därpå sattes lock på kistan, som spikades igen och bars ut till kyrkogården, där snöblandad jord snart dolde den för mina ögon... för alltid.

I dag, då jag skrifver detta, har nästan ett år förflutit sedan dess, men jag minnes dig, och det gör mig ännu ondt om dig, min lille Michas, min i förtid vissnade blomma. Jag vet icke hvar du är och om du hör mig, jag vet blott, att din forne lärare hostar ännu mer än förr, att han känner sig allt ensammare och allt mera betryckt, och att han kanske snart kommer att följa dig.

En skogsidyll.

Inne i skogen, i en glänta inne i djupa skogen stod skogvaktaren Stefans stuga. Stugan var halmtäckt och byggd af stockar, hvilkas springor voro igenstoppade med mossa. På sidan om stugan lågo två uthus, framför bredde sig ett stycke uppodlad mark, och strax bredvid låg brunnen med grönska på vattnet och med vind och krokig pumpstång.

Utanför fönstren växte solrosor och vilda malvor, höga och ranka och öfversållade af blommor; mellan solrosorna stucko vallmor fram sina röda hufvuden, kring malvorna slingrade sig luktärtsrankor med skära och lilafärgade blommor, och nedanför växte isgröna, gul krokus, gyllene ringblommor och bleka astrar, bleka därför att de stodo till hälften gömda för solljuset under solrosornas och malvornas grå blad.

På ömse sidor om vägen, som förde upp till stugan, lågo grönsaksland med morötter, rödbetor och kål. Längre bort böljade linets blå blommor sakta för vinden, ändå längre bort lyste potatisblastens mörka grönska, och hela den öfriga delen af gläntan var täckt af säd, som, skiftande i ljusare och mörkare färger, sträckte sig ända ned till sjön, hvilken begränsade ena sidan af den öppna fyrkanten.

Träd fanns det ej många kring stugan. Några veixelträd med mörka, glänsande blad och en björk

med långa, veka grenar, hvilken stod så nära stugan, att dess gröna löfverk vid hvarje vindpust sopade det mossiga, halmbetäckta taket. Och då en starkare vindstöt böjde björken mot väggen och sänkte den vajande kronan öfver taket, kunde det förefalla, som om björken haft stugan kär och tagit den i sin famn.

En mängd sparfvar hade alltid sitt tillhåll i denna björk, och löfvens sus och grenarnas rassel blandade sig med fåglarnas glada kvitter. Under stugans ås hade dufvor byggt sina bon, och äfven där hördes därför ett ständigt kutter och prat och snackande — såsom öfligt är bland dufvornas förunderligt talföra och pratsjuka släkte.

Ibland brukade det hända, att någonting skrämde dem — man visste ej hvad — och då blef det ett sus af vingslag rundt hela stugan, luften hvitnade af hvita vingar, det flaxade, det susade, det hven. Hela flocken höjde sig med ens till flykt, kretsade i luften, närmade sig och fjärmade sig; än försvann den i det blå, än lyste de hvita vingarna i solljuset, än blef den orörlig stående öfver stugan, liksom tvekande, och så till slut slog den likt en flock af hvita snöflingor ned på det grå halmtaket.

Men var det då morgongryning eller kvällstid, så syntes dufvorna i allt luftens färgspel icke längre hvita utan skära, och lika lysande flammor eller fallande rosenblad sänkte de sig öfver stugtak eller björk.

På aftonen, då solen sjönk bakom skogen, tystnade så småningom kuttret under stugåsen och kvittret i björken. Sparfvar och dufvor skakade daggen af vingarna och beredde sig till sömn. Då och då hördes ännu ett kutter eller ett sakta kvitter, men alltmera sällan, alltmera sakta, och slutligen blef allt tyst — mörker sänkte sig från himlen, stugan, veixelträden och björkarna förlorade sina konturer, smälte samman, uppslukades och höljdes af dimman, som steg upp från sjön.

Rundt gläntan sträckte sig, så långt ögat såg, en mur af mörka furor och täta snår. På ett ställe öppnade

sig denna mur, och man blickade in liksom i en lång korridor, som vidgade sig mer och mer. Den omslöt en sjö, hvars vågor skvalpade mot gläntans åkerrenar. Sjön var lång, ty dess motsatta ända nästan försvann i fjärran, och endast som genom en dimma kunde man urskilja ett rödt tak, ett kyrktorn och ett svart band af skog, som stängde horisonten strax bakom den lilla kyrkan.

Från de höga, sandiga stränderna blickade furorna ned i sjön som i en spegel, och det var som ännu en skog hade rest sig ur böljorna. Då skogen vid stranden vaggades af vinden, vaggade också skogen i sjön, då skogen vid stranden susade, tycktes också skogen i sjön susa. Då strandens skog stod orörlig i den stilla luften, då tecknade sig också hvarje barr i det blanka vattnet, och trädstammarna reste sig raka som pelarrader och tycktes likt en tallös härskara tåga mot något fjärran mål — mot oändligheten. Längre ut på vattnet speglade sig om dagen solen, om morgnar och kvällar gryning och aftonrodnad, om natten måne och stjärnor, och den lilla tjärnen föreföll därute lika djup, som himlahvalfvet är högt.

I stugan bodde en skogvaktare vid namn Stefan och hans sextonåriga dotter Kasia. Kasia var i den stugan, hvad morgonrodnaden är på himlen. I oskuld och gudsfruktan växte hon upp. Hennes farbror, som nu var död, men som på sin tid varit vida omkring i världen och på ålderdomen blifvit organist i den lilla kyrkan tvärs öfver sjön, hade lärt henne läsa ur en andaktsbok, och hvad farbrodern ej kunnat lära henne, det lärde henne hemmet i skogen. Bien lärde henne arbeta, dufvorna lärde henne renhet, de grå sparfvarna lärde henne att glädtigt kvittra, den lilla sjön lärde henne lugn, himlens blåa frid lärde henne att älska frid på jorden, kyrkklockans fromma klang öfver sjön lärde henne fromhet, Guds godhet lärde henne att tro på människornas godhet.

Skogvaktaren Stefan och hans dotter lefde alltså

sitt lif fram i stilla ro och voro så lyckliga, som man endast är det inne i skogens fred.

Det var en pingstafton vid middagstiden. Gamle Stefan hade just kommit hem från skogen, och han var trött, ty hans väg hade fört honom öfver moras och genom obrutna marker. Kasia satte fram middagsmaten åt honom, och efter middagen, sedan hon gifvit hunden att äta och diskat tallrikarna, sade hon:

»Far!»

»Ja?»

»Jag tänkte gå ut i skogen ett tag...»

»Gå, gå. Och laga att vargen eller något annat vilddjur äter upp dig.»

»Jag ska gå och plocka grönt. Det är pingstdan i morgon, och vi måste klä' kyrkan.»

»Ja visst.»

Kasia knöt en halsduk om hufvudet — en gul halsduk med blå blommor, och under det hon letade efter en korg att plocka i, började hon sjunga:

Flygande kom falken grå
letande i hvarje vrå...

Den gamle började godmodigt banna henne:

»Du skulle vara lika flink i att göra nytta som i att sjunga.»

Kasia, som ställt sig på tåspetsarna för att kunna se upp på en hylla, vände sig om mot fadern, skrattade muntert och fortsatte, liksom för att retas:

Letande i snår och gömma
makan sin, den hulda, ömma.

»Du skulle allt gärna vilja, att en falk letade upp dig, du,» sade den gamle. »Kanske en falk från beckhyttan? Men det där är bara dumheter. Med visor skaffar du dig inte bröd.»

Och Kasia fortsatte:

Sök ej, stackars falk, din maka,
skogssjöns djup ger henne ej tillbaka.

»Är far snäll och viger in helgen i stugan,» återtog hon. »Jag kommer tillbaka mot kvällen, och då skall jag mjölka kon. Men hon måste in från betet först.»

Hon hade nu hittat korgen, kysste sin far på handen och gick. Gamle Stefan åter letade rätt på en påbörjad mjärde och gick ut och satte sig på en kubbe utanför stugan. Han samlade ihop garnändarna, fattade nålen, blundade med ena ögat och försökte att träda på. Han försökte från ena sidan, försökte från den andra, spottade och svettades, men slutligen lyckades det honom, han fick på nålen och började binda nätet.

Men då och då lyfte han på hufvudet och såg efter Kasia. Kasia gick utefter sjöns vänstra strand, och hon aftecknade sig som på en tafla mot den mörka skogen. Hennes hvita linne, röda kjol och gula halsduk lyste på långt håll likt en blomma.

Ehuru det var på våren rådde stark värme. Då Kasia gått ungefär en half verst, vek hon af från stranden och gick in i skogen. Det var frampå eftermiddagen, luften stod brännande het, men inne i skogen var det svalt. Kasia gick oafbrutet framåt; men plötsligt stannade hon, smålog och blef röd som ett körsbär.

Framför henne på stigen, som förde in i skogens dunkel, stod en kanske adertonårig yngling.

Ynglingen var beckkokaren bortifrån skogsbrynet, och han var just på väg till Stefans stuga.

»Prisad vare Jesus Kristus!» sade beckkokaren.

»I evigheters evighet.» *

Kasia tystnade och strök sig förläget öfver ögonen. Därpå lyfte hon upp förklädet och satte det för ansiktet, men såg småleende på beckkokaren öfver kanten.

»Kasia!»

»Ja, Jasio?»

* Den bland polska folket öfliga hälsningen.

»Är din pappa hemma?»

»Jaa.»

Jasio, stackare, hade kanske egentligen inte tänkt fråga efter Kasias far, men han hade plötsligt känt sig så brydd, och så hade den frågan kommit honom på läpparna. Sedan blef han stående tyst och väntade på att Kasia skulle säga något; men Kasia bara stod och tummade sin förklädessnibb, grufligt förlägen.

Men så sade hon till slut:

»Jasio!»

»Ja, Kasia?»

»Det röker inte från beckhyttan i dag?»

Och hon hade också menat att säga någonting helt annat.

»Visst röker det. Den står aldrig. Jag har lämnat halte Franek kvar vid den. Men hvart tänker du ta vägen, Kasia?»

»Å, jag tänkte ut och plocka grönt...»

»Då går jag med dig, och om du inte kör bort mig, följer jag med dig hem till stugan sen.»

»Hvarför skulle jag köra bort dig?...»

»Om du tycker om mig, kör du inte bort mig, och om du inte tycker om mig, kör du bort mig. Säg, Kasia: tycker du om mig?»

»Å, så du frågar!» och Kasia gömde ansiktet i händerna. »Hvad ska jag svara på det?... Jag tycker om dig, Jasio, jag tycker mycket om dig,» hviskade hon sakta.

Och innan Jasio hunnit svara något, utropade hon, i det hon tog händerna från sitt blossande ansikte:

»Kom nu, så gå vi, kom nu!»

Och de vandrade åstad, Jasio och Kasia. Med dem gick deras kärlek, en ren, ljus, strålande kärlek; men de vågade icke mera tala om den. De kände den blott, ehuru de ej själfva visste hvad de kände. De voro förlägna och brydda, men på samma gång så lycksaliga. Och aldrig hade skogen sjungit och susat så vackert öfver deras hufvuden, aldrig hade vinden tyckts dem så mild och smekande, aldrig förr

hade de så tydligt som i detta ögonblick, fullt af omedveten lycka, i furornas brus, i vindens sus, i fåglarnas kvitter och skogens alla tusende läten tyckt sig förnimma en ljuf men majestätisk änglakör!

O, du heliga kärlek, du är för visso lifvets goda ängel, du är den röda morgonrodnaden, som förjagar mörkret, du är den strålande regnbågen, som hvälfver sig öfver lidandenas molnhimmel!

Från fura till fura i skogen studsade plötsligt ett eko af hundskall, och efter några ögonblick upphunnos de af Burek, som smugit sig ur stugan och sprungit efter Kasia. Han kom flämtande och med hängande tunga, hoppade upp på Kasia och Jas, vild af glädje, och såg sedan från den ena till den andra med sina milda, kloka ögon, som om han velat säga:

»Jag ser, att ni håller af hvarandra. Det gör ni rätt i.»

Och han började muntert vifta på svansen, sprang några hvarf omkring dem i krokar och krumbukter, stannade så, skällde återigen förtjust och satte därpå af rätt in i skogen, i det han gång på gång såg sig om efter ynglingen och flickan.

Kasia satte handen skuggande för ögonen och utbrast, i det hon såg upp mot solen:

»Oj då! Solen ä' redan så långt på himlen, och jag har inte så mycket som ett grönt strå ännu! Gå åt vänster, du Jas, så går jag åt höger, och så plocka vi. Vi ä' tvungna att skynda oss...»

De skildes åt och gingo in i skogen, men de höllo sig nära hvarandra och gingo åt samma håll, så att de ej för ett ögonblick förlorade hvarandra ur sikte. Kasias brokiga kjol och gula halsduk lyste fram mellan granarna och de gröna ormbunkarna, som slöto sig om henne likt böljor. Hennes smärta gestalt tycktes glida fram öfver blåbärsris, mossa och ormbunkar, och det var, som om man sett en skogsfe skymta mellan trädstammarna. Än böjde hon sig ned, än rätade hon på sig, och allt längre och längre in gick hon i den täta, djupa skogen.

Ibland försvann hon bakom en buske eller en gran, och Jas förlorade henne ur sikte. Då stannade han, satte handen till munnen och ropade med hög röst:

»Hallå, hallااå!»

Kasia stannade småleende och låtsande, att hon icke såg vännen utan letade honom, svarade hon med sin klara, späda stämma:

»Jasio!»

Och ekot svarade:

»Jaaaasio . . . o!»

Under tiden hade Burek spårat upp en ekorre i ett träd, och han ställde sig nere vid foten, satte nosen i vädret och började skälla. Ekorren, som satt på en gren, svepte skälmskt svansen om sig, förde tassen upp till sin lilla nos och gned den — alldeles som om han spelat på en fiol — samt tycktes ha omåttligt roligt åt Bureks vrede. Kasia brast ut i ett klart, silfverklingande skratt, Jasio stämde in, och så var hela skogen full af tissel och tassel — och ekon och skratt — och jublande lefnadsglädje.

Ibland inträdde tystnad, och endast trädtopparna fortforo att susa; vinden prasslade i ormbunkarna, granarnas grenar knastrade — och så tystnad!

Andra stunder hörde man tydligt hackspettens taktfasta: »Knack-knack, knack-knack-knack». Det var, som om någon knackat på en dörr, och man blott väntade att få höra någon hemlighetsfull stämma svara: »Hvem är där?»

Ibland åter hördes trasten slå en sakta drill, härfågeln bredde ut sin gyllene krona, öppnade den långa, smala näbben och skrek: »Hu hu hu, hup, hup!» I snåren kvittrade hämplingar, gröna mesar svingade sig från kvist till kvist, understundom kom en kråka flaxande på svarta vingar och slog ned i en grantopp, sökande skogens svalka.

Det var nu tämligen långt lidet på eftermiddagen, vädret var strålande, och öfver trädens gröna hvalf hvälfde sig himlens blå — omätligt och gränslöst,

gråblått vid horisonten, djupblått i zenit. Gyllenhvit stod solskifvan på fästet, rymden dallrade af ljus, och luften var så klar och genomskinlig, att äfven de aflägsnaste föremål tecknade sig i skarpa konturer och ej dimhöljda. Från himlens höjd omfattade skaparen med en blick hela det vida landskapet: på fälten bugade sig den gyllene säden i stoftet för honom, de tunga hveteaxen rasslade, de lätta, spröda hafreaxen skälfde likt klockor. Här och där i den af solljus och blått genomväfda luften hängde skira spindelväfvar, blå af det blå, guldfärgade af solljuset.

Mellan sädesfälten sträckte sig i mjuka linier mörkt grönskande ängar. Här och där, hvarest en källa porlade i gräset, var också grönskan ljusare, och hela ängen, höljd af gula smörblomster, nästan bländade ögat med sin gyllene glans. Nere i dalsänkorna stodo mörka alar, från hvilka köld och fuktighet strömmade ut.

Men i skogen, inne bland furorna, var det nu kväfvande hett, och en stor stillhet rådde där. Hela landskapet tycktes som försjunket i dvala. Fullkomlig vindstilla hade inträdt, och skogen och säden och gräset stodo orörliga. Bladen hängde ned från träden liksom vaggade till sömn; fåglarnas kvitter tystnade, och en stund af hvila inträdde. Men det var ej en dödens hvila, det var salighetens stora, ljufva ro. Endast det blå himlahvalfvet tycktes småle, och någonstädes högt, högt upp, i eterns oskönjbara fjärran, fröjdade sig den allgode åt fältens, skogens, ängarnas och vattnets glädje.

Emellertid ströfvade Jas och Kasia oafbrutet omkring i skogen, plockade blommor och grönt, skrattade och pratade. Naturbarnet är såsom fågeln: sjunger sin glädje. Jas började sjunga en visa.

Visans sista versrader slöto med en långt utdragen, klagande ton; så sjöngo den också Jas och Kasia, och ekot svarade dem inifrån skogens mörka djup — den ena furan sände tonen öfver till den andra. Och visan, som börjats med ord, slöt, efter att ha ilat från

trädstam till trädstam, djupt inne i skogens natt med en suck, som ljöd allt tystare, allt svagare, alltmera bortdöende — och slutligen rådde åter tystnad.

Därpå började Kasia sjunga en muntrare visa, som började med orden: »Jag varda vill en gyllne ring». Det var en präktig visa! En ung, halsstarrig flicka tvistar med sin hjärtanskär och talar om för honom, på hvad sätt hon tänker undgå honom. Men han låter minsann icke afspisa sig. Då hon berättar, att hon tänker bli en gyllene ring och skall rulla bort för den grå vägen, så svarar han, att han med sitt snabba öga skall hinna fatt ringen på den grå vägen; då hon ville bli en gyllene fisk i vattnet, sjunger han för henne om ett silkesnät; då hon vill bli en vildand på sjön, blir han skytt. När så till slut den stackars flickan ser, att hon ej kan undkomma honom här på jorden, sjunger hon:

Jag varda vill en stjärna klar,
som högt, högt öfver jorden far.
Din kära vill jag inte bli,
dig vill jag inte lyda.

Men gossen, som af ingenting låter sig förskräckas, svarar:

Då skall till kyrkan strax jag gå
och be, att stjärnan falla må.
Min kära måste du då bli,
mig måste du då lyda.

Flickan ser, att det ej finns någon räddning för henne vare sig på jorden eller i himlen, och hon fogar sig i försynens vilja och sjunger:

Jag ser, jag ser, att hvart jag går
din kärlek dock mig alltid når.
Därför jag varda vill din vän
och göra dig till viljes.

»Ser du det, Kasia,» sade Jas.
»Hvad, Jasio?»

Han började sjunga:

Min kära måste du då bli,
mig måste du då lyda.

Kasia blef åter förlägen, men började skratta och inföll för att komma ifrån saken:

»Jag har redan en massa blommor. Men jag måste fort lägga dem i vatten, annars vissna de i den här hettan.»

Det var i själfva verket kväfvande hett, och ingen vindfläkt bragte svalka. Fastän det rådde skugga i skogen, dallrade luften af hetta; granarna utsände en stark kåddoft. Kasias fina, guldbruna ansikte var fuktigt af värme, och hennes blå ögon föllo ihop af trötthet. Hon tog halsduken af hufvudet och började vifta med den för att svalka sig, Jas tog korgen med blommor ur hennes hand.

»Vet du hvad, Kasienka?» sade han. »Där nere bland alarna finns en källa. Kom, så gå vi dit och dricka!»

De begåfvo sig åstad. Efter en stunds vandring började marken slutta under dem, i stället för blåbärsris, ormbunkar och torr mossa lyste en fuktig gräsmatta fram mellan träden; här och där reste sig en al, och slutligen stodo där långa rader af dessa träd. Jas och Kasia trädde in i en mörk, fuktig dunge, där solstrålarna, som lyste genom bladen, själfva antogo dessas färger och kastade en blekgrön dager öfver ansiktena. Allt längre ned i skuggan stego de. En fuktig kyla slog dem till mötes — skön efter hettan i skogen — och efter ett ögonblick varseblefvo de mellan ett par rader af alar, djupt nere i den svarta, luckra torfjorden, en liten bäck, omkransad af kalmus och vass och betäckt, af stora, runda näckrosblad.

Det var en härlig liten plats, tyst, undangömd och skuggig.

Bäckens klara vatten slingrade sig fram mellan träden. Näckrosorna vaggade sakta på sina hvita

hufvuden, satta i rörelse af de stilla framglidande böljorna; de lutade sig emot hvarandra — tycktes växla en kyss. Öfver deras breda blad, som lika sköldar lågo utbredda på vattnet, dansade mörkblå trollsländor på långa, klirrande vingar, fjärilar med hvita sorgbårder kring den svarta dräkten sutto och gungade på kalmusens spetsiga blad. Ur den rostbruna torfjorden sköto blå förgätmigejer upp; då och då susade det sakta i vassen — vindens vanliga instrument, då det behagar den att spela en visa. Utefter stränderna växte fläderbuskar, och under buskarna tittade konvaljer, violer och blåklockor fram; pimpineller lutade sina hvita hufvuden öfver vattenspegeln. För öfrigt idel ödslighet och stillhet — en undangömd vrå, förgäten af människorna och endast gästad af fåglar, blommor och insekter.

I dylika undangömda vrår bruka vanligen älfvor, skogsrån och andra skogens onda eller goda genier ha sitt tillhåll. Där Kasia stod invid randen af bäcken, som speglade hennes väna, smärta gestalt, kunde hon tagas för ett af dessa tjusande, mystiska väsen, som ibland skymta fram för skogvaktarna eller flottkarlarna, som staka fram sina flottar på floderna. Hon var barhufvad, och vinden hade lekt med hennes fläta och burrat till håret kring hennes panna och tinningar. Solbränd var hon och blond, och hon hade ett par skrattande ögon, blå som blåklint, och en leende mun. Och så var hon lång och smärt, en skogsfe upp i dagen. Man skulle mycket väl kunnat vänta sig, att hon, skrämd af en människas anblick, skulle taga ett språng ned i vattnet, att hon skulle upplösa sig i en dimma, ett glitter, en solstråle, eller att hon plötsligt skulle törvandla sig till en näckros eller en fläderblomma, som, om du ville bryta henne, sakta skulle hviska i ditt öra:

»Rör mig inte!»

Kasia lutade sig så djupt ned öfver vattnet, att hennes fläta föll fram öfver axeln; därpå vände hon sig till Jas och sade:

»Men hur ska vi kunna dricka?»

»Som fåglarna,» svarade Jas och pekade på några steglitsor och några bjärta kungsfiskare, som drucko ett stycke ifrån och oupphörligt satte de små näbbarna i vädret.

Men Jas visste bättre råd än fåglarna, ty han bröt af ett väldigt näckrosblad, formade det till en bägare och räckte det fylldt med vatten till Kasia.

Kasia drack, och Jas drack, därpå började hon plocka förgätmigejer, och han tog ur fickan fram en knif, skar af en videkvist och täljde sig en pipa.

Inom kort var pipan färdig. Jas satte den till munnen och började spela en sådan där enkel liten melodi, som herdarna bruka spela om kvällarna, när de vandra hem med hjorden. Outsägligt ljuft klingade de milda tonerna genom stillheten. Efter ett ögonblick tog Jas pipan från munnen och började lyss — med örat fånga ekot, som spelade bland alarna — och det föreföll, som om utom honom äfven det klara vattnet och de mörka alarna och de i snåren gömda fåglarna hade lyssnat till denna röst. Allt blef tyst, men efter en stund ljöd, som ett svar, som en utmaning, en sakta hvissling — så ännu en — så ännu en. Det blef ändå mera stilla. Det var näktergalen, som ville sjunga, näktergalen utmanade pipan till täflan. Strax därpå började han sjunga. Allt lyddes till denne sångare af Guds nåde. Näckrosorna lyfte sina hvita hufvuden, förgätmigejerna tryckte sig intill hvarandra, vassen upphörde att susa, ingen fågel vågade låta höra sig. Endast den tanklösa, framfusiga göken kom tyst flygande öfver vattnet, satte sig på en stubbe, lyfte på hufvudet, öppnade näbben på vid gafvel och utlät sig helt dumdristigt:

»Ku-ku, ku-ku!»

Men sedan måtte han själf ha blygts öfver sitt dumma tilltag, ty han tystnade plötsligt.

Förgäfves vände sig Kasia, som stod vid stranden med förgätmigejer i handen, åt det håll, hvarifrån gökens läte hade kommit, och frågade:

»Gök, gök, kommer jag att lefva länge?»

Göken svarade icke.

»Gök, gök, kommer jag att bli rik?»

Intet svar.

Då ropade Jas:

»Gök, gök, kommer snart mitt bröllop att stå?»

Göken teg.

»Han vill inte svara oss,» sade Jas. »Kom, så gå vi tillbaka till skogen!»

Återkomna dit sökte de upp en stor sten, på hvilken de ställde korgen. Kasia slog sig ned i mossan bredvid och började fläta en krans, och Jas hjälpte henne. Burek lade sig bredvid dem, sträckte ut sina ludna tassar, lät tungan hänga ut ur munnen och flämtade af trötthet, allt under det han dock uppmärksamt såg sig omkring för att söka upptäcka något lefvande väsen, som kunde ge honom anledning att skälla och föra oväsen. Men rundt om i skogen var det stilla och tyst. Solen lutade redan mot sin nedgång, allt rödare lyste dess strålar genom blad och barr, och marken var täckt af stora, gyllene ljusfläckar. I väster glödde aftonrodnaden likt ett haf af smält guld och bärnsten. Ljum och stilla sänkte sig våraftonen öfver jorden. I skogen afstannade så småningom dagens arbete. Hackspettens knackande tystnade, de svarta och röda myrorna återvände i rader till sina af solen förgyllda och af aftonrodnaden purprade stackar. Somliga af dem buro granbarr mellan käkarna, andra larver. Här och där bland grässtråna kröp ett litet svart skogsbi och lastade sig med sin sista börda af honung. Ur trädbarkens springor och rämnor började de ljusskygga nattkrypen kräla fram. I den breda floden af gyllene solljus dansade en svärm af mott, så små att de knappast voro synliga för ögat; myggorna började sin klagande sång. Uppe i trädgrenarna höllo fåglarna på att söka sig nattläger. Ibland lät en gulnäbbig trast höra en sista drill, ibland flaxade några kråkor, hvilka slagit sig ned i samma träd och kommit i tvist om bästa platsen. Men dessa läten blefvo allt sällsyntare och allt svagare. Så småningom tystnade allt, och

stillheten bröts endast af trädens sus. Hasselbusken sträckte sina grå blad mot höjden; kung ek mumlade sakta, björken riste sitt långa hår.

Så tystnad.

Men nu blef aftonrodnaden ännu rödare, och i öster mörknade himlens djupa blå — och allt skogens sus smälte samman till en stilla, högtidlig, oändlig kör — skogen bad, innan den slumrade in för natten — det ena trädet förkunnade det andra Guds lof: det var, som om de talat med mänskliga tungor.

Men ack, endast djupt oskyldiga själar förstå detta välsignade språk! Ack, endast helt oskyldiga hjärtan höra och förstå, när de mäktiga ekarna börja körsången så:

»Furor, systrar, fröjden er! Se, Herren har gifvit oss en stilla och varm dag och nu sänker han en stjärnerik natt öfver jorden. Stor är Herren, och mäktig är Herren, långt mäktigare än vi och full af godhet, pris vare honom i höjden och på vattnet och på jorden och i luften!

Och furorna begrunda en stund ekarnas ord, och därpå svara de i korus:

»Se, Herre, till ditt pris dofta vi likt rökelse och utsända en ljuflig doft af balsam. Fader vår, som är i himlen; helgadt varde ditt namn.

Och därpå björkarna:

»Aftonrodnaden flammar på himlen, o Herre, och i dess glans lysa våra blad gyllene och likt flammor. Med våra gyllene blad sjunga vi dig en sång, o Herre, och våra späda grenar spela likt harpor, o allgode Fader!»

Och återigen de vemodsfulla granarna:

»På våra trötta, af hettan tyngda pannor faller aftondaggen. Pris ske Herren! Bröder och systrar, fröjden er, ty aftondaggen faller.»

Och i denna kör står allenast aspen skälfvande af skräck, ty af dess trä gjordes Frälsarens kors, och endast stundom kvider den sakta:

»Herre, förbarma dig öfver oss!»

Och ibland återigen, då ekar och furor tystna för ett ögonblick, höjer sig vid deras fot en liten späd, bäfvande stämma, tyst som myggans surr, tyst som själfva tystnaden. Och den lilla stämman sjunger:

»Jag är ett litet bär, o Herre, litet och doldt i mossa. Men du hör mig, du ser mig och du älskar mig, ty fastän jag är liten, är jag from och sjunger ditt lof.»

Så beder skogen hvarje afton, och en sådan kör höjer sig hvarje afton från jorden till himlen och flyger högt, högt, ända dit, där ingen skapad varelse finns, där intet finns utom vintergatans silfrade skimmer och stjärnorna samt ofvan stjärnorna — Gud.

I den stunden sänker solen sitt strålande klot i det fjärran hafvet; landtmannen lyfter plogbillen ur jorden och skyndar hemåt. Boskapen återvänder utifrån fälten, råmande och pinglande med sina skällor; fåren rifva upp moln af gyllene damm. Sedan faller mörkret. I aflägsna byar knarra pumpstängerna, så börjar det glimma ljus ur fönstren, och långt, långt bortifrån höres hundars skall.

Men då Kasia satte sig att fläta blomsterkransar invid den mossbelupna stenen, hade solen ännu icke slocknat öfver skogen. Dess strålar kastade öfver hennes ansikte ett skimmer, brutet af skuggan från blad och grenar. Arbetet gick ej fort, ty Kasia hade blifvit trött af hettan och den långa vandringen i skogen. Hennes solbrända händer virade kransen allt långsammare. Den ljumma vinden kysste hennes panna och ansikte, och vinden susade, som om den velat vagga henne till sömns. Hennes stora ögon blefvo glänsande af trötthet; ögonlocken slöto sig sakta. Hon lutade hufvudet mot stenen. Än en gång öppnade hon ögonen på vid gafvel, likt ett barn, som undrande blickar ut i Guds vida värld. Sedan började trädens sus, trädstammarna, den barrhöljda marken och himlen, som blickade fram mellan grenarna — alltsammans började sedan smälta samman, plånas ut för henne — hon smålog och somnade.

Hennes hufvud låg i halfdunklet, men hennes hvita linne, som begöts af aftonrodnadens ljus, skimrade i purpur och rosenfärg. Hennes bröst höjde och sänkte sig sakta, och hon var så hänförande ljuf i sin sömn och i all denna milda aftonglans, att Jas såg på henne så som han brukade se på kyrkans helgonbilder i deras gyllene skrudar.

Kasias händer fasthöllo ännu den halftärdiga kransen. Hennes sömn var tydligen lätt och ljuf, ty hon smålog som ett barn, hvilket lyss till änglastämmor. Kanske att hon också hörde änglastämmor, ty hon var ren och kysk, och hela dagen hade hon tjänat Gud, bindande kransar till hans kyrka.

Jas satt bredvid henne, men sof ej. Hjärtat växte och vidgade sig i hans bröst; han kände det, som om hans själ fått vingar och var färdig att stiga till flykt mot de himmelska rymderna. Han visste ej själf, hvad det var, som försiggick inom honom, han blickade endast oafvändt upp mot himlen: han var som förstenad af kärlek.

Och ännu länge sof Kasia, och ännu länge sutto de så båda. Det mörknade alltmer. Den sista återstoden af purpurfärgadt ljus stred med skymningen. Skogens inre mörknade — tätnade. Ur vassen i sjön hördes rördrommens klagande skri.

Plötsligt började det ringa angelus i den lilla kyrkan på andra sidan sjön. Klangen flög öfver det lugna vattnet, flög på aftonvindens vingar, ren, klingande och klar. Klockan manade de troende till bön, på samma gång som den förkunnade hvila och frid. »Nog med arbete och mödor,» sade klockan, »läggen eder till ro under Guds vingars skugga! Gån, gån, I trötte, till Gud, hos honom är glädje! Hos honom är stillhet, hos honom är fröjd, hos honom är hvila! Hvila! Hvila!»

Jas tog af sig mössan vid kyrkklockans klang. Kasia gnuggade sömnen ur ögonen och frågade:

»Ringer det?»

»Det ringer angelus.»

Båda böjde knä vid den mossbelupna stenen som vid ett altare. Med mild, sorgsen stämma började Kasia:

»Herrens ängel kom till den heliga jungfru Maria . . .»

»Och hon blef hafvande af den helige ande,» svarade Jas.

»Si jag är min herres tjänarinna» — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Så bådo dessa bägge barn, knäböjande. En kornblixt flög skimrande från öster till väster, och i dess ljus sänkte sig från himlen en skara vingade änglar, som stannade öfver de båda barnens hufvuden. Och själfva voro de nästan såsom änglar, ty något renare, klarare och mera oskyldigt än dessa båda själar gafs icke på jorden.

Drömmen.

Samtalet hade kommit in på öfvernaturliga tilldragelser, varsel, aningar, spöken och dylikt, som nu för tiden allt lifligare sysselsätter både de kallade och de icke kallade.

I sällskapet befann sig bland andra husläkaren, som spelade rollen af professionell skeptiker, och mot slutet af samtalet vände sig en af damerna till honom med frågan, om det någon gång i hans lif händt honom något, som han ej kunde förklara.

»Jag hade i min ungdom,» svarade doktorn, »en dröm eller rättare en rad af drömmar, så egendomliga, att de i underbarhet öfvergå allt hvad jag här hört... 'På allmän begäran' skulle jag kunna berätta saken.»

Den allmänna begäran följde ögonblickligt, och doktorn berättade:

»För tolf år sedan låg jag nere i Biarritz och badade. Samtidigt var jag kär i en engelska, som begagnade en baddräkt, som såg ut att vara gjord af fiskfjäll. Det var en särdeles originell miss, full af besynnerliga påhitt. En gång narrade hon mig och sina andra beundrare att sitta i en roddbåt ute på hafvet till klockan tre på morgonen. Vi tittade på stjärnorna och talade om själarnas förmodade vandring från planet till planet. Jag kom hem alldeles uttröttad och somnade i min länstol under läsningen af ett bref, som jag fann på skrifbordet. Knappt hade jag till-

slutit ögonen, förrän det föreföll mig, att jag trädde ut ur ett okändt hus i någon stor stad och fick se en likvagn utanför porten. Jag kanske bör nämna, att utomlands de döda inte forslas på toppen af sådana pyramider, d. v. s. katafalker, som hos oss. Likvagnarna där ute — *les corbillards* — ha formen af en aflång låda med glasväggar och en liten dörr baktill, som kistan skjutes in genom. Just en sådan vagn var det jag såg i drömmen. Men inte nog med det. Invid vagnen stod en gosse på ungefär femton år, klädd i en svart jacka med snörmakerier och små blanka metallknappar. Då han blef min varse, öppnade han likvagnens dörr, bugade sig och bjöd mig med en artig gest att stiga in. I sömnen bruka ju de mest underbara saker förefalla oss naturliga, men jag minns, att jag blef förskräckt och ryggade tillbaka så häftigt, att jag stötte hufvudet mot länstolens karm. Naturligtvis vaknade jag.

Under två dagar tänkte jag inte på drömmen, tack vare min engelskas älskvärdhet, men den tredje natten kom den igen till punkt och pricka likadan. Sedan upprepades den med oregelbundna mellantider, hvar tredje, hvar fjärde natt. Till slut började det där oroa och plåga mig. Det egendomligaste af alltsammans var den ytterliga detaljtrohet, hvarmed synen återkom: huset, likvagnen och framför allt gossen, som ständigt lika artigt bjöd mig att stiga in.

Äfven vaken kunde jag se honom för mig i hans jacka med snörmakerier och små metallknappar, med hans ljusa hår och grå, långt ifrån hvarandra liggande ögon, som påminde en smula om fiskögon.

Herrskapet måste medge, att en sådan där envis dröm verkligen skulle kunna enervera,

Efter några veckor reste jag till Paris och tog in på samma hotell som min engelska. Vi kommo fram på kvällen, en hel hop bekanta, ungefär lagom till middagen. Jag klädde skyndsamt om mig och gick så till hissen för att låta hissa mig ned till matsalen. I korridoren varseblef jag mina bekanta, som också

voro på väg till hissen, men jag kom först fram till den lilla dörren och tryckte på den elektriska knappen. Efter ett ögonblick hörde jag hissens dofva buller, så slogos dörrarna upp — och jag ryggade tillbaka, som om jag blifvit varse döden själf. I den öppna dörren uppenbarade sig en femton års gosse med ljust hår och fiskögon, klädd i en svart jacka med snörmakerier och små metallknappar, alldeles samme gosse, som jag sett i drömmen.

Han stod i dörren till den ännu gungande hissen och bjöd mig med en artig gest att stiga in.

Jag erkänner, att jag första gången i mitt lif fick erfara, att håren verkligen kunna resa sig på en människas hufvud af fasa. Jag tumlade tillbaka som en vanvettig och rusade i vild fart ned för trapporna. Matsalen är belägen på nedre bottnen.

Hissen väntade tydligen på flera passagerare. Jag satt i en gungstol nere i vestibulen och försökte att sansa mig; jag kände, att jag var hvit som ett lärft i ansiktet.

Och ... jag vet inte ... kanske ett par sekunder, kanske ett par minuter hade förflutit, då jag med ens fick höra ett genomträngande skri, så ett brak ... det blef alldeles svart för mina ögon.

Då jag kom till sans igen, varseblef jag i vestibulen en mängd blodiga kroppar, i hast öfverhöljda men skynken.

Gossen hade också omkommit. Det fick jag sedermera veta.

Och må nu hvem som vill förklara saken. Ni ha alldeles rätt i att kalla mig en skeptiker, för hade detta händt någon annan, skulle jag aldrig ha trott det.

Trotjänaren.

Utom de gamla inspektorerna, skogvaktarna och rättarna finns det ännu en typ, som håller på att försvinna från jordens yta, och det är trotjänaren. Jag minns, att det i min barndom hos mina föräldrar tjänade en sådan där gammal hederlig figur, af hvars släkte det snart ej kommer att återstå mer än några förmultnade ben, som framtidens forskare kanske skola gräfva upp ur mullen. Han hette Mikolaj Suchowolski och var adelsman — född i adelsbyn Sucha Wola, som han ofta brukade tala om. Min far hade ärft honom efter sin salig far, hos hvilken han tjänstgjort som ordonnans i napoleonska krigen. När han kommit i farfars tjänst, mindes han icke riktigt själf, och då han blef tillfrågad om tidpunkten, tog han sig en pris snus och svarade:

»Å, jag var en riktig gröngöling då, och herr öfversten, Gud vare hans själ nådig, var inte heller mycket försigkommen.»

Han hade en mängd åligganden om hand i mina föräldrars hus: han var munskänk och betjänt, om sommaren gick han som en sorts inspektor och öfvervakade slättern, om vintern hade han tillsyn öfver tröskningen. Han hade nycklarna till brännvinsskåpet, vinkällaren och visthuset, och han drog upp klockorna. Men framför allt brummade och trätte han.

Jag kan inte påminna mig den mannen annat än gnatande. Han gnatade på min far, han gnatade på min mor; jag hade en oerhörd respekt för honom, fast jag höll af honom. I köket trätte han med kocken, och betjäntpojkarna drog han i öronen genom hela huset. Han var aldrig nöjd med någon eller något. Då han tagit sig för mycket till bästa, hvilket hände honom regelbundet gång i veckan, gingo alla i hela huset ur vägen för honom, ty fick han fast någon, hängde han honom i hälarna om så var hela dagen, brummande och gnatande i all oändlighet. Under middagen stod han bakom min fars stol. Han passade ej upp själf, men öfvervakade betjänten, för hvilken han sannerligen gjorde lifvet surt.

»Se upp!» brummade han. »Titta på'n! Han släpar benen efter sig som en gammal ko! Se dig för, säger jag! Han hör inte, att herrn ropar på honom. Byt om tallrik åt frun! Hvad står du och gapar för? Titta på'n, titta på'n!»

Ständigt blandade han sig i de samtal, som fördes vid bordet, och ständigt var han af annan åsikt än alla andra. Ibland kunde det hända, att min far vände sig till honom och sade:

»Mikolaj, säg till Mateusz efter middagen, att han spänner för hästarna; vi skola resa dit och dit.»

Och Mikolaj svarade:

»Ja visst! Det förstås! Hvad har man hästar till annars? Och hvad gör det, om det fattiga stoet bryter benen af sig i så'nt här väglag? När man ska på visit, så ska man. Det blir naturligtvis som herrskapet befaller. Inte vågar jag säga något inte! Räkenskaperna kan vänta, och tröskverket kan vänta. Visiten ä' mycket angelägnare den.»

»Han är då odräglig, den Mikolaj!» brukade min far ibland otåligt utbrista.

Mikolaj var genast till reds med svaret:

»Har jag nå'nsin sagt, att jag inte är dum? Jag vet, att jag är dum. Inspektoren har farit och hälsat på hushållerskan på Niewodow, och då måtte väl

herrskapet kunna resa på visit. Hvad tjänaren kan göra, det kan också husbondfolket göra.»

Vi, d. v. s. min yngre bror och jag, hyste, såsom jag redan nämnt, stor respekt för honom, nästan större än för vår guvernör, pater Ludwik, och med säkerhet voro vi mera rädda för honom än för våra föräldrar. Mot systrarna var han mildare. Han kallade dem »fröken», ehuru de voro yngre än vi, och oss duade han utan krus. På mig utöfvade han emellertid en särskild dragningskraft: han gick alltid med knallhattar i fickan. Ibland efter lektionerna brukade jag skyggt titta in i skänkrummet, småle så älskvärdt jag kunde och i min mest inställsamma ton börja:

»Goddag, Mikolaj! Tänker Mikolaj göra pistolerna rena i dag?»

»Hvad vill Henryk här? Jag klipper till dammtrasor, ser väl Henryk.»

Och härmande mig fortsatte han:

»Mikolaj! Mikolaj! När det är fråga om skjuta, då tror jag Mikolaj duger, men annars kan han få dra så långt vägen räcker. Det vore bättre du läste dina läxor. Med skjuta't skaffar du dig inte något förstånd i hufve't!»

»Jag har slutat mina lektioner,» svarade jag halfgråtande.

»Slutat sina lektioner! He! Slutat sina lektioner! Han läser och läser och läser, och hufve't det är som en tom tornister. Du får inga och därmed punkt. (Då han yttrade detta, hade han redan börjat leta i sina fickor.) Det slutar förstås med att du får en knallhatt i ögat, och då är det Mikolajs fel! Hvem lät honom skjuta? Mikolaj. Mikolajs fel!»

Alltjämt gnatande och brummande gick han in i min fars rum, tog ned pistolerna från väggen, blåste på dem och försäkrade minst hundra gånger till att det här skulle sluta med något elände. Därefter tände han ett ljus, satte på knallhatten och lät mig sikta. Men ännu hade jag mycket att utstå.

»Så han håller pistolen!» hånade Mikolaj. »Precis

som en barberaregesäll! Släck du ljuset med nypan, det går bättre. Du passar att bli präst och läsa Ave Maria och inte att bli soldat.»

Denna pessimistiska uppfattning hindrade honom dock ej att flitigt exercera med oss. Ofta efter middagen brukade min bror och jag marschera efter hans kommando och med oss pater Ludwik, som därvid onekligen gjorde en mycket löjlig figur.

Mikolaj sneglade på honom, och ehuru patern var den ende i huset, för hvilken han hyste respekt, kunde han dock ej afhålla sig från att anmärka:

»Hm, med förlof sagdt så marscherar ers vördighet ackurat som en gammal ko.»

Mig som den äldste tog han sig mest an, och jag hade följaktligen mest att utstå af honom. Detta hindrade ej, att, då jag skickades i skola, gamle Mikolaj tjöt, som om den allra största olycka hade händt honom. Föräldrarna berättade, att han sedan varit murrigare än någonsin och under två veckors tid ej lämnat dem någon ro för sitt gnat. »De ha kört barnet hemifrån,» brummade han. »Må han gärna leds ihjäl för dem! Uuu! Uu! Hvad skall han gå i skola för? Ska han inte ärfva godset kanske? Han ska lära sig latin bevars! De vill göra honom till en Salomo. Så'na tokenskaper!»

Jag minns, när jag första gången kom hem öfver ferierna. Alla sofvo ännu. Det var en snöig vintermorgon, och det hade just börjat dagas. Tystnaden bröts endast af brunnspumpens knarrande borta vid statbyggnaderna samt af hundskall. Fönsterluckorna voro stängda; blott ur köksfönstren lyste ett skarpt eldsken, som färgade snön rosenröd. Jag kom ledsen och med bäfvan i hjärtat, ty mina betyg voro allt utom lysande. Ovan vid skolans undervisningsmetod och disciplin som jag var, hade jag ej kunnat reda mig. Och nu var jag rädd för min far, rädd för pater Ludwik, som tyst och med sträng min satt bredvid mig i släden. Han hade nämligen kommit och hämtat mig i Warszawa. Allt föreföll mig så mörkt och

hopplöst. Då öppnades plötsligt köksdörren, och gamle Mikolaj kom, rödnäst af kölden, klifvande i snön med ett par fulla mjölktillbringare på en bricka.

»Gud signe! Ar det inte lilla husbond?» ropade han, satte hastigt ned brickan på marken, stjälpte omkull båda tillbringarna, föll mig om halsen och började kyssa mig. Hädanefter kallade han mig alltid »lilla husbond».

Men det dröjde åtminstone i fjorton dar, innan han kunde förlåta mig de där mjölktillbringarna. »Jag gick där helt lugnt med min bricka,» sade han, »och så kom han. Han passade precis på förstås . . .» o. s. v.

Min far ville, eller åtminstone förklarade han sig vilja, ge mig en bastonad för de två underbetyg, i kalligrafi och tyska, som jag kom hem med. Men han afhölls därfrån dels af mina tårar och löften om bot och bättring, dels på grund af min mors förböner och dels slutligen på grund af det oväsen Mikolaj ställde till. Mikolaj hade ingen aning om hvad kalligrafi var för sorts hokuspokus, och straff för tyskan ville han ej höra talas om.

»Hvad för slag, han är väl ingen luteran heller!» sade han. »Tror ni, att herr öfversten kunde tyska? Eller kan nådig herrn själf det? (Här vände han sig till min far.) När vi drabbade ihop med tyskarna vid . . . hvad hette det nu igen? . . . Leipzig och hvar tusan det var allt, så tror ni, att vi sa' ett ord till dem på tyska? Nej, vi bara klådde dem, och de tvärt till att vända ryggen åt oss . . . Så ska man tala med tyskar!»

Gamle Mikolaj hade ännu en egenhet. Han talade sällan om sina minnen från den tid han var i fält, men gjorde han det någon gång, när han var på godt humör, ljög han som för betalning. Men han gjorde det visst icke uppsåtligt. Kanske att han blandade ihop händelserna, och att de verkligen antogo denna fantastiska gestalt i hans gamla hufvud. Hvad han någon gång i sin ungdom själf hört berättas, hänförde han nu till sig och till min farfar, öfversten, och han trodde själf fullt och fast på hvad han förtäljde. Då

han ibland i tröskverket började berätta sina historier för karlarna, upphörde dessa med arbetet och lyssnade, stödda på sina slagor, med gapande mun. Men så märkte Mikolaj det och röt:

»Hvad står ni där och gapar för? Arbeta, säger jag er!»

Och för en stund hördes intet annat ljud än slagornas dånande. Gubben teg; men så återtog han efter någon tystnad:

»Min son skrifver till mig, att han blifvit general hos drottning Palmira. Han har det bra där, skrifver han, får hög sold; det är bara så förskräckligt kallt...» o. s. v.

Inom parentes sagdt hade gubben haft föga glädje af sina barn. Han hade verkligen en son, men denne var en stor slarfver, som gjorde Gud vet hvilka galenskaper allt och slutligen begaf sig ut i vida världen, där han spårlöst försvann. Hans dotter återigen, som på sin tid lär ha varit en fulländad skönhet, lät sig kurtiseras af ortens alla herrar och dog slutligen, i det hon gaf lifvet åt en dotter. Denna dotter fick namnet Hania. Hon var jämnårig med mig och en förtjusande vacker, men sjuklig flicka. Ibland brukade vi leka soldat, hon och jag: hon var trumslagare, och nässlor voro våra fiender. Hon var god och mild som en ängel. Äfven henne väntade en bitter lott i världen — men detta är saker, som inte höra hit...

Jag återvänder till gubben Mikolajs historier. Jag hörde själf honom berätta, hurusom en gång hästarna sleto sig för ulanerna i Maryampola och aderton tusen stycken kommo instörtande genom Warszawas portar. Hvilken massa människor de trampade ned! Hvilket herrans spektakel det var, innan man lyckades fånga dem igen! En annan gång och då icke i tröskverket utan på gården i allas vår närvaro, berättade han följande:

»Om jag slogs duktigt? Skulle tro det! En gång, minns jag, var det krig med österrikarna. Jag stod i ledet bland de andra, och då kommer generalen —

österrikarnas general — fram till mig och säger: 'Ja, du Suchowolski, jag känner dig, jag,' säger han, 'om vi lyckades ta dig till fånga, så skulle hela kriget vara slut.'»

»Nämnde han ingenting om öfversten?» frågade min far.

»Jo visst! Jag sa' ju uttryckligen 'dig och öfversten'.»

Pater Ludwik blef otålig och inföll:

»Men du ljuger ju, Mikolaj, som om du hade betalt för det!»

Den gamles uppsyn mörknade, och om han ej haft en sådan respekt för patern, skulle han nog gifvit svar på tal. Med nu teg han, och först efter en stund återtog han som för att ursäkta sig:

»Det samma sa' mig pater Sieklucki, kaplanen. En gång, när jag fick ett bajonettstyng af en österrikare nedanför tjugonde — nej, jag menar femte refbenet, var jag illa däran. Aha, tänkte jag, det är ute med mig, jag måste bikta mina synder mot Gud den allsmäktige för pater Sieklucki. Och pater Sieklucki hörde på mig, och så till slut sa' han: 'Gud nåde dig, Mikolaj,' sa' han, 'allt det där ä' lögner!' 'Det kan väl hända,' sa' jag, 'men jag minns inget annat.'»

»Och så kurerade de dig?»

»*De* kurerade mig? Jo, jag tackar! Nej, jag kurerade mig allt själf. Jag hällde två laddningar krut i ett kvarter brännvin, och så drack jag det, och nästa dag var jag kry som en mört.»

Jag skulle gärna hört mera af dessa historier, men pater Ludwik förbjöd Mikolaj, jag vet för öfrigt inte hvarför, att »förvrida hufvudet på mig totalt». Stackars pater Ludwik! Han visste inte i sin landtliga oerfarenhet, för det första att hvarje yngling, som stormen drifver ut på lifvets vida arena, mer än en gång måste få »sitt hufvud förvridet», och för det andra, att det icke är gamla trotjänare och deras historier utan helt andra saker, som förvrida hufvudet på honom.

För öfrigt utöfvade Mikolaj ej något skadligt inflytande på oss, tvärt om vakade han strängt öfver oss och vårt uppförande. Han var en i detta ords hela bemärkelse samvetsgrann människa. Från sin soldattid hade han kvar en mycket vacker egenskap, nämligen just denna samvetsgrannhet och plikttrohet. En vinter, minns jag, började vargarna anställa stor förödelse på vår egendom och gingo så långt i djärfhet, att de om nätterna i flockar smögo in i byn. Min far, som var en ifrig jägare, beslöt att ställa till jakt, och som han önskade, att vår granne, godsägare Ustrzycki, en känd vargjägare, skulle leda drefvet, skref han ett bref till honom och kallade därefter till sig Mikolaj.

»Arrendatorn skall fara in till staden,» sade han, »följ med honom till Ustrzyca och lämna nådig herrn brefvet. Men du måste nödvändigt ha med dig svar tillbaka, utan svar får du inte komma hem.»

Mikolaj tog brefvet, satte sig upp i arrendatorns släde och begaf sig åstad. På kvällen kom arrendatorn tillbaka men icke Mikolaj. Min far förmodade, att han stannat öfver natten på Utstrzyca, och att han skulle återkomma följande dag i sällskap med vår granne, men nästa dag förflöt, och Mikolaj syntes icke till, ännu en dag — ingen Mikolaj, ännu en tredje dag — och alltjämt ingen Mikolaj. Det blef en allmän ängslan och uppståndelse. Min far började frukta, att han blifvit öfverfallen af vargar och skickade ut folk. Man letade men fann ej spår af honom. Det sändes bud till Ustrzyca. På Ustrzyca fick man det beskedet, att han varit där, ej funnit herrn i huset hemma och frågat, hvar han befann sig. Därefter hade han lånat fyra rubel af en af betjänterna och begifvit sig af, man visste icke hvart. Vi kunde ej begripa, hvad allt detta skulle betyda. Nästa dag återkommo utskickade från andra håll med det besked, att Mikolaj ingenstädes stått att finna. Vi begråto honom redan som död, då på sjätte dagens afton min far, som befann sig på kontoret, fick höra ett skrapande af

fötter i förstugan, några harklingar och ett halfhögt brummande, hvarpå han genast igenkände Mikolaj.

Och det var verkligen Mikolaj, afmagrad, förfrusen, med ispiggar i mustascherna, nästan till oigenkännlighet förändrad.

»Hvad i herrans namn har du gjort, Mikolaj, hela denna tid?» ropade min far.

»Hvad jag gjort?» brummade Mikolaj. »Hvad skulle jag göra? När jag kom till Ustrzyca, var nådig herrn inte hemma, då gick jag till Bzin. I Bzin sa de mig, att jag gått galet, för nådig herrn hade rest till Karolowek. Dit gaf jag mig af, jag också. Men på Karolowek var han inte heller. Ja, jag säger ingenting alls om'et. Han måtte väl ha rätt att fara och hälsa på hur många han vill, och han behöfver inte gå till fots, han. Från Karolowek gick jag till sta'n, för de sa', att han hade något ärende på kretskansliet. Men hvad skulle han haft där att göra, han ä' väl ingen bonde heller? Och så gaf jag mig af till guvernementskansliet. Jag skulle väl inte vända om heller? Och där fick jag tag på honom och gaf honom brefvet.»

»Nåå, fick du svar?»

»Ä, han bara skrattade åt mig, så att jag kunde se oxeltänderna på honom. Din husbonde, sa' han, ber mig komma och jaga hos honom på torsdagen, och du lämnar mig brefvet på söndagen. Nu är ju jakten länge sedan öfver. Och så skrattade han igen. Här är ett bref från honom. Men hvarför skulle inte han ha lof att skratta? Han...»

»Har du fått mat på den här tiden då?»

»Sen i går har jag ingenting ätit. Men än sen? Har jag inte fått mat, så får jag väl nu...»

Efter den betan vågade ingen ge Mikolaj några ovillkorliga befallningar, och för hvar gång man skickade honom med något bud, inpräntade man noga i honom, hvad han skulle göra, om ingen fanns hemma.

Några månader senare reste Mikolaj in till marknaden i den närbelägna staden för att köpa upp

arbetshästar, ty hästar förstod han sig utmärkt på. Mot kvällen kom inspektoren och förmälde, att Mikolaj var hemkommen och hade köpt hästar, men att han varit i slagsmål och skämdes för att visa sig. Min far begaf sig genast till honom.

»Hur är det fatt, Mikolaj?»

»Jag har varit i slagsmål,» brummade den tillfrågade vresigt.

»Skäms du inte, gubbe? Ger du dig att slåss på en marknad! Att vara så gammal och inte ha mera förstånd! En annan skulle jag köra bort för ett sådant tilltag. Skäms! Du måste ha druckit för mycket. Det är just snyggt! Du förstör folket för mig i stället för att vara dem en föresyn.»

Min far var allvarsamt uppbragt, och då han blef vred, var han ej att leka med. Men det egendomliga var, att Mikolaj, som i dylika fall brukade ge sju för tu, denna gång teg som muren. Förgäfves frågade honom vi andra hvad som händt. Han snäste af oss och ville ingenting säga.

Emellertid hade han blifvit illa åtgången. Följande dag var han så pass dålig, att doktorn måste efterskickas. Denne förklarade hela saken. För en vecka sedan hade min far örfilat upp sin rättare, som dagen därefter hade rymt ur tjänsten. Han hade begifvit sig till en viss herr von Zoll, en tysk, min fars bittre fiende, och fått plats hos honom. På marknaden befann sig herr von Zoll, vår förre rättare och flera af von Zolls drängar, som drifvit dit oxar till försäljning. Herr von Zoll hade blifvit Mikolaj varse, hade gått fram till hans vagn och börjat utfara i skymford mot min far. Mikolaj hade svarat med att kalla herr von Zoll en skälm, och då denne utslungat ett nytt skymford mot min far, hade Mikolaj betalt honom det med ett piskrapp. Då hade rättaren och von Zolls drängar kastat sig öfver honom och så när slagit ihjäl honom.

Min far fick tårar i ögonen, då doktorn berättade denna historia. Han kunde ej förlåta sig, att han farit

ut så skarpt mot Mikolaj, som med flit förtegat hela saken. Då den gamle var på bättringsvägen, gick min far till honom och förebrådde honom hans förtegenhet. Till en början ville Mikolaj ingenting erkänna och brummade och fräste som hans vana var, men så veknade han och blef rörd, och min far och han gräto i kapp. Von Zoll utmanades af min far på en duell, som tysken fick orsak att länge minnas.

Hade icke doktorn varit, skulle Mikolajs mandat aldrig ha kommit i dagen. Detta hindrade ej, att han en långt tid af hjärtans grund afskydde denne samme doktor. Härmed förhöll sig som så: min far hade en ung, vacker syster, som bodde hemma hos oss. Jag höll mycket af henne, ty hon var lika god som vacker, och det förundrade mig ej det minsta, att alla andra också höllo af henne, däribland äfven doktorn, en begåfvad ung man, som åtnjöt stort anseende i hela trakten. Mikolaj hade förut tyckt bra om doktorn, hade till och med brukat säga, att det var »en pojke med ruter i sig», och att han satt bra till häst. Men då doktorns afsikter vis à vis faster Marynia började träda i dagen, undergingo Mikolajs känslor för honom en fullkomlig förvandling. Han började behandla honom artigt men stelt, som en alldeles obekant person. Förr hade han brukat smågräla och gnata äfven på honom. Då doktorn ibland dröjde kvar för länge hos oss, muttrade Mikolaj, i det han hjälpte honom på med ytterrocken: »Ä' det skapligt att kuska omkring på landsvägen så här dags? Ä' det skick och fasoner?» Nu slutade han upp att brumma och teg i stället som muren. Den gode doktorn förstod snart hvad anledningen var, och ehuru han smålog lika vänligt som förr mot den gamle, tror jag dock, att han innerst kände sig pinsamt berörd.

Lyckligtvis för den unge äskulapen ingaf han faster Marynia känslor, som voro af en helt motsatt art mot Mikolajs. En vacker afton, då månen sken, en berusande jasmindoft strömmade in från trädgården genom de öppna fönstren och faster Marynia satt vid

pianot och sjöng, hände det sig, att doktor Stas gick fram till henne och med darrande stämma frågade, om hon trodde, att han skulle kunna lefva utan henne. Faster Marynia uttryckte förmodligen sina tvifvelsmål, och därpå följde ömsesidiga eder med månen som vittne m. m. sådant, som brukar höra till i dylika fall.

Olyckligtvis kom Mikolaj just i detta ögonblick in för att anmäla, att teet var serveradt. Då han fick se hvad som var å färde, skyndade han genast till min fars rum, men som denne för tillfället ej var inne, begaf han sig i stället till min mor, som med sitt vanliga milda småleende bad honom att ej lägga sig i denna sak.

Mikolaj tappade koncepterna och iakttog under återstoden af kvällen en mulen tystnad. Men då min far, innan han gick till hvila, begaf sig in på kontoret för att skrifva några bref, följde Mikolaj efter honom, stannade nere vid dörren och började skrapa med fötterna och hosta på ett menande sätt.

»Hvad vill du?» frågade min far.

»Å... jag tänkte bara... jag tänkte bara fråga, om det är sant, att vår fröken ska... ska gifta sig?

»Ja, det är nog sant. Än sen?»

»Men det är väl inte möjligt, att vår fröken ska gifta sig med den där... kvacksalfvaren?»

»Hvilken kvacksalfvare? Har du en skruf lös, gubbe? Du ska då lägga dig i allting!»

»Än sen? Är det inte vår fröken kanske? Är det inte herr öfverstens dotter? Herr öfversten skulle aldrig ha tillåtit det. Ä' inte vår fröken värd att få en riktig herrekarl till man? Och en doktor — hvad är det med förlof sagdt? Vår fröken blir till ett åtlöje för folk.»

»Doktorn är en mycket präktig och begåfvad man.»

»Det kan väl vara. Men jag vet, jag, hvad doktorer är för sorts karlar. De gå och spankulera i lägret och göra sig viktiga, men se så snart det blir batalj af, då ser man inte röken af dem. Herr öfversten kallade dem en gång för lancettfäktare. När en

karl är frisk, då våga de sig aldrig på'n, men när han ligger där halfdöd, då ä' de minsann tvärt framme med sina lancetter. Det är ingen konst att sticka knifven i en, som inte kan försvara sig, men försök bara på, när man är kavat och har geväret på axeln! Det är just ett yrke det, att karfva köttet af benen på folk! Herr öfversten skulle stiga upp ur sin graf, om han finge veta det här. En doktor! Om det varit en militär eller åtminstone en godsägare — då skulle jag inte ha sagt ordet. Men en doktor! Inte kan vår fröken gifta sig med en så'n. Inte kan han ge sig till att fria till henne!»

Till Mikolajs förtviflan gaf sig doktorn icke blott till att fria, utan han fick äfven hennes och familjens samtycke. Ett halft år senare ägde bröllopet rum, och bittert saknad och begråten af hela huset och af Mikolaj i synnerhet gick »vår fröken» att dela ljuft och ledt med doktor Stas.

Mikolaj hyste intet groll mot henne, därtill älskade han henne för mycket, men doktorn kunde han ej på länge förlåta. Han nämnde nästan aldrig hans namn, talade aldrig om honom. I förbigående sagdt blef Marynias och doktor Stas' äktenskap det lyckligaste man gärna kan tänka sig. Efter ett år skänkte dem vår herre en präktig gosse, efter ännu ett år en flicka och så tvärtom. Mikolaj älskade dessa barn som om de varit hans egna, bar dem på sina händer, kelade med dem och skämde bort dem. Att han dock ej försonat sig med »mesalliansen» märkte jag mer än en gång. Jag minns särskildt en julafton. Vi hade just satt oss till middagsbordet, då det hördes hästtraf ute på gården. Min far yttrade:

»Se efter hvem det är som kommer, Mikolaj!»

Mikolaj gick och kom strax därefter tillbaka med strålande ansikte.

»Det är fröken!» ropade han redan på långt håll.

»Hvem?» frågade min far, fastän han redan förstod hvem det var.

»Fröken!»

»Hvilken fröken!»

»Vår fröken!» förklarade den gamle.

Och så kom då »fröken» med sina tre barn. Just en vacker fröken! Men gubben Mikolaj kallade henne med flit aldrig annorlunda.

Men slutligen inträffade dock något, som gjorde slut på hans afvoghet mot doktor Stas. Hania insjuknade i svår tyfus. Äfven för mig var detta en sorgens och orons tid, ty Hania och jag voro jämnåriga, hon var min enda lekkamrat, och jag höll af henne som en syster. På tre dagar lämnade doktor Stas knappast för ett ögonblick hennes rum. Mikolaj, som älskade Hania af hela sin själ, var alldeles öfversiggifven; han hvarken åt eller sof och satt troget, dag och natt, utanför den sjukas dörr — utom min mor hade ingen tillåtelse att gå in till henne.

Gamle Mikolaj hade gått igenom mycket i sin dar och var härdad till både kropp och själ, men under den börda, som nu lades på honom, nästan dignade han. När så slutligen efter flere dagars dödlig ångest doktor Stas öppnade dörren till den sjukas rum och med glädjestrålande ansikte till de utanför väntande hviskade det enda ordet: »Räddad!» då var det slut med den gamles självbehärskning. Han började snyfta som ett barn och kastade sig till doktorns fötter...

Hania tillfrisknade i själfva verket snabbt, och doktor Stas blef Mikolajs ögonsten.

»Det är en karl, som har ruter i sig,» förklarade han, vridande sina borstiga mustascher. »Och bra sitter han till häst, och om inte han varit, så hade Hania... nej, det vill jag inte ens tänka på!»

Men omkring ett år därefter började det gå utför med gubben Mikolaj själf. Hans förr så raka och kraftiga gestalt blef lutande och böjd. Han slutade upp att brumma och ljuga. Slutligen, han var då närmare nittio år, blef han alldeles barn på nytt. Hans enda sysselsättning bestod på sista tiden i att göra fågelburar — han hade nämligen en massa fåglar, särskildt siskor, i sitt rum. Några dagar före sin död

kände han ej mera igen oss; men på själfva dödsdagen lyste hans själs slocknande ljus än en gång upp i hela sin klarhet.

Mina föräldrar voro utomlands för att söka bot för min mors klena hälsa. En afton sutto jag, min yngre bror, Kazio, och pater Ludwik, som äfven åldrats mycket, framför brasan. Det stormade ute, och snön piskade mot fönsterrutorna. Pater Ludwik läste sitt breviarium, och jag och Kazio voro sysselsatta med att göra i ordning våra bössor för morgondagens jakt. Plötsligt kom man in och underrättade oss om att Mikolaj höll på att dö. Pater Ludwik skyndade genast till kapellet för att hämta sakramenten, jag ilade in till den gamle. Han låg påklädd på sin säng, med bleknade drag; gestalten föreföll redan till hälften stelnad, men han hade sitt fulla medvetande och väntade lugn på döden. Hans gamla hederliga, grånade hufvud hvilade så vackert på kudden. Ett vaxljus brann invid bädden och kastade ett dystert sken öfver rummet. I alla vrår kvittrade fåglar. Med ena handen höll den gamle ett krucifix tryckt mot sitt bröst, den andra hvilade i Hanias. Min lilla lekkamrat var blek som en lilja, och snyftande betäckte hon den gula, vissnade handen med kyssar.

Pater Ludwik kom, och bikten försiggick. Därefter bad den döende att få tala med mig.

»Mitt älskade herrskap är inte här,» hviskade han, »och därför känns det så tungt att dö. Men du finns åtminstone, käre lille husbonde... Beskydda den föräldralösa, öfvergif henne inte! Gud skall löna dig! Om jag brutit... så förlåt mig! Barsk har jag varit, men trogen...»

Rösten svek honom. Men så tycktes han hämta nya krafter och ropade med högre stämma och så brådskande, som om han fruktade att ej hinna säga ut:

»Min lille husbonde!... Min lille herre!... Gud... i... dina händer...»

»Befaller jag denne tappre soldats, denne trogne

tjänares och rättfärdige mans anda,» slöt pater Ludwik högtidligt.

Den gamle var redan död.

Vi knäböjde vid bädden, och abbén började med hög röst läsa bönen för de döda.

Ett tiotal år har förflutit sedan dess. Gräset växer nu högt på den gamle trotjänarens graf. Sorgliga tider kommo, och stormvindar brusade fram öfver min stilla, fridfulla fädernebygd. Pater Ludwik hvilar i grafven, faster Marynia finns ej mer; jag förtjänar med min penna mitt dagliga bröd, och Hania...

... Tårarna strömma.

Innehåll.

Nummer 3 3
På solig kust 68
I de tatarers våld 140
Ur en posenerlärares dagbok 182
En skogsidyll 203
Drömmen 221
Trotjänaren 224
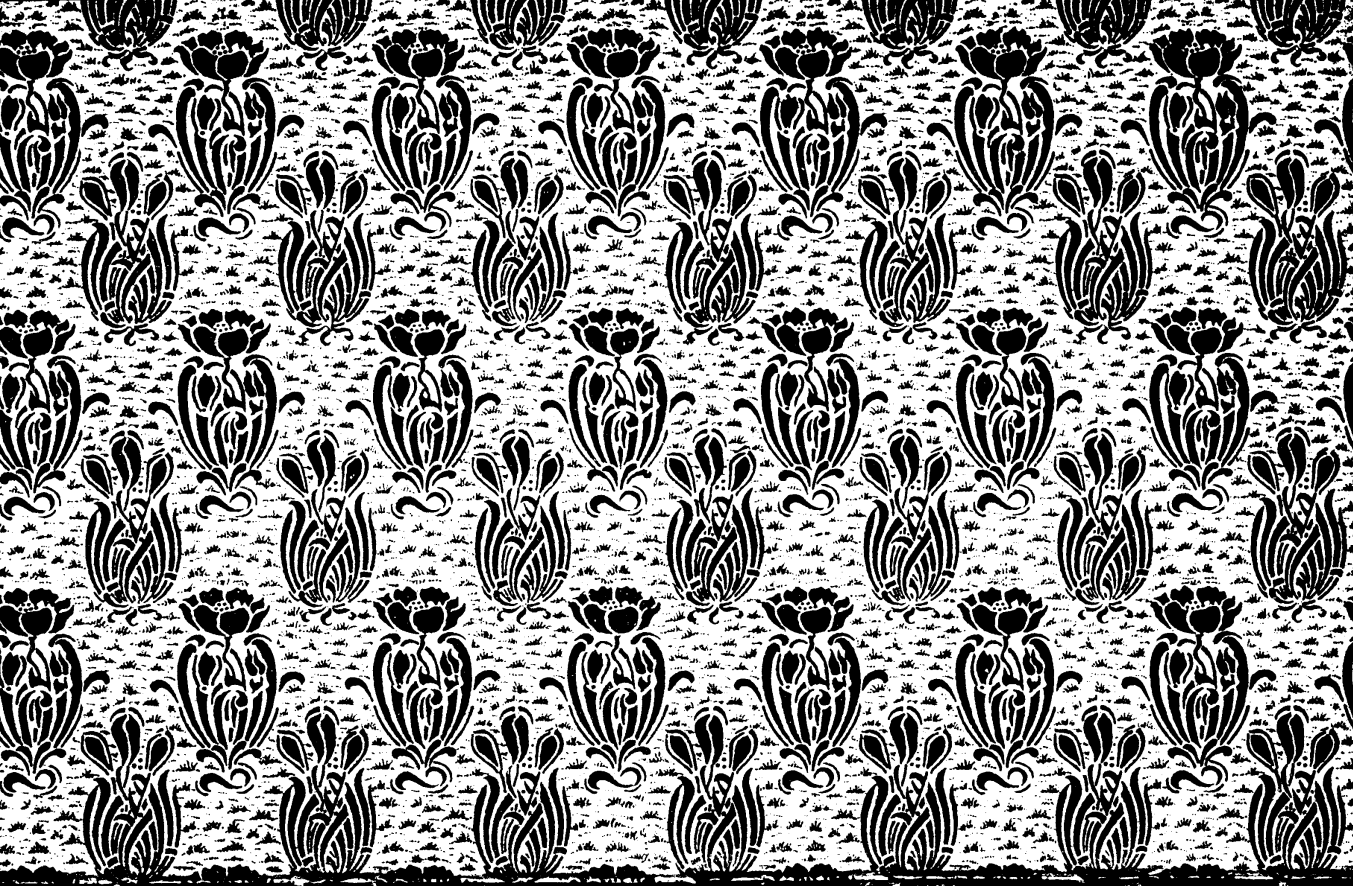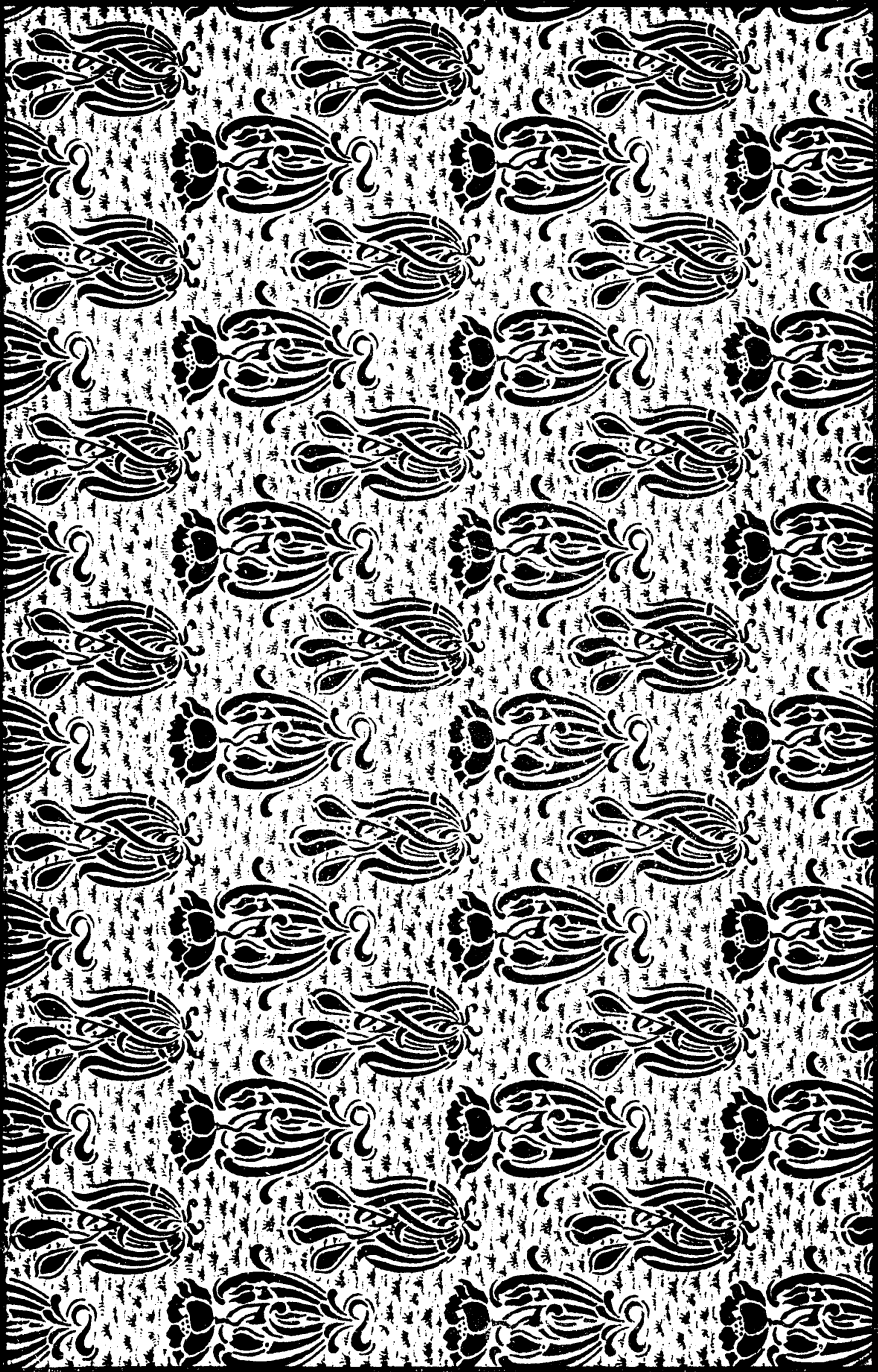
RYSKA INSTITUTET
VID
STOCKHOLMS HÖGSKOLA